

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱՐԱՐԱԾԱՆԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

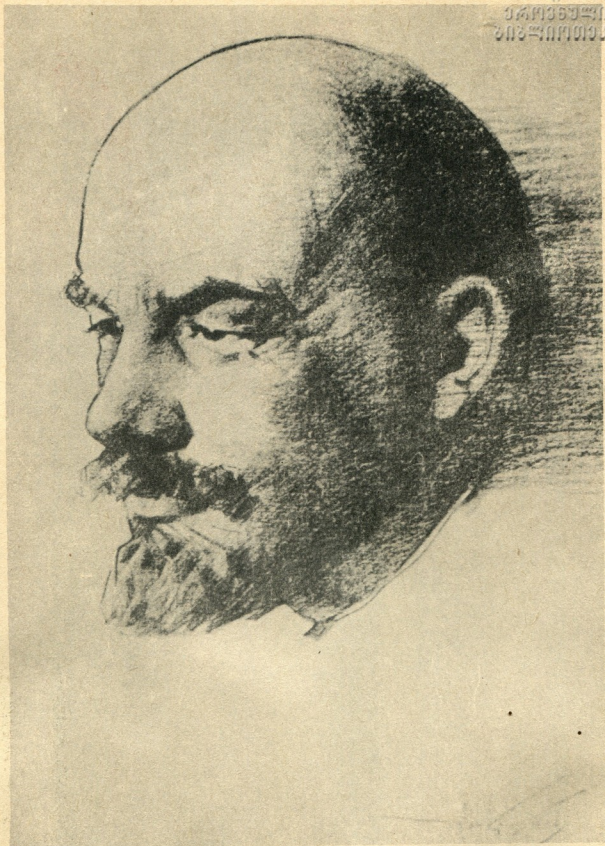
ԽԱՆԻՍ

11

1977

საქართველოს
ხალხთა ბიბლიოთეკა

დიდება მქტომებერს!

გეორგიული
წიგნიერების
კავშირები

სიყვარული

246

გამოცემის მეოცე წელი

11

ნოემბერი

1977

თბილისი

საქკვტა-ის გამომცემლობა

ლიტერატურულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

საქართველოს ალკა ცენტრალური კომიტეტისა და მწერალთა კავშირის ორგანო

საქართველოს
წერამწერთა კავშირი

შ ი ნ ა კ რ ს ი

სწორება კომუნიზმზე!

3. ნოდარ შველიძე, ღუგუთისა და ცინცაძე — მტკვრის დროებით

მტკვრის თანატოლები

7. ზვიგონი აბაშიძე, რეზა მარგალიტი, იოსებ ნოდარშვილი, ლადო ასათიანი, მირზა გელაშვილი, ალექსანდრე საგალია, გიორგი ნაშატაძე — ლეკები

პროზა

14. სოლომონ დემურსანაშვილი — გიგა ნოქიძე. ნაწევები რომანიდან
49. აბაკი გელაშვილი — გიორგი შინ არა კვდებიან. მოთხრობა
65. ზაზა გაჩეჩილაძე — პატრიარქი. მოთხრობა
70. ჯემალ დავლიანი — წოდებასწორება. რომანი. გაგრძელება

შენს სადიდებლად, საგონებლო ჩემო!

40. გიორგი კახაიძე, მინაგო მუშალაძე, ილია სოფთაძე, ილია ზეგიაშვილი, ირაკლი არაბული, ედემ კვირტი, შუკო ჯიქია, დანიელ ხაჩიშვილი — ლეკები

ახალი თარგმანები

90. ალბერ კამიუ — კომედი ჟოჟოხიანი. თარგმანი და კომენტარი გიორგი ეკიშვილისა

ნარკვევი

95. ანტონ ლეჟაძე — ქართული რევოლუციონერები ჩრდილო კავკასიაში
106. ილია ალანაშვილი — მებრძოლი სულის ადამიანები

„ცისკრის“ ჯარები

110. პენი კოზიძე — ქვესამართან მორჩილნი

წერილები

114. ფილიპე მახარაძე — დიდი ღვინის პირადი საძვინი

120. კონსტანტინე ბოტოჩაძე — საბოლოო სახელმწიფო — ხალხთა ფაქტური თანასწორობის დამაგრებელი მძლავრი ძალა

127. გიორგი მარგალიტაშვილი — ახალი ცის ქვეშ. დისკუსი

142. ლევან ბრეგვაძე — ქართული ავტორები „ლეკოპო ილუსტრის“ ფურცლებზე

ხელოვნება

147. ეზარ კვიტიშვილი — შიშო. დამების ფანი
157. ლილა თაბუკაშვილი — დიდ სიუჟეტურ ბავშვანა

მთავარი რედაქტორი ჯანსუღ ჩარკვიანი

სარედაქციო კოლეგია:

ზაზა აბრეშვილი,
ზურაბ გვარდნიშვილი,
გივი გვარდნიშვილი,
რისმაზ გვარდნიშვილი,
გიორგი გუგულია,
ნოდარ დუმბაძე,
მერაბ ელიოშვილი,
ედუარდ გენაბაძე,
იოსებ ორბელიანი,
თბილისი კავკასიის
(მთ. რედაქტორის
მოადგილე)
ნუგზარ წერეთელი,
ტარიელ ზანტური,
რაფი მთიშვილი.

ნოღარ უზელიქა, ღურმიზხან ცინცაქა

ოქტომბრის დროშით

კაცობრიობის მრავალსაუკუნოვან ისტორიაში ჯერ არ ყოფილა მოვლენა, რომელსაც უფრო ღრმა გავლენა მოეხდინოს მის შემდგომ განვითარებაზე. ხალხების ბედზე, ჩვენი პლანეტის ბედზე საერთოდ, როგორც ეს მოახდინა დიდი ოქტომბრის სოციალისტურმა რევოლუციამ. ოქტომბრის რევოლუციით დასაბამი მიეცა ახალ ერას, ეპოქას მსოფლიო ისტორიაში იმპერიალიზმის მსხვერვისა და პროლეტარული რევოლუციების გამარჯვებათა ეპოქას. თანამედროვე ეპოქა, რომლის მეცნიერული ანალიზი მოცემულია ვ. ი. ლენინის შრომებში, კომუნისტური და მუშათა პარტიების დოკუმენტებში წარმოადგენს კაპიტალიზმიდან სოციალიზმზე გარდამავალ რევოლუციურ ეპოქას, მსოფლიო მასშტაბით მარქსიზმ-ლენინიზმის იდეების გამარჯვების ეპოქას. ამიტომ არის, რომ დღეს მთელი პროგრესული კაცობრიობა განსაკუთრებული ზეიმით აღნიშნავს ვ. ი. ლენინისა და ბოლშევიკების პარტიის ხელმძღვანელობით რუსეთის გმირული მუშათა კლასის გამარჯვების მე-60 წლისთავს. ოქტომბერი არაა ეროვნული მასშტაბის მოვლენა, იგი მთელი მოწინავე კაცობრიობის დღესასწაულია.

ოქტომბრის რევოლუციის უდიდესი მნიშვნელობა მდგომარეობს იმაში, რომ იგი წარმოადგენს მეცნიერული კომუნიზმის იდეების მატერიალიზებას. ცარიზმის ნამსხვრევებზე მსოფლიოში პირველი სოციალისტური სახელმწიფოს წარმოშობა, რუსეთის მუშათა კლასის გაძაქცევა საზოგადოების წამყვან ძალად, ბოლშევიკების პარტიის გარშემო მშრომელთა მილიონების შეკავშირება, პარტიისა, რომელმაც თავის თავზე აიღო ხალხთა ბედისათვის ისტორიის წინაშე პასუხისმგებლობა და მსოფლიო მნიშვნელობის წარმატებებს მიაღწია ახალი საზოგადოების მშენებლობაში წარმოადგენენ არა მარტო მარქსისა და ლენინის მოძღვრების სისწორის დამადასტურებელ ფაქტებს, არამედ მსოფლიო მასშტაბით ამ იდეების, მეცნიერული კომუნიზმის იდეების თანმიმდევრული გამარჯვების საყრდენ ბაზასა და ძლიერების წყაროსაც. სწორედ ამიტომაც, რომ დაწყებული 1917 წლიდან მსოფლიო კომუნისტური და მუშათა მოძრაობა ვითარდება დიდი ოქტომბრის ცხოველმყოფელი იდეებისა და ჩვენს ქვეყანაში სოციალისტური საზოგადოების მშენებლობაში მიღწეული გამოცდილებათა შთაბეჭდავი ზემოქმედების შედეგად. თანამედროვეობა თვალსაჩინოდ ადასტურებს სოციალიზმის მშენებლობის ლენინურ კანონზომიერებათა

ქნივერსალობას. ჯერ კიდევ 1920 წელს გ. ი. ლენინი წერდა: „ჩვენი რევოლუციის არა ზოგერთ, არამედ ყველა ძირითად და ბევრ მეორეხარისხოვან თვისებას საერთაშორისო მნიშვნელობა აქვს ყველა ქვეყანაზე ამ რევოლუციის ზემოქმედების თვალსაზრისით“ (გ. ი. ლენინი თხზ. ტ. 31 გვ. 5).

დიდმა ოქტომბრის სოციალისტურმა რევოლუციამ განაპირობა თანამედროვე ეპოქის მეორე უდიდესი მნიშვნელობის მოვლენა, სოციალიზმის მსოფლიო სისტემის შექმნა, რომელიც წარმოადგენს თანამედროვეობის მთავარ რევოლუციურ ძალას, აღამიანთა საზოგადოების განვითარების გადამწყვეტ ფაქტორს, რომელმაც ძირეულად შეცვალა ძალთა თანაფარდობა სოციალიზმის სასარგებლოდ საერთაშორისო არენაზე. სოციალიზმის მშენებლობის გზას დაადგენ აზიის, აფრიკისა და ლათინური ამერიკის მთელი რიგი ხალხები. ახლა სოციალიზმის მსოფლიო სისტემა მოიცავს დედამიწის ტერიტორიის 26%-ზე მეტს, რომელზეც ცხოვრობს მსოფლიო მოსახლეობის მესამედზე მეტი, ხოლო მათი სამრეწველო წარმოების წილად მოდის მსოფლიო სამრეწველო პროდუქციის 40%-ზე მეტი. ეს ციფრები კომენტარს აღარ საჭიროებენ. ისინი ნათელი დადასტურებენ იმისა, რომ მსოფლიო რევოლუციური პროცესი გიგანტური ნაბიჯებით მიიწევენ წინ და არ არსებობს ძალა, რომელსაც შეეძლოს მისი შეჩერება. სოციალიზმმა ჩვენს ქვეყანაში, ასევე რიგ სხვა ქვეყნებშიაც გაიმარჯვა სრულად და საბოლოოდ.

სოციალიზმის მსოფლიო სისტემის შექმნამ და მისმა წარმატებებმა სამეურნეო, პოლიტიკური და კულტურული მშენებლობის ყველა ფრონტზე მძლავრი ბიძგი მისცა ეროვნულ განმათავისუფლებელ მოძრაობას, რამაც განაპირობა იმპერიალიზმის კოლონიური სისტემის სრულ დაშლა. აზიისა და აფრიკის კონტინენტებზე კოლონიალიზმის უღლისაგან თავდაღწეულმა 80-ზე ზეტმა სახელმწიფომ იზემო საუვერენოა და დამოუკიდებლობა, ბევრმა მათგანმა ამთავითვე აიღო საზოგადოებრივი განვითარების სოციალისტური ორიენტაცია და მნიშვნელოვან წარმატებებსაც მიაღწიეს ნეოკოლონიალიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში.

მსოფლიო მასშტაბით ძალთა თანაფარდობაში მომხდარმა ცვლილებებმა ახლებურად დააყენეს ომისა და მშვიდობის პრობლემები; შეიქმნა მყარი მშვიდობისა და ახალი მსოფლიო ომის თავიდან აცილების რეალური საფუძველი, გარანტია. უწინარეს ყოვლისა; ესაა სსრ კავშირისა და სოციალიზმის ბანაკის ქვეყნების სამხედრო პოლიტიკური ძლიერება, ჩვენი ქვეყნის სამშვიდობო საგარეო პოლიტიკა, რომელიც მსოფლიოს მშვიდობისმოყვარე ძალების ერთსულოვანი მოწონებითა და მხარდაჭერით სარგებლობს.

საბჭოთა ქვეყნის საერთაშორისო ავტორიტეტის ზრდა განპირობებულია სოციალიზმისა და კომუნიზმის მშენებლობაში ჩვენი ხალხების მსოფლიო ისტორიული წარმატებებით, გრანდიოზული შემაერთებითა და ლენინური კურსით: ოქტომბრის შემდგომ განვლილი გზით, რომელიც საუკუნეებს უდრის ლ. ი. ბრეჟნევი, აჯამებდა რა ოქტომბრის რევოლუციის შემდგომ პერიოდში კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით განვლილი სახელოვანი გზის მთავარ შედეგებს, ფართო ისტორიული საზომით, სკკპ XXV ყრილობაზე აღნიშნავდა, რომ „ჩვენ შევქმენით ახალი საზოგადოება, საზოგადოება, რომლის მსგავსიც კაცობრიობას არ ახსოვს. ეს არის უკრიზისო, მუდმივად მზარდი ეკონომიკის, მომწიფებული სოციალისტური ურთიერთობის, ნამდვილი თავისუფლების საზოგადოება. ეს არის საზოგადოება, სადაც გაბატონებულია მეცნიერული მატერიალისტური მსოფლმხედველობა. ეს არის მომავლის

ნათელი კომუნისტური პერსპექტივებისადმი მტკიცე რწმენის საზოგადოება. მის წინაშე გადაშლილია შემდგომი ყოველმხრივი პროგრესის უსაზღვრო სივრცეები.

განვლილი გზის მეორე მთავარი შედეგია ჩვენი საბჭოური ცხოვრების წესი. ჰეგმონიტი კოლექტივიზმისა და ამხანაგობის ატმოფერო, ქვეყნის ყველა ერისა და ხალხის შეკავშირება, მეგობრობა, რაც დღით-დღე მტკიცდება, ჯანსაღი ზნეობა, რომელიც ძალასა და სიმტკიცეს გვატებს ასეთია ჩვენი ცხოვრების წესის წარმატადი ფერები, ასეთია სოციალიზმის დიადი მონაპოვრები, რომლებიც ჩვენი სინამდვილის ძვალსა და რბილშია გამჯდარი. და ბოლოს, განვლილი სამოცი წლის უმნიშვნელოვანესი შედეგია საბჭოთა ადამიანი. ადამიანი, რომელმაც მოიპოვა თავისუფლება და შეძლო დაეცვა იგი უმძიმეს ბრძოლებში; ადამიანი, რომელიც აშენებდა მომავალს, ქალ-ღონეს არ ზოგავდა და არავითარ მსხვერპლს არ ერიდებოდა; ადამიანი, რომელმაც ყველა განსაცდელს გაუძლო და თვითონაც უმაგალითოდ შეიცვალა, შეისისხლხორცა იდეური მრწამსი და უზარმაზარი სასიცოცხლო ენერგია, კულტურა, ცოდნა და მათი გამოყენების უნარი. ეს არის ადამიანი, რომელიც მგზნებარე პატრიოტია და ამასთანავე იყო და ყოველთვის იქნება თანმიმდევრული ინტერნაციონალისტი“. (სკკ XXV ყრილობის მასალები, ტბ. 1976 გვ. 119).

დღეს ეს ადამიანი მიღწეულით კანონიერი კმაყოფილებისა და სიამაყის გრძნობით, შემდგომ წარმატებებში ღრმად დარწმუნებული მტკიცედ მიაბიჯებს წინ კომუნისმის მშენებლობის გზით, ანხორციელებს რა პარტიის XXV ყრილობის ისტორიულ გადაწყვეტილებებს, მეათე ხუთწლედის გრანდიოზულ მიზანდასახულებებს.

მუშათა კლასი, კოლმეურნე გლეხობა, საბჭოთა ინტელიგენცია დიდ შრომითი და პოლიტიკური აქტივობით ხვდება კომუნისტური პარტიის ყოველ გადაწყვეტლებას და განუწყვეტილად ადასტურებს პარტიისა და ხალხის ურღვევ ერთიანობას, ჩვენი ყველა წარმატების უმთავრეს პირობას. ეს მოვლენა ნათლად და დამაჯერებლად მეტყველებს იმ დიდ ნდობასა და ავტორიტეტზე, რომლითაც საბჭოთა ადამიანებში სარგებლობს ჩვენი კომუნისტური პარტია, მისი ცენტრალური კომიტეტი, პოლიტიბურო და პირადად სკკ ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივანი ლეონიდ ილიას ძე ბრეჟნევი, რომლის არჩევა საბჭოთა სახელმწიფოს მეთაურის პოსტზე ერთსულოვნად მოიწონა მთელმა საბჭოთა ხალხმა, ჩვენი ქვეყნის ყველა მეგობარმა. მსოფლიოში ოქტომბრის შემდგომ განვლილ პერიოდში საბჭოთა საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში მიღწეულმა გრანდიოზულმა გარდაქმნებმა, წარმატებებმა საკანონმდებლო ასახვა პოვა საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის ახალ კონსტიტუციაში, რომელიც სკკ ცენტრალური კომიტეტისა და სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის გადაწყვეტილებით საერთო სახალხო განხილვის შემდეგ ამა წლის ოქტომბერში მიიღო საბჭოთა სახელმწიფოს უმაღლესმა წარმომადგენლობამ სსრ კავშირის მეცხრე მოწვევის უმაღლესი საბჭოს რიგგარეშე მეშვიდე სესიამ. კონსტიტუციის პროექტის განხილვა საბჭოთა დემოკრატიზმის ნათელი გამოხატულება გახდა. მის განხილვაში მონაწილეობა მიიღო მათიონობით საბჭოთა ადამიანმა, მრავალი წინადადება შემოვიდა, შესწორება დამატება, რომლებიც გულდასმით იქნა შესწავლილი და გათვალისწინებული საკონსტიტუციო ქვეკომისიებისა და კომისიის მიერ. სსრ კავშირის ახალმა

კონსტიტუციამ კანონმდებლობით განამტკიცა განვითარებული სოციალისტური საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიური, პოლიტიკური საფუძვლები და მიღწევები ჩვენს ქვეყანაში, შექმნა ფართო შესაძლებლობა საზოგადოებრივი პროგრესის შემდგომი დაჩქარებისათვის.

მთელ საბჭოთა ხალხთან ერთად უკლასო, კომუნისტური საზოგადოებისათვის ისტორიულ ბრძოლაში ჭეშმარიტად საამაყო წარმატებებს აღწევს საბჭოთა საქართველო, რომელიც სამეურნეო, პოლიტიკური და კულტურული მშენებლობის ყველა ფრონტზე თვალსაჩინო მიღწევებით აღნიშნავს დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის საიუბილეო მესამოცე წლის თავს. საქართველოს კომუნისტები, მშრომელები მაღლიერებისა და კმაყოფილების გრძნობით არიან განმსჭვალული ლენინური პარტიის ცენტრალური კომიტეტისადმი იმ მზრუნველობისა და ყურადღებისათვის, რასაც იგი იჩენს რესპუბლიკის საზოგადოებრივი პოლიტიკური ცხოვრების სრულყოფის, ეკონომიკისა და კულტურის ახალი აღმავლობისათვის. საქართველოს კომპარტია წარმატებით ანხორციელებს რესპუბლიკის პარტიული ორგანიზაციის შესახებ სკკპ ცენტრალური კომიტეტის გადაწყვეტილებებში დასახულ ამოცანებს: მიღწეულია მნიშვნელოვანი მიღწევები ახლო წარსულის ნეგატიური მოვლენების წინააღმდეგ ბრძოლაში, განმტკიცდა შრომითი და სახელმწიფო პარტიული დისციპლინა, გაიზარდა საზოგადოების სამეურნეო და პოლიტიკური აქტივობა, გაუმჯობესდა მორალურ-ფსიქოლოგიური კლიმატი. განსაკუთრებით შთაბეჭდილია ის, საერთო-სახალხო პოლიტიკური აქტივობა და შრომითი პათოსი, რომელიც სუფევდა რესპუბლიკაში სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის პროექტის განხილვისა და დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის მესამოცე წლისთავისათვის სადღესასწაულო მზადების პერიოდში. წარმატებანი მიღწეულია სამეურნეო კულტურული მშენებლობის ყველა ფრონტზე, მაგრამ განსაკუთრებით სიამაყის მომგვრელია ის დიდი გამარჯვება, რასაც მიაღწიეს ქართველმა მეჩაიებმა ხუთწლივით გათვალისწინებულ ვალდებულებათა შესრულებისათვის ბრძოლაში. მათ უკვე დიდი გადაჭარბებით დაძლიეს 1980 წლისათვის გათვალისწინებული მიზნაც და აღებული ვალდებულებაც. ასევე დიდია ქართველ მევენახეთა წარმატება 500 ათასი ტონა ყურძნისათვის საერთო სახალხო ბრძოლაში.

ქართველი ხალხის, მთელი საბჭოთა ხალხის სამეურნეო პოლიტიკურ წარმატებათა საწინდარია ლენინური პარტიის ბრძნული ხელმძღვანელობა და მომავლისადმი ღრმა რწმენა. საბჭოთა ადამიანი ყოველ შრომით დღეს იწყებს და ამთავრებს სსრ კავშირის ახალი ჰიმნის დიდებული სიტყვებით, რაშიც გამოხატულია თაობათა ნება, იმედი, რწმენა;

„კომუნიზმის საქმის ზეიმში ჩვენ ვხედავთ.

ქვეყნის მომავალს და მას ვუსწორებთ თვალს,

და სამშობლოს წმინდა, აღისფერი დროშის

უსაზღვროდ და მარად ჩვენ ერთგულნი ვართ“.

ოქტომბრის თანატოლები

პრიზოლ აბაშიძე

დღემდის ხსოვნაში მაქვს ჩარჩენილი:
ქვისგან ნაკვეთი ნაცნობი სახე,
მაშინ პირველად ვნახე ლენინი,
მაშინ თბილისიც პირველად ვნახე.

პირველად ვნახე სინათლით სავსე,
ჩემი სამშობლოს გული ნამდვილი,
იდგა ლენინი კაშხალის თავზე
და გაპყრებდა მტკვარს ხელგაწვდილი.

ზაპესის შუქი ცად აფრენილი,
ეწერებოდა ჩემს გულის ფიცარს:
სინათლე ჩემთვის გახდა ლენინი
და თვით ლენინი სინათლედ იქცა.

იმ დღიდან შუქის გამომსახველად,
ბავშვის ოცნებას, როგორც აჩრდილს,
ყველგან თან გაჰყვა, ვით ცისარტყელა,
ლენინის ხელი მტკვარზე გაწვდილი.

და ყველგან, სადაც ძლიერი დენით
სინათლემ თავზე გადამიარა,
ხრამუც, რიონუც ვხედავდი ლენინს —
სინათლეს, ქცეულს ადამიანად.

დღესაც სამგორის დათხრილი მიწის
როცა ცოცხლდება გოჯი ყოველი,
წინ ისევ მისი აჩრდილი მიძღვის,
ვით ჩირალდანი გაუქრობელი.

ვერძნობ ოცნების ფრთებს ჩუმად რომ
მასხამს,
მდინარის პირს რომ გადამატარებს;
იორზე ვხედავ უთვალავ კაშხალს,
წისქვილებივით პატარ-პატარებს.

ოცნებით ვხედავ: უდაბნო ველი
როგორ შეჰხარის თვალის ახელას,
მტკვარზე გაწვდილი ლენინის ხელი
იორზეც მოჩანს, ვით ცისარტყელა.

მას აქაც ვხედავ, დგას ამართული,
მის ფეხქვეშ ტყდება ივრის ფაფარი,
ტალღას ძლიერი ტალღა გადუვლის
და კაშკაშს იწყებს ირგვლივ მთა-ბარი

და თრთოლვით მისდევს მავთულებს დენი,
ბნელი რომ შუქით გაამზიანა...
ოცნებით ვხედავ იორზეც ლენინს —
სინათლეს, ქცეულს ადამიანად.

ჩემი სიმღერა

მსურს, რომ ყოველთვის ვუმღერდე ახალს,
და არც ვაკლებდე სტრიქონებს მარილს,
თუ ჩემს სიმღერას ნექტარიც ახლავს,
მეც ფუტკარივით მოვტაცე ყვავილს.

ან თუ შეამჩნევთ სტრიქონში ელვას
და გაიგონებთ ხანდახან ქუხილს,
ჩემს თვალწინ მაშინ ყანები დელავს
ჩემს თვალწინ ბრწყინავს ხრამჭესის შუქი

ხან კი ქვასავით მაგარი სიტყვა
განსაცოცხლებლად მიპყრია ხელთა,
მე ვაკვირდები, ვოცნებობ დიდხანს,
გაზით მოხატულ ჩუქურთმებს ვხედავ.

ვიდრე არ გავხდი ლბილსა და მორჩილს,
სულს არ შთავებრავ, ავაფსებ მადლით,

რომ ისე, როგორც ჩემს სამშობლოში,
ლექსშიც ზეცამდე ამაღლდეს სახლი.

ხან კი სხვა პანგი, თოვლივით სუფთა,
ჩაილილინებს სტრიქონში წყნარად,
ეს კოლმეურნეს ყანაში უთქვამს,
მე სიმღერაში შემომეპარა.

მე ბედნიერი ვიქნები, თუკი
ჩემი სიმღერაც გზას გაიკაფავს,
შეემატება ვით მცირე შუქი
გამარჯვებათა მღელვარე ნაკადს.

მამულზე ვამბობ პოეტი სიტყვას,
მზით მიშუქდება ყოველი პწყარი,
მე თუ რამ კარგი სიმღერა მითქვამს,
პარტიისაგან ნასწავლი არი.

დიდმა ოქტომბრის სოციალისტურმა რევოლუციამ, რომელიც რუსეთის
მეშეხება და გლეხებმა მოახდინეს კომუნისტური პარტიისა და მისი მეთაურის
ვ. ი. ლენინის ხელმძღვანელობით, დაამხო კაპიტალისტთა და მემამულეთა
ძალაუფლება, დაამსხვრია ჩაგვრის ბორკილები და შექმნა საბჭოთა სახელმ-
წიფო — ახალი ტიპის სახელმწიფო, რევოლუციის მონაპოვართა დაცვის,
სოციალიზმისა და კომუნიზმის მშენებლობის ძირითადი იარაღი.

სსრ კავშირის კონსტიტუციიდან

ასე რომ ვხვდებით მზის ყოველ მოსვლას,
 ასე ნათელი სახის იერით,
 ვადიდოთ დიდი ოქტომბრის დროშა,
 ვადიდოთ ჩვენი ხალხი ძლიერი.
 გაზაფხული რომ დაგვიხვდა, ყმაწვილთ,
 როცა პირველად თვალებს ვახელდით,
 ვადიდოთ ჩვენი მამების ღვაწლი,
 ვადიდოთ მათი წმინდა სახელი.
 ეწირებოდნენ დროშებს ნატყვიარს,
 ერთი მიზნით და სულისკვეთებით,
 ჩახედეთ არაგვს, ახლაც ატყვიათ
 კალმანებს მათი სისხლის წვეთები.
 ღამე იყო თუ დღეა სისხამი,
 მტერს ეცემოდნენ ანაზღუელად,
 დღეს მათი სისხლის თითო მისხალი
 ზღვა სიხარულად გადაქცეულა.
 ბალებში სადაც ღელვა გვეგულის
 იასამანთა ლურჯი ზვირთების,
 ყვავილები კი არვის გეგონოთ, —
 აყვავებულან მათი ფიქრები.
 და თუ მტრის მახვილს მონატრებია
 მიწას ხელახლა სისხლით ღებავდეს,
 გმირთა ძელებიც კი გაცოცხლდებიან
 კასპიის ზღვიდან კარპატებამდე.
 ოქტომბრის დროშით კრემლის ძახილზე
 მოვა გმირების რაზმი მრავალი,
 ამ მთებზე უფრო გოლიათები,
 ამ ვარსკვლავებზე უფრო მაღალი.

საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირი არის სოციალისტური
 საერთო-სახალხო სახელმწიფო, რომელიც მუშათა კლასის, გლეხობისა და
 ინტელიგენციის, ქვეყნის ყველა ერისა და ეროვნების ნებჲა და ინტერესებს
 გამოხატავს.

სსრ კავშირის კონსტიტუციიდან

ლენინის ტოკი

ბევრი წიგნი მაქვს ყმაწვილს ნანახი,
ბევრჯერ მიგვრძნია აღფრთოვანება,
ზოგში მომწონდა იგავ-არაკი,
ზოგში — მარტოდენ ხატოვანება.
ბევრი მათგანი სულ არ გაჭრილა,
გაპყვა საყვარელ ქალს თუ მეგობარს,
ბევრი კი შერჩა ჩემს შავ განჯინას,
ვით მტვერწაყრილი უიმედობა.
ბევრი გახუნდა ბედის ტრიალში
და ნელ-ნელ მიდის შავ სამარემდის,
მაგრამ ეს ერთი ცისფერყდიანი
ჩემს მაგიდაზე დარჩა მარადის.
მან მოარჩინა ჩუმი წუხილი
ჩემს სიმღერებში გამოვლენილი,
მის ფურცლებიდან შუბლშეჭმუხვნილი
მესაუბრება მამა ლენინი.
ის ლაქვარდით ფურცელგაშლილი
ჩემი მზე გახდა, ჩემი მშვენება,
მან შემასწავლა მე კომკავშირით
განახლებული ქვეყნის შენება.
ასე გულდაგულ ვერ ვიბრძოლებდით,
რომ არ გვიძლოდეს მისი ცისკარი,
იგი წიგნია ჩვენი ცხოვრების,
ყოველდღიურად წასაკითხავი.
ბევრი წიგნი მაქვს ყმაწვილს ნანახი,
ბევრჯერ მიგვრძნია აღფრთოვანება,
ზოგს შემოაცვდა ყდა და ვარაყი,
ძველი ვერ შერჩა ხატოვანება,
ზოგიც გახუნდა ბედის ტრიალში,
და ნელ-ნელ მიდის შავ სამარემდის,
მაგრამ ეს ერთი ცისფერყდიანი
ჩემს მაგიდაზე დარჩა მარადის.

სსრ კავშირში მთელი ძალაუფლება ხალხს ეკუთვნის.

სსრ კავშირის კონსტიტუციიდან

სამშობლოს

ცა რომ შთის წვერზე გადიღუნება-
და სიხარული გულში იელვებს,
ათრთოლებული მივყვები წადილს,
გწერ, სტრიქონებში მზე იყურება,
შენზე სიმღერას მითვალღერებს
და ნელა ჩადის.

როს ბრძოლის ველი დაიჯანჯება,
ცაში აისვრის ცეცხლიან რგოლებს,
არის წადილი პირდაპირ მისვლის,
ტალღა რომ ნაპირს დაეჯახება,
ან ქარიშხალი გამოიქროლებს,
შენი ხმა ისმის.

შენი ხმა მესმის და გრძნობებს ნეტარს
ბევრი სიმღერა დამეზიარა,
ბევრი თვალები ღიმილის მჩენი,
და დამღამობით კრემლზე რომ რეკავს,
ზარი კი არა, ზარი კი არა, —
გულია ჩვენი.

მაგრამ, თუ მტერმა მართლაც გაბედა,
ყველა, ვით ერთი, დაძახილს ველით:
შენგან გაშვებულ გრიგალებს ვეძმოთ,
ავდგებით ჩვენ და ზღვაც კი აღგება,
რომ ჩვენში სამტროდ მოსული გემი
მიღეწ-მოღეწოს...

ეს რიყრაქები შენით ანთია
და ლაქვარდები, დაფერფლილები,
ბნელში აბნევენ სხივების არილს.
ეს ვარსკვლავებიც შენი ხალხია,
ცის დასაპყრობად აფრენილები
დეგემირულ ძალით.

დღეები ოქროს ჩანჩქერებია
და სიხარული ისევ იელვებს...
ათრთოლებული მივყვები წადილს,
გწერ, მზე სტრიქონებს დასჩერებია,
შენზე სიმღერას მითვალღერებს
და ნელა ჩადის.

საბჭოთა მოქალაქეობა ერთიანია მთელი სსრ კავშირისათვის. ყოველი
მოკავშირე რესპუბლიკის მოქალაქე სსრ კავშირის მოქალაქეა.

სსრ კავშირის კონსტიტუციიდან

სამშობლო ჩვენია

დაეცი, შენი ცა დაგნათის...
 ნამიც ხომ იარებს გისველებს;
 სისხლიან მაჯაზე საათი
 ჩურჩულებს, ჩურჩულებს ისევ.
 განა ჩვენ გაქცევა გვჩვევია, —
 გაფარდევით, გავშლით და გავიტანთ,
 კაპიტან, სიცოცხლე ჩვენია,
 ჩვენია სამშობლო კაპიტან!
 ასეთი სიცოცხლე სად თქმულა,
 ბრძოლაში ენთო და იწვოდა,
 სიჩუმე ვით შესძლოს ამ გულმა,
 იმგვარი ხმაური იცოდა.
 დაღამდა. ძნელია ატანა;
 იტირო — ვარსკვლავნი გისმენენ,
 დაღამდა... ისარი პატარა
 ჩურჩულებს, ჩურჩულებს ისევ.
 რა იყო, დღეს წამმა თითომა
 იფეთქა. და ხანძარს ვინ მოსთვლის...
 დღეს იგრძნო პაწია ლითონმაც
 გენია სამშობლოს სიცოცხლის,
 რომ ჟამი გმირობის დღისთანა
 არ არის სხვა, ენით უთქმელი...
 რომ ბევრი წუთები ითვალა
 და არსად ასეთი წუთები;
 რომ მარად, დღეს თუ ღამეს,
 წამი წამს გაბმული არ იცდის,
 რომ ერთი ძვირფასი წამია
 სიკვდილი... სამშობლო მხარისთვის.
 ჩვენ განა გაქცევა გვჩვევია,
 გაფარდევით, გავშლით და გავიტანთ.
 კაპიტან, სამშობლო ჩვენია,
 ჩვენია სიცოცხლე, კაპიტან!

ქალს სსრ კავშირში მამაკაცის თანასწორი უფლებები აქვს.

სსრ კავშირის კონსტიტუციიდან

ნახვამდის

ნახვამდის, დედილო, ნახვამდის,
მშვიდობით, ლამაზო ჩემო,
ხშირ-ხშირად მომწერეთ ქაღალდი,
ნუ ტირით, პატარა დებო!
მამები გიცავდათ აქამდი,
კავკასის მაღალო მთებო!
ახლა ჩვენ მივდივართ,
ნახვამდის,
მშვიდობით, ლამაზო ჩემო.

ვინ იცის, გნახავთ თუ აღარა,
წინ გზაა შორი და მკაცრი,
ალვის ხეშ თავი ძირს დახარა,
ცრემლებს ღვრის მოხუცი ნაძვი.
მშობლების ძვირფასი ჭაღარა
ღამეს მინათებენ თვალწინ!..
ვინ იცის, მოვალ თუ აღარა, —
წინ გზა დევს უნდო და მკაცრი.

სულ კუშტად მიცქერდი, ლამაზო,
ახლა გამიღიმე ერთი,
მე მივალ, მე მივალ, არასდროს
აღარ ჩამოგივლი გვერდით.

მე შენი ღიმილი არ მახსოვს,
არ მქონდა, არ მქონდა ბედი,
სულ მწყურალად მიცქერდი, ლამაზო,
ახლა გამიღიმე ერთი.

სურათი მქონოდა ნეტავი,
ტყვია რას მიზამდა მაშინ?
რა მხდალი, რა გაუბედავი,
რა მწარე ბედისა დავრჩი,
ისევ შენ, მშობელო დედაო,
იმედად მიმყვები ჯარში.
სურათი მოგეცა ნეტავი,
ტყვია რას მიზამდა მაშინ?

ნახვამდის, დედილო, ნახვამდის.
მშვიდობით, ლამაზო ჩემო.
დედა, შენ მომწერე ქაღალდი,
ნუ ტირით, ძვირფასო დებო!

მამები გიცავდათ აქამდი,
კავკასის მაღალო მთებო!
ახლა ჩვენ მივდივართ, ნახვამდის,
მშვიდობით ლამაზო ჩემო!

სსრ კავშირის მოქალაქეებს აქვთ განათლების უფლება.
ამ უფლებას უზრუნველყოფს ყველა სახეობის უფასო განათლება.

სსრ კავშირის კონსტიტუციიდან

სოლომონ დემურსანაშვილი

მ ზ ი ს მ ო ქ ც ე ვ ა

მოსკოვის გამომცემლობა „პოლიტიზდატის“ დაგეგმვით მწერალმა სოლომონ დემურსანაშვილმა დაწერა დოკუმენტური რომანი ცნობილ ქართულ რევოლუციონერსა და პარტიულ მოღვაწეზე — აბელ ენუქიძეზე.

წიგნში აღწერილია როგორც აბელ ენუქიძის, აგრეთვე მისი თანამებრძოლების, — სხვადასხვა ერის წარმომადგენლების რევოლუციური მოღვაწეობა ბაქოში, თბილისსა თუ რუსეთის იმპერიის სხვა ქალაქებში.

გბეჭდავთ რამდენიმე თავს ამ რომანიდან.

1901 წლის დეკემბრისთვის ერთ დღეს აბელმა მამისაგან წერილი მიიღო.

„გამარჯობა, ჩემო ძვირფასო შვილო აბელ! გითვლით უმდაბლეს საღამოს მთელი ჩვენი მშობლიური გულით მე და დედაშენი. ხალაშ გიძღვის შენი ძმა სერაპიონი, ჩვენი შინაურები და კეთილი მეზობლები.

შვილო აბელ, მარიამობისთვის შენი წერილი რომ მივიღეთ, იმის შემდეგ აღარაფერი ვიცით. ეგრე რომ გაგიცევა ჯული. აი, მესამედ გიგზავნი წერალს და პასუსხ ვერ ვეღირსეთ. დედაშენი დარღით აღარ არის. ძილში ზულ შენს სახელს აბოდებს. ეს როგორი დრო დადგა, რომ შვილები მშობლებთან აღარ ჩერდებიანო. იწერებოდი, ახალ სამუშაოზე გადავედიო, მაგ დალოცვილებს. ბარემ აქეთ გადამოყვანე, რა იქნებოდა. მაშინ ხომ ჩვენს ბედს ძაღლიც არ დაჰყევდა.

შვილო აბელ, ჩვენ არა გვიშავს რა. წილს პურის მოაავალი კარგი გვქონდა, შვიდი კოდი ზულ დარჩეული ხორბალი გამოვლევით. ნახუცარ ილიკოს ვთხოვეთ ხარი და ჩვენსას ის დავუწყვილით. ვენახსაც არა უშავდა რა. ამ დღეებში კაკალიც მოვრეკეთ. შარშან რომ დემკული ვიყიდეთ, წილს ხაფურე მოიგო. ამ შემოდგომას ხშირიღონი ქორწინდება, ჰო, მაროლა, წმინდა ანას მესამე ხარისხის ორდენით დააჯილდოვა მთავრობამ. აი, მაგის პატრონმა უნდა თქვას, შვილი გავზარდეთ, ხელისუფლებაში დავახეხუთ კაცია.

შვილო, შენი ნახვას ღირსს ხომ არ გვხდი, წერილით მაინც გავცხიხენე ხოლმე. აბა, შენი იცი, თუ სიბერეს არ გავცემწარებ მე და დედაშენს და შენს ნახვას გვაღირსებ.

გწერს მამაშენი სოფრომ ენუქიძე.“

კერა დღე იყო, აბელმა მთელი ღამე გააღწია სტამბაში, „ისკრა“ ჩამოხედავს და დილათ დაიშალენ.

მას შემდეგ, რაც სტამბა გახსნეს, აბელსა და საერთოდ მთელ ჯგუფს დიდი ჯაფა დაადგათ. მეტადრე — ლადოს და აბელს. მთელი კორექტურის წაითხვა მხოლოდ ამ ორს უწევდა. საღამოს, წრეში შეცადინების შემდეგ, სტამბაში რიგრიგობით მუშაობდნენ. ცოტა ხნით თუ წაუძინებდნენ ხოლმე და დილათ ისევ სამსახურში მიდიოდნენ, მაგრამ აბელისათვის ეს ჯაფა სასიამოვნო იყო. სტამბის საქმე შეიყვარა და გრძნობდა, რომ ყოველი ბოროტობა თუ გაზეთი, აქ რომ იბეჭდებოდა, ნამდვილი ბომბი იყო სტელისუფლებისათვის.

მამის წერილმა აბელს გული აუფორიაქა. „ეგრე რამ გაგიცვია გული, შვილო!“ ცხადიღო დაუდგა მამა თვალწინ, ბეჭდანიერო, ხარივით ღონიერი და წყნარი...

თვალწინ დაუდგა კალწე ჩაშლილი, მზეზე გაფიცებული მწიფე თავთავი, კევრი რომ რბილად თქერავს და, ტრუანტულმა დაუარა. არა, აბელს გული არ გაიცევია, პირიქით მშობლებზე ენატრება და კარ-მიღამოც, თავისი მოფრთხილება და რაღაც ღამეში მთვრალი, მაგრამ... მაგრამ სოფრისი ვერ მიხვდება, რა აძლებინებს აბელს აქ. რატომ აღარ იხედება სოფლისკენ, სადაც თავისიანები ეგულები. მართლაც, რამდენი ხანია, აბელი თბილისში აღარ ყოფილა, მთვრალხანაგან ორიოდ წერილი მიიღო, თვითონაც გაუგზავნა პასუხი, აიმედებდა, ალბათ მალე გახსნაო, მაგრამ სტამბის გახსნის დღიდან იმდენი საქმე გაჩნდა, აბელს ახლოვლებზე ფიქრის დროც აღარ რჩებოდა. უკვე რვა თვე ხდებოდა, რაც უკანასკნელად თბილისში იყო. ამ რვა თვის მანძილზე საქმე ისე კარგად აეწყო, აბელი ოცნებაშიც ვერ წარმოიდგენდა და ეს უნაღფერი კეცხოვლის წყალობა იყო, ამ მუდამ მოუხვენარი, ცეცხლივით ვუკაცისა.

ერთმა თვემ გაიარა, რაც საბეჭდო მანქანა დადგეს და უცებ ლადომ განაცხადა: — ძებნო, მე მგონი დროა, ადგილი ვინაცვლოთ, მეუბნებებმა ექვი აიღეს.

როგორც ნადირი იკრავს ხოლმე ხიფათის ხუნს, ასე იგრძნეს საშინოება. ამ ბინიდან დღისით მათმა გადაკარგვამ და ღამით გამოჩენამ მეუბნებებში ექვი დათესა. ყველა სულიერბა შორის ყველაზე ცნობისმოყვარე აღაშინა. თუნდაც არავითარი მიზეზი არ ჰქონდეს, აუცილებლად უნდა გაიგოს, რა ხდება მის გარშემო, რატომ იკარგებიან ამ ბინიდან დღისით, რად მოდის მხოლოდ ღამით, რატომ არის ოთახის დარბაზები სულ მუდამ დაგმანული? და რა ხდება იქ, შიგნით?

ითათბირეს, სად გადაეტანათ საბეჭდო და-

ზგა და არჩევანი იხვე ნიკოს რესტორანზე, აჩერეს.

ოცდარვა წლის ნიკოლოზ ღოლიძეს ზაგანგებო რევოლუციური წარსული ჰქონდა. ჯერ კიდევ სასულიერო სემინარიის მოსწავლე, სასწავლებლის წესების წინააღმდეგ ამბოხდა და გარიცხეს. მერე ძალისძალად მიაბარეს მონასტერში. იქიდანაც გაიპარა კაბუკი, ბათუმში ჩავიდა და მანთაშევოს ქარხანაში დაიწყო მუშაობა. იქ პოვა თავისი ადგილი. ეგნატე ნიწოშვილთან და მისა ჩოღრიშვილთან ერთად ცხოვრობდა ბინაში, სადაც არაღეგარულ კრებებს ატარებდა ეგნატე ნიწოშვილი. მალე ნიკოლოზი მანთაშევოს ქარხნიდანაც დითხივებს მუშთა გაფიცვაში მონაწილეობისათვის. მერე თბილისში ჩავიდა, რევოლუციურ მუშაობას ეწეოდა, ხოლო 1900 წელს ორგანიზაცია დავალებით ბაქოში გაემგზავრა და ქართველ მუშებში ქართულ შურნალ-გაზეთებს აერცილებდა.

ისევ ორგანიზაციის დავალებით ღოლიძე ბალახანში რესტორანს ხსნის. რესტორანი პოლიციისათვის თვალის ასახვევია, სინამდვილეში კი იქ ხსება ამბები ტრიალებს. — საიდუმლო თავშესაფარია. როცა ნიკოლოზს წინააღმდეგა მისცეს, რესტორანი გაეხსნა, ლადომ წინასწარვე იცოდა, ამ რესტორანს როგორ გამოიყენებდა.

ერთ საღამოს ღაზა დაშაღეს, ღამით მეეტლე მოიყვანეს, მანქანა დაუდეს და ნიკოლოზის რესტორანს მიაყენეს. ვერც მეეტლე აიღებდა ექვს და ვერც უცხო ვინმე. რამდენიმე თვის მანძილზე რესტორანში იბეჭდებოდა პროკლამაციები და პროლეტარული ფურცლები. აბელმა ნიკოლოზი ახლოს გაიწვო, დაუახლოვდა. როგორც კი ნიკოლოზი ბათუმს გაიხსენებდა და ეგნატე ნიწოშვილს ასხენებდა, აბელს მაშინვე თვალწინ დაუდგებოდა გურიის პატარა სოფელი, ახსამნებით მოფენილი ეხო. ავანდებოდა მუდამ ოცნებაში ჩაფლული კაბუკი თომა, ვინც ზაგანა რევოლუციურ აზრებს.

გავიდა რამდენიმე თვე და ლადომ განაცხადა:

— ამ სტამბით შორს ვერ წავალთ, ძმებო, სიცოცხლედაც რომ დამიტდეს, კარგი სტამბა უნდა შევიძინოთ, ამერყული.

ყველამ კარგად იცოდა, ასეთი სტამბა რა დაქველბოდა, საამისო სახსარი არ გააჩნდათ და ლადოს შიტიყვას უპასუხოდ სტოვებდნენ. ლადო კი თავისას არ იშლიდა:

— ძილშიც კი ვხედავ, როგორ ცვივა ათასობით ფურცელი და ბროშურები, ვერ მოვისვენებ, ხანმ ჩემსას არ მოვადწევ.

სოლომონ დამურხანაშვილი გზის მოძიება

ასეთი სტამბის შეძენას დიდძალი ფულის გარდა, სხვა ათასი თავსატეხი ამბავიც სჭირდებოდა, კერძოდ კი, გუბერნატორის ნებართვა. ყველაფერი კეცხოველმა ითავა და ამიტომაც ორგანიზაციამ იგი სხვა საშუალოდან განათავისუფლა.

აღმა ლადო და თბილისში გაემგზავრა, იმ ქალაქში, რომლის ჟანდარმერიასაც ძილშიც და ცხადშიც ლადო ესიზმრებოდა. კეცხოველმა მოინახულა თბილისელი მეგობრები, ნახა ნებართვის ფორმა და გადაიღო პირი.

დაახლოებით ერთი თვის მანძილზე მზად იყო ნებართვა. ნებართვაში ნათქვამი იყო, ამიერკავკასიის ერთ-ერთ ქალაქში სტამბა გაიხსნასო, რაც ბაქოს გუბერნატორ სეიფინის ხელმოწერით იყო დადასტურებული.

კეცხოველი ამუშად სტამბის მებატონე პრომოშლიანსკის მიაღვა, შერჩია ნახშირი, მაგრამ თანამედროვე ყაიდის მანქანა, რაც საწერი ქაღალდის ფორმატზე იყო მოწყობილი და დიდი ვაჭრობის შემდეგ ცხრაას მანეთად მოურიგდა. ამ თანხას ფეხი არ მოუცვალა სტამბის მებატონემ. ისევ დატარა ლადო, ყველა საიმედო ამხანაგი მხარში ამოიყენა, ვისაც როგორ შეეძლო, იმ თანხით შეეწია ამ საქმეს, მაგრამ რვას მანეთზე მეტს თავი ვერ მოუყარეს.

— ახლა შენ უნდა გვიშველო, აბელ, — უთხრა ლადომ. — ერთადერთი იმედი შენდა ხარ.

— რანაირად? — მხრები აიჩნია აბელმა.

სამსახური უნდა შეიცვალო. უკვე ვიღაზარაც ლეონიდ ბორისის ძეს, საშუალო მაღალ დაღვწილად და უფრო მეტი დრო გექნება რევოლუციური მუშაობისათვის, მეტადრე სტამბის საქმისათვის.

— მერე ეს მანქანის დახსნას რას შევლის?

— აი, რას, — ხმა დაიდბოდა ლადომ და აბელს მხარზე ხელი დაადო, — ელემენტარულად ანგარიშს რომ გაასწორებ, მე მგონი, ცოტაოდენ ფულს მოგცემენ.

აბელი უსიტყვოდ დათანხმდა, ლეონიდ კრასინთან მუშაობდა მაშინ რევოლუციონერთა უმეტესობა და აბელსაც, რაღა თქმა უნდა, იქ ერჩია.

დღეობი ანგარიშის გასწორებისას აბელმა საკმაო თანხა მიიღო ზედმეტად გაზრდილი მანძილისა და ორთქლმავლების შეკეთებისათვის. ისე რომ სტამბის მოწყობის საქმე უკვე გადაწყვეტილი იყო. ორიოდე დღეში საბჭოები მანქანა ვორონოვის ქუჩაზე თურქ ალი ბაბას ხანლში გადაიტანეს და მუშაობას შეუდგნენ.

ქარაქტული ცხოვრება მუშულმანებს ათაბაბიდან მოსდგამთ.

ალი ბაბაც კერძოპირი მუშულმანი იყო და ამ ძველ ადამიანს ღირსეულად იცავდა. გადავანერგოთ მის ენო-კარში ახლობე-

ლიც კი ვერ შემოაბიჯებდა თუ მასანძლის წე-
ბა არ იყო... ალი ბაბამ რუსულად... პოლიტიკისა არაფერი გაეგებოდა და პოლიტიკასთან არავითარი საერთო არ ჰქონდა. ეს ყოველივე კარგად უწყობდა ლადომ და ამიტომაც ირჩია თურქის სახლი. რამდენიმე დღეში თავდაპირვლი, ზრდილობიანი კეცხოველი ისე დაუმეგობრდა თურქს, რომ იგი ლადოს მზეს იფიცებდა... ისიც მუშულმანური აღათია, თუ ერთხელ იძმე აღამიანი, ბოლომდე უნდა გაიტანო, მისი ერთგული და უღალატო უნდა იყო.

— რაჟულის მაღლმა, ლადო ჩემი ძმაა, ძმისთვის კი თავსაც არ დავწოვავ. — იტყოდა ხოლმე ალი ბაბა და სიტყვის განსამტკიცებლად ალაპს იმოწმებდა.

— ძმაო ლადო, ასწავლე ჩემს შვილს — ნურის წიგნის ბეჭდვის საქმე, მინდა ჩემი ნური შენსავით მცოდნე კაცი იყოს და სიბრძნეს დაეუფლოს.

ლადოც დიდი სიამოვნებით ეთანხმებოდა და პატარა ნური თითქმის მთელი დღე საბეჭდო მანქანასთან ტრიალებდა. აბელი და ვანო ტბილეთულის ანებივრებდნენ ბავშვს, ეფერებოდნენ, გულს უხსნიდნენ.

საბეჭდო მანქანა კი განუწყვეტლივ მუშაობდა, თურქის გაღავნიანი სახლიდან გადიოდა რუსულ და ქართულ ენებზე ჩამოგედილი ბროშურები, ედებოდა მთელ ამიერკავკასიას და ალი ბაბა ერთხელაც არ შეიკვეთლა, მთელი მისი ოჯახი რა სიფათში იყო ჩავარდნილი. ვერა, ფიქრითაც ვერ იფიქრებდა, თუ ეგზომ ზრდილობიანი, განათლებული აღამიანი, როგორიც იყო კეცხოველი, მთავრობის საწინააღმდეგო რაიმეს იქმნა.

ბაქოს სტამბა მთელ ამიერკავკასიას აზანჯარებდა. დღითი დღე ითქვამდა სახელს და შორს-შორს იდგამდა ფესვებს. სწორედ იმ ხანებში რუსეთში სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის კომიტეტი ჩამოყალიბდა. კომიტეტმა სულ მოკლე ხანში ურთიერთობა დაამყარა პეტერბურგის მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის ჯგუფთან, ხოლო მერე საბოლოოდ იპოვნა თავისი ადგილი, ყველა ჯგუფთან გაწყვიტა კავშირი და სულიან-გულიანად ლენინურ „ისკრას“ მიენდო. გაჩაღდა მიმოწერა „ისკრასთან“, იღებდნენ იქიდან მითითებას, დარიგებას, ხოლო როცა ბაქოს კომიტეტმა გადაწყვიტა დაეარსებინა „ისკრის“ ყაიდის ქართული გაზეთი „ბრძოლა“, ლენინის გაზეთიდან საგანგებოდ ჩამოვიდა ტავაკი ანუ „მავა“, როგორც მას საიდუმლოდ ეძახდნენ. ტავაკი აბელს შეხვდა სოლორავილის დუქანში, გაიცნო ლადო, „ისკრის“ ძმობილი ერთხანს დატრიალდა ბაქოში, რომ ახლოს გასცნობოდა რევოლუციონერთა მუშაობას და საჩუქრად კაგუფიცი შევიდა.

ბაქოს ჭგუფმა თბილისის ორგანიზაციაში 1901 წლის მიწურულს წერილი აფრინა, არა-
ლეგალურ გაზეთს ვაძრებთ და რას იტყვიანო.
ჩიბლაძე და შორდანია სასტიკ უარზე იდგ-
ნენ ბაქოში ქართული გაზეთის დაარსებაზე,
ისიც არალეგალურისა, მაგრამ ლაღო ერთ-
ხელ რასაც ამოიჩემებდა, იმას ვედარავინ და-
შვლენივინებდა.

— შორდანია და ჩიბლაძე გამყიდველები
არიან, — კბილებს აღრქიალებდა კეცხოვე-
ლი. — მიმიფურთხებია მაგათთან რევოლუ-
ციონერებისათვის. ლეგალური მარქსიზმი გა-
მოიყენებოდა მხედრულ ხალხში, სული და გუ-
ლი აქვს ამოცლილი. ჩვენ დავაძრებთ გაზეთს,
ფეხზე მკიდია მაგათი უარი.

დეკემბერში თბილისიდან მუშათა ჭგუფი
ჩავიდა მოსალაპარაკებლად. საიდუმლო ბინა-
ში, სადაც კეცხოველი ცხოვრობდა, პატარა
თათბირი გაიმართა. თათბირმა ცხარე კამათით
ჩაიარა. დელეგაცია ცდილობდა, ლაღო და
სხვა ბაქოელი ამხანაგები დაერწმუნებინა,
რომ გაზეთი ზარალი იქნებოდა, ამოღე დაი-
ხარჯებოდა. სახსრები, თუ აღარ დაგვიშლიათ.
რედაქცია თბილისში იყო და ბაქოს ჭგუფ-
მა ტექნიკურად შეასრულონ ის, რასაც თბი-
ლისის კომიტეტი გადაწყვეტდა.

— აი, სად არის ძაღლის თავი დამარსუ-
ლი, — ეუბნებოდა ლაღო თბილისიდან მო-
ვლენილ მუშებს. — მენშევიკები — შორდანია
და ჩიბლაძე თქვენც გატყუებენ და ჩვენც.
არა, მაგათ დუღუჭზე მე არ ვიცნევ. იფ, რა
კარგია, შორდანია, ეს ვაგლახი რევოლუცი-
ონერი, რედაქციის ბატონ პატრონი იყოს,
ხოლო მე, ენუქიძემ და სხვებმა მის ქუაზე
ვიართ. აი, — და ბრანწი უჩვენა ლაღომ. —
ახე გადავიტო, ასე დაშაბარა ლაღომ, ფეხებ-
ზე მკიდიახართქო. გაზეთს უთქვენოდაც გა-
მოვუშვებოქო.

აბელი მესხე მისვდა, რომ ლაღო ცამდე
მართალი იყო და თვითონაც თანდათან გუ-
ლი მოსდიოდა თბილისელთა წინადადებაზე.
აბელი უსმენდა ლაღოს და ფიქრობდა: ნეტ-
ავ ლაღოს ადგოდას რომ ვყოფილიყავი, მოვი-
ტყუოდი თუ არა ასე? შეიძლება დავთანხმებუ-
ლიყავი... აი, რით მგობია ლაღო — მტკიცე
და შეუპოვარია

კეცხოველმა ყველა გზა გადაუჭრა დელე-
გაციას და ამავე ღრის ღრმად დააწმუნა,
რომ არალეგალური გაზეთის არსებობა აუცი-
ლებელი იყო ბაქოში. ამ რწმენით დაბრუნდა
მუშათა ჭგუფი თბილისში, მაგრამ თბილისის
ორგანიზაციის მემარცხენე ფრთამ ქვა ააგდო
და თავი შეუშვია. წლის მიწურულში ბაქოში
ხევრიან ჯუღელი მოავლინა, კეცხოველის ხი-
ურმის მეგობარი. ეს იყო თბილისელთა უკა-
ნასკნელი იმედი, რომ კეცხოველი რამენა-
რად დაეუოლიებინათ.

ჯუღელი საშუალო ტანის კაცი იყო. წინ
წამოწეული შუბლი, დაწეკილი ცხვირი და მა-
ღალი კისერი ჰქონდა; აბელის სულში უსამა-
ნო გრძნობას იწვევდა.

ლაღო გულთბილად შეხვდა სიყრმის მეგო-
ბარს. კარგად იცოდა, რა მიზნით იყო ჯუ-
ღელი ჩამოსული ბაქოში, მაგრამ არაფერი აგ-
რძნობინა, ამ საკითხზე კრინტიც არ დაუძ-
რავს. ხოლო მაშინ, როდესაც ჯუღელმა გაამ-
ხილა თავისი ჩამოსვლის მიზეზი, ლაღო ერთ-
ბაშად აუუვირა.

— რატომ არ გამანებებთ თავს, იცოდეთ,
სულაც გაწყვეტე თქვენთან კავშირს, აი,
ასე მოვიხდებთ თქვენ.

ჯუღელი პირში ჩალაგამოვლებული გაბ-
რუნდა უკან და თბილისის ორგანიზაციის
მემარცხენე ფრთამ პირში წყალი ჩაიგუბა.
გაზეთი „ბრძოლა“ კი აი, რამდენი ხანა
სიძულელილს თესავს თვითმპყრობელობის მი-
მართ, უკვე ააფორიაქა ხელისუფალნი, თბი-
ლისის და ბაქოს ჟანდარმერიას თავსამტკრე-
ვი გაუჩინა. სად იბეჭდებოდა „ბრძოლა“ და
ლენინის „ისეცა“? სად მდებარეობს სტამბა
„ნინა“? ჩვერქობით ჟანდარმერიისათვის ეს
ამოუხსნელი ამოცანა იყო. ასე მიმდინარე-
ობდა აბელის ცხოვრება ბაქოში.

აი, დღესაც აბელი კბილის ექიმ სოფიო
გინზბურგთან უნდა წასულიყო ბინაზე და
„ისეცას“ ახალი მატრიცები უნდა მიეღო. ვა-
ნო სტურუას ელოდებოდა, ეს ორი კაცი აგვა-
რებდა ძირითადად საიდუმლო ლიტერატუ-
რის მრღებას და გაგზავნას. ვანო კი იგვიან-
ებდა, საკმაოდ იგვიანებდა. და აბელი უკვე
მოუთმენლობამ შეიპყრო. რამდენჯერმე გავიდა
სინიდან მოთმინებადაკარგული, ქუჩაში გაი-
ხედა, მაგრამ ვანო არხად ჩანდა. ალბათ რა-
იმე შეემთხვაო, გაიფიქრა და გადაწყვიტა მა-
რტო წასულიყო გინზბურგის ბინაზე, ის იყო
პალტო ჩაიცვა და კარში ვანოც შემოვარდა.
დაღლილი ჩანდა, აღელვებული.

— დავიდუბეთ; აბელ, გინზბურგი დააპატი-
მრეს!

— გინზბურგი დააპატიმრეს? — და აბელს
თავით ფეხებამდე ცხლად გააჟრჟოდა. ვანო და-
ლილობისა და აღელვებისაგან სულს ძლივს
ითქვამდა.

— როგორ თუ დააპატიმრეს, რატომ?

— ყუთი, რომლითაც მატრიცები გადმოვ-
ქონდა, შემთხვევით დაიჭეშა, საბაჟოს მხო-
ვლებს ტვირთი ეუცნაურათ, მაგრამ, ეტყო-
ბა, ვერ მისვდნენ შიგ რა იყო. ჟანდარმერიას
შეატყობინეს და ყუთი იქ წადეს. დილით კი
გინზბურგი დააპატიმრეს.

სოლომონ დამურხანაშვილი
გზის მომცემა

— ლადოშ თუ იცის ეს? — ჰკითხა აბელმა.

— ლადო ვერსად ვნახე, არც თავის ბინაშია და არც სტამბაში.

— ახა წავიდეთ. — უთხრა აბელმა და ორ-ივნი კურჩაში გამოვარდნენ.

კბილის ექიმის გინზბურგის დაპატიმრებამ სტამბის მუშაობა ძალაუფლებურად ჩაახშო.

— ახლა დიდი სიფრთხილეა საქირო, — ეუბნებოდა ლადო აბელსა და ვანო სტურუას.

კეცხოველმაც და სხვებმაც კარგად იცოდნენ, რომ თანდარმერიაში „ისკრის“ მატრიცების ხელში ჩაგდებათ პირველ ცხელ კვალს მიაგნო, ასე წაწყდება ხოლმე მეძებარი ნაღირის ნაწოლს და კვალს დაადგება. ახლა ხაჭირო იყო ამ კვალის არევა და გაქრობა.

უკვე რამდენიმე თვეა, ძილსა და მოსვენებას უკარგავს გაზეთი „ბრძოლა“ თბილისის თანდარმერიაში. მათ ჭერ კიდევ არ იცან, სად გამოდის ეს გაზეთი, სად მუშაობს არალეგალური სტამბა „ნინა“, თბილისში, ქუთაისში თუ სულაც საქართველოს გარეთ. შესაძლოა, ექვით იცოდნენ, რომ ეს სტამბა ბაქოში არსებობდა, მაგრამ ხელჩასაქილ საბუთს ჭერჭერობით ვერ მიაგნეს.

ახლა ეს „ისკრის“ მატრიცები, ბრძოლ რომ ჩაუვარდა ხელში თანდარმერიას, კმაროდა თუ არა იმ საბუთად, რომ სტამბა უმეველად ბაქოში არსებობდა? როგორც კეცხოველი და აბელი ვარაუდობდნენ, ეს არა კმაროდა. მათ, რა თქმა უნდა, ექვი გაუღრმავდათ, მაგრამ ეს საბუთი წყალი რომ არ გაუფა, ისეთ საბუთად მაინც არ გამოდგებოდა. მიუხედავად ამისა, სტამბას ჭერჭერობით ახლოს ვერ გაეცარებოდნენ.

— ჩვენი ჩავარდნა არაფერია, — ამბობდა ლადო, — მთავარია სტამბა, სტამბა უნდა გადავარჩინოთ.

აბელს ახსენებოდა, რა ვარაგლობით გამოისყიდეს და მოაწყვეს სტამბა. რამდენი დაბრკოლება და წინააღმდეგობა გადაიტანეს და ახლა რა უბედურება იქნებოდა, ეს ნაწვალნადაგები ხელიდან გამოსცლოდათ.

სტამბაში სიარული შეწყვეტეს და გინზბურგს შორიდან, ფრთხილად უტრიალებდნენ, რას უბასუხებდა დაკითხვებზე.

დაკითხვა კი ასე მიმდინარეობდა:

— რა იყო ყუთში? — ეკითხებოდნენ ექიმს.

— წარმოდგენაც არა მაქვს, რა იყო ყუთში, ან ვინ გამოგზავნა. — პასუხობდა გინზბურგი.

სოფიომ მართლაც არ იცოდა, ყუთში რა იყო. ამისთანა ამანათები მის სახელზე ბევრი მოდიოდა მას შემდეგ, რაც რევოლუციურ ჭკუფს დაუკავშირა. მისი ბინა საიდუმლო თავშესაფარად იქცა. ხოლო მის სახელზე ამა-

ნათებიც მოდიოდა და გასაშინებელი იქნებოდა. ახა საიდან უნდა სცოდნოდა სტამბის მუშაობა რა იყო, შეიძლება აკრძალული წიგნები იყო ან მატრიცები, ან შრიფტი, ან ეგვი იარაღიც?

რამდენიმე დღის შემდეგ გინზბურგი განათავისუფლეს. კეცხოველმა სასტიკად გაფრთხილა აბელი და სტამბის სხვა მუშაელებიც, რომ არც სტამბას და არც სოფიოს ბინას არ გაკარებოდნენ. უმეველი იყო, პოლიცია გაფიცვებიდან აღდგენილი თვალ-ყურს კბილის ექიმის ყოველ ნაბიჯს.

მაგრამ შემდეგში რა ქნან, რა მოიფიქრონ, რა მოუხერხონ სტამბას?

ამ თავსატეხ კითხვაზე პასუხს თვით კეცხოველიც კი ვერ იძლეოდა.

— ხომ არ ვკითხობ რჩევა „ისკრას“? — ეს აბელმა მოისპარა და ლადოს მაშინვე სახე გაუბრწყინდა. მადლიერებით შეხედა უმცროს მეგობარს. დაჟოვნება აღარ შეიძლებოდა, სასწრაფოდ აცნობეს „ისკრას“ და პასუხს მოუთმენლად დაელოდნენ. რამდენიმე დღეში მეგობრები საწლავარგარეთიდან ატყობინებდნენ: დროებით შეჩერეთ მუშაობა, გაუფრთხილდით სტამბას, რადაც უნდა დაგიჭლოთ, გადაარჩინეთ იგი, მხოლოდ უცხოური ლიტერატურის გავრცელებაზე შეგიძლიათ იმუშაოთ.

ერთ თვეზე მეტი გავიდა. ბაქოში ყველაფერი მშვიდობიანად მიმდინარეობდა. ისევ ამუშავდა სტამბა. მართალია, ამჟამად იმდენი სამუშაო აღარ იყო, რადგან „ისკრის“ მოწოდება შეწყდა, მაგრამ საქმეს მაინც რა დაღვედა. ბაქოელები დღე და ღამე ელოდნენ, როდის მიიღებდნენ „ისკრიდან“ ცნობას, ლიტერატურა გამოგზავნილია და მიიღეთო. წინდაწინ ასე იყო დათქმული, თბილისელების საზღვაო საზოგადოება „პაკეს“ საშუალებით უნდა გაეგოთ, რომელ გემს მოჰქონდა მარქსისტული ლიტერატურა რომ ბათუმში დახვედროდნენ, და აი, მარტის პირველ რიცხვებში მოვიდა ცნობა ამა და ამ გემს მოაქვს მარქსისტული ლიტერატურა და ბათუმში ამა და ამ დღეს დახვდითო. ეს საპატიო და სახიფათო საქმე აბელ ენუქიძეს დაევალა.

აჰა, ისევ მატარებელი, საქართველოსკენ მიმავალი მატარებელი, ნაცნობი გზა, ნაცნობი აურზაური და მღელვარება, თბილისისაკენ მიმავალ აბელს რომ ეუფლებოდა ხოლმე.

მატარებელი ბაქო-თბილისის ნავთილუღის სადგურს უახლოვდება. მარტი მარტობს, ცივი ქარი უბერავს და თოვლ-ჰყავს აყრის. ცა ისე მოქუფრულია, დედამწიწა დაუბინდავს, დაუხვედრებია. აბელს ჭიბრზე მატარებელმა მთელი ორი საათი დაიგვიანა. აბელს კი უნდოდა, ეიდრე ბათუმის მატარებელზე გადაჯდებოდა ეთერ გველესიანთან შეველო. ო, როგორ მოენატრა, როგორ უნდოდა ერთხელ მაინც შე-

ებდა, ცოტახნით განსუბრებოდა, მოესმინა მისკან თუნდაც საყვედური. მატარებელმა მძლავრად ამოიხვნეშა და თბილისის ვაგზალში გაჩერდა. მიუხედავად უამინდობისა, ვაგზალზე მაინც ხალხმრავლობა იყო. ერთმანეთში არეულყვენ ჩამოსულნი და ღამხედურნი, გასამგზავრებლები და გამცდილებლები.

აბელს ხელში პატარა ჩემოდანი ეჭირა. პატრონს საყულო ჩამოიწია და პირდაპირ ღარბაზს მიამუშრა. გვერდზე არ გაუხედა, არც არავინ ელოდებოდა და არც უნდოდა ვინმე ნაცნობს გადამჟროდა. ახლა ერთი სული მქონდა გაეგო, როდის გალიოდა ბათუმისკენ მიმავალი მატარებელი. მოასწრებდა თუ არა გველესიანებთან შევლას.

— ბათუმი ერთ საათში გავა, შეილო, — მიახარა თმაქალარა, მეტად საჩიროვნო გარეგნობის ქალმა და შინაურულად გაუღიმა. აბელმა საღაროებისაკენ გააპარა თვალი და წელი მოსწვდა, იქ ისეთი რიგი იყო, ნახევარი საათი მარტო ბილეთის აღებას მოუწოდებოდა. ფეხთარევით მივიდა საღაროსთან და რიგი დაიკავა. რიგი ნელ-ნელა, უხმოლ მიიწვედა ვიწ.

როცა აბელმა ბილეთი აიღო, უკვე შეიღის ნახევარი იყო. ქალაქს ნადრევი ბინდი ეფინებოდა. აბელს ასეთი უფშური არასოდეს ენახა თბილისი. ცაც კი ვერ დაინახა ხეირიანად. მოსაცდელ დარბაზში შევიდა, სადაც ხალხის სიმრავლისაგან სითბო დატრიალებულიყო. იატაკი მგზავრებს აეტალახებინათ და მთელ დარბაზში სველი მატყლისა თუ ტყვეულის სუნი იდგა. აბელი ფანჯარასთან მივიდა, ქალაქს გახედა, მკრთალ ბინდ-ბუნდში ღანდაღ მოჩანდა მამადავითი. საღვთოს წინ აღმართულ სატურპროში უკვე აენთო ქაღები. ქალაქის შენობები ბინდში ნელ-ნელა იძირებოდა. აბელმა შენობებს თვალი გააყოლა, თითქმის უნდოდა მოეხანა ნაცნობი, მახლობელი ხალხი, სადაც ეთერი ცხოვრობდა. ეთერმა რომ იცოდეს, აბელი თბილისშია, მისგან რა ნაბიჯზე, წუთში მოიბრუნდა.

დარბაზში ხალხი აჩოქილდა. ალბათ ბათუმის მატარებელა ჩამოვდა. აბელმა ჩემოდანს ხელა სტაცა და ხალხს გაჰყვა. სული გზაფრთობა, როდის ავიდოდა ვაგონში, როდის დაემოწმებოდა და ფიქრებთან მარტო როდის დარჩებოდა, მას ხომ ძალიან უყვარდა ფიქრი, ფიქრი თუ ოცნება, ოცნება მომავალ, ნათელ ცხოვრებაზე, რაღაცისა იბრძოდა და იტანებოდა. ოპ, ნეტად ეთერმა იცოდეს, რა ბედნიერია იქნება, როცა ეს უკუშდმართი ცხოვრება წაღა შემობრუნდება. როგორ უნდა აბელს, რომ ეს შეიგნოს ეთერმა და მოთმინებით დაედოღოს.

მატარებელი ბინდში მიიწვედა. აბელი ფიქრებში ცურავს, თითქმის ცხადად ხედავს გა-

კაშაშებულ მომავალს, მაგრამ დაღუპვასთან თავისი გააქვს და მას ღრმად ეძიებდა.

— ალექსი, მეგობარო, ბათუმში მოველით! — ვილაცა ანჭლრევს და ღრმა ძილიდან გამოწყავს.

აბელი თვლებს იფშენებ, ჭერ უცხო მგზავრს აკვირდება, უხერხულად უღიშის და მერე ვაგონის ფანჯარაში იყურება. იყურება და მის თვალწინ იშლება მღელვარე ზღვა. თითქმის ზღაპრიდან ამოცურდა იგი, ისე მოულოდნელი იყო მისი ხილვა.

— გმადლობო, მეგობარო. — კვლავ გაუღიმა უცნობს და წამოვდა. მატარებელი ბათუმში შევიდა. ნაწიშიარა ღილა იყო. ჰაერი თბილი და სასიამოვნო. ზღვის პირას უკვე იგრძნობოდა პირველი გაზაფხულის სუნი და აბელს ამ წუთში გაახსენდა გურიაში მოგზაურობა, სიკაბუქის წლები და მეოცნებე თომა. ოღონდ მაშინ ნამდვილი გაზაფხული იყო და აქაურობაც უფრო ღამაზად გამოიყურებოდა. თომა და ეგნატე ნინოშვილი ამ უკუშდმართი ცხოვრების მსხვერპლნი იყვნენ.

მატარებელმა სვლას უწყო. ზღვა სადაც შორს დარჩა. ახლა ირგვლივ მხოლოდ შენობები ჩანდა. ესეც ბათუმი. აბელი პირველად იყო ბათუმში, ამ ზღვისპირა ქალაქში. ვაგონი-ცებით ათვალიერებდა ქალაქს და ბაქოს ადარებდა. ეს პატარა ქალაქი წალკაზედ ერვენებოდა ქუშეიან, გადახრილიყოფულ ბაქოსთან შედარებით. მატარებელი უკვე ჩერდებოდა, აბელს პირველ რიგში კარლო ჩხეიძე უნდა ენახა და მისი დახმარებით მოეგვარებინა ეს სახიფათო საქმე.

— იცოდე, აბელ, დიდი სიფრთხილე გმართებს. შენ ცდი და შენმა ვუცაცობამ. — ეუბნებოდა ღაღო წამოხვლისას. აბელს ცოტაოდენი ფულიც შეუგრავს და თითქმის ძალით ჩაუდეს ჩიხეში. ფული ამოღებული ხმალია, რა იცი, როგორ დაჰკირდება.

კარლო ჩხეიძე თბილისში მოინათლა რევოლუციონერად. აბელი კარგად იცნობდა მის, ერთად დადილდნენ ფარულ წრეებში, მერე მათი გზები გაიყარა, კარლო ბათუმში ჩავიდა და ახლა „პაქის“ კანტორაში მუშაობდა. ასე რომ აბელი ახლა მასზე მყარებად მთელ იმედებს, იმის გარდა აქ კაცი არ ეგულებოდა.

მატარებელია ჩამოსული აბელი ზღვისპირა ქუჩაზე გავიდა. ქალაქი უკვე ფეხზე იდგა, ყველადღიური ცხოვრების ორმობრიალში იყო ჩაბმული. მალაჩიის ვიტირინაში თავის ორეულს მოჰყარა თვალი. პირისახეზე ბალანსი მოხმობებოდა, მეოთხე დღე იყო, წვერი არ გაეპარა როგორც კი სადალაქო შეხვდებოდა, აუცილებლად უნდა შესულიყო, წვერიც მოე-

სოლომონ დამარხანაშვილი
მზის მოქცევა

ბარსა და გიგო „ბაკს“ საზოგადოების კანტორა სად იყო. დიდხანს არ უშლია, უცებ თავლი მოჰკრა აბრას, ზედ რომ მიბრცილი-მობრცილი ასობით ეწერა „სადალაქო“.

აბელი ვიწრო, ჭუჭყიან ოთახში შევიდა და მიესალმა დალაქს, ის-ის იყო, ვიღაც მუშტარი რომ გაისტუმრა. დალაქმა სალამზე ზრდილობიანად უპასუხა. პატარა ქალაქში ერთი შეხედვით ატყობენ, ვინ აღგილობრვია და ვინ უცხო. ჩამოსულენ ზრდილობიანად ექცევიან, ცდილობენ, სიტყვით მაინც ასამოვინონ, რომ აქაურებზე კარგი შთაბეჭდილება გაიყოლიონ. თან ცნობისმოყვარება კლავთ გაიგონ, ვინ არის, საიდან ან რისთვის ჩამოსულა. დალაქი პატარა ტანისა იყო, წელში მოღუნული და კისერმოღვივებული.

— გავიპარსო? — გაუღიმა აბელმა.

— დაბრძანდით.

აბელი სარკის წინ დაჯდა. სარკეში ხედავდა, როგორ დაფაცურდა დალაქი. სუფთა, ახალი წინასფარი აიფარა, აბელსაც სუფთა ტილო აფარა, ალბათ უცხო, სამატიო მუშტარისთვის რომ ჰქონდა შემონახული და საპონი აქაფა.

— თქვენთან თბილა, ნამდვილი გაზაფხულია. — უთხრა აბელმა. დალაქმა საპონი წაუსვა და სარკეში დააცქერდა აბელს.

— ბათუმში პირველად ბრძანდებით?

— პირველად ვარ.

თბილისიდანა ხართ?

— ღიახ, — ყოყმანით მიუგო აბელმა. — ნათესავი მყავს აქ და იმის სანახავად ჩამოვედი. ბაკს კანტორაში მუშაობს. სად არის ეს კანტორა. ხომ არ იცით?

დალაქმა ფრთხილად დაადო სამართებელი და ხმადაბლა უთხრა:

— ბაკს კანტორა სანაპიროს ქუჩაზეა. ამ ქუჩას მიჰყვებით და ზღვას რომ მიაღებთ, მარცხნივ შემოხრუნდებით... ხომ არ გეჩვენათ?

— არა.

— უბეში წვერი გაქვთ. — სამართებელი თასმაზე ადებსა და ისევ მიუბრუნდა, — ეს ინგლისური სამართებელია, ბევრსა სჭირს.

— კარგია, მშვენიერად პარსავს. — აბელმა იცრუა, სამართებელი არც თუ კარგად პარსავდა, მაგრამ გული არ გაუტეხა.

წვერგაპარსული აბელი სარკეში ყურადღებით ათვალიერებდა თავის თავს. ახლა თითქმის სულ სხვა კაცი იყო, გამშვენიერებული და გაყმანებული.

აბელი დალაქს დაემშვიდობა და ქუჩას გაჟვია. შორიდანვე დაინახა ზღვა. აგი დაწყნარებულიყო. ახლა უფრო დინჯად აწყდებოდა ნაპირს. ქუჩებში კანტიკუნტად ღაღიოდა ხალხი, აბელს აოცებდა აქაური სიმშვიდე და ხიწყხარე. ზღვის პირზე ვასულმა მარცხნივ

შეუხვია, როგორც იმ დალაქმა ასწავლა და შორიდანვე დაინახა ჩუქურთმიანი ცისფერი შენობა. მისი ვარაუდით, ეს უნდა ყოფილიყო რასაც ეძებდა და არც შემცდარა.

შენობის საღარბაოსთან შეჩერდა და თითქოს რაღაცა უხილავმა ბარბატი აჟყარა, შიშში ჩაუდგა სხეულში; ახლად შეიცნო, რა სახითათო საქმე ელოდა წინ, მაგრამ კარლო ჩხეიძის დახმარების იმედი ამავრებდა. კიბეს აუყვავა და აგერ, უკვე ჩხეიძის წინ იჯდა.

აბელმა ჩამოსვლის მიზეზი გაანდო, დახმარება სთხოვა და მის პასუხს დაელოდა.

კარლო ისევ ისეთი იყო, როგორც აბელს ახსოვდა შუბლგაღმწვარდნილი, წერტილისებრი, ტანწვრილი და ღუფი თვალბიანი. ვერ მისვდებოდა, რა უნაროდა, და რა სწყინდა. ერთნაირად ჰქონდა სახე გაციებული. მაშინაც, სიკვდილი რომ მიგესაჯა და მაშინაც, სიკვდილისხილისთვის სიცოცხლე რომ ეჩუქებინათ. დიახ, ისევ ისეთი იყო კარლო ჩხეიძე — არც წყალი და არც ღვინო. ნამდვილი ნამჯიღებია. თუმცა ბოროტი გული არა ჰქონდა, ადამიანს არ გასწირავდა.

„ამისთანა რევოლუციონერი ვის გაუგია“, — გაფიქრა აბელმა. ჩხეიძე რატომღაც ლაღო ეცხოველს შეადარა, ეცხლოვან ლაღოს, სიძულვილიც რომ ღიმი იცის და სიყვარულიც. ჩხეიძემ თავი ასწია, ღუფი, ოღნავ ელამი თვალბილთ მაჩერდა აბელს და ძლივს ამოღებდა:

— ეს საქმე კარგად არ დაბოლოვდება, თუ თავის დაღუპვა არ გინდა, მაგ ვანჯახვაზე ხელოაღე. აბელი შევბა, ასეთ პასუხს არ მოელოდა. მაშ აქედან ხელცარიელი უნდა დაბრუნდეს? რა იმედით მოდიოდა ბათუმში, რა მოუთმენლად ელიან ამხანაგები და აქ კი რა, ჩხეიძემ ცივი წყალი გადაასხა ერთბაშად.

— როდაც არ უნდა დამიჯღეს, და რანაირი ბოლოც არ უნდა ჰქონდეს ამ საქმეს, მაინც უნდა ვცადო, ხელცარიელი ვერ დავბრუნდები უკან. — მტკიცედ უთხრა აბელმა.

ჩხეიძემ შეატყუა, რომ აბელი უკან არ დაიხვედა და ვალი ამითლა მოიხადა:

— რაკი ეგრე გაგიწირავს თავი, ერთ გზას გასწავლი. სხვა არაფერი შემოძლია, კანტორაში მუშაობს აქარელი მამედ დიასამიძე, ცოტა ფული უნდა აჩუქო და ის დაგეხმარება, ოღონდ არ ვიცო, გენდობა თუ არა.

საგონებელში ჩავარდნილ აბელს ბუნდად ესმოდა ჩხეიძის ხმა. მან ერთი რამ დაიმასხოვრა ყველაზე კარგად, — მამედ დიასამიძე. ვნახავ, ცდილობ, კარლოს ასე უთხრა და გამოემშვიდობა. „არ ვიცო, გენდობა თუ არა,“ — ჩაესმა აბელს ყურში. ბევრი არ უფიქრია, ამ წუთიდან შიშის დაკარგა და სიფრთხილაც. კანტორიდან გამოიხშო მამედ დიასამიძე და ცალკე გაიყვანა.

მამელა ორმოციოდე წლის კაცი იქნებოდა. ზოგბა იყო, ძვალმსხვილი. ქორივით თვალები ჰქონდა, მკვირცხლი და გამჟღავნი. აბელს თავით ფეხებამდე ათვალერებდა, თითქოს ცდილობდა ამოეცნო, ეს კაცი საწადა თუ არაო. აბელს კი მეტი აღარაფერი ღარჩენოდა, საოქმელი პირდაპირ უთხრა.

— ვინ მოგასწავლა ჩემთან? — ჰკითხა აბერელმა.

აბელი ჩაფიქრდა. არ იცოდა, რა აჯობებდა, თქმა თუ უთქმელობა.

— საწადო მეგობარი მყავს აქ, კარლო ჩხეიძე.

— ამა, გასაგებია, — ჩაილაპარაკა აბერელმა და ერთხელ კიდევ შეათვალერა აბელი. — მერე, რით შემოძლია დაგეხმარო?

აბელს გულზე მოეშვა. საქმეს კარგი პირი უჩანდა და უკან აღარ დაიხია.

— თქვენ უნდა გამოვით, ტვირთი ნამდვილად არის თუ არა გემზე. გარდა ამისა, რამდენადაც ვიცო, გემი ამაღამ გადის ბათუმიდან. ნავი უნდა ვიწვოთ და ბინდისას გემთან უნდა მივცუროთ. მზარეული გემშიანზე იქნება, მე მას ვიტყვი პაროლს და ტვირთს გადმოგვიყრის.

— ყველაფერი გასაგებია, — მოკლედ მოჰყრა აბერელმა. — მაგრამ, ხომ იცით, ეს საქმე რა სახეფათოა, ერთი ნაბიჯი და, ციხის კარებთან ხარ.

— ეგეც ვიცი. — მიუგო აბელმა, მერე ჯიბეზე ხელი გაიკრა და თუმანი გაუწოდა. — ეს ბე იყოს, როცა ტვირთს მივიღებთ, თხუთმეტ მანეთს კიდევ მოგცემ.

მამელას თვალები აუციმციმდა, ფული ჯიბეში ჩაიღო და აბელს თავისი ვეება ხელი მეგობრულად დაადო მხარზე.

— გაიარ-გამოიარე და ერთი საათის შემდეგ ისევ აქ დაშელოდე. ერთ საათში მამელას ყველაფერი ეცოდინება. ნუ გეშინია, მაგ საქმიდან მშრალი ამოვალთ, მამელა ასეთ საქმეში გაწვრთნილია.

წესტად ერთი საათის შემდეგ აბელმა გაიგო, რომ გემზე მართლაც იყო ლიტერატურა.

— როგორც კი შებინდდება, ზღვის სანაპიროზე დაგვსვდები, გემთან ახლოს. მე და ერთი კაცი, ის ჩემი მეგობარია, ნავით მოვცურდებით ნაპირთან.

ამ პირობით დასცილდნენ ერთმანეთს.

ბინდისას აბელი უკვე ზღვის ნაპირას იყო. შორიანლო ჩანდა განათებული გემი, ამ დროით რომ უნდა მოწყვეტოდა ბაგირს.

ტელაშენით ლოკავდა ზღვა ქვიშიან ნაპირს. აბელი მოუთმენლად ელოდა ნავის გამოჩენას, მაგრამ ის ჯერ არსად ჩანდა. მთელი სანაპირო უკაცრიელი იყო. ცაზე უკვე დასდნენ ვარსკვლავები. ირგვლივ უცნაურა მყუდროება გამეფებულიყო, მხოლოდ ზღვის ნელი ტელაშენი ისმოდა. საღდაც აქა-იქ ანთეს სინა-

თლები, აბელს წინ კი უსასრულო ბნელი მოცული ზღვა გაშლილიყო. მან უცებ შიშო იგრძნო და უმიდლობა დაეფფლა, თავზე დამხობილი უსასრულო ცა და მის წინ მდებარე შავი უფსკრული, თითქოს რაღაც საშიშროებას უქადა. თავისი თავი ამ სამყაროში პატარა უსუსურ მღილად მიიჩნია და გული სევდამ დაუშმა. ნავი კი არა და არ ჩანდა. ნუთუ არ მოვა, რაიმე ხიფათს ხომ არ გადაეყარნენ, ვაი თუ, გაეზნენ! მაშინ აბელიც ჩავარდება და მთელი გეგმა ჩაიშლება. ლოდინი თანდათან უმძიმდა აბელს. ყოველი ჩქამი ტრუნანტელად უვლიდა ტანში. წამისწამ ულოდებოდა, რომ გამოჩნდებოდნენ ვიღაცეები და შებოქილს წაიყვანდნენ. იგი შორიდან ხედავდა თუ გრძნობდა, როგორ ფაციფუცობდნენ გემზე. ალბათ წასასვლელად ეშვადებოდნენ. მოთმინება კი ძაფით გაილია, საღდაც არის, გაწყდებოდა. ზღვა ღელვას უმატებდა, ზედ აბელის ფეხთან ლოკავდა ქვიშას გამოტყორცნილი ტალღა, თითქოს ცდილობდა როგორმე მისწვდენოდა ამ უსუსურ არსებას და შოენთოქა, ჩაეულადა.

საღდაც ზღვის სიღრმეში სინათლე გაქრთა და ისევ ჩაქრა. აბელმა თვალები ჭკიტა. იმ წერტილს მიაჩერდა და მადე ისევ დანახა ის პატარა, მაგრამ ღიდი იმედის მომცემი შუქი.

გემმა საყვირი მისცა, ეტყობოდა, გასასვლელად ეშვადებოდა. ახლა კი უწყდებოდა მოთმინების ძაფი. აგერ, ნაპირისკენ მოცურავს ნავი — „ვაითუ, ისინი არ არიან,“ — გაიფიქრა აბელმა და მიხვდა, რომ ამ საღამოს რამდენიმე ღერი ქალარა შეეპარებოდა თმაში.

ნავი ნაპირზე გაჩერდა, იქიდან ვიდაცა გადმოვიდა და პირდაპირ აბელისკენ გამოემართა. როცა მთლად ახლოს მოვიდა, მაშინდა იცნო აბერელი.

— შენა ხარ? წაიდეთ, — ჩურჩულით უთხრა მამელამ. აბელი უხმოდ გაჟყვა უკან. ნავში ჩაჯდა და შეეცადა იმ მესამე კაცის სახე გაერჩია.

— გაუტეი, გემი მიდის, — ისევ ჩურჩულით თქვა მამელამ მესამე კაცს. გასაგონად. მესამემ ნიჩბები მოუსვია და ნავი დაძრა. ფრთხილად მიდიოდნენ, მენავე ნიჩბებს იშვიათად სმარობდა და მაშინაც უხმაურად.

— თამაჰო არ მოსწოთ! — დაიჩურჩულა მენავემ. აბელმა პირველად გაიგო მისი ხმა.

ნავი ჩუმად მისრავლებდა. ცოტაც და, გემთან აღმოჩნდნენ. ნავი ახლა წინა ირწეულა და აბელი ვერ მიმხვდარიყო, ნელა მიდიოდა თუ სულაც ედგა.

უკვე წასასვლელად გამზადებული ვეება

სოლომონ დემურსანაშვილი
მზის მომცემა

გემი მათ წინ აღმართულიყო. გემბანზე ჯერ არაფერი ჩანდა. აბელს გული უფანცქალბდა. ენის წვერზე ედგა პაროლი, გემბანზე კაცი თუ გამოვიდა, რა თქმა უნდა, მზარეული იქნება და აბელი მაშინვე ამ პაროლს შეაგებებდა.

აგერ, გემმა ზღვას გადაჰყავდა და შეტყვალა. მენავემ ნავი უფრო ახლოს მიაცურა. გემი ზღაზენით დაიძრა და ამ დროს გემბანზე კაცის ლანდი აღიმართა.

— სალამი პარიზს! — ხმადაბლა დაუძახა აბელმა, ლანდი ცოტახანს კიდევ შეეყვანდა და გემბანს მოსცილდა. გემი თანდათან უმატებლა სვლას, მენავემ ნიჩბები ნელა მოუავა. ორიოდ წუთის შემდეგ გემბანიდან გადმოსრიალელმა ბარგმა წყალში მოადინა ტყაპანი. ფრთხილად მიცურეს და წყალში მოტივტივე ფუთა ნავში გადმოიტანეს. გასათლულ ქაღალდს, ფუთას რომ ჰქონდა შემოკრული, სისველე არ გამჟარბია. აბელმა გვერდზე მოიღო ფუთა და თითქმის საყვარულით შემოხვია ხელი. მენავემ ნავი შეაბრუნა, ნიჩბები მარჯვლად მოუსვა. აბელმა შეაშინა, რომ იგი ჯერ ნაპირისაკენ წასვლას არ ჩქარობდა, გარდობადმო სჭრიდა ზღვას. კარკა ხანს იარა ახე და როდის-როდის მიიღო პირი ნაპირი. საკენ.

— ესეც ეგერ. საშიში ახლა აღარაფერია, — სიბნელეში თეთრად გაიღვია აჭარელის კბილებმა, — მატარებლამდე გაგაცივლებთ, ბათუმიდან მშვიდობით გაგისტუმრებთ და მერე შენ იცი.

მენავემ ფუთა ხვანეთით გადმოიღო ნაპირზე და ნავი ბოძზე მიაბა. მატარებლის გასვლამდე დრო ბევრი ჰქონდათ. აბელმა, პირობის თანახმად, თხუთმეტი წამით კიდევ მისცა აჭარელს და ორივენი სამიერტოში შეიპატრუა.

შეარხოვებულებმა ერთმანეთს ძმოხა შეზღიციეს.

— თქვენი თავი ხშირად დამჭირდება, ბიჭებო! — ეუბნებოდა აბელი.

— როცა გინდოდეს, ჩვენი თავი შენი ფეშქაში იყოს. საქმე ფული კი არ არის, საქმე ძმოხაა. — გულზე ხელს იდებდა მანდი.

აბელმა კარგად იცოდა, რომ მართლაც ხშირად დასჭირდებოდა ეს ბიჭები და ისიც კარგად უწყოდა, რომ აჭარლები ერთხელ თუ ძმოხას შეგფიცავენ, აღარასოდეს გიღალატებენ.

როცა გგონია, ბედის ჩარხი ჩემს ნებაზე მოგმართე და წაღმა ტრიალებსო, ამ დროს ეშმაკს არ სძინავს, ფხოზლად გითვალთვლებს და გულში ხარხარებს. ნელა, მოთმინებით აწყობს გეგმას და საწამებელ კუპრს ხარშავს.

ცხოვრება თურმე კეთილია და ბოროტის ქილილია. ცხოვრების გაღმა ჰიკეთისათვის მებრძოლი ფულფულებენ, გამოღმა — ჰიკეთის დამთრგუნველნი. არც ამათ ეძინათ. ფიქრობდნენ, როგორ გაებათ ობოზის ქსელი. ამ ქსელს კი რახანია მოთმინებით ქსოვდნენ დეზოლი თუ რუსინი, პასტრიუდინი თუ ლავროვი, ჟანდარმერიის ჩინოსნები. მათ ეხმარებოდნენ უჩინო ჯაშუშები, გროზად რომ მიჰყიდეს ეშმაკს სული. და აი, მოქსოვეს პირველი აბლაბუდა და შიგ პირველი მსხვერპლიც გააბეს.

ბაქოელები ბათუმიდან ჩამოტანილი ლიტერატურით ცხოვრობდნენ, ეს იყო „იხსარა“, მისი გამოცემები და ლენინის ახალი ნაშრომი „რა ვაკეთოთ“. ლენინის ეს ნაშრომი ლადოსთის და აბელისთვის ის შუქურა იყო, მომავალი ბრძოლის გზას რომ უნათებდათ. გამოდგმებით კითხულობდნენ და საიდუმლო წრეებშიც ამუშავებდნენ.

ამ შრომაში ლენინი იძლეოდა საერთაშორისო სოციალ-დემოკრატიის მდგომარეობის დრმა ანალიზს. ლენინი წერდა, ჩამოყალიბდა ორი მიმართულება და მათ შორის შეუირიგებელი ბრძოლა გაჩაღდა. ერთი მიმართულება იყო რევოლუციური, მარქსისტულ იდეებს რომ იცავდა, ხოლო მეორე — ახალი, ოპორტუნისტული, მარქსისტული თეორიის დედაჩრს რომ ამხინებდა... ამ ახალმა მიმართულებამ ვითომდა დაგმო ძველი დოგმატური მარქსიზმი, სინამდვილეში კი რევოლუციურ ბრძოლის წინააღმდეგ გამოვიდა, და ეს ყველაფერი ნათლად გამოვიჩინა ბერნშტეინის ოპორტუნისტულ და რევოიონისტულ შეხედულებათ, წერდა ლენინი.

ლენინი ამ ნაშრომში ლაპარაკობდა იმაზე, თუ ბერნშტეინელობა როგორ აუხამებდა მარქსიზმს, როგორ რყენიდა მუშათა კლასის შეგნებას, რადგან ის ქადაგებდა სოციალურ წინააღმდეგობა და ჩლუნგების თეორიას, უარყოფდა სოციალისტური რევოლუციისა და პროლეტარიატის დიქტატურის იდეას.

ლენინის წიგნი ნათლად იყო გაშუქებული აგრეთვე ორგანიზაციული საკითხები.

ისკრული ლიტერატურის მიღებამ ბაქოს კომუნისტის მუშაობა გამოაცოცხლა. მარტის დასაწყისში კომიტეტმა მიიღო გადაწყვეტილება საპირველმასის დემონსტრაცია მოეწყოთ და საამისოდ შეუდგა კიდევ მზადებას. ბათუმიდან დაბრუნებული აბელი დამ-ღამობით მუშაობდა სტამბაში, სადაც უკვე იბეჭდებოდა საპირველმასის ფურცლები და პროკლამაციები, აქვე აშუადებდნენ ლოზუნგებს, მაგრამ, როგორც ვთქვით, ეშმაკს არ ეძინა და აბლაბუდას მოთმინებით ქსოვდა.

თორმეტი მარტი იყო. აბელი და ზოგდან კუნნიანცი საღამოთი სტამბაში მოვიდნენ. საპირველმაისო პროკლამაციები უნდა დაებეჭდათ. რიგრიგობით ისვენებდნენ, ცოტა თვალს წაატყუებდნენ ხოლმე, თორემ გათენებამდე რა ღაპინებდათ. ეშურებოდნენ, ღროვლად დაებეჭდათ პროკლამაციები, რადგან დღეს თუ ხვალ სხვა ქალაქში უნდა გადაეტანათ სტამბა.

ჭერ კიდევ ბინდუნდნენ სტამბაში კეცხოველი მოვიდა. აბელმა მაშინვე შეამჩნია, თუ გულმა უგრძნო, რომ რაღაც უსიამოვნო ამ ბავი ღატკილდა. ლაღოსთვის არაფერი უკითხავს, მაგრამ ისეთი თვალით შეხედა, კეცხოველს იმის მეთი აღარაფერი ღარჩევოდა, რომ ყველაფერი ეთქვა. მან დასტად დალაგებულ პროკლამაციებს გადაავლო თვალი და ხმაღაბლა თქვა:

— წუხეთ თითქმის მთელი კომიტეტი და ახატბრეს, — მერე ორივეს გადახედა და დაუბახა: — ბედზე გადაჩრით. აქ სრამ არ ყოფილიყავიო, თქვენც მიჰყვებოდით.

წუთით მძიმე ღუმელი ჩამოვარდა, აბელმაც და კუნნიანცმაც ფერი დაჰპარგეს და ერთმანეთს გადახედეს.

— აბელ, სტამბა რამენიარად უნდა გადავარჩინოთ, — მიუბრუნდა აბელს ლაღო. — დღეიდევ უნდა ვიწეროთო ამაზე, თორემ თანდარმერია დღეს თუ ხვალ მოგვაცნებს.

აბელი კვლავ საგონებელში ჩავარდა. ახლა სწორედ იმაზე ფიქრობდა, სად და ან რა გზით შეიძლებოდა დაზგისა და თხუთმეტი ფუთი შრიფტის გადაზიდვა და გადაშლვა. მას თვალწინ დაუდგა ბიქტორა ბაქრაძე, ის ხომ მემანქანის თანამემწეოდ მუშაობდა ბაქო-აქიკაბულის გზაზე. აქიკაბულში ბიქტორს და აბელს საერთო მეგობარი ჰყავდათ საწყობში, სანდო და გამტანი კაცი. მაგრამ ყველაფერ ამის დაზუსტება უნდოდა, წინასწარ შეთანხმება და მოლაპარაკება. ეს ზაქმე ფრთხილად და საიმედოდ უნდა გაეთებულებოდა, თანაც რაც შეიძლებოდა ჩქარა.

მარტი იწურება, ყოველი დღე დაჰახულება. კაცმა არ იცის, როდის დაგატყდება თავზე უბედურება, განთიადისას თუ დაღამებისას. ცხადზე ცხადია, თანდარმერია უკვე კვალში გადგას და სადაც არის, მწევრებივით მოქაპსხდებიან შენს ბუნატთან. ამიტომ უნდა იჩქარო და ბუნავი უნდა იცვალო.

პირილის პირველ რიცხვებში აბელს უკვე გაჩარხული ჰქონდა ზაქმე ბიქტორ ბაქრაძესთან. დღეც დათქვეს, როდეს უნდა გადაეტანათ პირველი ტვირთი რკინიგზის სადგურში, საიდანაც ბიქტორას უნდა წაედო აქიკაბულში ერთ საიმედო კაცთან, საწყობში რომ მუშაობდა.

ოცდაათ მარტს კი გენერალ-მაიორმა დე-

ბილმა პოლიციის დეპარტამენტს ასეთი საიდუმლო ბარათი წარუდგინა:

„№ 1502 სრულიად საიდუმლო, 30 მარტი. 1902 წელი.

პოლიციის დეპარტამენტს!

ის, რაც 26 მარტს შეგატყობინეთ, მაქვს პატივი პოლიციის დეპარტამენტს დამატებით ვაცნობო, რომ როტმისტრმა ლავროვმა გაიცნო და მოიკვლია ბაქოს საგუბერნიო სამმართველოს მასალები, რის შედეგადაც გამოიკვავა ფრად მნიშვნელოვანი გარემოება.

შარშანდელი წლის ბოლო თვეებში საიდუმლო ბეჭდვითი ორგანოს ხანგრძლივი ჩხრეკის შედეგად ჩემდამი რწმუნებულ სამმართველოში ზედწიგელ მოდიოდა აგენტების სარწმუნოცნობები, რომ ყველა პროკლამაცია, ქართული საიდუმლო გაზეთი „ბრძოლა“, რომელიც შარშან წლის მიწურულში გამოჩნდა და თვით გაზეთი „ისკრა“ იბეჭდება ქალაქ ბაქოში. ამ გამოცემების მოთავეებზე დასახელებული არიან პოლიციისაგან დევნილი ლაღო კეცხოველი, დემეტრაშვილის გვარით რომ იმალება, და მისი მეგობარი ვინმე აბელ ენუქიძე.

თბილისის საიდუმლო კომიტეტის საიდუმლო მეთვალყურემ ცალყბად დავიგდატურა ეს ცნობა და დაგვარწმუნა, რომ თბილისის კომიტეტი ახლად აპირებს საიდუმლო სტამბის შექმნას და რომ ყველა საიდუმლო გამოცემები აღვილობრივი კი არა, შემოტანილია. შარშან, წლის მიწურულს, ქალაქ ბაქოში მივავლინეთ საიდუმლო აგენტი. მან ახლო ურთიერთობა დაამყარა ნიკოლოზ გერასიმის ძე მელენტიევთან (გაზეთ „კასპის“ რეპორტიორი), ვისაც პოლიცია საიდუმლოდ უთვალთვალავს. აგენტმა მელენტიევს წამოადღეინა, რომ ბაქოში მართლაც არსებობს საიდუმლო სტამბა, რომ მათ განზრახული აქვთ მოიპარონ ორი ფუთი შრიფტი, რაც სტამბას აკლია და მიიტანონ ეს შრიფტი ქარხანა „ელექტროსადაში“.

ამ ცნობის მიღებისთანავე, ამა წლის დამდეგს ბაქოში მივავლინეთ ორი ჯაშუში. ისინი მელენტიევს კვალში ჩაუდგნენ და დაადგინეს, რომ მოპარული შრიფტი მართლაც მიიტანა ქარხანა „ელექტროსადაში“.

ახლა, როცა საიდუმლო გამოცემები დავათვალიერეთ, აღმოჩნდა: 1. ძირითადად ეს ის მასალებია, თბილისში რომ ვრცელდებოდა: „ისკრა“ და „ბრძოლა“, აგრეთვე პროკლამაციები გაფიცვისკენ რომ მოუწოდებდნენ მუშებს. 2. ამ გამოცემის არც ერთ ეგზემპლარს არ აზის თბილისის კომიტეტის ტვირთი. 3. უკანასკნელი პროკლამაციები, საპირველმაისო გაფიცვისკენ რომ მოუწოდებდა მუშებს, თბილი-

სოლომონ დამურხანაშვილი
მზის მომცემა

სწი გამოჩნდა 19 მარტს, ხოლო იგივე პროკლამაციები ბაქოში ჩხრეკისას აღმოვაჩინეთ 18-14 მარტს. 4. ამავე ჩხრეკის დროს ბაქოში აღმოჩნდა იუმორისტული ნახატი: რომელზედაც გამოსახულია ტვირთისაგან წელში მოკაეული ხალხი, მათ მხარებზე ასხედან მდიდრები, „ვინც მათ ცოცხლად ქაშენ“, სალდათები, „ვინც მათ ზვრეტენ“, მინისტრები, „ვინც მათ გამგებლობენ“. ხოლო ნახატის თავზე გამოსახულნი არიან ხელმწიფე იმპერატორი და დედოფალ-იმპერატრიცა, „ვინც მათ ბრძანებლობს“. გარდა ამისა, აღმოჩენილი იყო აგრეთვე ამავე ნახატის მინიატიურული სურათი. თბილისში ასეთი გამოცემა ჯერ არ არის, მაგრამ ამ სურათის გამოჩენაზე იყო ლაპარაკი თბილისის კომიტეტის სხდომაზე 1901 წლის 25 ნოემბერს. ამის თაობაზე მოხსენება გააკეთა პოლიციის დეპარტამენტმა 1901 წლის 2 დეკემბერს.

ამგვარად, ზემოხსენებული ჩხრეკის შედეგად თუშა ვერ დადგინდა, რომ ნამდვილად ადგილობრივი სტამბა ამარაგებს ლიტერატურით ბაქოს, მაგრამ, ყოველ შემთხვევაში, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ისინი ჯერ ბაქოში ჩნდებიან, მერე — თბილისში.

ბაქოში აღერ ჩატარებული ჩხრეკის შედეგად 81 დეკემბერს დააკვირეს ებრაელი სოფო გინზბურგი, იმის გამო, რომ საბაჟოში აღმოაჩინეს მის სახელზე გამოგზავნილი გაზეთ „ისკრის“ მატრიცები (№ 9-12, 1901 წ.) და აგრეთვე...

გინზბურგის ბინის გაჩხრეკისას აღმოჩნდა სტერეოტიპურად დაბეჭდილი ერთი ბროშურა „ივანოვი ვოვნენენკის მუშების დახმარება“. დაახლოებით ამავე დროს, 1901 წლის ზამთარში, ქალაქ თბილისში ჩვენმა აგენტურამ მოგვწოდა ცნობა, რომ ქართული გამოცემების ამხანაგობის თბილისის სტამბამ მიჰყიდა სტერეოტიპული დაზგა ბაქოელ პრომეულენსკის. სინამდვილეში დაზგა ნაყიდი იყო ბაქოს საიდუმლო სტამბისთვის და მაშინვე გაგზავნილ იქნა სადგურში ბაქოს მატარებელზე. ეს ცნობა მოვიკვლიეთ და დავადგინეთ, რომ ქართული გამოცემების ამხანაგობამ აღნიშნულ დროს მართლაც მიჰყიდა თავისი ძველი სტერეოტიპული დაზგა ვიღაც პაროვნებს, რომელმაც განაცხადა, პრომეულენსკის დავალებით ჩამოყვანილი თბილისში, მაგრამ ახლა პრომეულენსკის (ქალაქში ერთ-ერთი სლიდელური სტამბის პატრონი) დაკისრების შედეგად გამოირკვა, რომ მას ასეთი სტერეოტიპული დაზგა არ შეუსყიდა და არც არვის გაუგზავნია თბილისში ასეთი დავალებით. ამ ორ ფაქტს თუ დავეყრდნობით: გინზბურგის ბინაზე „ისკრის“ სტერეოტიპული კლიშეების აღმოჩენისა და სტერეოტიპულად დაბეჭდილ ბროშურებს, მაშინ უნდა დავასკვნათ, რომ ამ დაზგის გაგზავ-

ნა არალეგალური საქმიანობისთვის იყო გამოყენებული.

ზემოთ ჩამოთვლილი ფაქტები და ჩვენს დაკვირვებანი უკვე ცხადყოფს, რომ ქვემოთ ბრძენი ლიტერატურა ბაქოში იბეჭდება. ასე და ამგვარად, ცხადზე ცხადია, ადგილობრივი საიდუმლო ლიტერატურა რატომ არის უშუალოდ ექსლად სტერეოტიპული ხასიათისა, რატომ არის გავრცელებული ჩვენთან „ისკრა“ და რატომ არ ვრცელდება ამავე გაზეთის 1901 წლის 9-12 ნომრები. და კიდევ რამდენად მართალი იყო აგენტურა, როცა ირწმუნებოდა, თვით გაზეთი „ისკრა“ ბაქოში იბეჭდება. ხოლო რაც შეეხება იმას, თუ სად არის მოთავსებული ბაქოს საიდუმლო სტამბა, ამ საკითხზე ზუსტად ჯერ-ჯერობით ვერაფერს ვიტყვი. შევძელია, რომ ეს საქმე ინტელიგენტების ხელშია. ბაქოში დაპატიმრებულიდან მხოლოდ ორმა ინტელიგენტი, ზემოთ აღნიშნული გინზბურგი და გინზბურგი აბრამ იეზენბურგი. არის კიდევ ერთი მუშა — ინტელიგენტი მისილ ბრაგა, მაგრამ ეს უკანასკნელი ბეჭდვის საქმეში არ უნდა იყოს ჩაბმული. ხოლო რაც შეეხება იმ ორ ინტელიგენტს, ვერ დავადგინეთ, რომ მათ რაიმე ურთიერთობა ჰქონდეთ სტამბასთან და ვერც რაიმე დოკუმენტული საბუთი ვიპოვეთ. ჩხრეკის დროს ჩამოთვლილ რეველებში სავიარაო ებრაული სკოლის პედაგოგთა სხდომათა ოქმებთან ერთად, ფაქტიურ ხელმძღვანელ ზემოთნახსენებ გინზბურგთან ერთად, მოხსენიებულია კლავდია ფრანკესო. უკვე მოხსენიებული მედენტეივი ჯერ კიდევ თბილისში იცნობდა თურმე ფრანკესკოს, სკორნიაცივს და სხვებს, ხოლო გინზბურგი ბაქოში გაიწვი. აქედან გამომდინარე, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ გინზბურგს მედენტეივის დახმარებით შეეძლო კავშირი ჰქონოდა ქარხანა „ელექტროსილასთან“, როცა მან

ამ ქარხანაში შეინახა მოპარული შრიფტი. რაც შეეხება ქარხანა „ელექტროსილას“, ძალზე საეჭვო დაწესებულებაა. აქ მუშაობს კირილოვი, რომელსაც პოლიცია ფარულად ადევნებს თვალს და იატაკქვეშა ორგანიზაციის წევრია ახელ ენუქიძე. აქ რატომღაც დიარება მედენტეივის მოზინადრე კონსტანტინე ივანეს ძე პირასნიკოვი. ამ ქარხანაში ჩემი ბრძანებით დაპატიმრეს ალიფეი, ხოლო შემდეგ — მალინოვსკი, ვისაც დიდხანს ვეძებდით; თვით ქარხნის დირექტორი კლასინი იმყოფება პოლიციის საიდუმლო მეთვალყურეობაში. ამავე ქარხანაში ბუღალტრად მუშაობს ნიკოლოზ პეტრეს ძე კოჭერენკო, ვისზედაც პოლიციის დეპარტამენტმა აცნობა ბაქოს თანდარმერიის სამმართველოს. ყველაფერ ამასთან ერთად, თვით ბაქოს გუბერნიის თანდარმერიის

1 უნდა იყოს კრასინი ლეონიდ ბორისის-ძე.

სამშაობველო აქ თვალყურს ადევნებს მემანქანე ტოკარებს, იმ ვარაუდით, რომ იგი ერთ-ერთი იმ ინტელიგენტთაგანია, ვინც დაპატიმრებულ მუშათა წრეს მიეკუთვნება. ექვო არ არის რომ სტამბა ბაქოში არსებობს, მაგრამ მას მაინც თბილისი ზელმძღვანელობს და ყოფილივე ამაზე მე უფრო მეტი და ზუსტი ცნობები გამაჩნია, ვიდრე ბაქოს სამშაობველოს. ჩემი ბრძანებით ბაქოში დავტოვეთ ორი ჯაშუში, რომ თვალყური ადევნონ ენუქიძეს და კოხერენკოს და თუ რამ საეჭვოს მიაგნეს, წილადღება შემომაქვს, ქარხანა „ელექტროსილი“ შევგზავნოთ საგანგებო აგენტი. აგენტური მუშაობის საიდუმლოება რომ არ გამოშვადებულყო — რამაც ჩვენი წარმატება შეიძლება შეაფერხოს — ზემოთ ჩამოთვლილი ფაქტები და ჩემი დასკვნები საგუბერნიო ფინანსების სამშაობველოს უფროსისათვის არ მოცნობებია. ყოველივე ამას შეიძლება ისიც დაემატოს, რომ მეორე დღესვე, როგორც კი ბაქოს კომიტეტის წევრები დაუპატიმრებ, შედგენილმა, იმის შიშით ბინა არ გამიჩრჩიონ, აგენტს მაშინვე ჩააბარა სასაზღვრეგარეთის და ასლად მიღებული ღონდონის უფროსი „ნაქანენი“ ამა წლის თებერვლის თვისა. ეს უფროსი აგენტმა გადასცა როტმისტრ რუნიჩს.

გენერალ-მაიორი დებოლი.

ფინანსების სამსახურში ბლომად გააბა ხელის და ახალი კვალიც იქნისა, კვალი ყველაზე საშიში ბუნავისა, სადაც გაზეთები და პროკლამაციები იბეჭდებოდა.

დებოლია და რუნიჩმა ხელახლა დაიწყეს აბლაბუდა ქსოვა, ამჟამად მიზანში ჰყავდათ აბლ ენუქიძე, ნიკოლოზ კოხერენკო, მემანქანე ტოკარები და თვით მექარხნე ღონიერ კრასინი. ესენი ხომ მთავარ ბუნაგამდე მიიყვანდნენ მათ.

აბლმა თუ ზუსტად არა, გუშანით მაინც იცოდა, რომ მას ჯაშუშები უთვალთვალდნენ. ასე იყო თუ ისე, მაინც თავისას განაგრძობდა და უნდა განეგრძო კიდევ, ვიდრე სტამბას გადახიზნავდნენ, მაგრამ ცდილობდა ყველაფერი ფრთხილად ეცეთებინა. სამოთხის დღეა, შრიფტს ნელ-ნელა ეშვებოდა რკინიგზის ვაგზაზე, მემანქანის თანაშემწეს — ბიქტორა ბაქრაძეს ატანს აჯიკაბულში, სადაც საიდუმლოდ ინახავს მას აბელის ძველი მეგობარა რკინიგზის საწყობში.

კვირა დღეა. აპრილის თბილ საღამოს ხალხი გარეთ გამოუტყუებია. ბაქოს რკინიგზის ვაგზაზე ხალხმრავლობაა. ამ ხალხში გზას მიიკვლევს აბელი. ხელში ორი მძიმე ფუთა უჭირავს. თითო ორი ფუთი მაინც იქნება, ეტეობა, ზიდვა უჭირს, შუბლზე ოფლი გადასდის, მაგრამ ვინც კარვად დაავიკრდება, შეშინებს, რომ ეს მარტო ჯაფისა კი არა, პირის

ოფლიცაა. დღესაც, დღესაც გადაჩრჩნ აბელი ნეტავ და, ყველაფერი მშვიდად ჩაატარა, შრიფტი გადარჩება. ათი-თორმეტი წუთი ნელ-ნელა გაატანა ბიქტორას წინა დღეებში. ორი უკანასკნელი ფუთადა დარჩა გასაგზავნი და ამით მორჩება. ხოლო დაჯა უკვე დაშლილი ექნებათ ბიქტორას, ისინი ამ წუთას სტამბაში არიან, დაჯას შლიან, დღესვე უნდა ჩააბარონ ნავსადგურში, ვითომ სახარატი დაჯა და პეტროვსკში აგზავნიან. ეს საქმე ლადომ გაჩაჩა. ბიქტორა აბელის დაბრუნებას მოუთმენლად ელიან. დღეს ბოლო დღეა და ეშინიათ დანა ხარის კულზე არ გადაუტყდეთ.

აბელმა ბარგი ძირს დადო. მტლავები და წვეტაზე აქვს, მთელი ძალა გამოწურა მძიმე ტვირთში. გამვლელ გამოვლელს უფრადებით ავიკრდება, ცდილობს, გულტრიალ და იჭიროს თავი, მაგრამ ვერ ახერხებს. ისეთი შეგრძნება აქვს, თითქმის სადაც არის სტაციონი ხელს და ეტყვიან, აბა წამობრძანდი შენი ზელმარგანად, ვნახოთ, რა მიგაქვსო. აბელს თავისი თავი როდი ადარდება, შრიფტი არ ჩაფარდება, იმისი ეშინია უფრო მეტად. ავტო აჯიკაბულის მატარებელი უკვე წასასვლელად ეშვება. საქვარე წყლით აუვსიათ, ორთქლმავალი ქშინავს. ორიოდ წუთიც და ამ ძვირფას ტვირთს ვიქტორას ჩააბარებს. გაწე არ გაუხედვს, ისე გაიარა დარჩენილი გზა, ორთქლმავალთან მივიდა და ბარგი ააწოდა ბიქტორას, მოუთმენლად რომ ეტოლა მას.

როცა უკან შებრუნდა, ერთხელ კიდევ გაუჩნდა ის საშინელი შეგრძნება, ვინმე ხელს მტაცებსო, მაგრამ მის ახლო-მახლო არავინ იყო. ორთქლმავლის ქვეშ მექანიკოსი შედგარა-ლიყო მხოლოდ, ბორბლებს სინჯავდა.

და აბელის გულში მხიარულმა ქანგმა დაჰკრა. ყველაფერი ისე დამთავრდა, როგორც უნდოდა. სადგურში მესამე ჯარმა ჩამოჰკრა. მატარებელმა შეკიჟლა და დაიძრა. აბელმა ორთქლმავალს გახედა. ბიქტორა ხელის აწევით ესალმებოდა. თვითონაც ხელი აუწია, მერე გამოაბრუნდა და ორნაირი ტვირთისაგან მოსვენებულად, მტკიცე ნაბიჯით გაჰყვა ქუჩას.

ახლა ერთილა რჩებოდა — დღესვე დაჯას ჩაებარებინათ ნავსადგურში.

ბაქოს კომიტეტის დაპატიმრებამ და საიდუმლო სტამბის დაშლამ ორგანიზაციის მუშაობა ერთხანს თითქმის ჩაახშო და ჩაანელა. ბაქოდან თბილისს დაბრუნდა ორი ასოთამწყობი, რადგან სტამბა უკვე აღარ არსებობდა. ამას ისიც დემატა, რომ აპრილის დასაწყისში

სოლომონ დემურხანაშვილი
მეზის მომცემბა

„ისკრის“ ხელმძღვანელობის მითითებით, ლადო რუსეთს გაემგზავრა. მას უნდა დაეთვალიერებინა და მოესინჯა რამდენიმე ქალაქი, სადაც შეიძლება დაგადეტანათ სტამბა და საიდუმლოდ ემუშავნათ.

აბელი ისევ ორგანიზაციას დაუბრუნდა. იქ განაგრძო მუშაობა. ასლა მისი უპირველესი ამოცანა იყო, საპირველმასოდ განზრახული გაფიცვა არ ჩაშლილიყო.

ამირკავკასია რუსეთს მხარს მარჯვედ უბამდა და ზანზარებდა. თბილისსა თუ საქართველოს სხვა ქალაქებში იფიცებოდნენ მუშები. ბაქოში კი ვერა და ვერა, ერთი გაფიცვაც კი ვერ მოაწყეს. საპირველმასოდ გაფიცვისთვის თითქმის ყველაფერი მზად იყო, დაიბეჭდა პროკლამაციები, ლოზუნგები, კარიკატურები...

რუსეთში მიმავალ ლადო კეცხოველს ცალი ფეხი უკან რჩებოდა. გულით უნდოდა საპირველმასოდ გაფიცვას დასწრებოდა, მაგრამ სტამბის საქმეს სხვას ვერავის მიანდობდა.

თორმეტ მარტს დაპატიმრებული კომიტეტის წევრები აპრილის პირველ რიცხვებში გამოუშვეს სათანადოდ ახსნა-განმარტებისა და დასკვნების შემდეგ.

ეჭვი არ იყო, უანდარმერია საპირველმასოდ დემონსტრაციას ელოდებოდა და ყველა ღონეს ხმარობდა, ადრევე დაბოროტა ამ საქმის მოთავენი. ამიტომ ბაქოს კომიტეტმა გადაწყვიტა სამაისო დემონსტრაცია 21 აპრილს, ცხირა დღეს მოეწყო.

კვირა დღეს ორგანიზაციის ყველა, ოთხმოცდაექვსივე წევრს, პარაპეტზე უნდა მოეყარათ თავი, გამოსეტანათ მარქსის, ენგელსის სურათები, ლოზუნგები, კარიკატურები. ორგანიზაციის წევრებს შეუერთდნენ ფაბრიკა-ქარხნების მუშები. შაბათ საღამოს სხდომიდან გვიან დაბრუნდა აბელი. ნამდვილი გზაფხულის დამე იყო, წყნარი და თბილი. ქალაქს უკვე ეძინა. სახვტ მთვარე შემადღებუდიყო და ვერცხლისფერ ნათელს აყრიდა შენობებს, ქუჩებს. აბელი დაქანცული იყო, ძილი ერეოდა, მაგრამ დაწოლისთანვე მაინც ფიქრმა აიყოლია. თავის ცხოვრებაში ყველაზე მღელვარე წუთები ასლა იყო მისთვის, როგორ ჩაივლიდა ხვალისდელი დემონსტრაცია, რა შედეგი მოჰყვებოდა მას.

ვიწრო ფანჯრიდან მთვარე ოთახში აფრქვევს შუქს. ქალაქს სძინავს, ისეთი მუხდროებაა გამყვებული, თითქმის ქალაქი რაღაცის მოლღინდში განაუხლოა.

ნეტავ სად არის ახლა ლადო? რომელ ქალაქშია, შეარჩია თუ არა სადმე სტამბისათვის ადგილი? თუ შეარჩია, მაშინ აბელს და რამდენიმე კაცს იქ მოუწევთ წასვლა. აბელს გული დასწყდა ამის გაფიქრებაზე. ისე შეჩვიდა ბაქოს, აქაურ ორგანიზაციას, რომ აქედან გადასვლა გაუძნელდება. ატყობს, რომ მაინც

დამაინც არც ლადოს ესაღიხება ბაქოდან წასვლა... ეპ, ნეტავ ლადო აქ იყოს, ხვალისდელ დღეს მხარში ედგეს დემონსტრაციის მოთავეებს. ნეტავ უანდარმერიას თუ აქვს ცნობები ხვალისდელ დღეზე? ასე რომ იყოს, მაშინ რამდენიმე კაცს მაინც დააპატიმრებდნენ ამაღამვე. ისინი პირველი მაისისთვის ელოდნენ დემონსტრაციას...

დაიძინე, ახლა, აბელ, თორემ დილით დროულად ვეღარ გაგედვიძება, ხვალ, ხომ იცო, რა საოცარი დღე თენდება...

გულს ბაგაბუგი გააქვს, თვალბეზრს ვაზაფხულის მზის ნათელი იღვრება, ერთიმეორეში ირევა ზმანება და სინამდვილე, დილის მზით გაჩაჩახებული ქუჩაში ხალხი ნაკადად მიდის, მაღლა აუწევიათ ლოზუნგები, ნახატები, სურათები და მტკიცე ნაბიჯით მიიდან, „მარსელიოზას“ მიიმღერებენ.

მერე ყველაფერი ქრება. წყვდიადში იძირება ნელა-ნელა. იწყება ღრმა ძილი და სრულიად მშვიდი საშუაო სიზმრებისა, სინამდვილეს რომ ძალზე წაგავს.

დილით მთვარის ნაცვლად მზე იქყიტებოდა ვიწრო ფანჯრიდან, ბელურები თვითღოთ აყრუებდნენ ქალაქს, ქუჩებში მოთქარუნებდნენ ეტლები და სადღაც, რომელიღაც მეჩეთიდან ისმის მოლახს საკვირაო ქაღაგი.

სიზმრებისაგან გატანჯული აბელი ცუდ გუნებაზე იღვიძებს. ამდენი სხვადასხვა სიზმარი ერთმანეთში აერია, თავისი ენო-კარი ესინჯება. ვითომ კალოზე თავთავი ჩაეშალათ, კევრზე მთლად დაპატარავებული მამამისი იდგა, აბელისკენ ხელებს იშვერდა, მაგრამ ხარები კალოს გადასცდნენ და კევრზე მჯდომი მამა გაიტაცეს, მერე უტებ შეამჩნია აბელმა, რომ იმ კევრზე მართლა მამა კი არა, სულ სხვა კაცი იჯდა. ძალზე ნაცნობი სახე ჰქონდა, სიზმარში მგონი იცნო კიდევ, მაგრამ ვეღარ დაიმახსოვრა, ყველაზე მეტად კი უმი თევზის ჭამამ გატანჯა სიზმარში, ეწიზლებოდა და მაინც სკამდა, ახლარა, უკვე გამოღვიძებული, ცუდს ურევდა უმი, ქერცლიანი თევზის გასხენება და გუნებას უფუჭებდა.

დილა კი მშვენიერი იყო, კეკლუცობდა გზაფხული. აბელმა ბოლოსდამოლოს დაიწყო მისცა ყველა უმეშური სიზმარი და დღევანდელი დღის მოლოდინში გუნება დაეწმინდა. ტანისამოსი სწრაფად გადაიცვა და ქუჩაში გავარდა.

ცხირა საათი ხდებოდა. პარაპეტზე ნელ-ნელა იყრდა ხალხი თავს. დემონსტრაციის მოთავენი: აბელი, დიმიტრი ბაქრაძე, ნიკო დოლიძე, ვანო სტურუა და სხვანი და სხვანი — ორგანიზაციის წევრი რუსი და ქართველი, სომეხი და ოსი, ავერბაიჯანელი თუ ებრაელი, მუშა თუ ინტელიგენტი, ერთნაირ გულისტქმას აყოლილნი, პირველნი მოსულიყვნენ აქ, და

თქმულ ადგილზე. ქალაქი აფუსფუსდა, პარატიხისკენ დაიძრა მუშების ტალღა. ორგანიზაციის წევრები დასტა-დასტა არიგებდნენ პროკლამაციებს და ავალებდნენ, როცა ქუჩაში ჩავლიდნენ, პროკლამაციები მიეფანტა-მოეფანტათ. აღმართა წითელი დროშა და ხალხი ტალღა შუა ქალაქისკენ დაიძრა.

უველაფერი მშვიდობიანად მიედინებოდა. გზადგა დემონსტრანტებს ემატებოდა ხალხი, იხსოვდა პროკლამაციები, პოლიციელები კი ჭერ არხად ჩანდნენ.

აბელი გაჰყურებდა აწვირებულ ხალხს მარსელიოზას სიმღერით რომ მიჰყვებოდნენ ქუჩას და გული უჩუქებოდა. დემონსტრანტების რიცხვი კი ზრდებოდა, ქალაქი ფეხზე დგებოდა, დიდი თუ პატარა ქუჩაში გამოფენილიყო, იტაცებდნენ გაფანტულ პროკლამაციებს, ჭავუჭ-ჭავუჭად კითხულობდნენ.

აბელს კნუნიანცი ამოუდგა გვერდით და ურთო უჩურჩულა:

— რა ხდება, პოლიცია რატომ არხად ჩანს?

აბელმა დაკვირვებით შეხედა და მხრები შეიმუშუნა, მაგრამ მაშინვე მიხვდა, ბოგდანს რა აფიქრებდა. ეჭვი არ იყო, პოლიცია რაღაცა მახეს უგებდათ, უფრო კარგად მოფიქრებულ მახეს და ამიტომაც არ ჩქარობდნენ, მაგრამ რაც მოსახდენია, მოხდეს.

— ხალხი მაინც გაფანტისილოთ, — ჩურჩულით უთხრა აბელმა კნუნიანცს, — ვინცო-ბა პოლიცია თავს დაგვესხას, წინააღმდეგობა ნუ გავუწევთ. თავის განწირვას აზრი არა აქვს.

აბელმა უცებ გაიფიქრა, რომ თუ პოლიცია დღეს არ გამოჩნდება, მაშინ ღამით ჩამოუვლიან დემონსტრაციის მოთავეებს და სათითაოდ წამოკრიფავენო.

დემონსტრანტები კი შეძახილებითა და სიმღერებით მიიკვლევდნენ გზას, ერთმანეთში არეულიყო მოხუცი და ახალგაზრდა, უწესრავოდ მიმავლინ ერთმეორეს ებლანდებოდნენ ფეხებში, ხანდახან მწყობრიდან გამოდბოდნენ, ფეხსაცმელს სწრაფად ისწორებდნენ და ისევ მწყობრში დგებოდნენ.

დემონსტრანტები სანაპირო ქუჩაზე ჩავიდნენ და ნელ-ნელა დაიშალნენ. უკვე კარგა მოდღებულობა იყო, სიცხე მძლავრობდა. ქუჩები ნელა-ნელა იცლებოდა, პოლიცია კი კვლავ არხად ჩანდა. ცუდად ენიშნა აბელს ეს ამბავი, ავი რამ უგრძნო გულმა და კიდევ აუტახადა. სწორედ მაშინ, როცა დემონსტრაცია დაიშალა და ორგანიზაციის წევრები კმაყოფილნი უკან ბრუნდებოდნენ, თითქოს მიწიდან ამოჭრენო, ცხენოსანთა რაზმმა ალუა-ღაბრტუა.

— დაგვმორჩილდით, თუ არ გინდათ, სისხლი დაიღვაროს!

— არ დამორჩილდეთ, ბიჭებო, მე ამითი! —

საპასუხოდ დაიყვირა ვიღაცამ და ცხენოსან პოლიციელს ეცა.

აბელი მიხვდა, რომ ახლა უსისხლოდ და მათათვრდებოდა საქმე, რომ უოქმეა — მწყობრად აღმდგომა სისულელი იყო, შით უფრო, ცხენოსნებს ფეხსენებიც მოეშველნენ და ისეთი კედელი აღმართეს ოთხივე მხრივ, თავი ვერ გაძვრებოდა.

უველაფერი აირ-ღარიბა. რომელიღაც პოლიციელმა ხმალი იშოშვლა და იმწასვე მწარე გმინვა მოისმა.

— მომკლეს, მე ამითი!

— წინააღმდეგობას ნუ უწევთ, გაჩერდით, ძმებო! — დაიყვირა ვიღაცამ.

აბელს ცხენი დაატყვეს, მერე ხელები გადაუჭრინეს და წინ გაიგდეს. სწორედ ამ დროს მან თვალი მოჰკრა პოლიციელის, ფეხებთან დაცემულ ადამიანს. შუბლზე და მარცხენა ღოუყზე ირიბად აჩნდა ნახმლევი. ჭრილობიდან უკვე კოლტი სისხლი მოდიოდა, ცალი ღოუყა და ცალი ხელული თვალს სახიკვდილოდ უთრთოდა. ნაყვავილარ სახეზე და ხშირ შავ თმაზე აბელმა კნუნიანცი იცნო, მწარედ დაიგმინა და იქით გაიწია, მაგრამ შაშხანის კონდახმა დააოკა.

ბაილოვის ციხეში ჩამწყვდეულ დემონსტრანტებს ხელჩასავლები საპუთი ვერაფერი უპოვნეს, რომ სამართალში მიეცათ.

სამი კვირის შემდეგ როტმისტრმა კარპოვმა პატმირებს ვანუსხადა, მეფის ხელისუფლებამ გამოიჩინა დიდი ღმობიერება, გაპატიათ პოლიტიკური დანაშაული და უველას თავის სამუშაოზე გაბრუნებთ იმ რწმენით, რომ ასეთ ცდუნებას აღარ აჰყვებიოთ.

ციხიდან გამოსული აბელი რამდენიმე ხანს გოაცებული იყო. ერთთავად თვალწინ ედგა ბაგდან კნუნიანცი, უწყინარი, კეთილი მეგობარი. ისეთი შეგრძნება ჰქონდა, თითქოს მის სიკვდილში თვითონ მიუძღოდა ბრალი. აი, ამ პატარა დემონსტრაციამაც კი მსხვერპლი მოისურვა. აბელმა იცის, რომ რევოლუციას მსხვერპლი სჭირდებოდა, დღეს კნუნიანცი მოჰკლეს, ხელ შემიძლება აბელი შეეწიროს. მაღლობა ღმერთს, რომ უფრო დიდი მსხვერპლის გაღება არ დასჭირდათ.

აბელმა ციხეშივე შეიტყო, რომ იმ დღეს ნიკო დოლიძეც დაჭრეს ხმლით, მაგრამ მეგობრებმა გააპარეს და ვერცხელი გაგზავნეს.

ვერა, თვლიდან ვერ იშორებდა კნუნიანცის ირიბად გაჩეხილ სახეს, გვერდზე მოდრევილ კისერს და ხილულად დარჩენილ შემაზრუნად ციხეს და ამოშრეტილ თვალს, მა-

სოლომონ დემურსანაშვილი

მზის მომცემა

გრამ ამ სურათის ნახვამ კი არ დააფრთხო აბელი, პირიქით, მის გულში უფრო მეტი ზინი დაიბნა თვითმპყრობელობამ.

ახლა უდავო იყო, რომ მასაც და რამდენიმე მის მეგობარსაც უსათუოდ ჯაშუში ეყოლებოდათ მიჩენილი, რომ უანდარშერიას უკვე გეში ჰქონდა დაღებული „ბაქოში სტამბის არსებობაზე და მათი უმთავრესი მიზანი ამ სტამბის აღმოჩენა იყო. ალბათ იმიტომაც გამოუშვეს აბელიც და მისი სხვა ამხანაგებიც ასე მალე ციხიდან.

ლადო რუსეთში გამგზავრებამ და დემონსტრანტების დაპატიმრებამ ბაქოს რევოლუციური ცხოვრება მაინც ვერ ჩაქალა. აბელიც და მისი მეგობრებიც უფრო ფეხზელად, მაგრამ ძველებურად განაგრძობდნენ საიდუმლო წრეებში მუშაობას, ისევ განუწყვეტელი კავშირი ჰქონდათ „ისკრასთან“ და იქიდან იღებდნენ რჩევას თუ დახმარებას.

ახე გავიდა „გაფხულების“ თვეები. აგვისტოს დასაწყისში კი რუსეთიდან უშიშოდ დაბრუნდა ლადო კეცხოველი და „ისკრას“ აცნობა, სტამბისთვის შესაფერისი ადგილი ვერსად აღმოვაჩინე, სტამბა ისევ ბაქოში უნდა დარჩეს. და ისევ ანუშვად ბაქოელთა მანქანა.

აგვისტოს ერთ დღეს კეცხოველმა აბელსა და ვანო ბოლქვაძეს მუსულმანთა უბანში, ჩადრის ქუჩაზე, სამოთახიანი ბინა აჩვენა.

სახლის პატრონს, ჯიბრაილს, ლადოს დანახვაზეც კი გაეხსენა.

— აი, ჯიბრაილ, ესენი არიან ჩემი ამხანაგები, თუ საქმე კარგად წავიდა, ოთხივენი ერთად ვიმუშავებთ. — ლადო ბიჭებს მიუბრუნდა, — ჯიბრაილი ჩემი ძმობილია, ამის ბინაში გაფხნით კოლოფების სახელოსნოს და თვითონაც შეგვიამხანაგებდა.

ჯიბრაილი ახალგაზრდა კაცი იყო, ოცდაათიოდე წლისა; მაგრამ გრძლად მოშვეებული წვერი, ძირში გადაპარსული თავი ხანდაზმულა ჩენდა. ტანწირწირა იყო, ბეჭანიერი, კატასავით ფრთხილად და მსუბუქად დადიოდა, ოდნავ მოტუტულად, ცრცლოვანი თვალებიდან უტიხი ნებისყოფა და სიმაძევე გამოსჭვივოდა. ასეთები, გულზე რომ ხანჭლის წვერი ჰქონდეთ მიბჭენილი, მაშინაც არ შეიხრიან წარბს.

ჯიბრაილმა ბიჭები თვალთი გაჟომა და ხელი ჩამოართვა მაგარი ზელი ჰქონდა, ძარღვიანი.

ბინა მართლაც საუცხოო იყო, ნათელი და მყუდრო. გარდა ამისა, უშიშარ ადგილას მდებარეობდა, მაგრამ ვერც აბელი და ვერც ვანო ბოლქვაძე ვერ მიმხვდარიყვნენ ერთ რამეს — როდის მოასწრო ლადომ ამ კაცთან დაძმობილება, ან ეგერ რიგად თავი როგორ შეაყვარა და, ბოლოს, თუ აქ სტამბას მოაწყობენ, ლადო ისე როგორ აუხვევს მას თვალებს, რომ სტამბა და კოლოფების სახელოსნო ერთმანეთში ვერ გაარჩიოს?

ჯიბრაილმა თავი გადაიკლა და სტუმრები უსადილოდ არ გაუშვა, ლადოს ერთთავად ძმობილს ეძახდა. აბელმა კარგად იცნოდა მუსულმანთა ჩვევა, რაკი ერთხელ მხოლოდ მათ ბენ, აღარ გილატებენ, ამ წესს ათაბაიდან მტკიცედ იცავენ...

მეორე დღიდანვე შეუდგნენ შრიფტის გადმოტანას აკიკაბულიდან. ბიქტორა ბაქრაძეს დავალებული ჰქონდა, თითო გზაზე მხოლოდ თითო ფუთა წამოედო, რომ ექვი არვის აედო. მართალია, თხუთმეტი ფუთი შრიფტის გადმოტანას ერთი თვე მაინც დასჭირდებოდა, მაგრამ ასე სჯობდა, ვიდრე აჩქარებით საქმე გაეფუჭებინათ.

ბიქტორა ბაქრაძე აკიკაბულიდან ისევ უკან ეწოდებოდა შრიფტს. თითო წამოღებულზე, როგორც დავალებული ჰქონდა, თითო ფუთას წამოაყოლებდა ხოლმე, თავის სახლში მიჰქონდა, ხოლო იქიდან აბელს მუუდრო, უკაცრიელი ქუჩებით გადაჰქონდა ჯიბრაილის სახლში, სადაც მალე სტამბა უნდა გაეწყობო. რამდენიმე გზა უკვე გააკეთა აბელმა, ნაწილი შრიფტისა ჯიბრაილის სახლში გადაიტანა, მაგრამ ეს საქმე ისე გაქიანურდა, რომ ბიჭებს მოთმინება დაუღლიათ. ავერ თითქმის ერთი თვე მიიწურა, შრიფტის გადაწიდავს კი ვერა და ვერ მოარჩინეს.

აბელმა იცოდა, რომ ორ სექტემბერს განრიგით მუშაობა ბიქტორას უწევდა აკიკაბულიდან საღამოს შვიდ საათზე უნდა ჩამოსულიყო. თითქმის ერთი კვირა აბელი ბიქტორასთან აღარ ყოფილა, შრიფტი აღარ წაუღია. დღეს ერთ ფუთას კიდევ ჩამოიტანს ბაქრაძე, ეგებ დღესვე გადაიტანოს აბელმა ერთ-ბაშად, ბიქტორა პოლიციისაგან ექვემდებარეობა კაცი მაინცდამაინც არ იყო, მაგრამ მაინც სჯობდა შრიფტი ჯიბრაილის ბინაზე დროზე გადაეტანათ. აბელის გამოანგარიშებით, დღეის შემდეგ ერთი გზა კიდევ დარჩებოდა ბიქტორას და ამით დამთავრდებოდა შრიფტის გადმოწიდავა, ასე გულისხმისებლად რომ გაქიანურდა.

საღამოს შვიდ საათზე აბელი შინიდან გავიდა. სექტემბრის შვე უკვე ჩადიოდა. ცაზე ღრუბელი აიშალა და სულშემსუთავი სიცხე აღარ იგრძნობოდა. ერთბაშად ჩამოხეილდა. თოლიები ზღვის ნაპირს მოაწყდნენ, ცაზე კი თანდათან მატულობდა შავი ღრუბელი, ქვეყანას რომ თითქმის წაღვევით ემუქრებოდა. ქარმა დაუბერა და ნაადრევად ჩამოშქანარი ფოთლები ჩამოყარა ხიდან.

ასეთი ამინდი ადამიანს უეცარ შიშს გვრის, აჩიანებს და რწმენას უყარავს. აბელსაც უცხად გაუფუჭდა გუნება, რკინიგზის უბანი სწრაფად გადაიარა და ბაქრაძის ბინისაკენ აიღო გეზი. ეს უცაბედად შეცვლილი ამინდი სულს უმღვრევდა, მაგრამ თუ დღეს შრიფტს

გაღიჭანდა ჯიბრაილის შინაზე, ანთი ამინ-
დი ხელს აძლევდა, ქუჩაში კაცის ქაქანება არ
იქნებოდა.

ქარმა იმატა, ცა ღრუბლით დაიფარა და
დედამიწას პირქუში ჩრდილი დააწვა. აბელს
ქარი შიგ თვალებში აყრიდა მტვერს და გზას
ძლივს იკვლევდა. ვიწრო ქუჩაზე, სადაც ბიქ-
ტორა ცხოვრობდა და, სადაც სწორად ლადო-
საც გაუთვითა ღამე, კაცის ქაქანება არ იყო.
მან შორიდანვე დაინახა შენობებს შუა ვიწ-
რო შესასვლელი. ეს იმდენად უჩინარი შესა-
სვლელი იყო, პირველ ხანებში აბელი ძლივს
მოულოდნელად ხოლმე შევიდოდა ამ ვიწრო შე-
სასვლელში და ხელმარცხნივ ბიქტორას ოთა-
ხის კარი იყო.

აბელმა სწრაფად დააკაუნა, შეპატარუებს
აღარ დაელოდა, კარს მიაწვა, მაგრამ არც კა-
რის დახვდა ღია და არც არავინ გამოპასუხე-
ბია. შემწარავი სიჩუმე იდგა. აბელმა ერთხელ
კიდევ დააკაუნა და ყურებმა ყრიალი დაუწი-
ს. ავი რამ უგრძნო გულმა. ბიქტორას და-
გვიანება არაფრით არ შეიძლებოდა, მატარე-
ბლიდან პირდაპირ შინ უნდა მოსულიყო, იმ
სახლათა ბარგით ფეხს ვერსად გადაადგამდა.
რა მოხდა? რა ამბავია ბიქტორას თავს?

აბელი ანგარიშმოუცემლად გაბრუნდა უკან
და პირდაპირ რკინიგზის სადგურისაკენ გასწია.
მიცურავენ და მიცურავენ ქარისაგან აუ-
რელი ყოჩიარლი ღრუბლები, მზე უკვე აღარ
ჩანს, ალბათ ჩავიდა ან ღრუბლებში ჩაინთქა.
პირველმა ელვამ წუთით გაანათა მიდამო და
ვაგზალთან აღმართულ რკინის ბოძს დაეხვია.
ქვე, სულ ახლოს მძლავრად იქუხა.

აბელს ყურები კვლავ უფრიალებდა. რკინი-
გზის სადგურში თითქმის სიბრლინით მივიდა,
შორიდანვე დაინახა აჯიკაბულიდან მოსული
მატარებელი და აქ უკვე ის პატარა ნოციმიცმე
მედიის ნაბერწყალიც ჩაუქრა, აქამდე რომ ოდ-
ნავ ბუტყავდა მის გულში. მუხლები მოუღუნ-
და და ახლა ყურებს ყრიალი კი არ გაჰქონდა,
მხოლოდ დაცხრა.

ბაქანზე თვალი მოჰკრა ნაცნობ მემანქა-
ნებს, ეს სულ სხვა ბრიგადა იყო, წესით ის-
ინი დღეს მატარებელს არ უნდა ჩამოჰყოლოდ-
ნენ. მემანქანეებმაც შეინიშნეს შეშფოთებული
აბელი, განზე გაიყვანეს და ვიდრე აბელი თვი-
თონ ჰკითხავდა რამეს, თავადვე აუხსნეს.

— ბიქტორა აჯიკაბულით დააპატიმრეს. რა-
ღაც ფუთა მოჰქონდა, თოკი გაუწვდა და ზედ
შუა ბაქანზე დაეფანტა შრიფტი. მშინე შე-
ცვალა წამოეცრა, მაგრამ დეპოს უფროსმა
დაინახა, ყველაფერს მიხვდა და ქანდაკი და-
ურენა თავზე. ახლავე დატარიალდით, თუ რაი-
მემოსავარებელი გაქვთ, მოავადრეთ. ქანდაკ-
მერა უკვე გიძებთ.

ყველაფერი გასაგებია, თვითველი წუთი ახლა
ჭირფასია, პირდაპირ ლადოსკენ, ქანდაკებმა

ან დააწირონ... მაინც როგორ გაუწვდა თოკი?
ათჯერ ვაფრთხილა აბელმა ბიქტორას თითონ
შეცვრაზე მეტი არ წამოიღო. ის კიდევ სულ
ას წუწუნებდა, აგრე სათითაოდ როდის უნ-
და გადმოვიდოდა. ორი შეცვრა კიდევ იყო
დარჩენილი, ეტუობა, ბიქტორამ იფიქრა, გასა-
ყოფად აღარ ღირსო, ერთმანეთზე გადააბა და
თოკმა ველარ გაუძლო; ბიქტორა სარივით ღო-
ნიერია, ორი შეცვრა მსუბუქი კი იქნებოდა
მისთვის. ნეტავ ლადო შინ დაუხვდეს... კი-
დევ კარგი, აქვე, რკინიგზის რაიონში ცხოვ-
რობს ლადო, დემიტრი ბაქრაძის ბინაზე.

გულს ისეთი ბაგაბუგი გაჰქონდა, ეგონა
მთელ ქალაქს ესმისო. თითქმის მირბოდა, წვი-
მა როდის დაიწყო, აღარ ახსოვს, მაგრამ ეს
ვრილი წვეთები სიამოვნებდა.

ლადო, ბედად, შინ დახვდა. აბა ამ უამინ-
დობაში სად წავიდოდა.

— რა მოხდა? — შეშფოთდა ლადო, აქ-
ოშინებულნი აბელი რომ დაინახა.

— ბიქტორა ბაქრაძე დააპატიმრეს... სახ-
წრაფოდ უნდა წახვიდე აქედან, სადაც არის,
ქანდაკმერა მოვადგება...

ლადომ ღრმად ამოიხვნეშა, პაპირისი ამო-
იღო და ფანჯრისაკენ შებრუნდა, ერთი წუ-
თით რაღაცას ფიქრობდა, მერე აბელს მიუ-
ბრუნდა.

— რანირად დააპატიმრეს?

— აჯიკაბულიდან შრიფტი რომ მოჰქონდა,
თოკი გასწვდითა...

— ვინ გითხრა?

— მემანქანეებმა. მის ნაცვლად მატარე-
ბელი სხვა ბრიგადამ ჩამოიყვანა.

— მე თუ დამაპატიმრეს, — მშვიდად თქვა
ლადომ და პაპირისი თითქმის მოისრისა, —
თუ კი არა, აუცილებლად დამაპატიმრებენ,
ამიტომ ახლავე, დროს ნუ კარგავ, ნახე ამახ-
ნაგები და სახწრაფოდ გაიტანეთ ბაქრაძის ბი-
ნიდან შრიფტი.

— შენ რას აპირებ? რას უყურებ? ახლა-
ვე უნდა გადაიხვეწო აქედან, სადაც არის,
პოლიცია მოვა, — ამბობდა აბელი — ჯიბრა-
ილთან გადადი...

— არა! კბილებში გამოსცრა ლადომ, აქ
უნდა დავრჩე. მოვა პოლიცია და ვეტყვი: ლა-
დო ეცხოველი ვარ-მეთქი, ამით ეგებ ბიქტო-
რა გადავარჩინოთ. ორ კაცს ვლუპავ, — დი-
მიტრის და ბიქტორას.

აბელი უარესად აღშფოთდა.

— რას ამბობ, ლადო, გონს მოდი, ბიქო.
ვერც ერთს ამით ვერ უშველი და თავს კი
დაიღუპავ. კარგად დაფიქრე.

— არა, აბელ, მე იმას ვერ ავიტან, რომ
ჩემი მიზეზით სხვა დაიბანჯოს. წადი ახლავე,

სოლომონ დემურხანაშვილი
მზის მომცეცა

დროს ნუ მკარგავ, შრიფტი და დაზგა გადარა-
ჩინეთ. მე ჩემს თავს მოვუვლი. ვანო ბოლქვაძე
იპოვე აუცილებლად და ერთად მიდით ჯიბ-
რაილთან. ჩქარა, აბელ, ახლა უოველი წუთი
ძვინფასია. ჯიბრაილს უთხარი, ლადოს მე-
რედვე გარდაეცვალა და თბილისში წავიდა-
თქო.

აბელი არა ჩქარობდა.

— სანამ შენ არ გაიხიენები აქედან, ვერ-
სადაც ვერ წავალ.

— წადი, აკი გითხარი, ჩემს თავს მოვუვ-
ლი-მეთქი.

ისე მტკიცედ თქვა ეს ლადომ, რომ აბე-
ლი აღარც კი შეეცაზნებოდა, მაშინვე ქუ-
ჩაში გავარდა და გზადგზა მოიფიქრა, პირ-
ვლად რა უნდა გაეცეთებინა. აქვე ახლოს იყო
მანქანათმშენებელი ქარხანა, იქ აბელს ხო-
მეხი მუშების წრე ჰყავდა, საიმიერ ხალხი
იყო, ზუსტად ამ საღამოს წრის მეცადინეობა
დანიშნული, ნახავს მათ და ბიქტორას ბინიდან
შრიფტს გამოატანინებს, ბაქრაძის ბინაზე აბე-
ლის მისვლა სახიფათოა.

ნახევარი საათის შემდეგ მართლაც ყვე-
ლაფერი რიგზე იყო, ორმა მუშამ „ფხიზელი
მეგზოვე“ სამიკიტნოში გაიტყუა, ხოლო დან-
არჩენებმა ყველაფერი, — შრიფტი თუ აკრძა-
ლული ლიტერატურა, სწრაფად გადახიდე-
ს ბიქტორას ბინიდან.

აბელს ახლა პირველ რიგში ვანო ბოლქვა-
ძე უნდა ენახა. მაშინვე მისი სახლისკენ გასწია,
მაგრამ ვანო შინ არ დაუხვდა. სად უნდა წა-
სულიყო ვანო? ეგებ ლადოსთან წავიდა? მოდი,
აბელი ისევ ლადოსთან წავა. თუ ლადო ბი-
ნიდან ჭერ კიდევ არ გაიხიწუნოდა, აიძულდება,
რომ სასწრაფოდ გაეცალოს იქაურობას.

უკვე შუალამეა. ქვეყანას სძინავს. ცაზე
ღრუბელი გადაყრილა და ნაწვიმარ ქალაქს სა-
ფხვ მთვარე დაჰყურებს.

აბელმა რკინიგზის უბანი სწრაფად გაი-
რა და როგორც კი მიუახლოვდა დიმიტრი ბაქ-
რაძის ბინას, სადაც ლადო ეგულდებოდა, ნათ-
ლად დანახა პოლიციით გარშემორტყმული სახ-
ლი. ბოლქვაძე და თავად ლადოც იქ იყვნენ; დი-
მიტრი, ეტყობა, სამუშაოზე წასულიყო.

აბელის დანახვაზე ლადო უსიამოვნოდ და-
იქუანა, თავი გადააქნია და მეგობარს შეუღ-
რინა:

— რამ გაგატუტოცა, რამ მოგიყვანა აქა,
შე სულელიო, შენა. მე ხომ მივქარე, შენ რა-
ღამ გაგახულებლა!

ჟანდარმთაგან ერთმა გაიგო ქართულად ნა-
თქვამი. ახარხარდა და აბელს მიუბრუნდა:

— შენ აჯაშენოს ღმერთმა, ბალახანში ჩა-
მოსვლა მეზარებოდა, რა კარგი ჰქენი, რომ
შენი ფეხით მოხვედი.

აბელს ხმას ვერ იღებდა, ნერწყვიც კი გა-
უსრია.

„ლენჩი ვარ ნამდვილი, — ფიქრობდა იგე-
რამ მომიყვანა აქ, მაგრამ შენც, ლენჩა, ხარ,
ლადო, წელანვე რომ დაგეტყუებინა ჩემთვის
და გაიხიწუნოყავ, ამ დღემდე არ ჩავგარდებო-
დი.“

ჟანდარმები რაღაცას თათბირობდნენ, მე-
რე, კარგა ხნის თათბირის შემდეგ, ბოლქვა-
ძესა და აბელს მიუბრუნდნენ და უთხრეს:

— ჩვენ მხოლოდ ეცეზოველს ვაპატიმრებთ,
რადგან ძებნა მასზეა გამოცხადებული. თქვენ
კი თავისუფლები ხართ.

ამის გამგონე ლადომ შევებით ამოიხსუნთქა
და ამ დროს დანახა, რომ მის სამივე პას-
პორტს გულდღასმით სინჯავდა ჟანდარმი. ლა-
დოს ერთ-ერთ პასპორტში ჩაწერილი იყო ჯი-
ბრაილის ბინის მისამართი, სადაც საბჭები მა-
ნქანა ინახებოდა. ლადომ აბელისკენ გაიწია
და ნაჩქარევად უჩურჩულა:

— ამაღამვე მიდით ჯიბრაილთან და სტა-
მბა გადაიტანეთ.

აბელმა უხმოვად დაუქნია თავი.

ორცხენიანი საფოსტო ეტლი სწრაფად გა-
იჭრა ქუჩაში. ლადო წაიყვანეს. ეტლი თვალს
მიეფარა. ეტლის სიღრმეში ლადო იჭდა, მან
ერთი გამოხედა მეგობრებს და ხელი დაუქნია.

აბელს გული დასწყდა. მიჰყავდათ მისი
უფროსი მეგობარი და თანამებრძოლი, მე-
რედ მოუხსენიარი, დაუოკებელი ლადო, ვინც
ძილს უფროსობდა მეფის ხელისუფლებას და
მთელ ამიერკავკასიას აჯანჯარებდა. მიჰყავდათ
ბაილოვის ციხისკენ და, ვინ იცის, შეხვედ-
ბოდნენ თუ არა კიდევ ერთმანეთს?

ამაღამვე თუ არა, დილით მაინც უსა-
თუოდ ესტუმრებოდა პოლიცია ჯიბრაილის ბი-
ნას, სადაც საიდუმლოდ ინახებოდა საბჭები
მანქანა. ლადოს რომ არ ეთქვა, ისედაც კა-
რგად უწყობდნენ ეს ამბავი. ეცეზოველის ერთ-
ერთ პასპორტში ხომ სწორედ ეს ბინა იყო
მითითებული, ამაღამვე უნდა ეწარუნათ და რო-
გორმე გაეტანათ მანქანა. აბელმა ძველი გამო-
ცდილებით იცოდა, რომ ყველაზე საიმედო
ერთ-ერთად გზა იყო, — გემ „ნადიდელაზე“ მა-
სი ჩაბარება, ვითომდა სახარატო დაზგას აბა-
რებდნენ, მაგრამ ამას ფული სჭირდებოდა,
სულ მცირე ორმოცდაათი მანეთი, ჯიბეში კი
ერთადეს სამ მანეთზე მეტი არ აღმოაჩნდათ.
არადა, მანქანა ამაღამვე უნდა გაერიდებინათ.

უკვე დამის ორი საათია. ქუჩაში არავინ
ჰაქანებს, ლადოს დაპატიმრების შემდეგ პოლი-
ციელები აქედან გაიკრფნენ, სერიოს მწყურ-
ბელი მეზობლებიც სახლებში შეიშალნენ.

— ჩვენ ვითომ რატომ არ დავაპატიმრებს?
რაღაცაშია საქმე, აბელ, გუშინ დიმიტრი დაუ-
პატიმრეთათ. — ექვში ჩავარდა ბოლქვაძე.

აბელმა მხრები აიჩჩია და არაფერი უმა-

ნუხა, მაგრამ გაახსენდა, რომ უანდარშეშმა ჯერ მართათბირეს და მერე განაცხადეს, მარტო ეკცოველს ვაპატიმრებთო. ისინი, უეჭველად, რაღაც ხრიკებს აშალებენ, ალბათ ხვლიდანვე გაშუს ჩაუყენებენ კვალში. ამიტომ, აუცილებლად ამაღმვე უნდა მოახერხონ მანქანის გატანა, თორემ ხვალ შეიძლება გვიან იყოს. მაგრამ სად უნდა იშოვონ ფული? ვის უნდა მიადგენ კარზე ამ შუალამისას?... ვისა და კრახინს, აი, სად არის გამოსავალი, ახლა მხოლოდ ლეონიდ ბორისის ძეს შეუძლია ხელი გაუწოდოს მათ.

— ვანო, კრახინთან უნდა წავიდეთ ახლა. იმის გარდა, ვერავინ გვიშველით.

ბოლქვაძე შეიშმუნა, ეტყობა, უხერხულად ჩათვალა ამ შუალამისას კრახინის შეწყუხება, მაგრამ უარი მაინც ვერ უთხრა.

ისე გაიარეს მთელი გზა, არავინ შეხვედრათ, ქალაქ გულის ძილით ეძინა. ლეონიდ ბორისის ძე კრახინი ქარხანა „რეპეტროსნილსთან“ ახლოს ცხოვრობდა. კრახინის სახლთან მიახლოებული აბელი ერთი კი შეუცნადა, ხომ არავინ გვითვალთვლებსო, მაგრამ საეჭვო ვერავინ შენიშნა, უკაცრიელ ქუჩაში ადევნება ძნელი იყო.

ლეონიდ კრახინს ეძინა, ტანსაცმელი სწრაფად გადაიცვა და აბელი შინ შეიპატჷა. თვალს იფშენებდა, შეშფოთებულ სტუმრებს აკვირდებოდა და თანდართან ხვდებოდა, რომ რაღაც უსიამოვნო ამბავი დატრიალდა.

— კეცოველი დაპატიმრეს. — მოკლედ მოსჭრა აბელმა.

— კეცოველი? როგორ, რანაირად? აბელი დაბნეულად ჰყვებოდა, რაც მოხდა. ლადოს დაუდევრობის ამბავმა კრახინი აღშფოთა.

— გამოცდილი რევოლუციონერი, განათლებული კაცი და ასეთი სისულელე? ოჰ, ლადო, ლადო, რა ღლავივით ჩავარდნია ხელში. კრახინი უკვე მთლად გამოფხიზლებულიყო ოთახში ბოლთას სცემდა და პაპიროსს ხარბად ქაჩავდა:

— მერე, რას აპირებთ ახლა, როგორ არის საბჭო დანჯერის საქმე?

— საბჭო დანჯერის საქმე ბინაში გვაქვს მოთავსებული, მისი სამყოფელი სამი კაცის გარდა არავინ იცის, მაგრამ ლადოს ერთ-ერთ პასპორტში მითითებული ყოფილა ამ ბინა მისამართი. უეჭველია, პოლიციელები მალე გაჩხრევენ ბინას. ლადო რომ მიჰყავდათ, წამოურჩულა, სტამბა ამაღმვე გადაიტანეთო.

კრახინი შეჩერდა, სავარძელში ჩაქადარი აბელისკენ შემობრუნდა და ჰკითხა:

— მერე, გადაიტანეთ?

— ვერა, გეშვებ რომ ჩავაბაროთ, ორმოცდაათი მანეთია საქირო... ამიტომ შეგაწუხეთ ამ შუალამისას, ბოლქვაძე გარეთ მელოდება.

— რატომ არ შემოიფანე?

— ასე სჯობია, შესაძლოა ვინმე გვითვალთვალებდეს.

კრახინი მეორე ოთახში გავიდა, წუთში გამოვიდა და აბელს ფული მისცა.

— სამოცი მანეთია, ზეთი მანეთი ოქროთია, აბა თქვენ იცით, რაღაც უნდა დაგიჭდეთ, სტამბა გადაარჩინეთ!

აბელმა მადლობა გადაუხადა და იმედმოცემული გამოვიდა.

— როგორ არის საქმე? — ჰკითხა ვანო.

— სამოცი მანეთი მომცა, ახლავე უნდა წავიდეთ ჭიბრაილთან.

ჭიბრაილის სახლამდე ფეხით ერთი საათი მაინც იყო სავალი. ვიდრე მივიდოდნენ, ირთრუებდა კიდეც. აბელს ფული უკვე ჭიბეში ჰქონდა, მაგრამ ახლა ის აღონებდა, ჭიბრაილი არ გაჩუტდესო.

— თუ ჭიბრაილმა დაწვა არ გამოგვატანა, უნდა ვუთხროთ, ლადოს ვითომ მეუღლე გარდაეცვალა და თბილისში გაემგზავრაო. ასე მითხრა ლადომ.

— კი მაგრამ, რად მიგაქვთ მანქანაო, რომ გვეკითხოს, რა მოვიმიწევოთ?

— ძეგლ მანქანას ვაგზავნი და ახალი უნდა მივიღოთ.

— გასაგებია.

ჭიბრაილის სახლთან მისულებს თავზე დაათენდათ. უძილობამ, მღელვარებამ და მთელი ღამის წანწალმა თავისი გაიტანა, — ორივენი ისე იყვნენ მოთენთილები, ლაპარაკის თავი აღარ ჰქონდათ. ახალგაზიძეებულნი ჭიბრაილი ეზოში გამოვიდა, აღაუფილდნენ შეთვლიერა დილაუთენია მოსული სტუმრები და კარი გაუღო.

— სალამო, ჭიბრაილ, — აბელი ცდილობდა გულგრილად დაეჭირა თავი.

— სალამ ალიქუმი! — მასპინძელმა ზრდილობიანად უპასუხა და ორივენი ევეით შეთვლიერა.

ჭიბრაილის გამქოლავ, შეუპოვარ თვალეზში აბელმა მაშინვე შეაშინია ევეი თუ უნდობლობა და არ ეტანებოდა. ასე დილაადრიან არ უნდა მოსდგომოდნენ კარზე, მაგრამ დრო რომ აღარ ითმენდა!

— რაზე შეწუხებულხართ? — ჰკითხა ჭიბრაილმა.

— დაწვა უნდა წავიდოთ, ჭიბრაილ, გემი გადის და უნდა მივუსწროთ.

— რად უნდა წავიდოთ?

— წუნი გამოდგა, ქარხნიდან შეგვატყობიანებს, გამოგზავნი და შეგიცვლითო.

ჭიბრაილმა ორი თითი გრძელი წვერით დაფარულ ბრტყელ ნიკაპზე მიიღო, ცოტა ხანს

სოლომონ დემურხანაშვილი

მზის მომცეცა

ჩაფიქრდა და მერე აბეღოს თვალი თვალში გა-
შუქრა.

— ხად არის დავითი?

— ეჰ, — ამოიხსრა აბეღმა, — დავითს
უბედურება ეწვია, ცოლი მოჰყვდა და თბი-
ლისში გამგზავრა.

ჭიბრაილი ისევ დაფიქრდა, მოჰუტული
თვალბით აბეღი გახვრიტა და დინჯად თქვა:

— ჭიბრაილს ვერ მოატყუებთ. დავითი
მომიყვანეთ. ის ჩემი ძმაა, თქვენ იმას ღალა-
ტობთ. იმის გარეშე დაწვას არ გაგატანთ ჭი-
ბრაილი.

აბეღს პირკატა ეცა. ამ ჭიუტ მუსულმანთან
ვერაფერს გახდებოდა. ამოიქნებოდა ყველა
ცდა, იგი სიტყვას არ გატეხავდა, მაგრამ წუ-
ლით განწირულისა არ იყოს, მაინც კიდეც გა-
იფარებოდა:

— რას ამბობ, ჭიბრაილ, ჩვენ დავითს ვლა-
ტობთ? დავითი შენზე ადრე ჩვენი ძმა იყო.

— ჭიბრაილმა ეგ არ იცის. ჭიბრაილმა მა-
რტო ის იცის, რომ დავითის საქონელი არავის
გატანოს.

— მაშ რა ვქნათ? — აბეღმა ვანო ბოლ-
ქვაძის შეხედა, თითქოს ხსნას იმისგან ელისო.

— ლადოს ჩამოსვლას რომ დავუცადოთ, —
ქართულად თქვა შეწუხებულმა ბოლქვაძემ. —
დაწვას გაგზავნა დაგვიანდება. — მერე ჭიბ-
რაილს მიუბრუნდა: — დავითი თუ შენი ძმო-
ბილია, მაშინ შენ მისი ხაწუენი საქმე არ უნ-
და გააკეთო. ჩამოვა და საყვედურს გეტყვის.

— დავითის ხაწუენი საქმეს არ აკეთებს ჭი-
ბრაილი. თქვენ კი ნამდვილად ღალატობთ მას.

აბეღი საგონებელში ჩავარდა. თავს ძალას
ატანდა, რომ სასწრაფოდ რაში მოეფიქრებინა.
ფოსტაში ერთი ნაცნობი მყავს და იმას სთხოვს
დახმარებას. ახლავე წავა, დროს ტყუილად მკა-
რგავს, ჭიბრაილთან სვინჯა. მუდარა არ გაჭრის.

— კარგი, მაშინ და დავითს შევატყობინებთ
ამ ამბავს. — დარწმუნდა აბეღი ჭიბრაილს, —
წავიდეთ, ვანო.

— მაშ არ გვატან დაწვას, მა? — ახლა
ბოლქვაძე მიუბრუნდა ჭიბრაილს.

— არა, — თავი გაქნია მუსულმანმა.

მუდამ წყნარი, სიტყვაძიწი ვანო მოთმინ-
ებლიდან გამოვიდა, სიბრახისაგან პირისხე აც-
ლენა.

— დავახრჩობ, მე შენს დედა ვატარე! —
ქართულად გადაულაპარაკა აბეღს.

— მოითმინე, ვანო, შარს გადავეყრებით.
ერთი რამ მოვიფიქრე. ფოსტაში უნდა წავიდეთ
ახლავე.

— მაინც რა მოიფიქრე? — ჰკითხა ვანომ,
როცა ჭიბრაილის ეზოდან გამოვიდნენ.

— ფოსტაში ერთი ნაცნობი მყავს, ჭეოსი-
შვილი, ვთხოვ უკლები დეგემა გამიშვას, ვი-
თომ ლადო თბილისიდან უგზავნის ჭიბრაილს.

ბოლქვაძე ჩაფიქრდა, მერე ჰკითხა:

— მაგ სერმაც რომ არ გაჭრას, მაშინ?

— მაშინ ერთი გზაა დაგვრჩენია, სიმაღ-
ლე უნდა ვუთხრაო ჭიბრაილს. შეეშინდება და
მანქანას დაგვანებებს.

— ზოლად, ბარემ ვვითქვა, რაღას ველოდ-
ბით? სადაცაა პოლიცია მიადგება მაგის ბინას.

— კიდეც ვცადოთ, ვანო. რა ვიცი, სიმაღ-
ლის თქმა აჭოებებს? ეს პოლისთვის უნდა
შემოვიწინახოთ.

ერთი საათის შემდეგ აბეღს უკვე ხელი
ჰქონდა საფოსტო ქაღალდზე დაწერილი დეგე-
შის ტექსტი, ვითომ დავითი ატყობინებდა თბი-
ლისიდან ჭიბრაილს, დაწვა ჩემს თანამშრომ-
ლებს. გაატანეთ.

უკვე კარგად იყო გათენებული. ქალაქი ილ-
ვიძებდა და თავის ყოველდღიურ ფუსფუსში
ეხმებოდა. აბეღი და ვანო ჩქარობდნენ, ახლა
კი მართლა წუთები წყვეტდა ყველაფერს.

ისევ ჭიბრაილს მიადგნენ და ლადოს დე-
გემა ხელში მიაციქნეს.

ჭიბრაილმა უგულოდ წაიკითხა, დოინჯი შე-
მოიყარა და კბილებში გამოსცრა:

— ბოლოსდაბოლოს არ მომიყვებით, თქვე
ავაჯებო!

ვანო ახლა კი გაცეცხლდა და კბილები და-
ადრჭიალა.

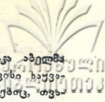
ბოლქვაძის შემხედვარე ჭიბრაილი, ცოტა
არ იყოს, შედრკა და სხვა ხერხი იხმარა, ხმა-
ურზე გამოსულ მეზობლის ბიჭს მოუხმო:

— გაიქეცი ახლავე და ზედამხედველს უთ-
ხარე, ვიდაც საეჭვო პირები არიან და სასწრა-
ფოდ მოდიეთო. — ჭიბრაილის თათრულად
ნათქვამი აბეღმა მაშინვე სიტუვასიტყვით გაი-
გო და ელეთმელით მოუვიდა. მეტი გზა აღარ
იყო, ახლა კი ყველაფერი გულახდილად უნდა
ეთქვა. ჭიბრაილს ხელი მოჰკიდა და თათრუ-
ლად უთხრა, განზე გამოდიო. იგი უნდობლად
გაჰყვა.

— ჭიბრაილ, თავს ნუ იღუპავ, შენთან რომ
დაწვა, ეგ საბჭოდ მანქანაა. დავითი მთავ-
რობის საწინააღმდეგო წიგნებს ბეჭდვდა და
უკვე დააპატიმრეს. შენ გატყუებდა, კოლოფ-
ბის საშპროს უნდა გავხსნაო. სადაც არის, პო-
ლიცია მოვა ჩხრეკაზე და ეს დაწვა თუ ნა-
ხეს, ჩვენ იმდენს ვერაფერს გვიზამენ, შენ
კი ათწლიანი კატორღა ზედ გადევს. ჩვენ არ
გვინდოდა აქამდე სიმაღლით ვვითქვე, ახლა
შენ იცი.

ჭიბრაილი უსწავლილი, მაგრამ გონიერი კა-
ცი გახლდათ, როგორც აქამდე ხედებოდა, რა-
დაცას მატყუებდნო, ისე ამ წუთში მიხვდა, რომ
ყველაფერი სიმაღლით იყო, მყისვე ნათლად
წარმოიდგინა, რა საფათო ელოდა.

— ფუ, შაითანი! — ჩაილაპარაკა და მაშინ-
ვე ეზოდან გავარდა, რომ ზედამხედველთან
გაგზავნილ თავის მოციქულს დასწროდა და
უკანვე მოებრუნებინა. ეზოდან გასულ ჭიბ-

ჩაიღოს თვით ზედამხედველი შემოხვდა, ცალი ხელით მაუზერს იმაგრებდა და ისე მოიპაჩქაჭებდა.

— ტყუილად შეგაწუხეთ, თქვენო აღმატებულებავ, — მოუბოდიშა ჯიბრაილმა. — შევცდი, ჩემი ნაცნობები აღმოჩნდნენ, სოფლიდან ჩამოსული მეცხვარეები.

ზედამხედველმა აღმატყარად ახედა ჯიბრაილს, უღვავში გადმოვიდა და ჩახლენილი ხმით ჩაილაპარაკა;

— აა, არ უნდა აჩქარდე, ისე მაინც უჩაჩა, რომ სიფრთხილე გამოიჩინე.

ჯიბრაილმა ერთხელ კიდევ მოუბოდიშა და ხელი ნაბიჯით გაშლისწია სახლისაკენ, სადაც მას ნერვებდაწყვეტილი აბელი და ვანო ბოლქვაძე ელოდებოდნენ.

ჯიბრაილმა ქული მოიხადა და გაოფლიანებული შუბლი მარჯით მოიწმინდა, ეს ჭირის ოფლი იყო.

— ბა, ანას! — თათრულად შეიგინა და მერე სტუმრებს დამტკრეული რუსულით უთხრა:

— მაშ ახე, დაზგას მაინც ვერ გაგატანთ. ეანდარშები უსათუოდ ექვს აიღებენ. დღეს ურუმს ვიშვოვი და მე თვითონ გადავიტან თათრებს უბანში. სამიედოდ შეგინახავთ, ვიდრე დაგჭირდებოდეთ.

აბელმა და ვანომ ერთმანეთს გადახედეს. ჯიბრაილის ნათქვამი ჭკუასთან ახლოს იყო, თუკი დაპირებას მართლად შეასრულებდა.

— ოღონდ, სიტყვა, სიტყვა უნდა იყოს! — უთხრა აბელმა.

ჯიბრაილმა თვლები მოქუთა და ჩაიციანა.

— მე სიტყვას არასოდეს არ გადავად, რაკი ვთქვი, ეგრე იქნება.

აბელმა ჯიბიდან ფული ამოიღო და ორმოცდაათი მანეთი ჩაუთვალა.

— ეს იმ ხარკისთვის, დაზგის გადასახანად რომ დაგჭირდება.

ფულის დანახვაზე თვლები აუციმციმდა და ერთხელ კიდევ განამტკიცა ნათქვამი:

— ალაპს ვფიცავ, ამ მანქანას იმდენ ხანს შეგინახავთ, რამდენიც საჭირო იქნება. ჯიბრაილი თავის სიტყვას აღარ გადავა.

აბელი ამ წუთს დარწმუნებული იყო, რომ ჯიბრაილი მართლაც არ გატყუებდა სიტყვას. მაჰმადიანულ გულშევიდად დაეშვებოდნენ და წამოვიდნენ. პირველ რიგში სადმე სახადილოში უნდა შესულიყვნენ. დამენათეუბნა და დადილ-დაქანციულებს მალეობით შიოდით. გადაწვიტეს ფადკონეს სახადილოში წასულიყვნენ და გემოზე ესადილათ.

— ფული საჭმართი დაგვჩაჩა, ან ეს რაში მჭირდება, დღეს თუ ხვად შეიძლება მეც დადილს მიამყოფო.

— წამოდი შენც თბილისში. — შესთავაზა ბოლქვაძემ.

— თბილისში... — ჩაილაპარაკა აბელმა და გაჩუმდა, თვალწინ დაუდგა თავისი საუკრთელი ქალაქიცა და იქაური ნაცნობმაც, თვალწინ დაუდგა ეთერ გველიხიანი. ერთი თვის წინათ წერილი მიიღო მისგან და პასუხი ვერ დაუბრუნა. აი, დღეს კი ვანოს გაატანს წერილს, ვანო ხომ მიდის, აქ რაღა დარჩენია მას. უსტამბოდ ვერ იარხებებს ვანო.

— ხომ არ წამოხვალ მართლა? — ჰკითხა ვანომ, რადგან აბელის ღუმილი ყოყმანად ჩათვალა.

აბელმა თავი გაიქნია.

— ვერა, ჩემო ვანო, მე აქ უნდა ვიყო, დღეიდან არალეგალურად ვიცხოვრებ, როგორც ლადო ცხოვრობდა და ვიმუშავებ ორგანიზაციაში. თბილისში ისედაც ბევრნი არიან. ჩემი საქმე აქ არის.

სასადილოში შესულებს ღვკი გამწათა ღემილით შეეგებათ.

— საღამო, გამწათ, როგორა ხარ? — მიესალმა აბელი.

— რამდენი ხანია აღარ მოსულხარ! — ხალმის ნაცვლად უპასუხა გამწათამ, — სადა ხარ, ვფიქრე, რამე ხომ არ უტირხამეთქი.

აბელი გრძნობდა, რომ გამწათას მართლაც გულით უყვარდა და გასაჭირში უკან არ დაიხევდა. აბელსაც უყვარდა ეს კეთილი ღემკი.

— გამწათ, მუუდრო ადგილი შეგვიჩიჩე და ნურავის ეტყვი, თუ ჩვენიანი არ იყოს, რომ აქა ვართ.

— გამწათას თავი შემოგვევლოთ, მაგაზე გაწუენინებთ?

ღვკი დატრიალდა და მალე ისინი საიმედო, მუუდრო ადგილას მოათავსა.

— ისეთ გუნებაზე ვარ, დღეს უნდა დავთრე, შენ რას იტყვი, ვანო, ხომ ხედავ, ლადო წაგვარავს, შენ თბილისში მიდიხარ, მე კიდევ, რა ვიცი, დღეს დამიჭერენ თუ ხვალ. ღვინო დარდის წამალია. აბა ერთი ცვადოთ, ჩვენს დარდს თუ რამეს უშველის... დღეს თუ არავინ მომკლა, ძალით გამოვიტყრი უელსა... არსენა ოქლაშვილი ამბობდა ეგრე და იმ დღეს მართლად მოკლეს.

ბოლქვაძე გაოცებული უყურებდა:

— რა უცნაური ხარ, აბელ!

ევროპულად გამოწუბილი ახმახი ოფიციატი დაადგათ თავზე.

— მწვადი, ლულაქაბაბი, ოთხი ბოთლი ღვინო და თევზეული, რაც კი კარგი რამ გაჩნდა. გამწათას უთხარი, ცოტახანს მოვიდეს. — მერე ვანოს გადაულაპარაკა, — დღეს ხილარბებს წიხლი უნდა ვჭრა.

ოფიციატი სწრაფად გაბრუნდა და მალე

სოფლისკენ დამუხრანაშვილი
გზის მძღვედა

გამათამი ფარდაჩამოშვებულ ვიწრო კარ-ღიაში თავისი ყველა მხარბები ძლივს შემოატია.

— გამწათ, ჭერ ადრეა და სასადილოში ხალხი ბევრი არ არის. მოთებში და ამრევებში გვიან გამოჩნდებიან, მანამდე კი ჩვენთან იყავი.

იმ დღისით აბელი უცნაურად იქცეოდა. ყველა მისი სიტყვა ანდერძს ჰგავდა. ასე უცნაურად აღდგინა მაშინ ენაწლიანობს, როცა ერთ ნაბიჯზე ჰყავს სიკვდილი ჩასაფრებული და ამას სხეული წინასწარ უგვრძნობს.

ღამენათევებსა და დაქანცულებს ღვინო მალე მოეცადათ, ერთი შეთრობა უცებ შეთროთ, მაგრამ მერე შეისვენეს და თანდათან გაუმავრდნენ. ცოტა-ცოტას სვამდნენ, სამაგიეროდ ბევრს საუბრობდნენ, რომ დრო როგომე მოეკლათ. ახლა ჭურჭაშიც საშინო იყო მათი გამოჩენა და ბინას ხომ, თავისთავად ცხადია, ვერ გაეკარებოდნენ.

— ამ ჭიქით ჩვენს ბიჭებს გაუმარჯოთ, მზის შუქი რომ აკლიათ, — იცუოდდა აბელი და თვალბრძოლი უწყლიანდებოდა.

— ამ ჭიქით კიდევ ჩვენს საწყალ მშობლებს, ჩვენგან გატანჯულებს, ჩვენზე მლოცველებს! — და ახლა ხმა აუკანაღებოდა.

— აბელ, შენ რაღაც დარდი გქამს, რაჭულის მადლმა, და გამწათას არ ეუბნები, იქნება გამწათას თავი რამეში გამოვადგეს, — ევედრებოდა ლეკი.

— არაფერია, გამწათ, ისე. უბრალოდ, გული ამიჩუქდა, რა ხანია დეღარემი და მამარემი არ მინახავს.

სალამო ხანს სასადილოში ხალხმა იმატა, ახშურდნენ მთვრალები, გამწათამ ბოდიში მოიხადა და სუფრა დატოვა. მას ახლა უკვე გაუჩნდებოდა საქმე.

დარბაზის თავში დადგებოდა, როგორც ნაგავი ცხვრის ფარასთან და თუ ვინმე დებოდას ამტბი გამოჩნდებოდა, ღრენით ჩააჩუმებდა.

თბილისის მატარებელი ცხრა საათზე გადიოდა. აბელმა და ვანომ გადაწყიტეს აქედან ბი-რღამიარ რკინიგზის სადგურში წასულიყვნენ, საიდანაც ვანო თბილისში უნდა გამგზავრებულყო.

შებნდებისას გამოვიდნენ სასადილოდან. ჭურჭაში სულისშემზუთავი სიცხე იყო, გახურებულ დედამიწას ჭერ კიდევ ასდიოდა სიცხის ბული. ფატონი დაიჭირავეს. სადგურში რომ მივიდნენ, მატარებელი უკვე ბაქანზე იდგა.

ვანო ბილეთის ასაღებად წავიდა. ბაქანზე დარჩენილი აბელი გულაჩუყებული ათვალიერებდა ვაგონებში მგზავრებს. ის ბედნიერები თბილისში მიემგზავრებოდნენ. უცებ იგრძნო, რომ ვიღაც ჩამვლელი დაუინებოთ უყურებდა. აგერ ნაბიჯს უკლო, მთლად შეჩერდა და ისე აცქერდებოდა, აბელმა არ მიხვდა, პირისახე უფრო მიაბრუნა. მერე კი, როცა უცნობი ჩასცდა, სწრაფად მოიხედა და ხალხში თვალი მო-

ჰკრა ვილაციის ოდნავ მოღუნულ ჯურგსა და შლაპას. გული აუშტერდა, ნეტავ ვინ უნდა იყოს, ან ასე დაუინებოთ რად აკვირდებოდა? ის შორს არ წავიდოდა, უსათუოდ აქვე სადმეა მიმალული და უთვალთვლებს.

სადგურზე ზარი ჩამოჰკრეს. ბაქანი გამოცოცხლდა. აბელი გაუცაცოცებოთ ეძებდა ხალხში იმ უცნობ შლაპიან კაცს, რომ უეცრად ბოლქვადის ხმა მოესმა:

— აქა ვარ, აბელ, — მაგრამ ბოლქვამე მაშინვე მიხვდა, რომ აბელი სხვას ეძებდა. — რა იყო, ვის ეძებ?

— არ ვიცი, ვილაცამ ჩამიარა, ძალიან მაკვირდებოდა. მერე უცებ თვალიდან გამიქრა.

— მე ვაგონში ავალ, დროზე გაერიდეთ აქაურობას. სადგურში ბოლომად დამრწინა.

— აბა, ვანო კარგად იყავი, მოკითხვა ამხანაგებს. — მერე ხმას დაუწია, — თუ სტამბა მალე აღვადგინეთ, ხომ ისევ ჩამოვალ?

— აუცილებლად.

სიუჟარულით შეაჩანჯარეს ერთმანეთი, ვადაკიცნეს და გულისტკივილით დაშორდნენ. როცა მატარებელი სადგურს გასცდა და თვალს მიეფარა, თითქმის ჭარბა მოიტანაო, უცებ იგრძნო სიმარტოვის სინანული. მატარებ-მარტო იყო ახლა ამ ხალხისაველ ბაქანზე, ამ ვეება ქალაქშიც და მთელ ქვეყანაზედაც. ლაღო ბაილოვის ციხეშია, ბიჭტორა დაპატიმრებულია, ვანო თბილისში მიემგზავრება, სტამბა დაიშალა...

გულდაწურული ვავიდა სადგურიდან და ჭურჭაში შეჩერდა. ცა თხელი, გამჟვარივალე ღრუბლებით დღვარულიყო, რაც უარესად ხუთავდა ჰაერს. ჭურჭი ნელ-ნელა ცარიელდებოდა. აბელი დაფიქრდა, სად უნდა წავიდეს ამალამ? შინ ალბათ უანდარმები ელოდებიან. უცებ გაახსენდა ქალაქის განაპირა მცხოვრები ერთი ხანღ მეგობარი, მანქანათმშენებელი ქარხნის მუშა ბოგდიაროვი. ამალამ იქ გაათევს და მერე კი სადმე იშოვის ბინას, საიდუმლოდ იცხოვრებს...

სადგურს გასცდა თუ ჰრა, ვიწრო ჭურჭაზე უანდარმები დახვდნენ.

— საით გაგიწევია, ქაბუყო? — მოესმა როტმისტრის ვალტრის დამცინავი ხმა, — ჩვენ შინ ველოდებით, ეს კიდევ დასტარობს ამ უდროოდროს.

აბელს მუსლი მოუღუნდა, ტანში უსიამოვნოდ გააცრა.

— გერაფერი გამიგია თქვენი, ბატონო როტმისტრო, გუშინ იქ არ ვიყავი, რატომ არ დამამბატმრეთ?

როტმისტრმა პასუხი არ გასცა, ერთ-ერთ უანდარმს მიუბრუნდა და უბრძანა:

— კარგა!

1902 წლის სამ სექტემბერს, ვიდრე აბელს ბაილოვის ციხეში გააგზავნიდნენ, ბაქოს უნდაჩერებოდა სამართველოში ახეთი ოქმი შედგინეს:

1. გვარი, სახელი, მამის სახელი — ენუქიძე აბელ სოფრომის ძე.

2. დაბადების დრო — 1877 წლის 7 მაისი.

3. დაბადების ადგილი — რაჭის მაზრა; ქუთაისის გუბერნია, სოფელი წყადისი.

4. სარწმუნოება — მართლმადიდებელი.

5. წარმოშობა — გლეხი.

6. ეროვნება — ქართველი.

7. ქვეშევრდომობა — რუსეთის ქვეშევრდომი.

8. წოდება — გლეხი.

9. მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი — ქ. ბაქო.

10. რას აკეთებს — ხელობით ტექნიკოსი. 1901 წლის მარტიდან მსახურობს საზოგადოებაში — „ელექტრიკისკაია სილა“.

11. ცხოვრების წყარო — ჯამაგირი თვეში 75 მანეთი.

12. ოჯახური მდგომარეობა — უცოლო.

13. წითელსაური კავშირი — მამა — სოფრომ პავლეს ძე, დედა — ბარბარე ივანეს ასული ენუქიძე. — ცხოვრობენ რაჭის მაზრაში, ქუთაისის გუბერნიის სოფელ წყადისში. მისდევნენ სოფლის მეურნეობას.

14. მშობლების ეკონომიური მდგომარეობა, — მამას აქვს მიწა, მაგრამ ცოტა.

15. აღზრდის ადგილი — 1886 წელს ზევით სოფ. ხოტევის სკოლაში, სადაც დაჰყო სამი წელი და დაამთავრა კურსი. 1889 წელს შევიდა ახალი სენაკის ნორმალური სასწავლებელში, 1892 წელს დაამთავრა კურსი. 1893 წელს შევიდა თბილისის ტექნიკურ სასწავლებელში. 1897 წელს დაამთავრა კურსი.

16. წინათ იყო თუ არა პასუხისგებაში მისცემული — 1902 წლის 21 აპრილს იყო ბაქოს დემონსტრაციის საქმეზე.

17. ამ პასუხისგებაში მისცემული საფუძვლები. — პასუხისგებაში მისცემული პირისა და დამატარი ბაქრამის საერთო ბინის გაჩხრეკის შედეგები.

18. პასუხისგებაში მისცემის დრო — 1902 წლის 4 სექტემბერი.

19. დაკითხვის ადგილი. — ქ. ბაქო.

20. გაჩხრეკის ან დაპატიმრების დრო და ადგილი. — გაჩხრეკის ქ. ბაქოში. საკუთარ ბინაზე 2 სექტემბერს.

21. რა აღმოაჩნდა გაჩხრეკისას. — რკინიგზის მოსამსახურებში რევოლუციური იდეების პროპაგანდის პროექტი შეავდა გუგუთ „ისკრის“, ნაგლეჯები. შრიფტისანი წერილი სააკატაციო ლიტერატურის გავრცელების შესახებ.

შიფრები, ქაღალდის ნაგლეჯები არაღებულად გამოკრეფათა გუგუთმაღარების რაოდენობას რომ აღნიშნავდნენ.

2. ენუქიძის სტამბაში იხუჭებოდა:

1. ქართული პროკლამაცია „ძირს თვითმპყრობელობა“, უნდაჩერების სიტყვით, აღმასფრთხელად მკვანე შეინარსის, რომელიც მტრისმეტად გავრცელდა, როგორც ჯარში, ისე მოსახლეობაში, თბილისსა და ბაქოში და ქუთაისის გუბერნიაში.

2. ქართული რევოლუციური ჟურნალის „ბრძოლის“ ერთ-ერთი წერილის ნაწილი და პროკლამაციები ქართულ ენაზე „ასი წლის იუბილეს გამო“, „წერილი ქართველ მუშებს“.

3. პროკლამაცია „მოქალაქნო, 9 მარტს ქ. ბათუმში ჯარმა 11 მუშა მოკლა“.

4. პროკლამაციები: „მხანაგო მუშებო, ამხანაგო ჯარისკაცებო“ და სხვა.

იმ ღამით, როგორც კი აბელი დაკითხეს და ოქმი შეადგინეს, უნდაჩერების სამმართველო საკანში ჩამოწყვიდეს. სულთან-ხორცისადა და ქანცულს ფიჭვის თავიც აღარ ჰქონდა, მაგრამ ტახტზე მიწვა და ღრმად ჩაიძინა.

— ენუქიძე, გეუფა ნებავრობა, ადექი — ძილში ჩაესმა მკაცრი ხმა. თვალი გაახილა, საკანის კარში უღვავიანი უნდაჩერი იდგა.

— მკვირცხლად!

აბელი წამოდგა, მიიხრე-მოიხრედა და ღრმად ძილიდან გამოკვეთულმა ძლივს იაზრა, სად იყო.

— რა გინდათ?

უნდაჩერმა დამცინავად ჩაიღიმა.

— გთხოვთ, თქვენს აღმატებულებავ, გამოწყევთ.

საქნიდან გამოსულს ორი უნდაჩერი ამოუდგა ვერდიტ, შენობიდან გამოიყვანეს და პირადმირ კარტაში ჩასვეს.

— საით? — იკითხა აბელმა.

— ბაილოვისკენ, თქვენს აღმატებულებავ. ბაილოვისკენ. მშ, ნაცნობი ადგილია, იმ ციხეს არცთუ ურიგოდ იცნობს აბელი, ერთხელ უკვე აუტყუტეს იქ.

ოთხი სექტემბრის გრილი დილა იყო. ღამით ეწვიმნა, გუგუთ გუბეები იდგა. მეჩხერის ღრუბლებიდან ახლად ამოსული მზე ბუბუტავდა.

კარტა ციხეს მიაღდა, ფართოდ გაიღო აღმავლის კარი და შიგ შესრიალდა.

— აბელ ენუქიძე, საკანი 234.

აპრილში რომ დაიჭირეს 214-ე საკანში იჭდა, ახლა ორას ოცდაათხმეტითა თოთხმეტითა რას აეკვიტა, თუმცა ურიგოდ არა აქვს დაცდილი, ნეტავ ახლაც ისე იიღოდ დააღწევდეს ციხეს თავს, როგორც მაშინ.

სოლომონ დემურსანაშვილი

მკის მრეშვეს

საქონს კარი ხმაურით გაიღო, პატიმარი შეგ შეუშვეს და ხმაურითვე დაეკეტეს. გაიჩაყუნა საკეტმა. აი, ესეც მშვენიერად საქონი. ოთხივე მხარეს სქელი კედელი აკრავს და ერთადერთი სასაწყობო აქვს.

ცხენები სწრაფად შეიტყობენ ხოლმე ახალი პატიმარი მოიყვანესო. სარკმლის საკნებს მოადგებიან და ცნობისმოყვარეობით იუყურებინ, ვინ მოიყვანესო. ახალი პატიმარიც სარკმელს ეცემა, ეგებ ვინმე ნაცნობი დადინახოსო. ახელიც ასე მოიქცა და მოპირდაპირე სარკმელში კედისკვეთი დაინახა მოულოდნელად. ღაღო უხმოდ, თითქოს საუფედურით მისჩერებოდა მას.

— გამარჯობა, ლადო, როგორა ხარ? — დაუძახა აბელმა.

ლადომ თვალები მოჭუტა, პირისახე დამანება და აბელს საღმის ნაცვლად შეუღრინა:

— ვაი, ლაჟივ, დაბდურო, მე მივქარე და ხეღში ჩაუფარდი ამით, შენ რაღამ გავაბრუნე, რამი მავ არ შეგეძლო, სადმე გადამაღუ-ღოყვი?

— ქუჩაში დამაპატიმრეს, გადამაღვა ვინ დამაცდა.

— დაიღუპა ყველაფერი, ხომ?

— რა ამბავში ხარ, ლაპარაკი აკრძალულია — დაუვირა ზედამხედველმა, მაგრამ პატიმრებმა უფრადღება არ მიაქციეს. აბელი ცდილობდა ყველაფერს სწრაფად და მოკლედ ემხიბა ლადოსთვის.

— ბექტორას ბინა გავწმინდეთ. „ნინას“ ჯიბრაილი უშენოდ არ გვატანდა, კინაღამ პოლიცია დაგვაყენა თავზე. ბოლოს იძულებული გავხდით სიმართლე გვეთქვა, შეგშინდა და შეგვიპირდა, „ნინას“ მე თვითონ მივხედავ, არავის დაუფთვობ, მამამისის, დავითის გარეშე. მეშინია, ვათუ ჯიბრაილმა პირიბა არ შეასრულეს.

ზედამხედველი უარესად აბოზოქრდა:

— სიჩუმე, რა ბაზარია!

ლადოს სიხარულით თვალები გაუბრწყინდა, ზედამხედველს უფრადღება არ მიაქცია.

— თუ ჯიბრაილი შეგპირდათ, სიტყვას არ გადავა. უსათუოდ შეასრულეებს.

ერთი კვირის შემდეგ აბელი დაკითხვაზე გაიძახეს კარპოვთან. ევება კაბინეტში, ფართო მაგიდასთან იქნა ნახევრად ქაჩილი, ქერა კაცი და რაღაცას გამაღლებით წერდა. გვიან აიღო თავი, მრგვალი, ცისფერი თვალებით მიაჩერდა პატიმარს და ჟანდარმს ხელით რაღაც ანიშნა.

აბელი კარპოვის მოშორებით სკამზე ჩამოჯდა. ჟანდარმი მალევე შემობრუნდა და ორი ჩემოდანი შემოიტანა.

აბელს იქით არც გაუხედავს კარპოვს აკვირდებოდა, მას კი თავი ხელისგულზე დაჟერდნო, მოჭუტული, თითქოს სეველიან თვალებით ოთა-

ხის კუთხეს მისჩერებოდა და საჩვენებელი თითით თავს იფხანდა.

— ენუქიძე, — თქვა მან ბოლოს და დადრღი თვალებით მიაჩერდა პატიმარს, — სადა გაქვთ სტამბა?

— მე არავითარი სტამბა არ ვიცი, თქვენო აღმატებულებავ.

კარპოვმა ამოხსენა, მერე ჩაიცინა და წამო-დგა.

— ენუქიძე, სტამბას დღეს თუ ნაღდ მაინც აღმოვაჩენთ, მაგრამ თქვენ თუ გულწრფელი იქნებით და ყველაფერს აღიარებთ, დანაშაულის დიდსულოვნად გაპატიებთ.

— ძალიან მოხარული ვიქნებოდი, თქვენო აღმატებულებავ... მაგრამ არაფერი ვიცი.

— იქნებ რვეთუცონერებთანაც არავითარი კავშირი არა გქონიათ? — ჩაიცინა კარპოვმა და ჯიბეებში ხელეზარწუბობი ბოლთის ცეშას მო-ჭედა.

აბელი დუმდა.

— ჰა, არა, ხომ? — კარპოვი უღუვანად ჟანდარმისაკენ შებრუნდა. ეს ის ჟანდარმი იყო, ლადოს დაპატიმრების დროს აბელს ხარხარით რომ უთხრა ქართულად, კიდევ კარგი, შენი ფეხით მოხვედი, თორემ ბალახანში ჩამოსვლა მეჭარბებოდა. აბელი კარპოვს მისჩერებოდა და დუმდა.

— გახსენი ჩემოდნები. — უბრძანა კარპოვმა ჟანდარმს.

ჟანდარმმა ორივე ჩემოდანს თავი ახადა.

— დასტები, ენუქიძე, შენი საკუთარი ნივთებია. — კარპოვი ახლოს მივიდა ჩემოდნებთან და სათითაოდ ათვალერებდა შიგ ჩალაგებულ ნივთებს, — წიგნებსა და უფრადღებას. აბელმა ახლადა იცნო თავის ჩემოდნები, იცოდა, შიგ რაც იქნო. ერთი „იხრის“ ნომრები, მეორეში კი „ზარის“ ნომრები და ლენინის ბროშურა. „რა ვაკეთო“, მაშ ბინა გაუჩხრკიათ...

— ჰა, ბატონო ენუქიძე, რას იტყვი, თქვენ ნივთები არ არის?

აბელი პასუხისათვის ეშვადებოდა, მაგრამ ამ დროს კარპოვის ტელეფონმა დარეკა. ეტუზობდა, უფროსი ეძახდა. იგი სწრაფად გავიდა ოთა-ხიდან. აბელმა ჟანდარმს შეხედა და სთხოვა:

— ჩვენებურო, თუ შეიძლება დავათვალიერებ მაგ ჩემოდნებს.

ჟანდარმმა თავით ანიშნა — მიდიო და თან დასძინა.

— ოღონდ ჩქარა!

აბელმა „იხრის“ ოცდამეორე ნომერი ამოიღო ჩემოდნიდან. ამ ნომერს ბაქოში მოუთმენ-ლად ელოდნენ, რადგან შიგ მოთავსებული იყო რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის პროგრამის პროექტი. მერე ბროშურა „რა ვაკეთო“ აიღო და ჟანდარმს მიუბრუნდა:

— ჩვენებურო, არ შეიძლება ეს ორი წიგნი დავამოლო?

— სხვა რა გინდა კიდევ? — ცივად უთხრა ენდარჩმა.

— აბელე მაინც არ ეშვებოდა.

— რა: მოხდა, შე კაცო, იქნებ როდისმე შეეხვდეთ ერთმანეთს. გადავიხდი, ჩვენებური ხარ, დაან რომ გამოვემცნაურით ერთმანეთს, შეიძლება ნათესავებიც აღმოვჩნდეთ.

ენდარჩი ჩაფიქრდა.

— რომ გინახომ, ხომ იცი, შენთვის უარესია, მეც უნდა შარი მომდონ.

— აბელმა დაატყო ენდარჩი თანდათან ღებებოდა.

— ნუ გეშინია, ამაზე მეტი რა უნდა მოყონ. მაინც დაპატიმრებული ვარ. თუ მინახეს, ეგრე ვეტყვი, მე მოვიპარე-მეთქი. ხომ არა გგონია, შენ. გაცეც!

— კარგი, ჭანდაბას, — ხელი ჩაიქნია ენდარჩმა. — ოღონდ ფრთხილად იყავი.

— აბელმა მადლობა გადაუხადა და ბროშურა უბეში ჩაიმაღლა.

კარპოშმა საპატიო მიწეზის გამო დაკითხვა ვეღარ განაგრძო და პატიმარი ისევ ციხეში შეაბრუნეს, ხოლო რამდენიმე დღის შემდეგ პატიმრის დაკითხვამ დიდი ვერაფერი შედეგი გამოიღო. ამაოდ დადგა ფეხზე ბაქოს პოლიცია, ამაოდ ეძებდნენ სტამბას, ამაოდ გაჰყავდათ კეცხოველი დაკითხვაზე, ამაოდ ცდილობდნენ დაეცდებინათ რაიმე ენუქიძისათვის თუ ბაქრაძისათვის. მათი დაპატიმრების დღიდან სამი კვირის შემდეგ თბილისის სასამართლო პალატის ბრალდების მიწერილობის თანახმად, პატიმრები ბაილოვის ციხიდან თბილისში გადმოიყვანეს და მეტეხში ჩაამწყვდინეს.

— აბელ ენუქიძე, რა თქმა უნდა, ამის შემდეგ ბევრჯერ დასჯილდებოდა ენდარჩერიას და როტმისტრმა რუნიჩმა, ვიდრე პატიმარს ძირფესვიანად დაჰკითხავდა, წინდახედულობა გამოიჩინა და მემკვიდრეობისათვის აბელ ენუქიძეზე ასეთი ოქმი შეადგინა:

1. სიმაღლე — ორი არშინი და შვიდი ვერ-შოკი.

2. წლოვანება — 25 წლის.

3. ტანის მოყვანილობა — წესიერი.

4. რა შთაბეჭდილებას სტოვებს გარეგნულად — ნახევრად ინტელიგენტურს.

5. რა ფერის თმა აქვს, წარბები, უღვაშები — ოქროსფერი, მჭითური წვერო, ბავჯნარდები და წამწამები. თმა ოდნავ ხუჭუჭი, უკან გადავარცხნილა.

6. თვალების ფერი და სიდიდე — მუქი წაბლისფერი, საშუალო სიდიდის. მხედველობა ნორმალური. თავი მრგვალი, წრეწირის ზომა 75 სმ.

7. შუბლის მოყვანილობა — წნორი შუბლი. სიგანე 14 სმ. სიმაღლე — 6 სმ.

8. ცხვირის მოყვანილობა; სიდიდე — წნორი ცხვირი, სიგრძე — 55 სმ. ოდნავ წაწვრილებული ცხვირის წვერი, ნაწიბურების გამო უწესო.

9. სახის მოყვანილობა — ოვალური, მკრთალი ვარდისფერი, ალაგ-ალაგ ნაყვავილარი აქვს.

10. პირის ღრუ — აკლია საძირის ორი კბილი მარცხენა მხრიდან ზედა უბაზე, პირი წნორი აქვს, ნიკაპი მომრგვალებული, ტანზე მარჯვენა მხარეს აქვს პატარა ნაწიბურები. მის კონსპირაციულ ბინაზე იპოვეს აგრეთვე საღაროს ანგარიშები, აბელის; ხელნაწერები, რომელიც შეიცავდა მოქმედების პროგრამას. იგი ურჩევდა მუშათა ჩათრევას მოძრაობაში და განმარტავდა: გაფიცვების როლს: „გაფიცვა არის ერთადერთი საშუალება ექსპლოატატორების წინააღმდეგ საბრძოლველად“. აბელ ენუქიძის კუთვნილი წერილებიდან ჩანს; რომ: „ბათუმში ჰქონიათ ბაზა; სადაც ინახებოდა არაღიგარული ლიტერატურა, ეს იყო ჯეროანცის საფთავო მაღაზია. მასთან კავშირს ამყარებდნენ გავთა, შატალოვი და სხვა. ენუქიძეს, ვინც ბაქოს წრის უმთავრეს ხელმძღვანელად ითვლებოდა, მუდმივი კავშირი ჰქონდა პოლიციის მეთვალყურეობით გადმოსახლებულ ნიკოლოზ მელენტიევთან. ენდარჩმა სამხარეთელის მიერ მიღებული ცნობებიდან ჩანს, რომ მელენტიეს მიმართავდა გზით „კასპის“ რუდაქციიდან შრიფტები ენუქიძისათვის ქარხანა „ელექტროსილიაში“, სადაც პროკლამაციები მართლაც იბეჭდებოდა 1902 წლის მაისში, ხოლო მელენტიეს კი, მიმოწერა ჰქონდა 1898 წლიდან ბევრ გადასახლებულთან, ციმბირში, ცალკეულ რევოლუციონერებთან და წრებთან“.

ენდარჩმა კორპუსის როტმისტრმა რუნიჩმა ეს ოქმი 1902 წლის 22 სექტემბერს შეადგინა, დღეს კი 27 სექტემბერი თენდებოდა. უკვე თვე ხდებოდა, რაც აბელი ბაილოვიდან მეტეხში გადაიყვანეს.

27 სექტემბერს სისხამ დილით აბელს ჯერ კიდევ ძილში ჩაესმა მოლას გამოვანი ხმა.

მეჩეთი? მინარეთი? სად არის აბელი, თბილისში თუ ბაქოში? რა უნდა აქ მოლას?

თვალები მოიფხვნიტა, აზრი დაიბრუნა, ხაკანის ფანჯარას მიადგა. სამწურო ისე გავარვარებულიყო, ზედ ლავაშს დაიკრავდა. ძირს მტკვრის ხმაური ისმოდა, ხოლო მტკვრის გაღმა ისევ კიოდა მინარეთიდან მოლა. ახლად გაახსენდა აბელს, რომ მეტეხის ციხის გაღმა, თათრის მოედანზე, ერთადერთი მეჩეთი იყო, სადაც თბილისელი მუსულმანები, ღოცულობდნენ.

სკოლის დამურხანაშვილი

გვ. გვ. გვ.

მოლას გამეივანე სადღილარ ხმა მალე მიწყდა. ქალაქი უკვე იღვებოდა. სიონში ციხარის ზარები დაიგუგუნეს. სიონის ეკლესიაც ხომ იქვე, მეტეხის ძირში იყო.

აბელმა თვალი ააუღოა მუხრანის ხიდს და მისი მოგონებებიც იქ შეჩერდა. შირშან სწორედ ამ ხილზე იდგა და იქიდან უყურებდა მეტეხს. იმათ ბედ-ილბაღზე ფიქრობდა, ვინც ამ ციხეში ჩამეწყვდიათ. ახლა კი, თვითონ ზის ციხეში და აქედან უყურებს მუხრანის ხიდს, ზედ რომ ჰიანჭველებივით მიფუსფუსებენ ადამიანები და ზოგებივით აქეთ არც კი იყურება.

ნეტავ სიფელში თუ იცინ, რომ აბელი ციხეში ზის. ო, როგორ არ უნდა მამის ყურამდე მივიდეს ეს ამბავი. გუშინ შეიტყო, რომ დიმიტრი და ბიქტორა მეორედ დაჰკითხეს. დიმიტრის ხელჩასაქილი საბუთი არაფერი გააჩნდა, არც მანცვლამანც ბიქტორას. აბელს კი მთელი ბიბლიოთეკა აღმოუჩინეს სახლში. პირველ დაკითხვაზე, რის დამაღვასაც აზრი აღარ ჰქონდა, ყველაფერი აღიარა აბელმა. რუნიჩთან ერთად დაკითხვას ესწრებოდა თბილისის სასამართლო პალატის პროკურორი — უკვე ხანდაზმული ხლოდვსკი, წამდაუწყებლად რომ ახლურჩუნებდა ასთმამყვრობივით. აბელმაც აღიარა, რომ იღებდა არაღებარულ ლიტერატურას, რომ ხელმძღვანელობდა საიდუმლო წრის აჯახბულსა და შუშაში, რაც რუნიჩს პარგად მოეხსენებოდა და საამისო საბუთიც ჰქონდა ხელთ; მაგრამ სტამბაზე რომ მიდგა საქმე, აბელმა ცივი უარი დაარტყა — სტამბასთან არავითარი ურთიერთობა არ ჰქონია და სად არსებობს, არც ის ვიცო. არადა, უაღრესიერაის სწორად სტამბის ციხე-ციხელებს ჰქონდა შემდგარი. მას აქეთ ოცი დღე გავიდა და აბელი დაკითხვაზე აღარ გაუძახიათ, ხოლო კეცხოველი, როგორც მან შეიტყო, ერთხელაც არ დაუკითხავთ. ნეტავ რაშია საქმე?

შუბე ციხე პატიმრების უცინმა გააყრუა. ივინებოდნენ და უხტვენდნენ. აბელი საკემლო ეცა. მისვდა, რაც სდებოდა. როცა ლადოს ეზოში სახიეროდ გაიფანდნენ, იგი იქვე, მტკვრის პირას მდებარე თანაპოს ფაბრიკის მუშებს გაუბამდა სიღმე საუბარს. ზედამხედველები უშვიდნენ, მაგრამ ლადო არ იშლიდა. პატიმრები უფერადობა და გინება ეკლენდნენ იჭარბობას, კეცხოველს ენარჩიდებოდნენ. საკერაველია აუო, ანე მოკლე ხანში და ისიც ციხეში, ლადომ როგორ ნიავო პატიმრებს გული. თვით სასაღის ხმარბლის დამნაშავენიც კი უთანაგონებდნენ და მეგობრულად ესალმებოდნენ თავიანთი საკენადან.

მეტეხში აბელმა გაღმევიანთანავე დაამყარა კავშირი ლადოსთან და თუ რამ ახლას შეიტყობდა, სხვა პატიმრების მეშვეობით მანვინე აცნობებდა.

„ციხეში № 22 „ისკრა“ და ლენინის „რა ვა-

კეთოთ“ შემოვაპარე, შეატყობინა ერთ დღეს ლადოს აბელმა. — პატიმრები ისე დაეხივნენ, ლამის შევამო. ნამდვილი წრე გავსტყნე“.

და მართლაც მეტეხის პატყმრები, ყველა ისიც კი, ვისაც კატორღა ჰქონდა მისჯილი და დღედღეზე ელოდა შორეულში გამწესებას, გატაცებით კითხულობდნენ „ისკრას“ და ლენინის ნაშრომს.

ციხეში ატეხილი ხმაური თანდათან ჩაწყნარდა, ალბათ ლადო ისევ უკან შეაბრუნეს. აბელის საკნის კარზე საუეტმა გაიჩხაკუნა.

— ენუქიძე, დაკითხვაზე!

ამა, როგორც იქნა, მიჰყავთ დაკითხვაზე. ბოლოსდაბოლოს ეგებ ან მიუსაჯონ და ან გაათავისუფლონ.

აბელმა ბნელი ტალანი გაიარა და ნაცნობ ოთახში შევიდა. მაგიდასთან ამჩერად მხოლოდ რუნიჩი იჯდა, პროკურორი ხლოდვსკი გვერდით აღარ ჰყავდა.

— ლაბრდანდით, ბატონო ენუქიძე, — ხაყმზე მითითა როტმისტრმა.

რუნიჩს უკვე საყმოდ იცნობდა აბელი. ოცდაათიოდ წლის როტმისტრი გარეგნულად მუდამ მხიარული ჩანდა, შეძენილ და არა თანდაყოლილ თავაზიანობას პატიმართანაც კი იჩენდა, თუმცა ამ თავაზიანობაში ყოველთვის შეიმჩნეოდა დამამცირებელი დაცინვა და სიუღლივით.

— ბატონო აბელ, წერაილების მიღების ნება თუ დაგბრთეს?

— არა, ბატონო როტმისტრო.

რუნიჩი ჩაფიქრდა, შუბლი მოისრისა და ლურჯი, ღრმა თვალებით აბელს მიაჩერდა.

— ვწუხვარ, რომ წერაილების მიღების უფლებას თავიდანვე არ დაგბრთეს. მაშინ უკვე გეცოდინებოდათ, რომ ბაქოში სტამბა აღმოჩენილია... — რუნიჩი შეჩერდა და უურადლებით დააცქერდა.

აბელს ყურები აუწივლდა. რაო, რა თქვა როტმისტრმა, რა სტამბაა აღმოჩენილი... თუ მართლა ახე, წითუ აბელს როგორმე ვერ შეატყობინეს. არა, რუნიჩი რალაც მანეს უგებს. ანეკის გაღმომიგდო, აბელ, და არ წამოეგო, ფრთხილად იყავი.

— და კიდევ იმასაც ვწუხვარ, ბატონო ენუქიძე, რომ თავიდანვე არ აღიარეთ სიმართლე. მაშინ სახველი შეგისუბუქდებოდათ, უფრო მეტიც, შეიბებდა სულ გავვენთავისუფლებდნენ... თუმცა არც ახლა გვიან, თუ გულახდილი იქნებით, სახველს აიცდენთ.

— სე მცირე, თქვენო აღმატებულებავ, ყველაფერი ვიღარი, რაც ვიცოდო.

— თქვენ არ გათქვამთ მთავარი, სად არის სტამბა, ეს უთქვენოდაც გვიღეს და აღმოჩენის კადეც, მაგრამ თუ დღეს მაინც იქნებით გულახდილი, ეს თქვენთვის დიდი შეღავათი იქნება.

რუწიჩი სკამიდან წამოდგა, პაპირის მოუკი-
და და გაიჭრა: გამოიარა.

„რას ბოლავს ეს კაცი, რა სტამბა აღმოაჩი-
ნეს?“ — ფიქრობდა აბელი.

— მა, რას იტყვით, ენუქიმე, რატომ ჩაფი-
ქრლით?

— რა უნდა გითხრათ, სტამბისა არაფერი
ვიცი, თუ უკვე აღმოაჩინეს, რაღა გინდათ?

— ის მინდა, — რუწიჩი ახლოს მივიდა და
თვლებში ჩახედა, — რომ თქვენ აღიაროთ.
თქვენ იცით, სად არის სტამბა. დამალვას აზრი
ალა აქვს. არა გჯერათ, ხომ? თქვენ რომ
წერილების მიღების ნება გქონოდათ, მაშინ
უკვე გეცოდინებოდათ, ვინაიდან თქვენს სახე-
ლზე გამოგზავნილი წერილები მე ჩამივარდა
ხელში და არა თქვენ. — რუწიჩი შებრუნდა,
მაგიდის უკრა გამოაღო და იქიდან ორი წერი-
ლი ამოიღო, — აბა, მოუხსინეთ რასა გწერთ
ერთი თქვენი მეგობარი.

„ჩემო მეგობარო აბელ, როგორ არის შენი
და ლადოს ან სხვა ჩვენი თანამებრძოლის საქ-
მე, რა ბრალდებას გიყენებენ, ან როდის აპი-
რებენ სასჯელის გამოტანას?

აქ ყველაფერი ჩაფლავდა, რაც, ვიცი, ძალ-
იან გეწყინებდათ. პოლიციამ საიდუმლო სტამბას
მაგნო, დააბატომრეს მთელი რიგი ამხანაგებო-
სა — ტრიფონ ენუქიმე, ვანო და გიორგი სტუ-
რუბი, სტეფანე გარიშვილი... — რუწიჩმა წე-
რილის კითხვა შეწყვიტა და აბელს დაუკვირდა.

— გავაგრძელო, ბატონო ენუქიმე, თუ
კმარა?

— ბოდიში, თქვენო აღმატებულოვან, ვინა
წერს ამ წერილს?

— მაგას თქვენთვის მნიშვნელობა არა აქვს.

— წერილი, მგონი, ჩემს სახელზეა.

— დიახ, მაგრამ თქვენ წერილების მიღების
უფლება არა გაქვთ.

— მე ამაზე პროტესტი განვაცხადე, ბაილო-
ვის ციხეში წერილებსაც ვიღებდი და წიგნების
კითხვის უფლებაც მქონდა.

რუწიჩი ჩაფიქრდა, მდებარეობა დაიოკა და
წყნარად უთხრა პატიმარს:

— დღესვე დაწერეთ თხოვნა უანდერშეიხის სა-
მმართველოს უფროსის თანაშემწის სახელზე
და დაგრავენ ნებას, მე გაძლევთ ამის პირ-
ბას. აი, ხომ ხედავთ, ყველა თქვენს პროტესტს
მხედველობაში ვიღებთ, თქვენ კი ისიც არ გია-
ნდათ აღიაროთ, რაც უკვე ჩვენთვის ცნობი-
ლია, — სად არის სტამბა.

აბელისთვის ყველაფერი უკვე ნათელი იყო.
თუ სტამბას მართლაც მიაგნეს, მაშინ რუწიჩი
აღარც ამ წერილს წააკითხებდა აბელს და
აღარც სტამბის აღვილ-სამყოფელი დაინტე-
რესებდა. მაშასადამე, ეს წერილი რუწიჩის
მონაჩმახია. ძალიან გაცვეთილი და იოლი ხერ-
ხია, როტმისტრო, მაგ ანკესე ბაღლიც არ
წამოეგება. დაწერე განცხადება და წერილების
მიღების უფლებას დაგრთავთო, გასაგებია შე-
ნი ღმობიერება, ეგებ ჩვენი მიმოწერით გი-
გო, სად არის სტამბა. არა, სტამბას ვერ მია-
გნებთ. მისი არსებობა მხოლოდ ოთხმა ვიცით:
ლადომ, მე, ბოლქვაძემ და ჯიბრაილმა. ბოლ-
ქვაძე თავისუფალია, ლადოს მაგას ვერ ათქმე-
ვინებთ, დიმიტრი და ბიქტორა ბაქრაძეებმა კი
მისი ადგილსამყოფელი არ იციან.

— რას იტყვით ამ წერილზე, ენუქიმე?

აბელი იღიმებოდა და ხმას არ იღებდა.

— რაზე იცინით?

— თქვენო აღმატებულებავ, მე არ ვიცი ამ
წერილს ვინ მწერს, არც ის ვიცი, სტამბა მა-
რთლა ჩავარდა თუ არა...

— მაგრამ თქვენ კარგად იცით, სად მდებარე-
ობს სტამბა.

— არ ვიცი, სტამბასთან საერთო არაფერი
მქონია.

რუწიჩი გაცეცხლდა, ფეხზე წამოდგა და კბი-
ლებში გამოისცრა:

— თქვენ ყველაფერი კარგად იცით, ენუქი-
მე, არ გინდათ აღიაროთ, არა? კეთილი... ტყუ-
ილად ებრძვით თქვენ და თქვენი მეგობრები
ქარის წისქვილებს, კატორღა შეგრჩებთ და
მეტე არაფერი... დონეცხობები — ჩილაპარა-
კა მერე, როცა აბელი ოთახიდან გაიყვანეს.

სსრ კავშირის შეიარაღებული ძალების რიგებში სამხედრო სამსახური
საბჭოთა მოქალაქეების საპატიო მოვალეობაა.

სსრ კავშირის კონსტიტუციიდან

შენს სადიდებლად, სამშობლოვ ჩემო!

გიორგი კახაიძე

კომკავშირსა და სიჭაბუკეს

სიჭაბუკევე, ისე როგორ მოგიგონებ,
არ გადიდოთ ერთად შენ და კომკავშირი,
მინდა შევხვდე იმ ჭაბუკებს,
იმ გოგონებს,
ერთი გზით რომ მოვდიოდით
მკერგაშლილი.

ამ უსაზღვრო ქვეყანაზე მათ კვალს
ვძებ,
გზა-გზა ნეტავ ვის რა ბედი აუფრინდა
აღბათ ახსოვთ,
შვილიშვილთა ხათრით ღმერთზე
ჩვენს ბაბუებს გული როგორ
გაუგრილდათ:

აღბათ ახსოვთ ჩვენი საძმო, ის შაშხანა,
სულ რომ იყო ასაწყობი, გასაწმენდი.
რატომ ვფიქრობ, ჯერ მელანიც
არ გამშრალა
იმ ოქმებზე, სიყვარულით ჩვენ რომ
ვწერდით.

ახლო იყო იმ დღეებთან დღე ბავშვობის
და ცოტაზეც ვყიფინებდით: — რა
ბევრია!

ვერ გავიგე, იმ ჟრიამულს სად დავშორდი,
ან ჭაღარა თმაში როგორ გამერია.

კომკავშირი — მხიარული და ცქრილა —
სიჭაბუკის მაღლით არის ისევ საესე,
ჩვენ რომ ტემპში გრგვინვასავით
გვაგრიალა,
დღეს იმ ეშხით სხვები გაჰყვეს ფართო
გზაზე.

შვილი ჩემი რომ დასდევდა ბებოს გუშინ,
ახლა გვერდით მოსდგომია გოგო-ბიჭებს
და სხივიან კომკავშირულ რაზმეულში
ქვეყნის გულის გასახარად მიაბიჯებს.

აღმართებზე ფეხშედგმულებს,
დაუცხრომლებს
სურთ შეიჭრან მწვერვალების შუქში ადრე.
სიჭაბუკევე, ჯერ ამქვეყნად რა ვიცხოვრე,
სად დამშორდი, მომენატრე!

სსრ კავშირის თითოეული მოქალაქის მოვალეობაა პატივს სცემდეს სხვა
მოქალაქეთა ეროვნულ ღირსებას, განამტკიცებდეს საბჭოთა მრავალეროვანი,
სახელმწიფოს ერთა და ეროვნებათა მეგობრობას.

სსრ კავშირის კონსტიტუციიდან

ოპტიმიზმი და ლენინი

ნისლებში თვლემდა რუსეთი დიდხანს,
იყო ქვეყანა ობლად შთენილი,
უცებ
„ავრორამ“ იქუხა რისხვად
და ჯავშნოსანზე დადგა ლენინი.

სახეს და ხელებს
კაწრავდა ჭირხლი,
მაინც უსმენდნენ ვლადიმერ ლენინს,
ხალხის გაშას და ცხენების ჭიხვინს,
გზას უჩვენებდა ლენინის ხელი.

გზას უჩვენებდა,
გზა იყო ძნელი,
და ამ გზას არვინ არ დაუღალავს...
იდგა ლენინი, —
მარჯვენა ხელით
გზას უღობავდა მტერს და მუხანათს.

ხალხს ჩაუსახა გულში იმედი,
დაიგუგუნა ბალტიის გაღმა...
შეაზანზარა ვოლგისპირეთი
და ტაიგებში გრიგალებს გაჰყვა.
ლენინის სიტყვა მასების გულში
ჩავარდა,
როგორც მარცვალი ხნულში...

ნისლებში თვლემდა რუსეთი დიდხანს
იყო ქვეყანა ობლად შთენილი,
უცებ
„ავრორამ“ იქუხა რისხვად
და ჯავშნოსანზე დადგა ლენინი.

სსრ კავშირის მოქალაქენი მოვალენი არიან ზრუნავდნენ შვილების
აღზრდისათვის, ამზადებდნენ მათ საზოგადოებრივ სასარგებლო შრომისა-
თვის, ზრდიდნენ სოციალისტური საზოგადოების ღირსეულ წევრებად.

სსრ კავშირის კონსტიტუციიდან

გვწამს — ვიხილავთ!

მინდა გწამდეთ; ისე, როგორც
შვილებს დედა უაღერსებს, —
ჩემი ქვეყნის სადიდებლად
წრფელი გულით გწერდი ლექსებს.

ისე როგორც უსასრულო
არის ჩვენივეს ეს სამყარო,
არ დაშრება შთაგონების
მომჩქეფარე წმინდა წყარო.

დროს შეგხარით სანეტაროს,
მედგრად ვშრომობთ,
ვიღვწვით ამდენს,
საბოლოოდ, გვწამს, ვიხილავთ
კომუნიზმის შარავანდედს!

სულ წინ, სულ წინ ვისწრაფოდეთ,
უკვდავ ლენინს ასე სურდა:
— ხალხთა შორის ერთგულება
და მშვიდობა იყოს მუდამ!

სსრ კავშირის მოქალაქენი მოვალენი არიან უფროთხილდებოდნენ ბუნე-
ბას, იცავდნენ მის სიმდიდრეებს.

ისტორიული ძეგლებისა და სხვა კულტურულ ღირებულებათა შენარ-
ჩუნებისათვის ზრუნვა სსრ კავშირის მოქალაქეთა მოვალეობაა.

სსრ კავშირის კონსტიტუციიდან

პ ა ნ ო ნ ი

საბჭოთა კონსტიტუცია ყველაზე დემოკრატიულია მსოფლიოში, ყველა დანარჩენი — გაბატონებული კლასის ინტერესებს იცავდა და იცავს. ჩვენი კონსტიტუცია ხალხთა ბრძოლით მონაპოვარია. ამ ბრძოლაში დაცემულთა ხსოვნას ეძღვნება ეს ლექსი.

I

როდის აჯანყდა აზრი თამამი,
გზა ვინ გაუხსნა სისხლის ნიაღვარს?
ლექსი, ეს ჩემი ნაამაგარი,
პირველგანდგომის იმ ცდას მიაგავს.

პირველგანონი ვინ დაარღვია,
ვინ განიცადა პირველსასჯელი,
ვისმა მარჯვენამ გასჭრა აღრიან
კანონის ჯაჭვი გადასაჭრელი?

გადმოგვეცემა საუკუნიდან
კანონის მრღვევი ტალღის რხევები,
კანონს გვერდს ბევრზე ბევრი უვლიდა
და ბევრიცაა მისატყვები.

და როცა ბედმა მსხვერპლი მოსთხოვათ,
სიკვდილ არჩიეს ლაჩრულ მონობას,
თორემ ამ ქვეყნად ვერვინ მოსპობდა
დაკანონებულ უკანონობას!

II

იმპერატორთა სკიპტრა და კვერთხი...
სისხლიან სახელს ედება მტვერი,
ისტორიამ კი ბევრი აკურთხა
დახასეხული კანონის მტერი.

აგსილა ბევრი ციხე — დილეგი
გაბრწყინებული შუბლის ნათელით,

ბევრის თვალები მოგზიგოვნენი
ცეცხლზე დაიწვა, როგორც სანთელი.

ააზნაზარეს რომის დიდება
გლადიატორთა ლეგიონებმა
და საუკუნო ცეცხლი ედება,
ჯორდანო ბრუნოს სინდის-გონებას.

უხეში ძალა ძალით შეზღუდეს...
მარად სიმართლის გზაზე მავლები,
ანგრეგდნენ ძველი კანონის ზღუდეს
დეკაბრისტები, კომუნარები.

და როცა ბედმა მსხვერპლი მოსთხოვთ,
სიკვდილ არჩიეს ლაჩრულ მონობას,
თორემ ამ ქვეყნად ვერვინ მოსპობდა
დაკანონებულ უკანონობას!

III

ზოგჯერ კანონის ბრმა შესრულებას
უკანონობა ასჯერ სჯობია,
მხოლოდ სინდისს აქვს დასჯის უფლება,
სხვა ყველა მსჯავრი მონაგონია.

ვერ შემაჩერებს კანონის ნიხრი,
გზა სიმართლისა ჩემში ფაშობდეს,
დაე, ტყვე ვიყო ყოველი ციხის,
ოღონდ სინდისის კი — არასოდეს!

ხიკლიდან, „ქინვალური ჩირაღდნები“

ხალთ ბაყყრათ ფუნჯი

ქინვალში, მომავალი საგუბრის აღგილას, აღმოჩნდა „ნამარხი ღრესები“, მიწისქვეშა ქალაქის ნაშთები, სხვადასხვა ძვირფასი ნივთსამკაულები, რომელთა კვალსაც უძველეს საუკუნეებში მიეცა.

I.

რად ხარ მიმქრალი და უჩინარი,
 თვალთაგან ძნელად განსაჭვრეტელი.
 შენ ააშენე ეგებ ჟინვალის,
 ხელთ გებყრა ფუნჯი და საჭრეთელი.
 ადგები, მახვილს ფარზე მიახლი
 მრავლად ნაბრძოლი, ნაჩაუქარი.
 გაცოცხლებული გვიმწერ წიადით
 შუქმოგიზგიზე და ჩაუქრალი.
 შენში უტეხი სული იმალვის,
 მხრებიდან გზსნიან ლოდთა არტახებს.
 შენ მკერდზე გედგა ციხე ჟინვანის,

უკვდავებაში ისე გადახვედ...
 დოქის ნამსხვრევში ეგებ ღვინოა
 წვეთი სისხლივით გადარჩენილი,
 მით აკურთხები ალბათ ჟინოვანს
 და მის ბურჯებზე ხარ დაბჯენილი.
 შენ უკვდავების მოხვეჭა შესძელ,
 სიმდიდრედ ჩაგყვა თან საჭრეთელი,
 რომ ყოფილიყო ქალაქი ესე
 მტერთაგან ძნელად განსაჭვრეტელი.
 ისევ აღგადგენთ მკვდრეთით პირწმინდად
 აღარ დაისევ ფიქრებს გვლებად, —
 შენ აგამაღლებთ მშობელ მიწიდან
 და უკვდავების გაგქცევთ ძეგლებად.

მაშინ და ახლა

და მაშინ მოთქმა დედის — მოზარის —
 ამ მთებს უვლიდა, როგორც ხანჯალი..
 შემოდოდა ჯარი ოსმალის
 ჩვენი არაგვით, ჩვენი წყალ-ჭაღით;
 შემოდოდნენ სპანი ხაზართა,
 ვერ შესძლეს ჩვენი მთისთვის მოწყვეტა
 და ჩვენს ვაჟკაცებს ბრძოლის აზარტად
 მათი მოსპობის ჟინი მოსდევდათ...
 მიწას ჩავიდნენ მიწის ნატრულნი, —
 ძვალშესალაგი ნახეთ, ვისია?!
 ამა ბრძოლათა ჩემი დასტურნი
 დღეს 'ჟინვალციხე' და ზერთვისია...
 და თან მოჰქონდათ რისხვა მუხისა,
 მოსულთ სპარსეთით ანდა შირვანიტ,
 მათ უკან წასვლა აღარ ეღირსათ —
 სამარედ ექცა მიწა ჟინვანის...
 ... ჟინვანთან დღესაც ისევ ომია...
 და ვაჟკაცები თვალით ზომავენ...
 მათი ხმა მაღალ მთებს შესდგომია,

როგორც ძახილი დიდი მომავლის.
 ახლაც ომია, ომი სხვარიტი,
 უნდა შევებათ, უნდა ვეძიოთ,
 არაგვის წყალი, როგორც ტარიტი,
 დაგვალულ მიწას უნდა შევწიროთ.
 ახლაც ომია, ოღონდ სხვაგვარად,
 ეს ჩვენ გაგანდეთ
 რუსთაგს, დიდლილოს, —
 არაგვის წყალმა, არხში ჩამდგარმა.
 უნდა ეპოქის გულში იდინოს...
 ახლაც ომია, განა მსუსხავი, —
 ისეთი, მსხვერპლი რომ დაგვეჭიროს, —
 ომი, რომლითაც ყანა ურწყავი,
 გავაცოცხლოთ და ავაჯეჯილოთ.
 მართლაც ომი აქვს ამ ხევს, ამ უბანს,
 რომ ვიამაყოთ ყველგან, ყველა დროს,
 რომ შუქი მოსწყდეს ჟინვალსაგუბარს
 და საქართველოს ცას შევმატოს...

ს ა მ შ ო ბ ლ ო

მე მესიზმრება: შენი მინდვრები
 ჩემი ბავშვობის ხმებით მღერიან,
 მე მესიზმრება: ლურჯი სიზმრები,
 მერე მთელი დღე ბედნიერი ვარ.

ბედნიერი ვარ... და როგორ მინდა გითხრა მადლობა
 და გაგიმხილო თუ შენით რარიგ ვარ ბედნიერი,
 რარიგ მიყვარხარ, რარიგ მახარებ და რარიგ მტკივა
 შენი ტკივილი, მაგრამ ვერ ვამბობ, რადგან ყველაზე
 უფრო წრფელი და ყველაზე უფრო მართალი სიტყვა
 არის დუმილი, — მაშინ როდესაც ბედნიერი ხარ!..

მე მესიზმრება: ბედის დაისი
 და არაგველთა ხმლების გმირობა,
 მე მესიზმრება შენი კრწანისი,
 მერე მთელი დღე მტკივა ჭრილობა

მე მტკივა შენი ყველა ტკივილი... ასეთ დროს ლა-
 ლატს ნიშნავს დუმილი და მეც მოგმართავ: ერთი
 წუთითაც აღარ გადადო გვერდზე მახვილი, თორემ
 შენს სურას დაგვიმსჯერვს მტერი და შეგვიბილ-
 წავს შენს წმინდა მანდილს. ერთი წუთითაც ნუ
 დაეჭვდები ჩემში, რამეთუ მე ვცოცხლობ შენთვის,
 შენით და შენთან ვიქნები მარად!

მე შენ გფიცავდი, მე შენ გცემ თაყვანს,
 მე მარად შენთვის შენზე ვილოცებ..
 ბედნიერი ვარ, რადგან შენ მყავხარ
 და მიხარია შენი სიცოცხლე!

სსრ კავშირის მოქალაქის ინტერნაციონალური მოვალეობაა ხელს
 უწყობდეს სხვა ქვეყნების ხალხებთან მეგობრობისა და თანამშრომლობის
 განვითარებას, საყოველთაო მშვიდობის შენარჩუნებასა და განმტკიცებას.

სსრ კავშირის კონსტიტუციიდან

ბრძოლის პირობები ქართლის ცხოვრებიდან

ჩვენ მტრებს მივდენილით,
ბელადის მახვილს
რამდენი სხივიც ჰქონდა
ვიყავით იმდენი.

და თავს ვიწონებდით,
არა შეგვიტყვია,
მტერმა კი შეგვიტყუა
თურმე ვიწრობეში.

ვიბრუნეთ პირი,
გზები ხვეული
გამოველეთ, აწ კი
ვტოვებთ სხეულებს
და ვიხვეთ ცისკენ.

მრავალ ბრძოლის და მრავალ წამების
მერმე, რამ თეთრი ღოსასხამების
ციმციმით, ჟამსა შეღამებულის,
სად გორაკია შემალლებული —
გადმომდგარიყვნენ, აწ კი იქიდან:
უცხო სტევენა და უცხო ხმოზაა
და როგორც თოვლის ჩამოდნობაა —
ჩამოვიდიან...

აქ დარჩენილნი კი შეჰყურებენ;
სუფეჯს სიმშვიდე და მოთმინება,
და ჰა, რაც ნათზე ღმერთმა იწება,
მას განიცდიან:

მოვლენ ისინი, ახლოვდებიან,
და მოვლენ, როგორც უფლის ნებაა...
აქ კი, ვით ცეცხლის ჩანავლებაა —
ხვდება სოფელი.

არ ამქვეყნიურ ივი ელავდა,
ვინც წარმოსდგა და იყო ბელადი.
და ხმა აღმოხდა ოდეს გოლიათს —
ზარებმა რეკვა ააყოლიეს:

„რა იძრა ჩვენსკენ ურიცხვი მტერი,
მათს უკან ცამდე ავარდა მტვერი,
და მტვერშიც კრთოდნენ მუზარადები.
მალ გადიხარა მტრისკენ სასწორი
და იყო ბრძოლა უთანასწორო.
ჩვენ ამოგვეპოვეთ და ჩვენი სისხლის
ყველა წვეთი რომ იყო მზის სისხლი —
აწ დაღვრილია“.

და სოფელები მიმოარბია
მოსმენილმა და მალვით გარბიან.
ერთხანს ისმოდა უცხო შლიგინი, —
აწ გადარაზეს ბჭენი შიგნიდან,
მით, რომ ჩვენება იყო მზარავი —
მათ მეგრძოლთაგან აკლდათ არავენი.

როს გადაგვეშალა
ველი რამ ტიალი,
წამს შესდგა სარდალი
და მოგვიტრიალდა.
და ჰქუა მყისვე:
„ღითარცა გნებადეთ
და გააწეწებამდე
აქ ჩამოისვენეთ.
და რაჟამს ცისმარის
ვარსკვლავნი მიქრება,
ფრც ტკბილნი სიზმარნი
აგვიხდეს იქნება.
აწ გვიღვეს წინარე
საბრძოლო ველი და
წყალი რამ ხმობილი
სიცოცხლის მდინარედ,
რომელთა გაღალმა
მშვიდალ და ნებისად
მტრის ბანაკს ამაღამ
არ ეძინებისა“.

და იწვა უკუნი,
სიჩუმეს ხანდახან
ცხენების ფრუტუნი

თუ დაარღვევდალა.
ნელინელ ქრებოდა
კოცონი ათასი,
არ მეძინებოდა
მასვილის ვადაზე.
და მაშინ ანაზად
აგესე და დიდრონი,
ღმოსდა მთვარე და
საბრძოლო მინდორი
ნათელით დაჰმოსა
და მანათობელის
შუადმით ამოსვლას
რა მიხვდა ყოველი,
მეც შემაბარბაცა
და თავი აუწიე
და რაჟამს ზარმაცად
გაეხედე საწიერს,
მოვიკიდე თვალები
აქეთკენ რიდობით —
რამ შესაბრალები
ჩვენება ვიდოდა
და მისთა ნაბიჯთა
ვარჩევდი არეულს,
ო, ჰგავდა მთვარეულს
და შიში გამიჟდა...

„ჰა, მოველ კიდეგაც,
მიიღე სალამი,
ეგ თეთრი ალაში
გზას მომინათებდა.
ღავაგდე ბანაკი
ფხიზელად მძინარე,
ღავლაზე ველი და
სიცოცხლის მდინარე,
რომლისგან უთუოდ
არარა გვერგება,
და ჩაიხერგება
ჩვენივე გვამებით.
ყარს მისი ზვირთები,
რომ სისხლი გვერჩიოს
და გადმოლახავთა
ტანჯვით და კირთებით,
ჟამს გათენებამდე
ღარჩენილს, მისნობა
და მარადისობა
რა მიისაკუთრებს.
და ჩვენდა კვეთებად
როს დაიყიჟინებ,

ეს მე ვარ პირველი
ვინც შეგეფუთება.
და გამაძაგაგებს
ყრუ შემოძახილი,
ვიდრემდე მასვილით
მკერდს შემჩჩეხავდე.
და მიწას დაეტოვებ
გვამიდან გასული
და წარმიტაცებენ
ცისფერი ასულნი.
გზად მომეგებება
ანგელოზთ კრებული
და გაკვირებული
წინ გავინავარდებ
და უცხოობაში
შევიგრძნობ უმაღვე,
თეთრონი უფალის
მიდამო გელგებას,
და რაჟამს მოდგება,
წინარე ფლოქვების
არაა მიწა და
ვერ დაერთქები.
ჰა, გითხარ ყოველი
და უკან მივდივარ,
ვიდრემდე ბინდი რამ
არ აიკრიფება.
მშვიდობით! თენდება,
შეთრთოლდა არე და
ცა თითქო დაფრთხაო —
აღსავლის მხარედან“.

ჩვენ ბრძოლა მოვიკეთ
მრავალ ჭირთ თმინებით
და მოვილიმებით
კვლავ სამშობლოსაკენ.
ჰა, მიწას ვემთხვავით
კრძალვით და რიდობით,
და მალე ერთმანეთს
როს დავემშვიდობეთ,
მთებიდან გადმოვდექ,
ძირს არა ჩანდა რა;
და სივრცე ჰგავდა რამ
ნაცრისფერ უდაბნოს.
და კორდებს დავუყვე
მხიბლავად მოფერილს,
და მიწას სოფელიმც
ნელინელ-დააჩნდა,

საგლოლის ლურჯო ლაქვარდო

საგლოლის მთებო მაღალო,
საგლოლის ლურჯო ლაქვარდო,
გაცი არწივად მაქციე
შენს სივრცეებში ვნაგარდობ.
დაუწერელი ლექსი ხარ
სიმღერა მოუსმენელი,

შენს იქით სხვა სილამაზის
არცა ვყოფილვარ მძებნელი.
საგლოლის ლურჯო ლაქვარდო,
გიხდება ნისლის მანდილი,
მე შენი ნისლის ფიქრი ვარ,
შენს ლაქვარდებში გაზრდილი.

ახლა ნახე

ხარისთვალი —
ხარისთვალი,
წიფლნარები —
ვეფხვის ზოლად
დასერილი;
შაორის ტბის
მოლივლივე
ლურჯი წყალი
ნიკორწმინდა ცისკენ
ლაღადაღერილი.

ცა სავსეა
სინათლით და
სილაქვარდით, —
და კვიცივით
ჩქერი კლდეზე იხედნება,
ყველა ხევში,
ყველა ბუჩქში,
ყველა ქვაში,
ყველაფერში
უფლის თვალი იხედება.

საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის სახელმწიფო ჰიმნს
ამტკიცებს სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმი.

სსრ კავშირის კონსტიტუციიდან

აკაკი ბაქრაძე

გმირები

შინ არა კვლავიან

მოთხრობა

საღმრთაო მორთულად მათხოვრები,
შორს გაისმის ვაჟკაცების ომბონი სიმღერა.

გაიმარჯვა, შენმა ხალხმა,
წამოდექი, კლასიონი
საღმრთოდ მოგვითხრობს
შენ მუშათა კლასიონი...

ჯმუხი, კუნთოვანი, ბრძოლასა და შრომას
გამობრძნედილი აღმართები ისე ასრულებენ
ამ იმედთან სიმღერას, როგორც ფრანგები —
მარსელიოზას. შრომის ზეიმზე მოუხმობენ
მას, ვის სახელსაც ატარებს მათხოვის კოლმე-
ურნეობა ჩამოყალიბების დღიდან.

კლასიონის მოუხმობენ მათხოვრები. კლა-
სიონი არ ჩანს, მაგრამ თვალნათლივ ხედავენ
მისი თავანწირულობის ნაყოფს. ამოდ არ
ჩაუვლია მამაცთა სულისკვეთებას. ამოდ არ
დაღვრილა ვაჟკაცების სისხლი. მათხოვრებ-
საც სჭერათ, რომ ქვეყნად წვეთი სისხლიც არ
იკარგება. ამას ამოიკითხავდი მომღერალთა
ძალუმ სახეებზე, მათი სიმღერის უოველ ბე-
რაში. ასე მღერიან მხოლოდ თავისუფალი ადა-
მიანები. ასე მღერიან მხოლოდ გმირზე.

გადაშენდა შენი მკვლელობა
მტარგალებს კლასიონი!

შენს მათხოვში მზე კაშკაშებს,
უშიშარო კლასიონ.

ლომების ქუხილივით... გაისმა სიმღერა და
ქუხილივით მიწადა სადღაც დარბაზის თა-
ლებში.

— გაუმარჯოს ჩვენს საბჭოთა საქართველ-
ოს, გაუმარჯოს ჩვენს სახელოვან გმირებს! —
ტიქა ასწია თამადამ.

— გაუმარჯოს — შესახა მთელმა დარბაზ-
მა და მოხუცი კოლმეურნეები ძველი გვარდი-
ელეზივით წამოღგნენ ფეხზე.

ხოლო როცა თახები დაცალეს, წამიერ დუ-
მილში გაისმა ღრმად მოხუცებული კაცის დარ-
ბაისლური ხმა:

— მაი, დედასა, რა კაცი იყო, კლასიონი!
ვაზი ჩაუარა, თავისი სისხლით მორწყო, გაახა-
რა, ჩვენ კი ნაუფხსა ვკრეფთ, ვწურავთ და
ვსვამთ.

— ნუ დარდობ. მამაჩემო — გაეხმაურა
თავმჯდომარე. — ვინც ვაზი ჩაუარა, დიდების
ძეგლიც დაიდგა აღმართები კვდებიან, სოფე-
ლი კი რჩება სოფელმა თავის კოლმეურნეო-
ბას კლასიონის სახელს ეწოდა...

— ეს მართალია, მაგრამ... მაინც ვალში ვართო ჩვენი გმირების წინაშე, — თითქოს თავისთვის ჩაილაპარაკა მოხუცმა, ჩიბუხი დინჯად დაბერტყა და თავის ქნევით გაიმეორა: — შაი დღედასა, რა კაცი იყო გველეშაპს არ შეუღერებოდა, გველეშაპს!

გულში ჩამჩნა მოხუცის ნათქვამი: ჩვენ მუდამ ვალში ვართო ჩვენი გმირების წინაშე. ჩანს, წარუშლელი კვალი დაეტოვებინა კლასიკოსს ამ კაცის ხსოვნაში. ჩანს, დიდი იყო და თვალსაჩინო იმ კაცის ღვაწლი, რომლის სახელსაც სიმღერა უძღვნეს.

თანდათან დამეუფლა უჩვეულო განცდა: თითქოს ბერძენის საყვირელი მე შეგებოდა. თითქოს მე ვიყავი ვალში, სხვაზე უმეტეს, მივყვებულ გმირთა წინაშე. აი, ღელემდე არაფერი ვიცოდე ერთ მათგანზე, ვინც სულის სიმშვიდეს კარგავდა, რათა მტვერში დაცემული აღედგინა; ვინც დათმო ის, რაც ჩვენ გვაქვს; ვინც საკუთარი გული მიიტანა თავის-სუფლების საკუთრებელზე. მისი სახელია კლასიკოსი მელოდი.

განა მხოლოდ მათხოველებისათვის იბრძოდა კლასიკოსი? არა, ყოველი ჭერარშობილისათვის დასლთ თავი, და მეც მომიცვა მოვალეობის გრწნობამ, მოვეუბნო ყველას თავდადებული მებრძოლის ამბავი. მოკლდა და ემიჯონდური ჩემი მოთხოვნა. ბევრი ვერაფერი მოთხრეს მატანებებმა, გაზეთებმა და თავდადებულის ახლობლებმა. მაგრამ განა ნათელი იდეისათვის წამებულთა სამაგალითო ცხოვრების სრული ჩაწვდომა ადვილი საქმეა? ესაა ჭარიშხლიან დღეთა ისტორიის ფურცელი, ამ ფურცელს წერდნენ შეუპოვარი აღმსაზრდო, რომელთაც სწამდათ ის, რისთვისაც იბრძოდნენ, და იბრძოდნენ იმისათვის, რაც სწამდათ. დროა გადავაცალით მტვერი ამ ფერგადასულ ფურცელს, ვითომ სიმაგრის ქვაზე ჩუქურთმა გავასუფთავეთ, და მკითხველმა გონების თვალით შეავსოს ის, რაც ეპიზოდებს შორის იფარება.

გარეთ ცივა, სუსხიანი ქარი სისინებს ალიხანოვის ღამხელი რაშემბივით. შინ კი, შუა ცივებთან, თბილა და მხიარულება. კლასიკოსი ოჯახს თავი შეუყურია დიდ-პატარაიანად, და ორიოდე ისეთი პირიც არის, თვალში არ მოუვიდოდა იასაულს. ზოგი სკამზე წის, ზოგი — ლოკინებზე, ზოგიც — ჭირკზე. ეს ჭირკი დიდი ხანია სამეფო ტახტის როლს ასრულებს: ვინც ხელთ იგდებს, ის ჭდება, სხვა კი ფეხზე დგას, რადგან სკამების ნაკლებობა... ჩვეულებრივ ახეა: დიდები სხედან და ბაასობენ, გოგო-ბიჭები დგანან და ცელქობენ.

ამჟერად ჭირკი ხელთ უდგია ესტატებს ბუთხუზა მიჭს, პატარა ალექსანდრეს. წის და არ

თმობს, თუმცა გოგონა ყურში დაუნებოთ უჩურჩულებს: არა გრცხვენია, ბიჭო, ძეგ, კლასიკოსი ფეხზე დგას, შენ კი წიხარო. „ჭირკი ჩემია! მე ვარ კეისარი!“ — ჭიუტობს ყმაწვილი. გოგონამ ხერხი იხმარა. ქული გაიტაცა, გაიქცა. გრუზა თმა ჩამოეშალა ბიჭუნას, იუპადრისა, წამოიჭრა, დაედევნა. დიდი მორბენალი არ იყო, მაგრამ გოგონას მაინც დაწვია, ქულით ხელში დაბრუნდა გამარჯვებული. ხედვას: ჭირკზე უკვე ძია კლასიკოსი წის.

— დამასწარი, შე შტრაუნიკო? — თქვა და ბელივით ეცა, ჭირკიდან ჩამოგდება მოუნდომა. დიდი იყო ბავშვების მოწიწება კლასიკოსისადმი, თამაშს ვერ უბედვადნენ, თუმცა ანდამატებით მიუწევდით გული სანატრელი სტუმრისაკენ. ახლა ყმაწვილმა საბაბი იშოვნა, ეპიდება, არ ეშვება.

— დაასვენე, ბიჭო! — შეუძახა მამამ.

— ჭირკი ჩემია! ფეხზე დაისვენოს!

— ამას დამხედვით! — იცინის პოლიეექტი. — კაცს თავი აუღია, მეფე უნდა გადმოვადლო ტახტიდანო, ეს ციქქა ბაღლი კი თვითონ უპირებს გადმოგლებას!

ყველა იცინის. ალექსანდრე არ ცხრება და კიდევაც ისაკუთრებს ადგილს, ოღონდ არა ჭირკზე, არამედ კლასიკოსის მუხლებზე. ბავშვები შურით შესცქერიან გამარჯვებულს.

ამ დროს დიასახლისმა ყველანი სადილზე მიიპატიჟა და პოლიტიკური სჭა-ბაასი მხიარული სადღეგრძელოებით შეიცვალა.

— დაახსო! — იძახის შეწარხოშებული და კიკოლოგივით გამოწყობილი ჭიბილო. — დაახსო! ამაშია მთელი საბრძენი. სხვა ყველაფერი მიჭრავა.

— რაკი ამაშია მთელი სიბრძენი, იმედი მაქვს, აქ მეოფთა შორის პირველი ბრძენი შენ იქნები. პოდა გვასწავლე რამე, ღვინის დასხმის გარდა, — შენიშნავეს მუდამ პირდაპირი კლასიკოსი, რომელიც ვერ ეწყობა გადამეტებულ სმასა და უაზრო ყბედობას.

— გასწავლოთ? — და ჭიბილოს ყანწში დვინო ისე ტორტმანებს, როგორც პალაისტომის ტბა — ჭარიშხალიში. — მაშ მომისმინეთ. ცხრა-ასხუთში ჩვენ შევცდით. არ უნდა ავჯელო ჭეღში იარაღი...

— მაშ ხატი უნდა აგველო და მღვდელ გამოვს ვსლობდით, არა? — დაიქუხა კლასიკოსმა. — შენი აზრი არც ახალია და არც ბრძნული. აი, ასეთი მერყევი ხალხი გვიშლის ხელს. მუდამ უპირისპიო იყავი. ჩვენ გავწმენდთ პარტიას თანამგზავრებისაგან, დავთრავებებით და ახალი ძალით შევუბრუნებ...

— რომ ტახტიდან გადმოვადლო ხელმწიფე-იმპერატორი, არა? — გაუბედვად ჩაურთო ჭიბილომ.

— ამაში ეტვი არ შეგეპაროს! მამაცრებთან ერთად გველეშაპზეც თამამად მივალ, ასეთ

ამინდის კაცთან კი სუფრაზე ჯდომაც არა მსურს.

— ხომ არ გვიბრძანებ, დავტოვოთ თქვენი სუფრა?

— მე ასე მოვიქცეოდი.

— კლასიონ! — გაისმა ქალის მავედრებელი ხმა.

კლასიონმა მოიხედა. მის უკან იდგა მოყრ-
ძალებული მეუღლე. შიში და სასოწარკვეთი-
ლება აღებუდილიყო ღიასახლისის სახეზე.

— კლასიონ! ეს რა მესმის? სახლიდან სტუ-
ბრის გავლება შეიძლება?

— შეიძლება! მე აქ სამიკიტრო როდი მაქ-
ვს, რომ ყველაფრის ყბედობა შეიძლებოდეს.
სადაც სამე პოლიტიკას ეხება, იქ სტუდარ-
მასპინძლობა არ ვიცი!

სიტყვა ვერავინ შეუბრუნა. კლასიონი თა-
ვის სტიქიაში იყო. მცინეწარე ღოზს გავდაო,
იტყოდნენ ამ სცენის დამსწრნი.

ჯიბილო წავიდა. არავის შეუნიშნავს მისი
მწკერული მზერა, არც არავის გაუგონია
მჭვრელი უსაქმურის კბილთა ღრქენით თქმუ-
ლა სიტყვა: „მაგდებ, ხომ? გაგახსენებ!“ ერთმა
კლასიონმა შენიშნა ეს მზერაც და გაიგონა
სიტყვებიც. გაიგონა, მაგრამ მხოლოდ გაიდი-
მა და ისე ომხიანად დასტეკა თავისი საყუ-
რელი სიმღერა — ერთობა ჩვენთვის ტახტიაო,
რომ ავეყა ჯიბილოს არსებობაც დაიფიქრეს.

მხოლოდ ელისაბედი ოხრავდა თავისთვის,
დროდადრო კლასიონს გადახედავდა ხოლმე.
წყრომა და სიყვარული იყო ჩაქსოვილი ამ
გამოხედვაში. იცოდა: რაკი კლასიონი ასე მო-
იქცა, ასე ყოფილა საჭიროო, მაგრამ გულს
თავისი გაჰქონდა, უსაყვადურა კიდევ:

— ასეთ ამინდში კაცი ძაღლს არ გააგდებს
კარში!

— ძაღლს რას ვერჩი! — შეიკრა შუბლი
კლასიონმა. — ერთგული ძაღლი რით არ ჯობია
ორგულ ადამიანს?

— კლასიონს ნუ ეკამათები, ჩემო რძალო, —
თქვა ესტატემ სიცილით. — ჩემი მატრონა და
ეგ მეფეს უპირებენ დამხობას და ჩვენ ამთ-
თან დავით რას გავაწყობთ!

საღილი ვახშმად იქცა, ორივე კი მხოლოდ
შეყრის საბაბი იყო. დიდხანს თათბირობდნენ
მიმდინარე ამბებზე, შემდეგ კი სტუდენტების ნა-
წილი წავიდა, ნაწილი ღამის გასათევად დარჩა.

მელაძიანთ სახლი ძილმა მოიცვა.

ის იყო კლასიონსაც ჩასთვლიდა, რომ მოუ-
ლოდლოდ იგრძნო, ვიღაცა სახანს ფრთხილად
ხდიდა. გაოცებულმა წამოიწია და ხელში შერ-
ჩა პატარა ალექსანდრე, ესტატეს ბიჭი. ბავშვი
დაიხარა და ყურში ჩაისჩურჩულა:

— ძო კლასიონ! მეფეს რომ ტახტიდან გად-
მოაგდებ, მის ტახტს მე მომცემ, არა?

— უქვევალა! — გაიცინა კლასიონმა. —
უქვევალად, ჩემო ძუძულო! ახლა კი წადი და
დაიძინე.

ღამის თორმეტი საათია. ამ დროს სოფელ-
ში ყველას სძინავს. მათხოჟიც ღრმა ძილს წყ-
უცავს. მხოლოდ ღამეული ქარის სისინი არ
ღვევს სოფლის ღუმელს, ხანაც ძაღლი ღა-
ყუფებს წანტად და ისევ მიყურდება.

კლასიონს ძილი გაუტრთა. ბოლო ხანებში
ისედაც უძილობა დასჩემდა. სულის სიმწვადე
წაართევს მის გარშემო და მისი მონაწილე-
ობით მომხდარმა ამბებმა. ახალი დროის მზე
ამოდის. პატარა მათხოჯს კი არა, სამყაროს
უცვლის სახეს ახალი დროის სიოს ქროლა.

ახალი დროა, გადახედოს თავის წარსულ-
საც, ანგარიში მისცეს თავის მოქმედებას. რა
იყო მისი ცხოვრება? ერთიანი ბრძოლა — ბრძო-
ლა გაქირვებასთან, ბრძოლა მიწასთან, ბრძო-
ლა იდეისათვის. დიპტანკა, გაწვალდა, მაგრამ
წვალეების გარეშე არ არის ბრძოლა, ბრძოლ-
ის გარეშე არ არის ცხოვრება. არა, კლასიო-
ნი არაფერს ნანობს, და რომ შეეძლოს თავი-
დან დაწყება, ამავ გზას გაივლიდა. მაშინ...
და ბურანში წასული კლასიონის გონებაში ად-
გებთან წარსულის ფერადი სუტათები... ბე-
დისწერის ეტლივით მიჰქროდა მისი ცხოვრ-
ება საღვთო შორს, მაღლა, მზისკენ. ოღონდ ეს
არ იყო ბედისწერის ეტლი, არამედ შეუპოვ-
არი რწმენის საბრძოლო ეტლი, რომლიდანაც
გაბედული მეომრები ისრებს უშენდნენ სად-
ღაც მიუსაველეთში გაშვებულ ორთავიან არ-
წივს.

...ცხენისწყლის ნაპირებთან, მათხოჯის ორ-
ღოზეში დაიძრა მისი „ბედის ეტლი“, როგორც
მოხუცები იტყოდნენ ხოლმე. ჯმუხა, თაფლის-
ფერავალა ბიჭუნამ რა იცოდა მაშინ, რა ეც-
ლიანი გზით წაიყვანდა მისი ოქროს ვარსკვლავი!
იწვა პაპისეულ დანჯარულ ტახტზე, ფარა-
ლალა ჭერს გასტეკროდა და ფიქრობდა: „თუ
ღმერთი ყველაფერს ხედავს, როგორც ბებია
ამბობს, რატომ არ ჩამოიხედავს იმ ქუჩურუტა-
ნიდან, არ დაინახავს, რა დახეული პერანგი მა-
ცვია და არ მომცემს ერთ წითელ ხალათს, მა-
გრამ გამოჩერებულა, ვერ მოისაზრებს!“

დღისით ორღოზეში დარბოდა, ცხენისწყა-
ლში ბანაობდა და ჯოხის ცხენს დაჯირითებდა,
თან „მეგრელების მამულს“ აჯავრებდა. აქ სა-
მეგრელო არ იყო, მაგრამ სამეგრეტლოს მამ-
ლების ყიფილი აღწევდა.

პატარა მათხოჯი დიდი რომივით ბორცვებ-
ზეა გაშენებული, ხონიდან შვიდიოდე ვერსზე,
და მისი კალთებზე ისეთი ყვავილები იზრდება,
მზეთუნახავს არ ექნება უფრო ღამაში კაბე-
ბი. ყველაზე მაღალ ბორცვზე ძველი მონას-
ტერი დგას. ძირს — ეკლესია, რასაც ექიმი პო-
ლიექვტ კიკალიშვილი ანუ პოლიკო „მათხო-
ჯის ვატიკანს“ ეძახის. პატარა კლასიონი ახე-
დავს მონასტერს, შეიხედავს ეკლესიაში და პა-

აპაპი გილოზანდი

გმირები შინ არა კვდებიან

ბას ჰქოთხავს: „ბაბუა, ღმერთს აქ ორი სახლი აქვს, თუმცა მათხოჯში იშვიათად ჩამოდის, ჩვენ კი სულ აქა ვცხოვრობთ და ერთი რიგია-ნი სახლიც არა გვაქვს. უთხარი ბებიას, შეეხვეწოს, რა! — ერთი სახლი მაინც აგვიშენოს. აი, საადგომოდ რომ ჩამოვა, შეეხვეწოს, ბებიაშ კარგად იცის ღმერთის ენა, სულ ღმერთებს ელაპარაკება“.

ბაბა წყრომით ეტყოდა: „ენა ღამოკლე“ — თავისთვის კი დასძენდა: „რამ გახალა ეს ბავ-შვი ასე ურწმუნო? ვინ იცის, მალე მეფესაც ჭიბრში ჩაუდგეს.“ — და მოხუცი არ ცდებო-ვინც ღმერთს აუშებდრდა, მეფესაც შეებებოდა.

დაკვირვებულმა ყმაწვილმა მალე შეიტყუა უსამართლობა და მისი ბურჭები. ჭარბი კლა-სიონი ახლაც იგონებს ხალხისან მასწავლებელს ნესტორ წერეთელს. კუხის სკოლაში ასწავლა-და ეს კეთილი კაცი. დგამდა წარმოდგენებს, ავ-რცელებდა წიგნებს და გაზეთებს. ახლავარდა კლასიონშიც მასთან მიიღო ნათლობა; თუმც წერა-კითხვა აღრევე ასწავლა დედამ, გალღე-რის სახელი ახლა პირველად გაიგონა და ნეს-ტორს გაოცებული ეკითხებოდა, რანაირად ბრუნავსო დედაშიწა. ბრძენი ნესტორი ჩაფიქ-რდა და უთხრა: დედაშიწა ისე ბრუნავს, რო-გორც უნდა ბრუნავდეს. მე და შენ, უმჯობე-სია, იმას მივხედოთ, როგორ ბრუნავს დედაში-წაზე აღამიანთა ბელიო. ყმაწვილს გულში ჩარჩა ეს სიტყვები და მისი სამყაროს ცენტრში ამიერ-რიდან მოექცა აღამიანი. თან სწავლობდა და თან ასწავლიდა ყველას, ვინც მასზე ნაკლები იყოდა, ჩემი მარჯვენა ხელიო, — იტყოდა ნე-სტორი და მართლაც მარჯვენა ხელივით ტრია-ლებდა ხალხში, აკვირდებოდა მის ქირ-ვარამს და თავს იტებდა იმაზე ფიქრში, როგორ შეეც-ვალა ეს ქორი შევბა-ლენით. როცა ხონის მო-ამადე ივანე შარაშიძეს და საქვეყნოდ ცნობილი ნიკო ნიკოლაძეს ცხენისწყლიდან არხის გამო-ყვანაში დაეხმარა, სოფელს უკვე პირზე ეკერა კლასიონის სახელი. „ეს კაცი სანაქებო მამასახ-ლისი იქნება“, — იტყოდნენ მოხუცები, რო-მელთაც ქვეყნად ყველაფერი უმცლელი ეგო-ნათ, ხოლო გასაჰირის მიწებზე ავი მმართვე-ლები მიაჩნდათ.

თავიდანვე რევოლუციის ტალღით ატაცებუ-ლს, გულში უნდოდა სწავლა, მაგრამ სკოლის კარი მისთვის ცხრა კლიტით დაიკეტა. კლასიო-ნის სკოლა იყო ბათუმის მუშათა წრე. ახალ-გაზრდა კლასიონმა მაშინ დაიწყო „სკოლაში“ ბეჭდვა. წერდა ფსევდონიმით მუშებისათვის საჰიბროტო საკითხებზე, ცდილობდა საბრ-ძოლო ლაინდაზე გადაეტანა მათი ენერგია, რაც უარსო ლოთობაზე იხარჭებოდა. ამოდ იტებდნენ სტატიების ავტორს. მისი ვინაობა იცოდა მხოლოდ ახლო მეგობარმა კოტე ჭინჭა-ღიშვილმა, რომელმაც შემთხვევით ნახა მას-თან „სკოლაში“ დაბეჭდილი ერთი წერილის დე-

დანი. კოტე და კლასიონი მაშინ სამუდამოდ დაშორდნენ.

მალე „სკოლის“ კორესპონდენტმა სიტყვა „სა-ქმელ აქცია, და გმირების კვალზე წავიდა, წრე-ები შექმნა, გამოსვლები მოაწყო და ბათუმის ციხის საკანში ამოჰყო თავი. განთავისუფლების შემდეგ აბეჭადი თანდაზმების მეთვალყურეობის ქვეშ აღარ დაედგომებოდა. ამას ღაერთო მა-მის გარდაცვალება და დედის მოთხოვნა — მიპატრონე და ოჯახს მოეკიდო.

ამ დროს კლასიონს გლეხთა შორის მთელს საოკაულოში ტოლი არა ჰყავდა არც ცოდნით და არც გაქანებით. დედამ მალე დააქორწინა. ბედნიერი გამოდგა ეს ქორწინება, თუმცა ელისა-საბედმა საქმრო მხოლოდ ქორწილის დღეს ნახა. ელისაბედი გამრჩე, ლამაზი და ჭკვიანი ჭილი იყო. ქმარს ხომ მტლად ედებოდა, მხო-ლოდ ამას საყვედურობდა თვალცრემლიანი: რაც არ ოჯახში ფეხი შემოვდგი, ერთი გახარე-ბა არ მინახავს, სტუმარივით გხედავო.

— რა ვნა ელისაბედი, თავს მირჩენიხართ შენ და შვილები, მაგრამ მე პარტიას ვეკუთვ-ნი და თავს ვერ ვუღალატებ. ამას უნდა შეუ-რიგდე.

ელისაბედიც ურიგდებოდა. ბევრი არაფერი გაეგებოდა ქმრის იდეებისა, მაგრამ რითაც შე-ეძლო, თანაუგრძნობდა. კლასიონი მისთვის იყო არა მარტო ქმარი, არამედ კიდევ რაღაც ამაზე მეტი. როცა გაიგო, ღმერთი არ სწამსო, თეო-თონაც უქლო ეკლესიაში სიარულს და დედის საყვედურის ასეთი სიტყვებით შეხვდა:

— ჩემს კლასიონს თუ ღმერთი არა სწამს და ჭოჭოხეთში მოხვდება, მე სამოთხეში რა ეშ-მაკი მინდო!

კლასიონი ხშირად იცინოდა ამაზე და კაპო-ფილებით იტყოდა ხოლმე:

— ნიკოლოზს ერთი ციხე-სიმაგრე უკვე წავართვი: ჩემი ცოლი ათეისტიაო!

.....ოცდაათი წლის კლასიონი უკვე ყველა საერთო საქმის თაოსანია მთხოვსა და ახლო-ბელ სოფლებში. 1900 წელს ყელის ქლექისა-გან დაიღუპა ცნობილი მოღვაწე ილია ხონელი. (ბახტაძე). კლასიონმა მისი დაკრძალვა საქვეყ-ნო საქმედ ჩათვალა და ჭუთასი კაცი ჩაიყვანა ხონში. მაშინ კლასიონს „სოფლის ბურჯი“ უწ-ოდე.

— ამ ვაჟაციისაგან კარგი ორგანიზატორი დადგება, — თქვა ერთხელ ფილიპე მახარაძემ.

— უთუო რომ ვთქვათ, უთუო არის კარგი ორ-განიზატორი, — მოუგო მიხა ცხაკაიამ, და მხცო-ვანთა ვარაუდი მალე გამართლდა. ჭერ ეგნატე ნინოშვილთან მუშაობაში, მერე ეგნატეს დაკ-რძალვის და მეტადრე მესხელ დასში მუშაობის დროს კლასიონმა უკვე მნიშვნელო საიმედო, ურ-ყვეო, გავლენიანი კაცის სახელი. მეგობრებს მისი იმედი ჰქონდათ, მტრებს ეშინოდათ, ყვე-ლას კი სწამდა ამ კაცის ძალა, ხონში, მთხოვ-

ში თუ მახლობელ სოფლებში მიჰყავდა ფილიპე. მახარაძე, მიხა ცხაკაია, საშა წულუკიძე, სერგო ქავთარაძე, ნოე ბუაჩიძე, გვიან კი კობა ჭულაშვილი, აწყობდა კრებებს, აძლევდა თავშესაფარს თავიანთ თუ სანდო პირებთან, აგრძელებდა წიგნებსა და გაზეთებს. თვითონ ხომ ერთთავად წიგნი ან გაზეთი ეძიარა ხელთ და საოცარი გამპირიანობით ერკვეოდა თანამედროვე მოვლენებში. მათხოვში არაერთხელ ყოფილა კობა. ახლაც არის ენახი, რომელიც კობას გაუხსლავს, ეს ენახი არ უნდა გატიალდეს, კობას ხელშეანახებიაო, — იტყუა მძიმე წლებში კლასიონის ძმა ესტატე. ძილგამართალ კლასიონს აგონდება, როგორ ედგა გვერდში ციმბირიდან ახლად დაბრუნებული ხახიფათო. სტუმარი, როგორ ნაცად მევენახესავით ეხმარებოდა ეს შავგვრემანი კაცი და როგორ აწყვებოდა ხოლმე თვითონაც მის საყვარელ სიმღერას: „გაფრინდი, შავო მერცხალი“, მერე კი თვითონ დაიწყებდა: „ერთობა ჩვენთვის ტახტია...“

...იხვე დაიძრა კლასიონის ცნობრების ეტლი. ყოველი მუშა უკვე გამოცდილი წინამძღოლია, ბეჭდავს „კვალში“ სტატიებს და გადაჭრით ამბობს: ან მე, ან მეფეო, ცხადია, მისი სურვილი არაა ერთი მეფის აღგოვნე მეორე დაჭლეს, მისი მოხანია, მოისპოს საერთოდ მეფობა, ჩაგვრა და შენიღბული უსამართლობა.

...1908 წელია. რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტია ორ ბანაკად გაიყო. მოგვიანებით მოვიდა ხონში ამ განხეთქილების ამბავი და თავისებური ზეგავლენა მოახდინა ყველზე. კლასიონს აგონდება ასეთი შემთხვევა: ექსლესიონთან პოლიევქტ კაკალიშვილი შეხვდა. ეს გამოცდილი ექიმი და რევოლუციონერი ერთობ ჩაფიქრებული ჩანდა;

— ნოე ხომერგიი მესტუმრა გუშინ საღამოს, — უთხრა. — განხეთქილების ამბავს მოიყუდა. ახალი დირექტივები უნდა დავაგზავნოთ. მე წაითხული მაქვს ლენინის სტატიები „ისკრამში“ და ეს ახალი დირექტივები რაღაც ჰკუთხი არ მიჭდება. მოსკოვის განკარგულებას დაველოდები-მეთქი.

— სწორად მოქცეულხარ. ამ საქმეს კარგად უნდა აწონა. რა თქვა?

— ხასიათი გაუფუჭდა. გამაჟივრავს: პირველად მითხრა უარი ღამის გათევზე: ხასწრაფო საქმეები მაქვს, დღესვე უნდა გავბრუნდეთ სამტრედიამ.

— ტყუილი უთქვამს, ნოე ამ დღით ესტატეს ენახებოდა. ბარბაქძეს. უთუოდ თავის ახალ დირექტივებს აძლევდა თვალი ამარიდა.

— ხაგულისხმაო.

— აი, ნახავ. აქაც ის მოხდება, რაც რუსეთში. სიფხილედ გვმართებს.

— ფიქრი ნუ გაქვს. ხონის ორგანიზაცია მაგარი კაკალია, იოლად ვერ გატყენს.

— იმ ნოესა და ესტატესთან მაინც ფრთხილად ვიყოთ. ესტატე თუშცა ჩემი ახლობელია. პოლიტიკაში ადვილად არ ვენდობი.

— მაშ რაში უნდა ენდო? სმა იმეჟ კერძო და სიმღერა...

— ჩუმაღ! აქეთ იასაული მოდის, — აფრთხილებს კლასიონი და საუბარი სახალზე გადადის.

ხონის ორგანიზაცია მართლაც „მაგარი კაკალია“ და ოქტომბრამდე ასე მოდის. აქ მოღვაწეობენ: საშა წულუკიძე, პროკოფი და არჩილ დოლიძეები, სერგო ქავთარაძე, კოლია კიკნაძე (გვიან „კომუნისტის“ რედაქტორი), შალვა ელიავა და ბეგრის სხვა. მათი სიმტკიცის სვეტად გლვითა შორის დგას გლვითა რევოლუციის გაუტეხელი მოღვაწე კლასიონ მეღაძე.

1908 წელი იწურება. საშა წულუკიძე რა ხანია აღარ ატარებს თავადის ჩოხა-პალუხს, აღარ ქეივობს, უბრალოდ აცვია და ემხანურება იმ საქმეს, რაც მის სახელს სამართლისად უკვდავყოფს. მის სახლში საიდუმლო კონფერენცია მიმდინარეობს. გვიან ღამემდე გრძელდება საქმიანობა. შორიდან ჩამოსული დელეგატების დაცვა და დახმარება მინდობილი აქვს „საიმედო სამეულს“; ერშილე კაკაბაძეს, იოსებ ბარბაქძეს და კლასიონ მეღაძეს. პირველი გუმის უბანს ხელმძღვანელობს, მეორე — კუხს, მესამე მათხოჯს გუმი, კუხი და მათხოჯი ეს ხამი უბანია, რომელთაც ბოლშევიზმის აუღებელ სიმარცხებს ეძახიან.

სამეული ჭეროვან სიმალღვე დგას. ძილი არა აქვთ და სიმშვიდე ზუმრბოა ხომ არ არის, თთხოვო რევოლუციონერის დაბინავება, მაგრამ „სიმინელის გარეშე არ არის ბრძოლა, ბრძოლის გარეშე არ არის ცხოვრება“...

●

ხანაქებო დახვედრა იცის კლასიონმა რევოლუციის ყოველი მოღვაწე მისი სასურველი სტუმარია. საიმედო ორგანიზატორი — გულუხვ მახანქელიცაა. ჰქვიათი ცხაკაია კმაყოფილია.

— რამდენი რევოლუციონერი გულისა მათხოვში, კლასიონ!

— რა სკადრისია, ჩემო! მისა! ყოველი. მათხოველი ან მიცვალებულია, ან რევოლუციონერი, — იცინის კლასიონი. — სხვა რა გზა აქვთ? მიწა მემოვლებიხა, კანონი — მეფისა წყალი — ზღვისა. გლვით დგება და ხელში თოფს იღებს.

— დათიკო შეგარდნაძესავით. არა?

— სწორედ დათიკოსავით! მაგრამ შენ აუგად არ მიხსენო ჩემი დათიკო

აბაბი ვალოშანი

ბმირამბი შინ არა ავდებანი

— ვინ გაბედავს! თავით ფეხამდე იარაღ-
ძია — იცინის მისა.

კლასიონი ჩაფიქრდა და დინჯად თქვა:

— ეს ცული როდია, ჩვენი ხსნა იარაღია,
რადონდ თავის დროზე. თუმცა ახლა იარაღი
მხარზე კი არ უნდა გვეკიდოს, იატაკქვეშ უნდა
გვეკონდის შენახულა.

— ვერ ჩაგვინს ეს შენს ვაჟაკს?

— სამწუხაროდ, ცოტა ფიცხია ეს ბავშვივით
კეთილი კაცი!

— მაშ რით დაამტკიცოს თავის გურულო-
ბა? — ჩაერია პოლიკო. — გურული კაცი ცეც-
ხლშია დაბადებული: ღენთის მარცვალი აფეთ-
ქდა თურმე და ალიდან გამოვიდა გურული ფი-
რალი.

— ცოტა ფიცხია! — დინჯად გაიმერა საე-
რთო სიცოცხლე კლასიონმა, ბოხობი შეისწორა
და დაუმატა: — საჭირო იყო მისი დაჟენება
სწორ გზაზე, შფოთისთავები კი უფსკრული-
კენ უბიძგებდნენ. ერთხელ — ეს იყო მგონი
ცხრაას ორში — დათიკო გააბრწყვეს თავზე
ხელაღებული ადამიანებმა, რომლებსაც თავი
პირველ რევოლუციონერებად მოჰქონდათ, გაა-
ძარცვივნენ მდიდარი გლეხი გარსევან ჭავჭა-
ნიძე და ჩვენი შტაბის უფროსს მოუგზავნეს ნა-
ძარცვი ფული... როგორ იყო ეს საქმე პოლი-
კო? — მოუბრუნდა კლასიონი კიკაიშვილს.

— გვიანი ღამე იყო, — დაიწყო პოლიკომ. —
გავიხედე, მოდის კბილებამდე შეიარაღებული
დათიკო. ნასვამია. იღებს ოთხ თუმანს, მაგიდა-
ზე დებს და მერუბნება: ეს პარტიის ფულიაო.
საიდან მოტანეთ-მეთქი. მიამბო. სახლში თვი-
თონ შეტრილიყო. ისეთი სახე ჰქონდა, თითქოს
სანაწინო ბანკი გაეტეხოს. სასტიკი პროცესები
განუტყუალდ, დაბრუნება მოვითხოვე. ეწყინა.
შერე ეს საქმე კომიტეტმა განიხილა. დათიკომ
იგონა თავისი შეცდომა, კიდევ დაისაჯა.

— რამდენჯერ მოთქვამს, დაფიქრდი, ბიკო,
ასე არ შეიძლება-მეთქი, — განაგრძო კლასიონ-
მა. თავსაც საფრთხეში იგდებ და ჩვენს საქ-
მესაც ზიანს აყენებ-მეთქი. როდეს სჭირდება:
მტერთან მტრობა უნდაო. ასეა მშაო, როცა პრ-
ვიციო, რევოლუცია სიბრძნეა და არა ავანაჟო-
ბა.. მაგრამ დროა, ელისაბედი, სტუმრები მოვა-
სვენოს. მშვიდად იძინეთ, აშხანაგებო, თქვენს
სივს კლასიონი უღარაჯებას.

სამეგრელოში პირველი მამლები ყოფილენ და
მათ ბანს აძლევდნენ მათხოვსა და ხუნწში.

...ისევე დაიძრა კლასიონის ეტლი, მოგონებ-
თა მტვერში გახვეული მერნები ტორებს სცე-
მენ. მას უკვე ჰყავს თავისი ხელით შექრული
წრები, თავისი წითელი რაზმი, თავისი ღატა-
კი, მაგრამ საიმედო ხალხი. მათხოვსა და ნა-
ხაზულევი არაფერი არ იმართება და არავა-
თარი კულტურული ღონისძიება არ ტარდება

კლასიონის განკარგულების, დასტურის ან
მოწოდების გარეშე.

აი, საჭიროა ხალხის შეყრა, საიდუმლოდ
მერე რა ძნელია საიმედო ხალხის შერჩევა!
კლასიონი იბარებს ჩიმაკაქებს და ავადებს: ბა-
თუმიდან კობა ჩამოდის, მიქელა ფირცხალავას
წისკვილში საიმედო ბიჭები შეყარო. აი წის-
კვილიც. ტომრებზე სხედან „მესაფუჭავები“
და ყურადღებით უსმენენ კობას. არასოდეს არ
ყოფილა ერთად ამ წისკვილში ასე ბევრი მე-
საფუჭავე და არასოდეს არ მოუსმენია მეწის-
კვილეს ასე „საშუაში“ აწრები.

კლასიონი მდგომარეობის სარდალია. თუ
ვინმე დაუპატიჟებელი მოვა, კობა გაჩუმდება
და მიქელა განაგრძობს შუაზე შეწყვეტილი
ზღაპრის მოყოლას, ჭაუჭისა და ცხრათავიანი
ღევის ამბავს. — რაც არსებითად იგივეა. მი-
ქელა საუცხოო მეზღაპრეა, მეტასხელად „ქო-
რონოსან“ ეძახიან. მაგრამ არავინ იცის, რის-
თვის, ახლა ხალხი ბათუმელ „მოძღვარს“ უს-
მენს და თვითონ ქორონოსს უყვირს: ისე უა-
რადოდ ლაპარაკობს თავსატეხ საგნებზე, ხალ-
ხი ზღაპრითვით ისმენს. კრება ორი საათი გაგრ-
ძელდა. შემდეგ კლასიონმა სტუმრები შინ მი-
იყვანა. სუფრა ალიონამდე არ აშლილა. კობა
ჩქარობდა. მასპინძელმა იმავე ჩიმაკაქს დაა-
ვალა, ხონს გააცილევ, თვითონ კი, მათხოჯის
ხუთასკომლიანი საზოგადოების მედროშე, სხვა
საქმეზე წავიდა.

უცერად წინ შეეფეთა ესტატე ბარაბადე.

— ვინ გყავდა წუხელ წისკვილში, კლასი-
ონ? — იკითხა ღიმილით.

მოულოდნელი იყო ასეთი კითხვა, მაგრამ
კლასიონი დინჯად ვასცემდა ხოლმე პასუხს ყო-
ველგვარ მოულოდნელ კითხვას, აუჩქარებ-
დად, გამჭირავი თვალებით აცქერდებოდა მენშე-
ვიკების ბანაკში გადასულ ყოფილ თანამებრ-
ძოლს და გამანადგურებელი ღიმილით ეკით-
ხება:

— სადმე ახალ სამსახურში ხომ არ შესულ-
ხარ, ესტატე?

— არა, კლასიონ, იმავე საქმეს ვემსახურები,
რასაც დღემდე ვემსახურეთ... მაგრამ შენ მხო-
ლოდ იმას უსმენ...

— და არა ჭიბილოს? — შუბლი შეიკრა კლა-
სიონმა.

— ჭიბილო რა შუაშია? მე სწორი გზას ვეძებ.

— შე კი — სიგიჟეს, რამაც სწორი გზიდან
გადაგაციდინათ!

— კარგი, კლასიონ, შენ ხომ კაცი ვერ მო-
გიგებ. მაინც რა თქვა შენმა სტუმარმა წის-
კვილში? მოგხიბლათ ორატორობით, არა?

— არა, სიმართლით. ის არაა ბუნებით ორა-
ტორი, მაგრამ ლაპარაკობს სიმართლეს. ესაა
უმრავლესობის სიმართლე.

— სიმრავლე არ გამოადგება სიმართლის სა-
ბუთად, კლასიონ.

— მართლა? თითქოს ეს სადღაც წამოიკითხავს... მაგრამ მაშინ არ მენბის, რისთვის იზრდება თქვენ: უმცირესობა ხომ ისედაც მატონახს!

ესტატე მარცხდება, როგორც ყოველთვის. ტყუილად როდი იტყვიან მათხოვრები: თუ ბიჭი ხარ, კლასიონს ეკამათეო!

განხეთილება ძალაში შედის. ბოლშევიკებს კლასიონს მელამე მეთაურობს, მენშევიკთა წრეებს — ესტატე ბარაბაძე. უმრავლესობა კლასიონს ემხრობა, და მას სწამს, რომ ესაა მართალთა გზა.

...წევს ძილგატეხილი კლასიონი და აგონდება საჯარო პაექრობა მენშევიკებთან. ერთი მათგანია, რომელსაც მსმენელებმა „მუნდირიანი კალია“ უწოდეს, საათობით კრიტიკებდა თავის ნაკითხობაზე, ევროპულ კულტურაზე. ჩვენი ხალხის ჩამორჩენილობაზე და იმაზე, როგორ გაუძღვება ქვეყანას, მმართველობის კერძობი რომ მას ჩაბარონ.

— ეს კვერთხი ნიკოლოზსა აქვს. ვინ გიშლის, ჩადი და ჩაიბარე! — გაისმა კლასიონის ხმა.

— წავალ! — ჩახლერილი ხმით იძახის „მუნდირიანი კალია“. — ამისათვის მინდა ჯერ გზა გასწავლოთ და წავიდეთ ვინ...

— უფსკრულში არსად გადაგვჩენოს! — ნუ კვერთხობ! ჯერ ჩიხა გაიხადეთ და ცოდნის ოკეანე გადაცურეთ. აი, მე ცამეტი წელი ვსწავლობდი...

— უკაცრავად ვარ, მაგრამ ვიდრე ჩიხას გაიხადიდ და ცხენისწყალში გადავისრდებ, ერთ გლეხურ იგავს მოგახსენებ. ერთი უსაქმური ყოფილა, შინ არ ივარგა და უცხო ქვეყანაში წავიდა, ჯადოქარს გადაეყარა და ოცი წელი სწავლობდა, როგორ უნდა მოეკლა გველეშაპი. შინ რომ დაბრუნდა, თავისი ხუთი თითოვით იცოდა, თუ როგორ უნდა გველეშაპის მოკლა, მაგრამ გველეშაპი არსად ჩანდა. ვიდრე შენ აქ შეფის ჩამოგდებას გვასწავლი, მეფეს ცხრაჯერ მაინც გადაშოვადებენ.

კლასიონის იგავს მხიარული სიცილი მოხატეს, სიცოცხლე — ტაში. „მუნდირიანმა კალიამ“, „ბარბაროსების“, დაწუნარებაში დაკარგა თავისი ხმის უკანასკნელი ბგერები და კოლისებში მიიმაღა, რადგანაც ხმის მეტი არაფერი გააჩნდა... ძველ ათენს ჰგავდა ხოინ: გამარჯვებული ორატორის მხარეს იჭერდა ზოლში ხალხი.

...წელს ფიცხელი შეტაკება მოუხდათ საშუალოეულის დაკრძალვის შემდეგ. ეს მადლიანი, მცოდნე, საშაგალითო კაცი ზოგ ფაქიზ გულში დასჭრა უხეში შეურაცხყოფით „ხუნ-ხუნაში“ — ნოე ხომერკიმა; სიცოცხლე მოუხწრაფეს მყვირალა მენშევიკებმა, ბაქტერიებად ექცნენ, მეგრები ჩაუძვრნენ, კლექში ჩააგდეს...

კლასიონს კარგად ახსოვს საშას გამოხსენებები, ახსოვს მისი გახვეწებაც და ამ გახვეწების

შემდეგ კიკალიშვილის სახლში გამართული კრებაც. ზღვა ხალხმა მოიყარა მაშინ თავი. აქ იყო კობა, ფილიპე, პოლივექტი, ისიდორე, რამიშვილი, რაულენ არსენიძე, მენშევიკების წინამძღოლი გრიგოლ ლორთქიფანიძე... ეს უკანასკნელი ისე გაანადგურა სასტიკ ორთაბრძოლაში კობამ, რომ გამარჯვებული ხალხმა ხელში აიყვანა და გარეთ გამოიყვანა. აქ ვილაცამ შესძახა: „შენი მტერი, ვისაც მოხვდა კობას კვერთხი!“ გუშინდელ დღესავით ახსოვს ეს კლასიონს.

... სამეგრელოში მამლებმა მეორედ იყივეს. „ათასი წელია ყოიან და ვერ აღვიბენ მიჯაჭვულ სამართალს“, — ფიქრობს თავისთვის. არ ეძინება, ტრიალს მოუწად. დამფრთხალი ფრინველივით გაუფრინდა, გადაეყარა მოსვენება. ვისაც საქვეყნო საქმე პირადზე მალდა დაუყენებია, მშვიდ ძილს ვერ ეღირსება. წევს და აგონდება ცხრაას ხუთი წელი, ადღგომის კვირაძალი. ხსენებული ჩიმაკაძე დაიბარა კოლმერატეში, სადაც ნოქრად მუშაობდა, და უთხრა:

— დღეს წითელი პარასკევია. ჩვენც ზომ ქრისტიანები ვართ, უნდა ვივლესაწაულოთ. ისეთი საქმიანი კილოთი იყო ნათქვამი ეს სიტყვები, ჩიმაკაძე საგონებელში ჩავარდა:

— რას მეთუხნები, კლასიონ, რწმენას დაუბრუნდე?

— დაუბრუნდიო? მე ყოველთვის მწამდა. არ გქერა? მაშ საბუთსაც მოგცემი. აგერ წითელი ფართალი, ესეც თეთრი საღებავი. დაქერა, ფუფი აიღე და წითელზე თეთრით წააწერე: „ძირს თვითმკურთხელობა!“ „გაუმარჯოს სოციალიზმს.“ „გაუმარჯოს ერთობას!“ ღამით ეს ღრღინები ეკლესიის კედლებზე გამოჰკიდოთ — დარაჯი ხომ ზურაბ კარსანიძეა, მამიდაშენის ქმარი... გაიგე? იმიდეს მაქვს, უსამართლობის ღმერთი ადღგომა დილით ამის დანახვაზე ცხრა მათს იქით გადაიყარება...

— რათა ებოლმეტებიანი ეშმაკები ჩამოიყვანოს, არა? კარგი!

მთელი ღამე იმუშავეს... და როცა ადღგომა დილით ხალხს ეკლესიის გარშემო ღიბანიას უფლიდა, ვილაცამ შესძახა: „შეხედეთ, დროშები! ეკლესიის კედლებზე წითელი ღრღინები!“

ღიბანია შეწუდა, ღრღინების ჩამოხსნას ღიბანს ვერავინ ბედავდა. უკეთი რომ ითქვას: მღვდლის გარდა ეს არავის სურდა. საქმეში პოლიცია ჩაერია. კლასიონმა ზომების მისაღებად ხონის ორგანიზაციის ხელმძღვანელთან — პოლივექტთან იგივე ჩიმაკაძე გაგზავნა. იქ კი პოლიცოს უკვე ეზრუნა, და ბოქაულო ფაღავა ზომების მიღებას მხოლოდ ქაღალ-

ბაბაი ბელოვანი

გმირბეი შინ არა კვდებია

დღე ამირუბდა. კიკალიშვილის მიერ მიცემული პრკლამაციები ჩიმაძეს მიაქვს და გამოსარკვევად მისთვის ბოჭაულს აძლევს: მიტკალია, კლასიონს ჩაუტანე, ბავშვების მოსანათლავად ესაჭიროებათო. აქვსენტი ფაღავამ დავალება შეასრულა. განცვიფრებული კლასიონი ხსნის შტეტკას და ხელში რჩება ახალი საშიში დღეუ-მენტებო. ელდა ეცა. ეზოში ბოჭაული და სტრა-ჟნიკები მისი, დროშების ისტორიას აკრევიენ, მას კი ხელში პრკლამაციები უჭირავს. მისმა სიდიდემ ისხნა. ფანსაცდელიხაგან მათხოჯის ორგანიზაციაც და აჩქარებული ჩიმაძეც. გა-მოდელი კაპიტანიოთ მამყავდა ხომალდი სა-ხიფათო ბრატებს შორის.

... სადღაც ძაღლმა დაიყუთა. კლასიონის ეტ-ლი წამით შეჩერდა. ისევ მოწყდა მიწას და მიდის წინ, მოკიაფე სინათლისაქენ.

... 1905 წელა. მეზრძოლის ეტლი გაბე-ღულად უახლოვდება მოწინავე ხაზს. იმ-ერემ-სამეგრელოს კომიტეტი ქვეყნა ნამდ-ვლ შტაბდ, სადაც თავს იყრიას დასავლეთ საქართველოს საზრძოლო ძალთა სადავებო. მათხოჯი მისი საიმედო ბანაკია. რევოლუციის საქმის ბურჯი აქ კლასიონია. მთელი საბოქა-ულო ფეხზე დაყენა, და თვითონ ბოჭაული აქვსენტი ფაღავა ხომ მას უკეთ ემსახურება; ვიდრე მეფეს. თუმცა გასამრჯელოს მეფე აძლევს! ეს ისეთი ბოჭაულია, მისი მხგავსი მთელი რუსეთის. ეშპერიაში მეორე არ მოი-ძენებო. ამბობს კლასიონის ახალგაზრდა თა-ნამებრძოლი სერგო ქავთარაძე. რევოლუციო-ნერი არაა, მაგრამ რევოლუციონერებს თანა-უგრძნობს, იფარავს, თვალს არიდებს. და თუ კლასიონს გაჩხრკა ებრძანა, პირველად ამას კლასიონი გაიგებს. პოლიეჟტსაც პირდაპირ ატყობინებს: ზღალ უნდა გაგჩხრიკო და სახ-ლი გამომწადოს!

— თუ ყველა ბოჭაული შენ დაგემსგავსება, რევოლუციას უსისხლოდაც მოვახდენთ, — ესუბრება კლასიონი ბოჭაულის ფორმაში გა-მოწყობილ თავადს, და ბოხჩას მისსავე ეტლ-ში ათავსებს.

— რა გეჭვს ამ ბოხჩაში? — პასუხის ნაცვ-ლად ეცხვება აქვსენტი.

— ცეცხლია! ბატონო აქვსენტი — დაუდე-ვრად უხსნის კლასიონი. — ცეცხლი მსუბუქია, ცხენები არ დაგედლებიან.

— და მაინც ცეცხლი საშიშია, — არ ნებდე-ბა ბოჭაული.

— მხოლოდ იმისთვის, ვისაც ეცილება, სხვას კი ათბობს, — და ჩოხა-ახალუხიანი მათხოჯელი გლეხი მოკრძალებულ იერს იღებს, რადგან ბატონ უახლოვდება ბოჭაულის მოადგილე გრიგოლ ოქროპირიძე, რომელსაც ქარაგმები არ უყვარს. კიკალიშვილის გაჩხრკის დროს.

ამ ოქროპირიძემ ანატომიის კონსპექტი იპოვ-ნა და სიხარულით ცას ეწია. პოლიტიკური შეიფრი ეგონა.

აქვსენტიც დუმოლს არჩევს: ცეცხლი შენ მინთია და გარეთ რას ჩავაქრობო! მართლაც ორივე მისი ვაჟი სოციალისტია.

ფაღავამ საგრძნობი სამსახური გაუწია იმე-რეთ-სამეგრელოს ორგანიზაციას. თუ სერგო ქავთარაძე, კიკალიშვილი, შალვა ელიავა და სხვები მაშინ სასამართლოს გადარჩნენ, ეს ფა-ღავას ღვაწლიც იყო.

... დამარცხდა რევოლუცია. ბათო-ყენის. ურდოებიოთ შეიქრნენ დაბა-სოფლებში ალიხანოვ-ვარსკის კაზაკები და ნახევრად ველური პლასტუნები, დამსჯელთა ეს „განსა-კუთრებული რაზმი“. ალიხანოვი ლეგი იყო. მაგრამ ლეკობას არ მოუტანია იმდენი ზიანი ჩვენი ქვეყნისათვის, რამდენიც ამ ქვაროსანი ავაზაკის თარეშს მოჰყვა. ეს იყო ინსცენირე-ბული ჯოჯოხეთი. იწვოდა ხარაგოული, ზეს-ტაფონი, ქუთაისი. არ იყო შებრალება, არ-საით ჩანდა იმედი, შავი ყორნები დაყარნა-ლოზდნენ აკვამღებულ სოფლებში და ქალ-ბის კივილი გაისმოდა მთიდან მთამდე.

მძიმე უამი დაუდგა დასავლეთ საქართველ-ოს. კლასიონი წამითაც არ შეეცუჟანებულა. ერთმა პირველთაგანმა აფრიალა აჩანყების დროშა და უსისხლოდ არ დაუშვებს დაბლა. სასწრაფოდ ადგენს უშიშარი ვაჟკაცების რაზ-მებს, აიარაღებს, რითაც კი შეიძლება და ალიხანოვის შესაბეღრად მიეშურება. მას მხარს უმაგრებს განუტყრელი ერმილე კაპაბა-ძე. იოსებ ზარაბაძე და მრავალი სხვა. მხოლოდ ჭიბილო, ნოე და სხვა დეზორგანიზატო-რები ფიქრობენ სხვაგვარად:

— რას სჩადიხარ, კლასიონ! გინდა ხალხი მეფის ჭარებს შეაწყვიტო?

მაგრამ ხალხი მიჰყვება არა ჭიბილოს, ნოეს და ესტატის, არამედ კლასიონს.

ამდენი შეიარაღებული ხალხი რომ დიანახა, დედას გული გადაუტრიალდა:

— მიშველე, შვილო, პოლიეჟტ, შენი ჭი-რი მე! ამას რას მოვესწარი მეფის ჭარს რა უნდა დააკლოს ერთმა უსწავლელმა გლეხმა? უთხარი, შევაგონე, სიბერე არ ჩამომწაროს!

— დამშვიდდი, დედი! — იცინის ექიმი. — კლასიონს რას შევაგონებ, შენი შვილი არაა?

— მაშ რა ვქნა, პოლიე? გული მიკენ-სის. შეიწირავს ამ კაცს ეს საქმე, ნამდვილად შეიწირავს!

— რას ამბობ, დედი! ძველი ბერძნებიოთ ხომ არა გწამს ბედისწერა?

— ბერძნებისა რა ვიცი, შვილო, და მე კი გული საგულეს არა მაქვს. რას სჩადის ეს ბიჭი?

ჰალარა დედის ჩივილს ფარავს ომბიანი სი-მღერა:

ერთობა ჩვენთვის ტახტია,
მტრებისთვის სასწრაფო...

ქვეს რევოლუციური რაზმის სიმღერა. დე-
და კარგად არჩევს შვილის ტკბილ ხმას და
თავშლის სწორებით ამბობს:

— მე კი ჩემი დამემართება და შენ იმდერე
მერე!

ძველი ფიცრულის პერქვეს დუმილია. გა-
რბაზდის კარავსა ჰგავს — კაცმა შუბლი
თუ არ გაიტეხა, ისე შიგ ვერ შევა.

ჩაფიქრებულან რაზმელები. ხმას არაფინ
იღებს. უფერად კლასიონი შემოდის და რა-
ღაც სიცოცხლე შემოაქვს. უნებურად ყველა
ფეხზე დგება.

— რას წამოცვივდით, ამხანაგებო, არც
ამილანვარი ვარ და არც ალიხანოვი! — იცი-
ნის მეთაური. — და რას ჩაგვიდინათ თავები
მწესუშობიებით? ვაუკაცები არა ხართ?

— ისე, ამხანაგო კლასიონ... ფიქრობთ, რა
არის ჩვენი ცხოვრება...

— ცხოვრება? თუმცა ფილოსოფოსი არა
ვარ, ჩემებურად მეც ვაგისნით ამას: ცხოვ-
რება — ბრძოლა, ბრძოლაში — აზრია, აზრ-
ში — სიბრძნე... მაგრამ კმარა! იცით, რას
გეტყვით? ჭერ გავიმარჯვით და მერე, ჩვენი
შვილები რომ შეცნეიერები გახდებიან, იმათ
მივანდოთ ამ საქმეზე ფიქრი.

ყველა იცინის. ხალისიანი რაზმელები ვახშ-
მის თადარიგს იჭერენ.

დილით რაზმი მზადა მოთარეშე გენერლის
შესახვედრად, მაგრამ დროზე მოდის მოსკო-
ვის კომიტეტის განკარგულება: რეაქცია
ფრთხება შლის, რევოლუცია დამარცხდა; ნა-
ბრძანებია შეინარჩუნონ ძალები, გადაამალონ
იარაღი და პარტიული ქონება, გადაიტანონ
მუშაობა ღრმა იატაკქვეშეთში.

კლასიონი განკარგულებას ასრულებს. მათ-
ხოვში ბრუნდება საიმედო თავშესაფარს აძ-
ლევს სულიაშვილს, ცინცაძეს, კიკელიშვილს,
ნიკო კიკნაძეს, კოტე და ნოე ბუაჩიძეებს და
ყველას, ვინც მასთან თვებობით იმალებოდა აწ-
ალი პასპორტების მოლოდინში. ნოე აღტა-
ცებულია კლასიონის მხნეობითა და სითამაშით.

— აი. დადგება ჩვენი დღე და კომისიის
სავარძელში დაგსვამთ. — ეუბნება ზემორობით.

— სავარძელში მუწეუმებისათვის შეინა-
ხეთ, — შორს იჭერს კლასიონი. — უმჯობესი
იქნება, სკოლის მერხზე დამსვათ. მე ვერ
ვიზამ, რომ გამარჯვებული ხალხის ბედში
უწიგნურებს მივანდოთ.

— აი, ჩვენ გავიცვით ბრძოლის სკოლას.

— ბრძოლის სკოლა ჩინების-უაენსაც გავ-
ლილი ჰქონდა! — ზუმრობს მოუდრეკელი
კლასიონი იმ კაცის ტონით, რომელმაც დაჯ-
დაასრულა.

მართლაც, სულ სწავლა იყრა პირზე და
ცდილობდა ყველა მისიანს მაინც მიეღო ის
რაც თვითონ დაჟალდა. ჩვენს ხელთაა წერი-
ლი, რომელშიაც თავის ქალიშვილს დღეობას
აფრთხილებს: ნასწავლი ყველას არგია, უს-
წავლელი ქვეუნის ბარგია, ისწავლე და გამო-
გადგებაო.

მენშევიკებს იმ მძიმე დღეებშიაც შეაქვთ
თავიანთი უკუღმართი წვლილი: რევოლუცია
არ დამარცხებულაო, ქადაგებენ. გამხნევდით
და იარაღს ნუ დაურითოთ ისინი ვერაფერად
კლავენ მამასახლისის მიხაკო სანოძეს, რომელ-
მაც სიმართლე თქვა ზონში გამართულ კრება-
ზე: რევოლუცია დამარცხებულია, თბილისი-
დან გამავალმა თვითონ ვნახე ალიხანოვის
მიერ გადაწყვეტილი სოფლები და საპირისპირო
დროებით მორჩილება გამოუცხადო. ეს მამასა-
ხლისიც იშვიათი გამოჩაქვლისი იყო. როცა
იოსებ ხარაბაძემ კლასიონს უთხრა, მიხაკო
მოუკლავთო, სანოძე, გაოცებულმა იკითხა:

— მიხაკო სანოძე მოუკლავთო? ვინ მოკლა
მიხაკო სანოძე?

— ეინ მოკლავდა? ზომ გახსოვს, როგორ
აუხირდნენ. მენშევიკები — ზონში, სიმართლე
რატომ თქვიო! მოღალატედ ჩათვალეს. მერე
გუბის მინდორში ჩასაფრებულან, ეტლიდან
გადმოუთრევიათ დასთან ქუთაისში მიმავალი
და მოუკლავთ.

— საცოდავი მიხაკო! მამასახლისი იყო,
მაგრამ ათ ნოე ზომერის ჯოხდა.

— სწორედ ნოეს და ესტატეს ხელი უნდა
ერიოს ამ საქმეში.

— ვითომ მკვლელობასაც კისრულობენ?
მოღალატე გზით დაიშვა ეს ხალხი. ჩვენი სი-
სუსტის ნიშანია, იოსებ, თავი აიშვეს. ახლა
გამოძიებას დანიშნევენ თვალის სახვევად
მერე, ვინ გამოძიებენ? მათივე ლიდერი გრი-
გოლ ლორთქიფანიძე! ადგებიან და ბოლშე-
ვიკებს გადააბრალებენ. ეშმაკის მოციქულებია!
ვერ ეგუებოდა უაზროდ ხისლის დაღვრას,
ბორცვდა მაშინ კლასიონი, და იოსები ფიქ-
რობდა: „მელაქე კი არა ლომიქე უნდა იყოს
ამის გვარი“

ჩაუშუები დაძრწოდნენ. ისე შეაწუხეს ია-
ტაკქვეშელები, რომ მოთმინებამდ გამოსული
ვლადიმერ ედგურაძე დილის ათ საათზე ზო-
ნის ბაზარში რევოლუციური კლავს თავზე ხელ-
აღებულ ღოთსა და ჩაუშუს ტარასია ქუთათე-
ლაძეს. კლასიონს ეს ამბავი პოლიევქტმა
უამბო: — დილიდანსი მიცდიდა, წუთით ბაზ-
არში შევიბრძინე, პროკლამაციებიან ჩანთაში
ზორკისა და ხილს ჩავყრი-მეთქი. უფერად
სროლის ხმა მესმის. ატყდა ერთი წივილი-კივი-
ლი. იმ ადგილზე მივიდი. ვხედავ, ჩვენი ტარა-

აბაბი გელუშანი

გმირები შინ არა ავდებია

სია გაშლართულა გულაღმა, ჭიქა ღვინოში რომ ადამიანს ყოღდა, მკერდიდან სისხლი სდის. მაშინ დავრწმუნდი, რომ გული ჰქონია.

— უცნაური კაცი ხარ, მგოსანივით ლაპარაკობი ვერაფერი უშველი?

— ისე იყო გაუშვებელი, მე კი არა, ჰიპოკრატეც ვერაფერს უშველიდა. მუშის გამოსხევა ჰქონდა.

— აქვს ტერორიზმაც თავისი სასარგებლო მხარი! — გაიცინა კლასიონმა. — სხვები დაშინდებიან. დაჭერებიან, სანდო კაცის პოვნა გამიჭირდა.

— აქ როგორ მიდის საქმე!

— ეტენისწყალივით მიჰყვება კალაპოტს. მოუთმენლად ველით გაზაფხულს, რომ აღდგეს და კალაპოტიდან გადმოვიდეს.

მოულოდნელად ჯიბილო გამოჩნდა, კაწაკური ჭურბო გვერდზე მოქცეოდა. კლასიონს გაუხსნარდა და ხრინწიანი ხმით უთხრა:

— აჰი გეუბნებოდი, კლასიონ, იარაღი ძირს-მეთქი! რუსეთიდანაც ხომ ასე ვიბრძანეს!

— ვხედავ, ჩემო ჯიბილო, ყველაფერი ისე ხდება, როგორც შენ ფიქრობ ხოლმე, ოღონდ ცოტა სხვანაირად. ალბათ შენ გკითხეს.

— მე ვინც მკითხავს, არ წააგებს. მთელმა ღუნიამ იცის, რომ ჭკუის კოლოფი ვარ..

— ოღონდ ამ კოლოფის გასაღები სადღაც დეკარგულა... ჭვევრში ხომ არ ჩაგვიარდა, ჩემო ჯიბილო? შენ ხომ გიყვარს ჭვევრის თავზე ჯდომა.

ჯიბილო გამოფხიზლდა, ბრანწარევი მწერა დაუტოვა და თავისი გზით წავიდა. პირდაპირ მოქაულთან წავალო, მაგრამ მრუდზე გზით მიდოდა, ბარბაცით.

— კატას ჰგავს ეს კაცი! — თქვა პოლიევქტმა. — რამდენიც უნდა სცემო, მაინც არ მოგეშვება.

— იჩხავლოს და თუ არ მოგეშვება, ემგვერაძე ხომ ცოცხალია! — დაუდევრად იხუმრა კლასიონმა. მეგობარს ხელი გადახვია და წამოაწყო:

ეგ იმიტომ, ჯამათაო,
არ მიშვებდი მგზავრადო,
ზურგში თოფი დგახალს —
სისხლი გავდის ღვარადო.

...ალიხანოვმა იცის, კლასიონი რომ ჩირადნით ხელში მიუძღოდა ტახტისაკენ ლაშქრად დაძრულ გლეხობას. ახლა თვითონ უჭირავს ხელში ძენძის ჩირადნის და პირდაპირ მათხოჯისაკენ მიდის, რომ მემამოხის სახლი ფერფლად აქციოს. ბევრს ვერაფერს დასწავას — ორი პაისეული ტახტია, ოთხი სკამი და კარადა, მერე, დაწვა არ ნაშნავს დათრგუნვას. ადამიანის დაწვა ადვილია, უფრო ძნელია მისი დამარცხება.

კლასიონის ოჯახი ბებია ირინესთანაა გადახიზნული, — ელისაბედის მამიდასთან. აქაც ამხნელებს ამხანაგებს, აწურებს კრებებს. ადგენს მოქმედების გეგმას. მოულოდნელად ჩამოდის პოლიევქტი. პირველად ამხანაგების ამბავს ეკითხება ჩამოსულს, მერე კი თავისი სახლისას.

— ამხანაგები საშვილობოს არიან. ძმები საშუელი და კოტე, დავით სულიაშვილი და კოლია კიკნაძე ჭალათ გენერალს დროზე გაერიდნენ. შენი სახლიც გადარჩა. გენერალ-ხანძარი ნახაზულების საზღვარზე ისე დაათვრეს, თავიც დაავიწყდა.

— ამ საქმეში აქვსენტი სელი ურევია! — გაუხარდა კლასიონს.

— ნამდვილს ამბობ. სესიას დუქანში დაათრო. ქართული პურ-მარილი მაცდურია. გამოფხიზლებულ გენერალს თავი საშობოხში ეგონა, ბოქაულს დაუტყრა — მათხოჯში სრული წესრიგიაო, უკან გაბრუნდა.

— ყოჩად, აქვსენტი! მიიტყვამს: ეს კაცი, თუმცა ბოქაულია, ბევრ სოციალისტს ჯობია. შენს სახლში ხომ არაა ზიანი?

— ჩემს ყოფილ სახლზე მეკითხები? — სიცილით ეკითხება შეხიზნული მეგობარი. — ჯერჯერობით, მგონი, ყველაფერი რიგშია. მამა და სიძე არ დააქცივენ, თუ ალიხანოვმა არ დააქცია. ლეკობაა!

— უნდა ვიღონოთ რამე, — თქვა ფიქრის შემდეგ კლასიონმა და წამოდგა.

საღამოს დაღვრემილი დაბრუნდა. პოლიევქტი უკვე ვახშობდა.

— რა შუბლი შეგიკრავს, კლასიონ? პირველად გხედავ აგრე დაღვრემილს.

— არაფერია. ვიდრე ტახი ბატონობს, სიმინდს რა გახარებს! — ამ სიტყვებზე თვალით ანიშნა, გამოიხევიო.

პოლიევქტს ლუკმა უელზე დაადგა.

— რა იყო? — ეკითხა დაბეჭდილი ხმით და სმენად იქცა.

— წუხელ მამაშენის სახლს კაწაკების რაზმი დასცემია.

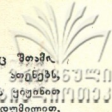
— ამას ველოდი! უთუოდ იაშვილის ასეული?

— ჰო, ის პირქაღლი იახაული ყოფილა. გაუჩხრეცია, მამა და სიძე დაუპატიმრებიათ. შენი სამყუდელი უკითხავთ. იმათ წამებთაც ვერაფერს ათქმევინებენ, მაგრამ რაში აქეთ წამოსულა ისეც, სოფელი უნდა გადააქოთონ. მაპატიე, ვახშამი ჩაგიშხამე..

საგონებელში ჩავარდა ექიმი.

— მდგომარეობა სერიოზულია, — გამოარკვია კლასიონის ხმა. — ყოველ წამს მოსალოდნელია კაწაკების შემოჭრა. საჭიროა გავეცალოთ.

— არა, კლასიონ, იქნებ ჯობდეს გამოცხადება.

— გამოცხადებო? ქრისტეს გამოცხადებამ ვერაფერი უშველა ხალხის გაპირვებას, შენ რა უნდა უშველო?

— აბა რა აზრი აქვს ჩემს მალვას? სახლს ჩხრევენ, ოჯახს აწიოკებენ, მამას ემუქრებიან, სიძეს აწამებენ, შენც აგერ გადამუყვირ...

— ნაღვლიანი ზღაპრების დრო არ არის, პოლიკო! საქმე, რისთვისაც ოჯახს გვიწიოკებენ, მეთია ოჯახზე და თვითონ ჩვენზე. ჩაიცვი! ექიმმა მუდამ როდი იცის თავისი წამალი ცხენის შვავაშული მყავს, მასპინძელი გვიცდის. ღამის თორმეტამდე ხუნწში უნდა ვიყოთ.

მთავარიანი ღამე იყო. მაღე ზუთივე ამხანაგი ბორანთან დაქვეითდა. მეზორნეს ეძინა. „მეფეს სძინავს და მეზორნეს ეძინოს, რა გასაკვირია“, — თქვა კლასიონმა, ჩუმად ასხნა ბორანი და ცხენიან-კაციანად ყველანი გადმო მხარის გაიყვანა. ერთმა ლტოლვილმა ისკუბა, ხმელეთი ეგონა, გაუჩნულ წყალში ჩაეშვა წელამდე, პოლიევქტმა ურჩია, ხუნწამდე იბზინე, რომ არ გაცივდეთ, და ცხენს მოახტა. ბორანი კლასიონმა ერთ ამხანავს უკანვე გაატანა. მეზორნეს ისევ ეძინა. მათხოვრელი თავისი გზით წავიდა.

კლასიონი და მისი ზონები კი ამ დროს ხუნწისაკენ მიიჩქაროდნენ. მასპინძელი ფხიზლობდა, თუმცა ღამის პირველი საათი იყო. დალოდლი სტუმრები სუფრასთან მიიპატიჟა.

— ექვსი კაცი გვაკლდა, თორემ საიდუმლო სერობა გვექნებოდა, — იხუმრა პოლიევქტმა.

— რა იცი, რომ ტარასია-იუდას სული ახლა ჩვენს შორის არ ზის? — მიუგო კლასიონმა. — კარგია, რომ შენ მიცვალებულების არ გეშინია, ჩვენო იესო! — და მხიარული სერობა გრძელდება.

დილით კლასიონი უთენია მიდის. უნდა იზრუნოს პოლიევქტისათვის, და კიდევ რამდენი საქმე არის მოსავარებელი! თითქოს ჯაღო ჰქონდეს, ყველა საფრთხიდან უვნებელი გამოდის. საჭირო თანხებისაც თვითონვე შოულობს, პარტიას ფულს გროშს არ მოაკლებს. რამდენჯერ უთქვამთ კობას და ნოეს: ეს ფული საერთო საპირობისათვის გვაქვს და გამოიყენეო. კლასიონი ქვას ააგდებდა და თავს შეუშვებოდა: პარტიის ფულს წვრილმანზე როგორ დაეხარჯავო.

... რკინა ცეცხლში გამოიცდება, ხმალი — ოში, გმირი — განსაცდელში. კლასიონი დინჯი სარდალივით იხევეს უკან, მალავს პარტიულ ქონებას, ინარჩუნებს ძალებს. ეს ხემაგილობრივი წინამძღოლი და შეუღოვარი ადამიანი უფრო კაბინეტის კაცია, და არა თავზე ხელაღებული ვაჟკაცი, ხელში კარაბინის ნაცვლად წივნი უჭირავს. კლასიონი ორგანიზატორია და არა ფიარალი. ეს აძლევს მას მაღალი რანგის მოღვაწის იერს. ასეთი ადამიანის ცხო-

ვრებას შეფერადება არ უნდა. ვინც შთაქმინა მავლობისათვის ფიქრში ღამეებს ატენებს, სიკვდილს თვალს უსწორებს, ხმალს ყრუებით ხვდება და გამარჯვებას — მშვიდი დუმილით, ის არის ღირსი ალტაცებისა და არდავიწყებისა. მაგრამ მათხოვში საკუთარ სახლში სტუმრად ჩამოსული კლასიონი ფიქრობს არა იმაზე, რომ ალტაცების ღირსი საქმე გააკეთა, არამედ იმაზე, რომ ასე ცოტა გააკეთა.

...წევს კლასიონი და ოცნებობს სტამბის შექმნაზე. რამდენი პროკლამაცია ჩამოაქვს, მაგრამ რატომ არ უნდა ჰქონდეს მას საკუთარი სტამბა, რომ საქმე უკეთ წავიდეს? ხომ გათხარა საიმედო ორმო მატრონას სარდაფში, და ხომ შეიძლება ამ ორმოს გაფართოება? და აგონდება, როგორ ეხმარებოდა ესტატეს მეუღლედ, ჭკვიანი და ენერგიული რძალი პოკლამაციებისა და იარაღის შენახვაში. თვითონ თხრის, მატრონა მიწას ეზიდება და მიდამოს ზვერავეს, ან ამხანაგებისათვის სადილს ამზადებს; თან მანდილს ისწორებს, მეზობლოი ქართველი მდიდის სპეტაკ სიმბოლოს, თან გზას ვასცქერის.

— პოლიტიკურ საქმეებში მე მხოლოდ მიწას და მატრონას ვენდობი, — ეუბნება შუბლზე ოფლის წმენდით კლასიონი ერასტის.

— გამოდის, რომ მე არ მენდობი, რადგან არც მატრონა ვარ და არც მიწა — იცინის ქმა.

— ასე გამოდის! — და ხელში ბარს იღებს. — აბა როგორ უნდა გენდო, ერასტი, ასეთი გამოცდილი ზეინკალი ხარ და ერთი მეფისათვის კუბო გაგეთალა, იმდენი ვერ მოიცალე!

— შენ ის ჩამომისვენე და კუბოს თუნდაც ცხრას გავუთლიო, წითელ ხეს ჩამოვიტან სვანეთიდან.

— მეფის მოყვლა არ კმარა, ერასტი, უნდა მოყვდეს მეფობა!

— საოცარი კაცი ხარ, კლასიონ! — ზმის დაწვით ამბობს ერასტი. — მაგრამ მოკვდის, რანაირად იცოდა მამამ, რომ კლასის საქმისათვის თავს დაედებდი, კლასიონი რომ გიწოდებ?

— იცოდა! მამა ჭკვიანი კაცი იყო, ცეცხლი მიანდებდა.

— თქვენ იცით... მაგრამ ერთი დედასაც ჰკითხე. შფოთსა და დავიდარბას ვერ დავაღწიე თავიო. მართლაც, თავისი დღე და მოსწრება იმის ფიქრშია, კლასიონს ხიფათი შეეყრება, შვილის ხელით ვერ დავიმარხებო...

უხმენს კლასიონი ათასჯერ გაგონილ საუვედურს, საქმეს ამთავრებს და ხალხიანი აფორიზმით უჭრის:

— ერთხელ ჯობია სიკვდილი, ნიდავ დუღონებასა, ჩემო ერასტი! მინდა ჩემმა და შენმა შვილებმა გაძალებულ ცხოვრებას თავი

აბაჰი ჭეღმეშანი

მეგრები შინ არა ავადმხიან

დადწიონ. თორემ ორმოს თხრა ვის ეხალი-
სება!

... გრიალით გადაუარა კლასიონის ეტლმა
ცხრაას ხუთი წლის ხანძრებს. არ გამართლდა
დედის ფიქრი. გადარჩა „მისი ბიჭი“. სასწა-
ულს გავდა ეს გადარჩენა. და სასწაულოვით
დაატყდა ოჯახს თავზე იასაულის რაზმი იმ
დროს, როცა ამას ყველაზე ნაკლებად მოელო-
დნენ. ეს მოხდა 1907 წელს. კლასიონი ბოს-
ტანს ბარავდა. შინ დედა ფუსფუსებდა, თან
სიყვარულით უსმენდა შვილის ხმას: „ერთობა
ჩვენთვის ტანტია...“

— სულ ტანტი აკერია ენაზე! — ბუზღუნებ-
და თავისთვის. — გადაჭყვება ამ საქმეს ეს
ბიჭი! ღმერთო, დიფერე და თავქვეშ ბალიშად
ქვას დავიდებ. — და, მართლაც, ნინოს ლო-
გინქვეშ ჰქონდა ეს ქვა.

კლასიონს ხშირად სმენია ასეთი დაპირება
და ერთხელ უთხრა კიდეც: — დედა, გადაგ-
დე ეს ქვა, ღმერთი არც ისე სულელია, ერთი
ქვის გულისთვის თავისი მოსისხლე მტერი
დაიფაროს!

გულმოდგინედ ბარავდა მიწას.

ჭერ კვალი არ ჰქონდა ბოლომდე მიყუ-
ნლი, რომ თავს წაადგა იასაული და ცივად
განუცხადა — მეფის სახელით დაპატიმრებული
ხარო.

კლასიონის ამაყ სახეზე ერთი ძარღვიც არ
შეტკებულა. გულში კი გაიფიქრა: „დაავი-
ანდათ ამ ბრძენს. ერთხელ ავიდე ხელში პრო-
კლამაციის ნაცვლად ბარი და მაშინ მომადგენ
კარს!“

ბიძას ლამის გული შეუწყუნდა. ელდა ეცა.
კლასიონმა დაუპატიჟებელ სტუმრებს თავისე-
ბურად — დარბაისლურად შესთავაზა სკამი
და ძმას გადასახა: „რა მოგივიდა, ვაჟკაცი არა
ხარო?“

კლასიონი წაიყვანეს და ქუთაისის ციხეში
ჩასვეს. აქ დატრიალდნენ ამხანაგები, დიდხანს
არ გაგაჩერებთო საპყრობილეში, და კიდეც
შეასრულეს დაპირება.

მეტძროლი საქმეს დაუბრუნდა. წუთსაც არ
შეეძლო უქმად ჯდომა. სხლავდა, ბარავდა,
ქადაგებდა. რა დღესაც საქმეს არ გააკეთებდა
იმ დღეს დაკარგულად თვლიდა. მხნეობდა, ამ-
ხნევებდა. და ეწიდებოდა ორმაგ ტვირთს. —
ოჯახსა და უამთა სიკვებს. ციხის ამბავს რომ
ჰკითხავდნენ, ხელს ჩაიქნევდა: საქმეზე ვილა-
პარაკოთო, უქმად ჯდომის დრო რა სახსენ-
ებლიაო!

ციხიდან გამოვლის შემდეგ მალე სოხუმ-
ში გადავიდა. ამის შემდეგ მთელი ათი წელი
ისე გავიდა, ათასში ერთხელ თუ ჩამოვიდოდა
ხოფელში, თავი მოანატრა ცოლ-შვილსა და
ახლობლებს. სამაგიეროდ ჩამოსულს თავს
ეხლებოდნენ. შვილებმა იცოდნენ, რომ ძალიან
კარგი მამა ჰყავდათ, მაგრამ ბოროტი ადამია.

ნები დევნიდნენ და დიდხანს შინ გაჩერე-
ბა არ შეეძლო. ბავშვები — შვილები და ძმის-
შვილები — თვეობით და წოლობით ვერ ნახუ-
ლობდნენ ხოლმე. სამაგიეროდ თვეებისა და
წლების ამბავს ერთად მოუთხრობდნენ. ზის,
უსმენს და იცინის. გონებაშახველი მოსაუბრე,
მომლხენი, მოცეკვავე, სტუმარ-მასპინძლობის
მოყვარული კლასიონი ბავშვების მეგობარი-
ცაა. რას არ ჩამოუტანს ხოლმე! მთავარ საჩუ-
ქარს კი — გამაჩვენებს სამერმისოდ ინახავს.
ჭერაც არ დამდგარა მშრომელთა დრო. დედა
ისე გარდაეცვალა, ვერც კი ჩამოვიდა, თავისი
ხელით მიწა ვერ მიჰყარა. მეზობლები ამბობ-
დნენ: ღვთისნიერი ქალი იყო ნინო და ღმერ-
თმა სურვილიც აუსრულა: შვილის სიკვდილს
არ მოასწროს. ეს მოხდა 1915 წელს. შემდეგ
ხანი გავიდა, მაგრამ იგივე ამინდია. ახლაც
ფარულად არის ჩამოსული.

... მამლებმა მესამედ იუივლეს. ძილგამკრთა-
ლი კლასიონის ეტლი კარებთან გაჩერდა, და
იმ დროს, როცა ყველა იღვიძებდა, ღამენა-
ტივს კაცს ძილმა თვალი წაართვა.

დაიხურა მოგონებათა წიგნი. კლასიონმა
სულ ერთი საათი იძინა. შვეს მაინც დაასწრო,
კლასიონის ადგომა და სახლის გამხიარულება
ერთი იყო. მოგონებებით უფრო ჰქონდა თავი
დამძიმებული, ვიდრე უძილობით. მაგრამ არა-
ფერი დაიბიტო. მალე სუფრაც გაიშალა.

შლაშენით მიდიოდა რეაქციის წლები, რო-
გორც შავი სპილოები. კლასიონი იმედს არ კა-
რავდა, გადაწყვეტი ბრძოლისათვის ეშადე-
ბოდა. ხან ხონშია მისი ეტლი, ხან სოხუმში,
ხან ზუგდიდსა და სამტრედიასში. მათხიჯიდან
კლასიონი ზუგდიდს ჩადის. აქ, ოდიშის ერთ
კოხტა ფიცრულ სახლში მხიარულებია, კლა-
სიონი ჩამოსულა, სანატრელი სტუმარი, და
მეგრელებიც ჩვეული გულგაშლილობით შეს-
ვედრიან სახელოვან კაცს.

ერასტო და მისი ცოლ-შვილი კარგა ხანია
აქ გადმოსახლებულან, და კლასიონი აბა რა
კლასიონია, თუ ზოგჯერ მაინც არ ინახულა
მშვენიერი ზუგდიდი, მირად მწვანე ოდიში,
საუვარელი ძმის ოჯახი!

სადილს სადღეგრძელოები მოსდევს, სად-
ღეგრძელოს — ომანიათა სიმღერა. კლასიონი
არტისტული მოხდენილობით უვლის წრეში,
ქანცავს თავის ორეულს და შემდეგ თავის
საუვარელ სიმღერას აწევებს:

მე ვარ არსენა ჭორჯიაშვილი,
სახლში დავტოვე ცოლი და შვილი,
დედაც, ნუ სტირი, მამაც, ნუ სჩივი,
მე მოვაშორე ქვეყანას ქირაი!

— ისევ თავისი გამოურია! — ღმილით ტუ-
ქსავს რძალი. — გეყოფა, კლასიონ, ზუგდიდის

სულმწიფისაა მათხოგიდან გამომაქციე და არც აქ მათუნებ? — მაგრამ კლასიონი არ ცხრება, და მატროსა დარაბებს ვულვოდგინედ კეტავს.

— სიმღერას და სიმართლეს ვერ ჩაეკტავ, ჩემო მატრონა! რკინის კედელს გაარღვევენ, ხის დარაბებს კი არა! — იცინის კლასიონი, ფანჯარასთან მიდის, ფართოდ აღებს და ხედავს, როგორ მოუყრია ხალხს თავი კიშკართან.

— გაუმარჯოს თავისუფლებას! — იძახის კლასიონი და ხალხიც იმეორებს: „გაუმარჯოს!“

— ვან არის ეს კაცი, ძუკუ? — ეკითხება უბალახიანი ბერიკაცი მეზობელს.

— კლასიონ მეღაძე! — უხსნის უბალახიანი, და ირგვლივ ყველა იმეორებს ამ სახელს.

ამ დროს სოხუმის ქუჩებში მფრთხელ ტურასავით დამჩრწიან ჯიბილო და მისი დამქაშები. ხაფანგს აგებენ არწივის ბუდეში თუ არწივის ნადავლს ეძებენ, ძნელი სათქმელია, მაგრამ ისე ვართულებან, ოდელი ღვარად ჩამოსდით, და ღვინის ნაცვლად უოველ დუქანთან ნერწყვისა ულბავენ.

სამაგიეროდ შეღამებისას პეტრიელას დუქანში იყრიან თავს და იმართება ბნელი ადამიანების ღრეოზა.

— იცოდე, ჭმუხა, მარჯვენამ არ გიმტუხონს! — აფრთხილებს ჯიბილო ქვევრივით სქელ ნაძირალას, რომელსაც თავი გოვრას მიუტევს. ცხვრი კი — დაუირაებულ ქარხალს.

— ფიქრი ნუ გაქვს! — ხორხოცებს ჭმუხა. — ვახსოვდეს: მეძახიან ჭმუხასა. ბღღვირს ვავადენ მუხასა! ხომ კარვად ვთქვი, ჰა? მე იარაღიანი კაცის მეშინია, თორემ უიარაღოსთან მუშტითაც მივაღ.

— იარაღიანზე საშიშია, იცოდე! მარტო თავლებით ვახვრეტს ადამიანს.

— ვა! თავლები ხომ დახუჭული ექნება! ღამით ყველას სძინავს.

— შენი ნებაა, ოღონდ ის უნდა მოკვდეს. ძილზე კი იმედს ნუ დამაჟარებ. იცოდე, შელაზე სანადიროდ მიდიხარ და ვინმე ღწინ ღოფი არ შეგვეფეთოს!

— ისე შეაშინებ, შენი ათი თუმანი მაღაზიამდე არ გეყოფა, მთავარი კი მაღაზიაში შესვლაა, — ჩაერია ჩხირივით გამხდარი ალაწოდა.

— ზო, კუნაპეტა მართალს ამბობს, ათი თუმანი ცოტაა! — გამოცოცხლდა ჭმუხა. — ათ თუმანად, ღოფს კი არა, ცაფურა კურდღელს არ მოკლავს ჩემისთანა გამოცდილი მონადირე. და საზოგადო ვაჭრობა გრძელდება.

მატარებელი კი სოხუმს უბალოვდება და კლასიონ ფიქრობს. საქვეყნო საქმეზე, რასაც სიცოცხლის უკეთესი წლები შესწირა.

სოხუმში დაბრუნებული კლასიონი მსოფლოდ ორიოდ საათს უთმობს თავისი მაღაზიის საქმეებს და საქაროდ ლაკობასთან მიდის.

ეს მაღაზია მსოფლოდ თავშესაფარი იყო, სადაც გაუარკვევლობის წლებში კლასიონი, დღისით ნოქრად მუშაობდა, ღამით კი — „შტაბის უფროსად“. თან ცოლ-შვილს ეხმარებოდა, თან ბინის ქირას იხდიდა და პარტიულ დაჭაღებებზე ხარჯავდა იმ მცირეოდენ თანხას, რასაც პაციოსანი შრომით შოულობდა. სიცოცხლის ბოლო წლებში კლასიონს ვაღებე ჰქონდა. თანამებრძოლთა და მეგობართა — ქინკალიშვილის, ძიძიგურის, ახობაძის, ბახტაძის და სხვათა მოვლენებიდან ჩანს: კლასიონს არ გაუჭირდებოდა, ნაშოვნი ფული საქვეყნო საქმეზე რომ არ ეხარჯათ.

— ფულს კი არა, თავს არ იზოვავს ჩემი კლასიონი! — იტყუდა ხოლმე სიცოცხლეში დედამისი. — დურათო უშველდი! გადაჰყვება ამ საქმეს!

— ფიქრი ნუ გაქვს, დედაჩემო! ამხნევებდა კლასიონი სიტუვით თუ წერილებით. — ერთ ჰქვიან კაცს უთქვამს: მე აქ ვდგავარ და სხვანაირად არ შემძლიაო. შენ ხომ ნაკითხი და შეგნებული ქალი ბრძანდები, ყველას შენ ვვასწავლე წერა-კითხვა და ახლა მაღატობ?

— ერთი დედის ვულვაც ჩავხედა და გაიგებ... „შვილო, მეფე ხომ ჩამოაგდეთ და ახლა ვიღას ებრძვი? — არ ისვენებდა მოხუცი... აწ უკვე განსვენებული სურათი...

— მეფე ჩამოვადგეთ, მართალია, მაგრამ... როგორ ვითხარ, დედა? ჭერ მაინც არ არის ის, რისთვისაც ვიბრძვი. საქმეს ბოლომდე უნდა მიყვანა. მე ლენინის საქმეს უნდა ვემსახურო. ჩემი ვალია, დროშა შეუზღალოვად ჩავაბარო ბელადს, თუნდაც სამტრო ქარში ფერი გაუყრეს და საკუთარი სისხლით მომხედეს შედეგად.

კლასიონს არ უყვარს მაღალფარდოვანი ლაპარაკი, ისიც თავის თავზე, და რაკი ასე ლაპარაკობს, თავის სიტყვას საქმესაც მიაუთლებს. რა ვქნა, შვილი ჩემია, აზრი კი თავისი აქვსო! — და მოხუცი ქალი ნაღველად გულში იკლავდა. სურათი იყო და დუმდა.

შეუპოვრობის გარდა კლასიონი განირჩეოდა პიროვნული მთლიანობითა და სამაგალითო სიმტკიცით „იყავ ერთ-ერთი, იწაზე დმერთი!“ — იტყუდა ხუმრობით.

სოხუმმა მიიტაცა კლასიონი. გერგოვესკის ქუჩას არ შორდება. მძა თუ მოკითხავს ზოგჯერ, ახლაც ჩამოსულა, ხურჩინით ჩამოუტანია

ბაბაქი ზაღორშაძე
გმირები შინ არა აკლავიან

დგინო, შემწვარი ქათამი, ხილი... გაიხარა კლასიონმა, შუბლი გაეხსნა, შინაურები მოიკითხა.

— რა უკრით სააღდგომოდ გელოდებიან, — და საუბრის საგანს ცვლის. — აჲ, კლასიონ, დღეს ვინა ვნახე სადგურზე? ჭიბილო!

— შენც გიპოვნია სკოლამონ დიდი! აქ რა ქარმა მოაგდო? ჩვენ ის დიდი ხანია ხომალდის ბანიდან გადავისროლეთ.

— მით უმეტეს! ალბათ ბაგირს ჩაეჭიდა... ამ კაცს ერბოდა, კლასიონ!

— თვითონ მერიდოს! — შუბლი შეიკრა ამჟამა მათხჯელმა.

— მომისმინე. „ხუნხუნას“ ერურჩულებოდა.

— მაშ ხუნხუნაც აქ ყოფილა! რა გიკვირს? ხმა წავართვით და ახლა ჩურჩულით ლაპარაკობენ.

— მაგრამ ვინც ჩურჩულით ლაპარაკობს, პატრონს საქმეზე არ ლაპარაკობს.

— ეს ადრეც ვიცოდი: სად მხლავი ჭიბილო და სად პატრონება!

— კლასიონ! შენ ხომ კაცი ვერაფერს შეგაჭერებს! მაინც გული ასე მეუბნება: ამ კაცს უფროსილი, ძმაო, კოკა ყოველთვის წყალს არ მოიტანს.

— შერე, გატყდეს კოკა წყალზე! ახალ კოკას აიღებენ. ის მითხარი, ჩემი ლუბა როგორაა, ისწავლა წერა?

— ლუბა ჰქვია გოგო, კარგადაც სწავლობს და კარგადაც წერს — უხალისოდ მიუგო ძმამ.

— რა ვიცი, იქ როგორ წერს და აქ კი მისი ნაწერიდან ვერაფერი გავარჩიე, თუმცა ეშმაკის ნაწერს წაფიქთხავ. ალბათ ცხენის-წყალზე გამოსვლისას ფუჭდება ნაწერი...

— არა, კლასიონ! ლუბა ჰქვია გოგო. ამბობს, თვითონ იუს კარგად მამა და ჩვენ რა გვიკობა, არაფერი გვაწუხებს! ბოროტი ადამიანები აწუხებენ მამას.

კლასიონის შუბლზე ნაოქი გამოჩნდა, მის ტუჩებზე კი, ჰალარა უღვავებებს ჰქვოთ, წამიერმა ღიმღიმა გადაირბინა.

— ცოტაც მოითმინოს. ბოროტი ადამიანების დრო მიდის და ჩემს ქალიშვილს უკვე კეთილ ადამიანებზე ექნება საქმე.

— ეჰ, რა ვიცი, კლასიონ... ძალიან გავწაღებულე კი ვართ და... თავს მაინც გაუფრთხილდი! საუბარი გვიან დამემდე გრძელდება.

მოუცლელია კლასიონი. სოხუმის ორგანიზაცია ძლიერია, იცის თავისი ვალი, და ვინც თავისი ვალი იცის, იმას საქმეს რა გამოუღევს! მოკლეა და საქმიანი კლასიონის წერილი: „ამხანაგო ელისაბედ... ჩვენ აქეთ კარგად ვართ... თუ ასეთი დაქცეული ამინდები გავრძელდა, წამოსვლა გაქირდება. აქ თავისუფლად ხდება კრებები. ნიკოლოზი ძირს გადმოვავდეთ და ახალი მთავრობა დავაყენებ. კრებებზე ნუ დადი-

ხარო, რომ მეუბნებოდი და გეშინოდა. ახლა ჩვენს ხელში არის ყველაფერი“... მაგრამ ასე წერს სანუგეშოდ, იცის, ბრძოლა კიდევ გაგრძელდება, ამიტომაც გადაკრთა ლაპარაკობს რეაქციულ უამინდობაზე. კიდევ რამდენ ხანს იქროლებს კლასიონის ეტლი ამ სტრიქონების დაწერის შემდეგ? განა ცოტა გმირი დაცემულა ტრიუმფის კვირამაღზე?

●

კლასიონი კრებიდან ბრუნდება. წინ ჭიბილო ეჩნება. ძმასთან საუბრის შემდეგ ეს შეხვედრა უფრო არ ესიამოვნა. „რალაც გურებას მიფუჭებს ეს მძაღე კაცი, — ფიქრობს თავისთვის. — შავი ჭირივით გადაწყვიდა. ჯობდა, შავ კატას გადაერბინა“.

— გამარჯობა, კლასიონ! შენ ამ კრებაზეც ჩინებულად ლაპარაკობდი.

— რა იცე? მამაკიე და არ, შემომჩენიხარ.

— სწორია, მაგრამ დავაფიქვდა, რომ თვალების გარდა მე მაქვს ყურებიც...

— და თანაც ყველაზე უფრო გრძელი, როგორც კი როდისმე მინახავს. მაგრამ რისთვის გასარჩე ეს შენი მშვენიერი ყურები ზედმეტად? პატრონის ხალხისათვის ჩვენ კარი არ ჩაგვიკეტია.

— ვისაც თავისი აზრი აქვს, ყველა უპატიოსნოა?

— სრულიადაც არა. ახლა რას მიბრძანებ?

— მბრძანებელიც შენა ხარ და ბრძენიც. მინდა გთხოვო, თითო ჰქია გადავკრათ, თუმცა სხელიდან გამაგდე, მე მაინც მიყვარხარ, — და ეს უკანასკნელი სათქმელი თითქოს უღელე დააგდა.

— ამისათვის ჩამოხვედი სოხუმში?

— დიას.

— ტყუილად გარჯილხარ. შენ უკვე საკმაოდ დაგიღვივია, მე კი არა ვსვამ.

— გარდა ამისა, სულ დამავიწყდა, მინდა გადმოგცე ნოე ზამერეკის სალაშა.

— მაღლობელი ვარ, მაგრამ ამისათვის კაცი სარდაფშიც არ ჩავა, სხვა ქალაქში კი არა.

— კიდევ დამაბარა: დაბრუნდეს კლასიონი ჩვენს ბანაკშიო.

— დაბრუნდესო? ცოტა შეშლბა: როდის ვიყუვი იქ?

— არა, გადმოვიდესო, — შეასწორა ჭიბილომ.

— გავიგე, გადმოვიდესო. — და ამ აუღელვებელ კაცს სისხლი საფეთქელში მოაწვა, — შერე, რისთვისაო?

— სულ ერთია, გამარჯვება ჩვენია, ბოლშევიკები მარცხდებიანო.

— ეს ალბათ ბიბლიაში ამოიკითხა! გადაეცი შენს ნოეს, რომ კლასიონი არის, იყო და იქნება არა იმის ბანაკში, ვინც იმარჯვებს ხოლმე, არამედ მასთან, ვის მხარეზეც სიმართლეა, და მასასადამე, საიმედოდ გაიმარჯვებს კიდევ.

— შენი ნებაა... ჭიქა ღვინო მანც ვადაგ-
ვერა!

— გმადლობ, ჭიბილო, სხვაგან მელთან.

— მაშ იმ სხვაგან ჭიბილოც ვაისხნენ, — იქე-
დნურად გაიცინა მსტოვარმა და წავიდა.

— მთლად მოუწამლავთ ეს კაცი, მართალს
ამბობს ერასტი, — კლასიონმა ზიწლით გადა-
ფურთხა და გეორგიევსკის ქუჩაზე შეუხვია.
ქმას წამოეწია, ესტატემ მკლავში ხელი ჩაავ-
ლო და ჰკითხა:

— კლასიონ, ხომ არავინ შეგხვედრია?

— არავინ... ესე იგი, ჭიბილო შეგხვდა.

— შენ კი ამბობ, არავინო! ჯობდა თვითონ
ბოქაული შეგფეთებოდა ან ისახული თავისი ასე-
ულით. კეთილი სული არ უნდა იყოს ეს „ხო-
ნალიდანი“ გადაგდებული კაცი“.

— ასეთი რა შეუძლია?

— ბევრი რამ. სულ აქ ტრიალებს. ერთი
ნაცნობისთვის შენი ჩამოსვლა უკითხვს ამას
წინათ. გუშინ ვიღაც ლაწირაკებთან დამწოდა.
ნოეს ყურმოჭრილი ყმა, ნოე კი მოსისხლი
მტერია შენი. უფრთხილდი ამ კაცს, ჩამოდი
ჩემთან.

— ხელო მეც საქმეზე მივდივარ. როცა დე-
ბრუნდები, გაუფრთხილდები, — იცინის კლა-
სიონი და ძმა ევოში შეჰყავს. — ჩამოვალ,
ოღონდ ცოტა გვიან.

დიდხანს იზლართებოდა მზავრული ქსელი.
დიდხანს ვაგრძელებდა შენატუხტების ნადირობა
რევოლუციის მამაც მოღვაწეზე. ვერცხლისწყ-
აღს ჰგავდა ეს მოუსვენარი ადამიანი, ვერ დაი-
ხელოდა, ათაბაგის გაწბილა დაგეშილი მსტო-
ვრები.

გავიდა მღელვარე 1917 წელი. ზანტად შემო-
აბიჯა ცხრაას თვრამეტმა წელიწადმა. ხანძართა შუქ-
ზე და სისხლის გუბეში აღნიშნა წამებულმა
ხალხმა ახალი წელი.

სამ იანვარს კლასიონი ღამის გასათევად მალა-
ზიაში დარჩა. ბნელი ღამე იყო. გამგე საქმეზე
წავიდა და პატარა მიშენებულ ოთახში კლასი-
ონს ეძინა. ბანდიტებსაც ეს უნდოდათ. ბოლშე-
ვიკების ეშინოდათ და ნაბრძანები ჰქონდათ ისე
მოეწყობთ საქმე, რომ მალაზიის გაძარცვის ნილ-
ბით პოლიტიკური მკვლელობა ჩაედინათ. ამი-
ტომაც ეს საქმე დღემდე ბურჟუასთან მოცული.

საქმე უბრალოდ მოხდა. ყაბალახში გახვეუ-
ლმა არამზადებმა კარი შეამტვრიეს და რევოლ-
ვერისმარჯველური ჭმუხა უკონილბაშურად დაბ-
ღნეჭილი სახით მიუახლოვდა ნახევრად ჩაცმულ
უიარაღო კაცს. იდგა მკვლელობა წინაშე ამაჟად
თავაწეული კლასიონი, როგორც ჭიჭილა ადმი-
რალი კოლინი ბართლომეს ღამეს და სასტიკი
არწივისებური მტერით ზვრეტდა მსტოვართა
ლაქების, რომელთაც სინდისი გაუიღეს და რე-

ვოლვერი შეიძინეს. „მხალეობი სროლასაც
ვერ ბედავენ!“ — გაუფლდა თავში და იანა
მწარე შეცდომა — უიარაღობა.

— შენ ამბობდი, გაიმარჯვებს მუშათა კლასი-
ონი? — სცადა ხუმრობა ერთმა ბანდიტმა.

— მე ვამბობდი ამას და თუ საჭიროა, გავი-
მეორებ კიდევ! — ზიწნარები სიამაყით თქვა
კლასიონმა.

— თუ მოასწარი, — და ავაჯამა იარაღი ას-
წია.

— ვინ ხარო, რა გინდაო ჩემთან? — დინჯად
იკითხა კლასიონმა.

— მტრები! — დაიღრიალა ჭმუხამ.

— მე მტრები არა მყოლია, და თუ ვინმე ჩე-
მი მტერია, ეს იქნება მშრომელი ხალხის მტერი.

— ჯობს ილოცო, აქ კრება როდია! — დაი-
სისინა აწოწილმა კაცმა და სახლეთს ხელით
დააწვა.

— ხომ არ გავიუდი, ავაჯაკო! — შესძახა
კლასიონმა, სკამი აიტაცა და სახეში სტუარცნა.
აწოწილი კაცი ჩონჩხივით მოწყდა და გრილით
დაეცა სკამებს შორის, მაგრამ ხმაური არავის
გაუგონია, რადგანაც გარშემო არავინ იყო. იმა-
ვე წამს გავარდა ჭმუხას რევოლვერი და ტყვიამ
მკერდი შეუნგრა მათხოველ არწივს.

დაეცა. როცა ბანდიტებმა მიახლოვება გაბე-
დეს, მისი გული ძლივს და ფეთქავდა. ორი
დღის შემდეგ, როცა მახლობლები ჩამოვიდნენ,
ის უკვე მკვდარი იყო. „პარტია... დედა...“ —
აი მისი უკანასკნელი სიტყვები

ამ წუთებამდე ის ერთგულად ემსახურებოდა
ხალხის საქმეს, მისცა მას ყველაფერი, რისი მი-
ცემაც კი შეეძლო, რაც გააჩნდა, გააჩნდა კი
მხოლოდ სამი რამ: რწმენა, ნიჭი და სიცოცხლე.

ალარ იყო კლასიონი. ავაჯაკები წავიდნენ
იქით, საიდანაც მოვიდნენ: — უკუნი ღამის სა-
მეფოში. თან წაიყვანეს დაცემული კუნაპეტა.
კვალი დაიკარგა. სამი დღის შემდეგ გაღრმედი
მკვლელები ეტლმა გადაჩნხა. სრამში იპოვნეს
დასახიჩრებული არამზადები.

ალარ იყო კლასიონი. ხალხი დუმდა. ზოლო
როცა ნოე ზომერკმა საეჭვო კმაყოფილებით
ჩაილაპარაკა: „დაცემულია“. — პოლიევქტმა
ცივად გაუმეორა მანიბალის სიტყვები, მაპარ-
ბალს რომ უთხრა:

— შენ ცუდად იცნობ რომს: ის დამარცხე-
ბულია, მაგრამ არა გატეხილი.

დემონსტრაციად იქცა კლასიონის გასვენება.

ცხრა იანვარს მათხოჯში გამოჩნდა წითელი
ღროშა. მედროშეს მოხდევდა ყვავილებში ჩაფ-
ლული კუბო და ზღვა ხალხი. სამტრედიის ქუ-
ჩიდან ეტლით ჩამოსვენებული ნეშტი ბაღთან
დაასვენეს. აქ შეჩერდა კლასიონის ეტლი. ორა-
ტორი ორატორს ცვლის. მეუღლე თიბეს იგ-

დევს, სახეს იკარავს: რად დამიქციე ოჯახი? ეს იყო გამარჯვებული ჩამოვადო? მაგრამ მაღელ გამხნედა. სულით არ დაცემულა. კლასიონმა ასწავლა ქირში გამაგრება. მხნედ გავუძღვებო ოჯახს. ვასწავლიო შეიღებს, სიტყვა მისცა დაღუპულ მეგობარს.

შათხოვი გლოვობს. „ბრძოლა“ მძიმე მწუხარებით იუწყება: საზიზღარმა მკვლელებმა ხელიდან გამოგვაცადესო ჩვენი ერთგული, გულწრფელი, გამბედავი კლასიონი.

სულ რაღაც თვე-ნახევარი გავიდა ამ განცხადების გამოქვეყნების დღიდან და რეაქციულმა ძალებმა იმძლავრეს, დახურეს გაზეთი „ბრძოლა“.

ამიერკავკასიის კონტრრევოლუციური ბლოკი — კომისარიატი და სემიმი — ახალ მძიმე სიძინელებს უქმნიან გამარჯვებულ ნაღსს, იწყება ბოლშევიკების დევნა, დახვრეტა; კავკასიის გამოყოფის მცდელობა.

ეს იყო დაპირილი ურჩხულის უკანასკნელი გაბრძოლება. განახლებული ქვეყნის მზე ამოდიოდა. კლასიონი აღარ მონაწილეობდა ახალ მოვლენებში, მაგრამ ხალხი ისევ იმეორებდა მის საუვარედ სიმღერას:

მე ვარ არსენა ჭოროჭაშვილი,
თავისუფლებას შევწირე თავი.

აი, ეს ამბავი ამოტივტივდა დავიწყების ნისლიდან, როცა მოზეიმე შათხოველთა იმედთან სახეებს შევცქეროდი. განა ბუნებრივი არ იყო, რომ თავიანთ კოლმეურნეობას დაარსების დღიდან კლასიონ მელაძის სახელი უწოდეს?

„მამა თავმდაბალი კაცი იყო და ჩვენ, მის შვილებს, ყოყოჩობად მიგვანდნა მამაზე წერა, ამიტომ ვღუმიღით“, — გვითხრა კლასიონის ასულმა ლუბამ, სანიმუშო ქართული საშუალო სკოლის დირექტორმა და თბილისის საქალაქო საბჭოს დეპუტატმა. თავმდაბალი მემკვიდრის ამ სიტყვებშიც იჩენს თავს რევოლუციონერის ოჯახის სამაგალითო ტრადიცია. მაგრამ ჩვენ, სხვებს, რომელთაც არ გვწლუდავს ასეთი მორალური მიზეზი, განა შეგვეძლო გვეპოვნა რამე გამართლება ჩვენი დუმილისათვის? ახლა, როცა კლასიონის ცხოვრების სურათი დაახლოებით მაინც აღვადგინეთ მკითხველთა წარმოდგენაში, გულსაც ის ცხოველი სხივი ეფინება, რასაც ვალმოხდილობის განცდა აღანთებს ხოლმე.

საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის დედაქალაქია მოსკოვი.

სსრ კავშირის კონსტიტუციიდან

ზაზა ბანიჩილაძე

პ ა ტ ი მ ა რ ი

„ვა, ბიჯო, დავიგვიანეთ“ — თქვა დაბალმა გაბრაზებით და ბოღმით გახე-
და სადგურიდან ზღაზენით დაძრულ
მატარებელს. „თფუ, შენი“. მისი თანმ-
ხლები პოლიციელი გაკვირვებული მის-
ჩერებოდა მატარებელს. „იპ, წავიდა?“
— თქვა ბოლოს. „არა, შენ მოგიცდი-
და“, — დაუბრიალა თვალები დაბალმა.
მატარებელმა დაჰკივლა და ბოლი
ამოუშვა.

„წავედით,“ — თქვა დაბალმა. მედ-
როშკემ ცხენებს მათრახი გადაუჭირა
და თაფქვე დაეშვა. დროშკაზე, ამ სამს
გარდა, კიდევ ერთი, ასე, ოცდაათს მი-
ტანებული წვერგაუპარსავი კაცი იჯდა.
ვეება ბეჭებით მშვიდად მიყრდნობო-
და საზურგეს და, ეტყობოდა, არაფ-
რად ენადღეღებოდა მატარებელზე და-
გვიანება.

დროშკა სადგურის შენობასთან მი-
რაზრახდა. დაბალი, რომელიც თანამ-
დებობით უფროსი უნდა ყოფილიყო,
უმაღლე გადმოხტა, წვერგაუპარსავს
მკლავში ხელი ჩაჰკიდა და ჩასვლაში
დაეხმარა, რადგან მას ორივე ხელი
უკან ჰქონდა გაბაწრული. აღელვ-
ებულმა თოფი ხელში აიღო და ტუსაღს
ჩაჰყვა.

„ბიჯო, ახლა უკან რო დაბრუნდები,
ბოჭაუღს მოახსენე, ამ მატარებელზე
დაიგვიანეს და სადამოსას გაჰყვებიან
— თქო, გაიგე? — უთხრა ბრძანების კი-
ლოთი დაბალმა მედროშკეს და თვა-

ლები დაუბრიალა. „პოოდე“ დაუქნია
თავი მედროშკემ და ცხენები დასძრა.

ფორმიანებმა წვერგაუპარსავი შუაში
ამოიყენეს და სადგურის ბაქანზე გა-
ვიდნენ. არსად კაცის ჰაჭანება არ იყო.

„აქ დაჯექ!“ — უბრძანა დაბალმა
პატიმარს და იქვე, ბალახზე მიუთითა,
— შენ კი თვალი არ მოაცილო, მე ახ-
ლაც მოვალ“.

იგი სადგურის შენობისაკენ გაემარ-
თა. გაფხორილი მიდიოდა. სანამ შენო-
ბას მიუახლოვდებოდა, იქიდან წითელ-
ქუდიანი კაცი გამოვიდა და ფეხების
ფლატუნით გამოემართა. ფორმიანი
გაჩერდა და კიდევ უფრო გაიჭვიმა.
ხოლო როდესაც წითელქუდიანი გაუს-
წორდა, რისიანად დაიწყა: „შემდეგი
მატარებელი როდის გადის ქალაქის-
კენა?“ წითელქუდიანმა თავი ასწია და
გაკვირვებით შეათვალიერა ფორმიანი.
ერთხანს უყურა, თითქოს ფიქრობდა,
ვუპასუხო თუ არაო; მერე გზა განაგ-
რძო და უკან მოუხედავად ჩაიბურტ-
ყუნა: „დაახლოებით ცხრის ნახევარ-
ზე“.

ფორმიანი გაბრაზდა. „ზუსტადა...
ზუსტადა... მე შენ გელაპარაკები, კა-
ცო. სად გარბიხარ?“ ხოლო როდესაც
წითელქუდიანმა ყურიც არ შეიბერტ-
ყა, უშნო ძუნძულით უკან გაევიდა:
„კაცო, არ გეყურება? ზუსტადა... რო-
დის გადის, ზუსტადა, არ იცი?“

წითელქუდიანი გაჩერდა, დაფიქრა

და ნაწყენი კილოთი უბასუნა: „როგორ არ ვიცი, კაცო. ათი წელიწადია აქა ვმუშაობ და მე თუ არ ვიცი, მა ვინ უნდა იცოდეს?“

„მერე მითხარი რაღა.“

„ზუსტადა, არა?... ზუსტადა ჩამოდის ცხრის ნახევარზე... დაახლოებით.“

„ზუსტად მითხარი, კაცო. არ მინდა. დაახლოებით“ — გაცეცხლდა დაბალი.

„რად გინდა ზუსტადა? მაინც ცხრის ნახევარზე უნდა მოხვიდე და...“

„რად უნდა მოვიდე ცხრის ნახევარზე?“

„თუ ქალაქ წასვლა გინდა, ეგრე უნდა მოხვიდე და...“

„კაცო, შენა რანაირად მელაპარაკები. როდის გადის მატარებელი განრიგითა, არ მეტყევი?“

„რატო არ გეტყვი, რა? განრიგითა ცხრას რო ხუთი წუთი აკლია, მაშინ გადის, მაგრამა ხანდახან აღრე მოდის და აღრევე გადის. ამიტომაცა ცხრის ნახევარზე აქ უნდა იყო.“

„არ იგვიანებს ხოლმე?“ — დაეჭვდა დაბალი.

„როგორ არ იგვიანებს. გუშინაც და იგვიანა ორი საათი... გუშინწინაც.“

„მა აღრე როდისღა მოდის?“

„რა ვიცი, აბა? თუ მემაჩანეს ექვარება სადმე, მოდის ხოლმე.“

წითელქუდიანმა ჩათვალა, რომ საუბარი ამოწურული იყო და გზა განაგრძო ფეხების ფლატუნით.

ფორმიანი ჯიბეში ჩაძვრა, იქიდან დიდი ჯახბირით ძეწკვზე გამობჰული ვეებერთელა საათი ამოაძვრინა და დახედა. ორი საათი იყო. „თფუ, შენი“ ჩაილაპარაკა და იქით გაემართა, სადაც პატიმარი ეგულებოდა. მის გვერდზე მდგარ გრძელ სკამზე მოთავსდა. გაბრაზებით გადააფურთხა. პოლიციელს მოუბრუნდა და თვალი კარგად გეჭიროს გასძახა, მერე სკამზე უკან გადაწვა და თვალები დახუჭა.

სადგურზე სიჩუმე გამეფდა. ტუსადი მხარეთმცოდნე წამოწოლილიყო და მშვიდად მიეღულა თვალები. ყარაული იქ-

ვე ლობეს მიყუდებოდა და შემოდგომის თბილი შუადღის სურნელით გარუებულს ძილი ერეოდა, მაგრამ თავს ძალას ატანდა და გამოსაფხიზლებლად მაღი-მაღ ფეხს იცვლიდა.

სკამზე მოკალათებულმა ფორმიანმა ცალი თვალი გაახილა, ეტყობოდა, მზეს შეეწუხებინა. უხალისოდ წამოიწია და საათის ამოღებას შეუდგა. სულ ათი წუთი გასულიყო „უპ, შენი!“ ჩაბურტყუნა და სადგურიდან გასვლა გადაწყვიტა წყლის დსალეგად. „ემ საათში მოვალ“, — გასძახა დარაჯს და სადგურიდან გავიდა.

თვითონაც აქაური იყო და ახლა ძალიან უნდოდა თავისიანებში გაეცლო. მოასწრებდა კიდეც, მაგრამ იცოდა, სამსახურეობრივი მოვალეობის შესრულების დროს, ეს არ შეიძლებოდა. პატიმარი ქალაქში უნდა ჩაეყვანა.

წყაროს მიადგა და ანკარა, ცივ წყალს დაეწაფა. გული რომ იჯერა, ქუდი მოიხადა და წყალი სახეზე შეისხა; ცხვირსაბოცით სახეს რომ იმშრალეზდა, დაინახა, ვიღაცა ახალგაზრდა ქალი, ვეება ღოჭით ხელში, მისჩერებოდა.

„უი, ქა, კინალამ ვერ გიცანი! ვაჟა არა ხარ, ჩვენი ნატოს ნათლიაი?“

ვაჟას არაფერად ეპიტნავა ნათლიდელას აქ შეხვედრა, მაგრამ რას იზამდა. ქალი მისი მეგობრის, მიტოს ცოლი იყო. ნათლული მოიკითხა, მიტოც და დაუმატა:

„აქა ვარ სადგურზე. მატარებელს ველოდები.“

„უი, ქა, სადგურზე. რათა ხარ? ჩვენსა ვერ ამოხვიდოდი?“

„მარტო არა ვარ“, — აუხსნა ქალს.

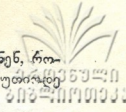
„ახლავე მიტოს დაუძახებ“ — თქვა ქალმა.

„არ დაუძახო, მაინც არ ამოვალ“, — მიუგო ვაჟამ გაბრაზებით და მერე დაუმატა:

„მიტოს არ უთხრა, რომ აქა ვარ.“

„იმე, ხო მამკლავს, რო არ უთხრა.“

„ნუ ეტყვი და რას გაიგებს.“

„მკითხავს და რა ვუთხრა?“

„რაც გინდა, ის უთხარი, მაგრამა ჰემს აქ ყოფნაზე კრინტი არ დასძრა“, — თქვა ვაჟამ და სადგურისკენ გაემართა.

„მამკლავს, კაცო, გამაგდებს“. — მიაძახა ქალმა.

„თუ შენი“ ჩაილაპარაკა ვაჟამ და გზა განაგრძო.

ათილდე წუთიც არ გასულიყო, რომ სადგურის ბაქანზე მიტო შემოგორდა. ხელების ქნევით შორიდანვე დაიწყა: „ვაჟა, ბიჭო, აქ მო, რა. რად მემალეები, კაცო, ნაწყენი ხო არა ხარ?“

„რად უნდა ვიყო ნაწყენი?“

„მამ გაღმოს, რა, ერთი პური გავტეხთ“, — შეეხვეწა მიტო.

„მე პური გავტეხთ და მერე თავი გამოიტეხონ, არა? შენა, იცი, რას გეტყვი, ძმაო, არსადაც არ წამოგყვები. ე. კაცი მყავ ქალაქ ჩასაყვანი“, — შეუტია ვაჟამ.

„მეწყინება, ვაჟა.“

„გეწყინოს, რა... აი დარდი. შენ გეწყინება, მე კი მეტყინება“.

„წამო, რა. ქალმა სამზადისი გამართა. ხაშლამა მაქვ ისეთი, რომა... მწვადიც შევწვით... ღვინოს არ დავაძალე“.

ვაჟას უკვე მაგრად შიოდა, თან ნათლიმამის მომდღურებაც არ უნდოდა: „მა ამას რა ვუყო?“

პატიმარი გამოფხიზლებულიყო და ყურადღებით უგდებდა ყურს მათ საუბარს. „კაცო, შენ წადი, მე აქ ვიქნები“. — უთხრა ფორმიანს ისე, გეგონება, ნებას რთავსო.

„აქ იქნები, მა სად იქნები!“ — შეუბღვირა იმან, მერე კი ყარაულს ბოდიშის მოხდით გადაულაპარაკა. „ხო ხედავ, არ გამოდის. ცოტა ხნით მივალ და მოვალ. შენა ფხიზლად იყავი“.

ლაპარაკში მიტოც ჩაერია: „გამოუშვი, რა!“ — შეეხვეწა იგი ყარაულს. ამაზე ვაჟა გაგულისდა. „შენა, ბიჭო, ხომ არ გაგიყებულხარ. ვისა სთხოვ ჩემ გამოშვებასა? მე ვარ მავისი უფროსი! მაშა“.

ვაჟა და მიტო სახლს მიაღწენ, რომელიც სადგურიდან სულ ხუთილდე წუთის სავალზე იდგა.

შესვლისთანავე მიტომ თითო არაყი გადავკრათო. საჭმელიც დააყოლეს მეოთხე ჭიქაზე ვაჟა დაუთაცურდა. „კაცო, ი ტუსალი არსად სადმე გაექცეს იმ ბიჭსა... ძალიან ბრიყვი ჩანს“.

„ვაჟა, — უთხრა მასპინძელმა, — მეც ვერ მოვიფიქრე და ვერც შენა. ისინიც უნდა წამოგვეყვანა“.

„შენა ხომ არ გაგიყებულხარ“.

„რათა, კაცო? ქართველები არა ვართ. მერე რა, რო რაღაცა დაუშავებია. პურიჭამა მაგასაც ეყვარება. თანაც აქვე გეყოლება. თვალი შენვე გეკირება“.

ეს ბოლო აზრი ვაჟასაც ჭკუაში დაუჯდა. სადგურზე გაბრუნდნენ. იქით გაუხვიეს, სადაც ორნი ეგულებოდათ. ვაჟას პირკატა ეცა — იმ ადგილას არავინ იყო. ბუდიდან რევოლვერი წააძრო და სასაცილოდ აყვირდა: „გაიქცა, გაიქცა!...“

მოულოდნელად სადგურზე მიკრული ღუქნიდან სიმღერა მოისმა. „წავალ და წავალ, აღზევანს წავალ. ნეტავ რისთვინა? მარილისთვინა“. სიმღერა შეწყდა: ვაჟა ღუქნისკენ გაძუნძულდა, მაგრამ სანამ შიგ შევიდოდა, ფანჯრიდან შეიხედა: დარაჯი და პატიმარი სუფრას უსხდნენ, წინ ცოტა საჭმელი და ბოთლით არაყი ედგათ და პოლიციელი ჭიქით არაყს ასმევდა ხელებგაკრულ პატიმარს. უფროსის დანახვაზე გველნაკბენივით ზეზე წამოიჭრა, თოფს ხელი დასტაცა და გაიქცა.

„რასა შვრებით?! — დაიღრიალა უფროსმა.“

„მოშივდა ცოტა და პურის საჭმელად შემოვედით“.

„ე ბოთლი! ე ბოთლი რაღად გინდოდათ?“

ვაჟა მაჩიქილამი
პატიმარი

„მადისტვინა“ — უპასუხა პოლიციელმა.

„აჲი შიოდო?“

„მე არ მშიოდა და...“

„უჰ შენი... მაშინ არა გშიოდა; მამა-სახლისი რო ცემე?“

პატიმარმა ბოლმეიანი თვალებით გახედა დაბალს.

დუქანში მიტოც შემოგორებულიყო: „ვაჰ, პურიჭამას გაუმარჯოს!“

ვაჟამ თვალები გადაუბრიალა: „ადე, წავიდეთ!“

ოთხივენი გავიდნენ. მიტოს სახლამდე ჩუმად მიდიოდნენ. სახლთან ვაჟამ საათი ამოათრია. სამის ნახევარი იყო.

დიასახლისის სუფრა ხელმეორედ გაეწყო. დაბალ ტაბლას მოუსხდნენ. „ხელები შეუხსენი!“ — ბრძანა ვაჟამ.

პატიმარმა მაჯები მოიფშვინიტა. ვაჟამ ეჭვით გახედა მის ვეება ხელებს და მასპინძელმაც ხელში ღვინით სავსე ჭიქა აიღო.

„ამ ჭიქითა მინდა ჩვენ პატარა პურიჭამას გაუმარჯოს, თქვენს მოსვლასა და ჩემს დახვედრასა, ამ სუფრის გაშლის მიზეზსა“. ჩაის ჭიქა უზარმაზარ ტორში აღარ უჩანდა. პირთან მუშტი მიიტანა და მერე ჯადოქარივით მაგიდაზე ცარიელა ჭიქა დადგა. ვაჟამ ბევრი არ ილაპარაკა გაუმარჯოსო, თქვა და გადაჰკრა. რიგითი პოლიციელი კი, რომლისთვისაც არაყს მკვევრმეტყველური ინსტინქტები გაეხსნა, ჭადაგად დავარდა! „ამ ჭიქითა, არა, ჩვენი პურიჭამის მიზეზს გაუმარჯოს, ამ სუფრის გაშლას... აი, ჩვენა რო არ ჩამოგსულიყავით სადგურზედა, რო არ დაგვეგვიანა მატარებელზედა, რო „დროშკაი“ თვალი არ გასტეხოდა, რო ე, ბიჭი წასაყვანი არა გვყოლოდა ჭალაქსა, ხო არ მოვიდოდით აქა?...“ — დასტურის ნიშნად უფროსს გახედა. იმან თვალები დაუბრიალა, მაგრამ არაფერი უთხრა და პოლიციელმაც განაგრძო: „ჰოდა, გაუმარჯოს ჩვენი თავყრილობის მიზეზსა...“ მერე ერთი წამით შეჩერდა. ეტყობოდა, რაღაცა აზ-

რმა გაუელვა და დაუმატა: „...დამატა, კაცო, ე ბიჭი რო ჩასაყვანი არა გვყოლოდა ჭალაქშიდა, წამოვიდოდით აქეთა?... ვაჰ, მა ესა ყოფილა მიზეზი, რაღა“.

ვაჟას არაფრად ეჭაშნიკა მისი ასეთი ტლივინი, თვალები დუბრიალა და უხეშად უთხრა: „დაჯექ მანდა და დალიე. ბევრ ნუ ლაპარაკობ“.

პატიმარმაც დაილოცა. მეორე სადღეგრძელო დიასახლისისა შეისვა. მესამე — მშობლებისა.

„აიო, — ადგა მიტო — მშობლები რო არა გვყოლოდა, არა, ჩვენ სულ არ ვიქნებოდით, ანდა რო ვყოფილიყავით კიდევაცა, არა...“ — „მერე თითქოს რაღაც გამოიანგარიშა: „ვაჰ, უმადგათოდ როგორ ვიქნებოდით, კაცო! ჰოდა, ამიტომაც მშობლებს გაუმარჯოს“.

გამოირკვა, რომ პატიმარს, რომელსაც თურმე თედო ერქვა, მშობლები არ ჰყავდა და მათი შესანდობარი ცალკე შესვეს. მერე ამას ღედმამიშვილემისა მოჰყვა. მერე — საქმისა. მიტომ უთხრა თედოს: „შენ რო არ იყო, არა, ე მაგათა საქმე არ ექნებოდათ მაშ. ჰოდა, შენ საქმესაც გაუმარჯოს“.

მერე სამშობლო აღდგერძელეს, წინაპრები, და სადღეგრძელოებს აბა რა გამოლევდა. თუ თავიდან ვაჟა მაღიმილ უყურებდა საათს. ახლა უფრო იშვიათად დახედავდა ხოლმე. ჯერ შვიდიც არ იყო. ოთხივე კარგად შეთვრა. პატიმარმაც ენა ამოიდგა. დიდ ენაწყლიანი ვინმე გამოდგა. — მომლხენი და მომღერალი. ის რომ წამოაწყებდა, სამივე აჰყვებოდა და გემრიელი სიმღერა იქაურობას აზანზარებდა.

უცებ როდესაც მორიგი სადღეგრძელო დაილია, პატიმარი გადაიხარა და ვაჟას ჩასჩურჩულა: ეზოში მინდა გასვლაო. ვაჟას გონების სიღრმეში მოვალეობის გრძნობამ გაიღვიძა და ეჭვი გაჰკრა. გადიო, უთხრა, მაგრამ თვითონაც შეუმჩნევლად გაჰყვა. ვაჟა კარმიდამოს კარგად იცნობდა, და იცოდა, რომ საპირფარეშო ზედ მდინარის პირზე იდ-

გა. მოთარებულში დადგა და ტუსაღს
თვალთვალს დაუწყო. თედო საპირთა-
რეშოში შევიდა და მალევე გამოვიდა.
მდინარისკენ მიბრუნდა და ერთხანს
შეყოვნდა. ვაჟამ რევოლვერი გააშხა-
და. თედო გაღმა ნაპირს გაჰყურებდა.
შთერალი იყო, მაგრამ არც ისე, თა-
თაისუფლების ნეტარი გრძნობა არა
ხსოვებოდა. „რო გადავხტე — ფიქ-
რობდა თავისთვის. ჩავყვინთავ და დი-
ნებას გავყვები. გაღმა ამოვყვინთავ,
გავალ ტყეში და მერე მდიონ, რამდე-
ნიც უნდათ... მაგრამ კაცურად მომექ-
ცნენ, სუფრა გაშალეს, მშობლები და
ახლობლები დამილოცეს... როგორ უნ-
და მოვატყუო... მერე რა ღვინო
აქვს ამ დალოცვილს...“

„აბა მოვიდა ბატონის მწვადები!“ —
გამოაჩვია თედო მასპინძლის კიეი-
ნამ და ისიც უმაღლეს გაბრუნდა და
სუფრას მიუჯდა. ვაჟა მოგვიანებით
დაბრუნდა. ვერ გავგო, რატომ არ გა-
ჩქა პატიმარი. მაგრამ რაკილა არ გაიქ-
ცა, გონების სიღრმეში დაბუდებული
სიფხიზლე მოუღუდნდა და ერთბაშად
მოტყდა. ორიოდვე ჰიქის მერე თედოს
ჩაეხუტა და სიყვარულისა და ძმობის
ფიცი აღუთქვა. რიგითი პოლიციელი,
სახელად დარჩო, დიდი ხანია გაბრუე-
ბული იჯდა დაბალ სკამზე და წონას-
წორობის შენარჩუნებას ცდილობდა,
თან ზეალმართულ საჩვენებელ თითს

ატრიალებდა. მასპინძელი ერთ ხანს
გმირულად აგრძელებდა თამაშს, მაგრამ
ვალეობას, მაგრამ მალე იმასაც მძალიად
მოედო და მაგიდაზე თავი ჩამოღო.
ოთახში დიასახლისი შემოვიდა. ლოგი-
ნებს გავშლი და ამაღამ აქ მოისვენე-
თო, სთხოვა სტუმრებს. მაგრამ თედო,
რომელსაც ჯერ კიდევ შერჩენოდა სიმ-
ხნევე, ფეხზე წამოდგა: „არაო — თქვა
— დილასაც დეაგვიანეთ მატარებელ-
ზე და თუ ახლა არ წავალთ, შარს გა-
დავეყრებით რასმე“.

სამივენი წამოიშალნენ. დარჩომ შაშ-
ხანას ხელი მოაეღო, ჩანთაც მხარზე
მოიგდო და თედოს ჩაებლუჰა. ვაჟა
თედოს ძმობას ეფიცებოდა და თავის-
თან ეპატიებოდა.

მიტოს სახლიდან სამნი გავიდნენ.
შუაში თედო მიდიოდა და აქეთ-იქი-
დან ორი მთვრალი ჰყავდა ჩამოკიდე-
ბული.

მატარებელში ავიდნენ და პოლიციე-
ლები დასაძინებლად მიაწვინა, თვითო-
ნაც დაწვა.

მეორე დილას ყველაზე ადრე ვაჟას
გაეღვიძა. წამოხტა და მშვიდად მშშვი-
ნავ თედოს რომ მოჰკრა თვალი, დაწყ-
ნარდა. როდესაც თედომ გაიღვიძა, ქა-
ლაქის გარეუბანშიც გამოჩნდა. თე-
დომ ხელები ზურგს უკან შემოიწყყო,
ვაჟასთან მივიდა, შემოტრიალდა და
მშვიდად უთხრა: „შეკარი რაღა“.

ანდერძს გიტოვებთ ჩემს შვილიშვილებს,
გახსოვდეთ მარად მომავალ დროშიც:
მკვიდრად იყავით ოქტომბრის მზის ქვეშ
და წინ ისწრაფეთ ლენინის დროში!..

სანდრო შანშიაშვილი

ჯამალ დავლიანიძე

ნონასტორობა

რომანი

ნაწილი პირველი

გ ზ ა

ჯონდომ იცოდა, რომ შოთამ ეს ამბავი მისი და ლერის გამოსაყვეჩებლად მოიგონა...

ლერიმ წაიკითხა თუ არა ეს წერილი ჯონდოს უთხრა, ქართლში წავიდეთ, თქვენს სოფელშიო.

ბაბო ენატრებოდა ჯონდოს. დათანხმდა და გაიფიქრა, ლერისნაირ გამოტყინებულებთან როგორ ვძმავდებო...

ჯონდომ ორი ბილეთი აიღო მეტეხამდე. მოლარეს ამღვრეული თვალები და მიმქრალი ფერი ჰქონდა.

ხუთი წუთი უკლდა მატარებლის გასვლას, ლერი რომ გამოჩნდა... ხმა არ ამოუღიათ, ისე ავიდნენ ბოლო ვაგონში... გამჟღავნებული ბელურები გამწვანებულიყვნენ მავთულებზე. ბავშვობისას „სადგურის ჩიტებს“ ეძახდნენ ბელურებს ჯონდო და მისი ძმა...

ჯონდო და ლერი სდუმდნენ, რადგან ვაგონი ცარიელი არ იყო.

ჯონდომ ლერის შეხედა. თვალები უბრწყინავდა. ხმა არ გაუციათ ერთმანეთისთვის. ორთავეს მოგონება ახრჩობდა... მაშინ უფრო პატარები და ბედნიერები იყვნენ:

გაგრძელება. დასაწყისი იხ. „ციხეკარი“, № 8, № 9, № 10.

ვაგონში ავარდნილ სიცხის ბუღს, როგორც იქნა, ეშველა — მატარებელი აღმა, შუაგულ ქართლისკენ შეუყვავზას.

შოთას გიტარა უკავია. მთელი ღამე გაუთენებია, სიმღერა შეუთხზავს და თუკლეს ეხეეწება, პირველი ხმა მითხარო.

— ზოგიერთი რამ მოპარულია, რას იტყვით? — იკითხა ლერიმ.

შოთამ გიტარა მუხლებშუა მოიქცია და ჯონდოს შეხედა:

— შენც ხომ უკრავ, მუსიკა გესმის. თქვი, რა არის მოპარული. ხმა ამოიღე!..

— მისამღერის დასაწყისი ტომ ჯონსის ერთი კარგი სიმღერისაა, მაგრამ მაგას მნიშვნელობა არა აქვს, კარგია, — ჯონდოს მაგიერ თქვა თუკლემ.

ლერიმაც დაუმოწმა, მომაგონდაო.

შოთა გაბრაზდა. ჯერ თუკლეს შეაცქერდა, მერე ლერის მიუბრუნდა:

— შენ ხმა არ ამოგვლება. ვიცი, მუსიკა არ გიყვარს, რამდენჯერ გამომიცდიხარ. შემიმჩნევია — გიტარას ავიღებდი თუ არა, იქ კარგი სიმღერებიო, — მაგნიტოფონზე მიმანიშნებდი... თანაც, სულ ქალების სიმღერები გიყვარდა...

თეკლემ შეაწყვეტინა სათქმელი, მთელი ხალხი გიყურებთო.

შოთამ ყურადღება არ მიაქცია თეკლეს ნათქვამს და უფრო ხმამაღლა წამოიყვინძრა:

— ვისაც მუსიკა და ცხოველები არ უყვარს, „ბოქსით“ რომ უყვარს თავის გაკრეჭა, იმათზე კრეტინია!..

კავთისხევში მთლად დაცარიელდა ვაგონი.

— ნახეთ, ნახეთ! რა დღეში არიან! — შესძახა თეკლემ და მანქანებთან გამართულ ზედახორისკენ მიახედა ყველა.

ჯონდოს გაეღიმა: რაც თავი ახსოვს. სულ ასეა, — უწინ, ეტლების დროსაც, ასე იყო.

კასპის ცემენტის ქარხნის თავზე ჩამოწოლილი ღრუბლები უკან დარჩა. კოჭასურას ხიდს გრიალით გადაურბინა ბორბლებმა...

ჯონდომ სანადირო თოფი და ჩანთა წამოიყიდა. შოთამ გიტარა თეკლეს მიაჩჩია და ზურგჩანთას დაავლო ხელი.

აქაც ისევ ის ზედახორა მანქანებთან... ისევ ის მძღოლები... ისევ ის დაფუტურობებული „პობედები“.

ვიღაც უცხოის ჩაუსხდნენ:

— გარყულაზე აგვიყვანე?

— რაშიაც არა, რა... ოღონდაც ცოტა მიიწ-მოიწიეთ...

კიდევ სამი კაცი თავსდება მათ მუხლებზე.

„პობედამ“ თუხთუხით აათავა მეტეხის შეღმართი. მაღალანთ ეკლესიასთან ჩამოაკლდათ ხალხი.

— რა ადგილზე ჩამოხვალთ? — ვერ სხვენებს მძღოლი.

— ბოგირთან მიგვიყვანე...

●

სახლში არავინ დახვდათ.

— რა ეზოა, — გაიბადრა ლერი და მატიტელაზე გაგორდა.

შოთამ თოფი გამოართვა ჯონდოს — სანამ ვინმე მოვა, იქნება რამე მოვკლავ და ნაწვერალებისკენ წავიდა.

ჯონდო და თეკლე ბაღში ჩავიდნენ და ბებერი თუთის ძირში მიდგმულ

დაფუტურობებულ სკამზე ჩამოსხდნენ...

ჯონდო ჩაფიქრდა. რაც თავი ახსოვს, ეს სკამი აქა დგას. ახლაც ემჩნევა, ამოკრილი ასოები: „ჯ+მ+ნ=ს — ს“.

ნანა ოთხი წლის წინათ გათხოვილა. — ვინ იფიქრებდა მათ დაშორებას.

„შეგიყვარდება ბევრი, მაგრამ ყველა სხვანაირად...“ ვინ უთხრა ეს სიტყვები, შოთამ? მალე ალბათ თავში აერევა წაქითხული და გაგონილი.

ბიძის შეძახილმა შეაერთო ჯონდო:

— რა ცხვირ-პირი ჩამოგტირის! მარტო ხარ? დიდხანს დარჩები?

— მალე წავალთ... ლერი, შოთა და თეკლეც აქ არიან...

— ბიჭო, სხვაგან ხომ არა ხარ — ან ღვინო არ იცი სად არის, ან არაყი და სასმელ-საჭმელი? არ ვარგისა, შეღმერთგამწყრალო, შენა! ცოტა ხანს დამაცა, ჩამოვიტან რასმე — შარშანდღო ღვინო მაქვს ქოცოში, პატარა წავუქეფოთ... ბიჭები სადღა არიან?

— შოთა სანადიროდ წავიდა, ლერი ეზოშია.

ბიძა სიმიდს შეერია.

...ისევ ჩაწვებულ ასოებს დახედა ჯონდომ... ახსოვს, ნახევრად ტიტვლები და ლაფში ამოთხუპნულები როგორ ეჯიბრებოდნენ ერთმანეთს — მზეს თვალს ვინ მეტხანს გაუსწორებდო...

ჯონდოს ბიძა და ლერი მალე გამოჩნდნენ — ხელადა და სეფილა მოჰქონდათ.

თეკლეც გამოძვრა სიმიდებიდან — ატამი დაეკრთა.

ის იყო ჭიქები შეაესეს, რომ სახლის გაღალმა თოფი გავარდა.

— ბიჭებო, ურემი მივაშველოთ, რა ვქნა! — გაიხუმრა ჯონდოს ბიძამ და საქართველო აღდგერძელა.

...შოთამ დაჭრილი ოფოფი ჩაუსვა თეკლეს კალთაში.

ჯონდოს ბიძამ სამჯერ ჩამოარბენინა ხელადა.

ჯემალ დავლიანიძე

წონასწორობა

მზე უკვე კალოუზნის საყდარზე მოქცეულიყო.

— ამოდით ბიჭებო მალა, ხომ ხედავთ, დოესელემა მზე დასწიეს! — გაღმოსძახა ჯონდოს პაპამ.

ჯონდოს ბიძამ ცარიელი ზელადა გაიქნია — რა უტბად გამოიცალა ეს სავერნე, წამოდით, გაბრიელა ტყუილად არ დაგვიძახებდით...

მზე მართლაც „ჩაეთრიათ“ დოესელებს — ჩასულიყო.

გაღვივებული ნაკვერცხლის ფერი ედო დასავლეთს.

კალოუზნის უზარმაზარი ჩრდილი წაქცეულიყო სოფელზე...

...ადრე გაეღვიძა ჯონდოს. როგორც უწინ, რიყეზე ნახირს აგროვებდნენ. — ყრუ ზმუილი, ქვების ხრიალი, მენახირის გინება, სახრის ტყაპუნი და ჩიტების ეივები ბორიალებდა...

მენახირე ვანა უკვე მომკვდარიყო, ის ძროხები, რომელთა ბლავილს პატარაობისას ისმენდა, აღარ იყვნენ (წაგრძელებული შენობები მოაგონდა, სადაც სისხლის ტბორებია, ზელებდასისხლიანებული ადამიანები ყვირიან და სიცოცხლეს კლავენ სიცოცხლით), მისი სოფლის დილა კი ისევ ისეთია...

შოთამ თავი წამოჰყო და თვლები მოიფშვინია. საქონლის ბლავილი დაჰქონდა აივანზე ფეხაკრეფით მოლასლასე ნიავს.

შოთა თავზე დაადგა:

— ადექი. ლერი და პაპაშენი ალბათ ირყის ქვაბთან სვამენ. გავგიჟდები, სად ჩასდით ამდენი სასმელი, ვერ გამივია.

ჯონდომ თვლები გაახილა:

— შენ რა, სიზმარში პურ-მარილიდან ხომ არ გამოგაგდეს?

— ცუდი სიზმარი ვნახე. — საწყალი გოგია და მე ერთად ვიწქეით და გვეძინა. უტბად მომაგონდა, რომ იგი მკვდარია და საწოლიდან ვისკუპე. უკან მივიხედე და გავვოცდი — ალუბლის ასხმულა ება მკლავის მაგივრად და მიქნევდა: წადი — წადიო...

ჯონდო შარვალს გადასწვდა:

— წადიო, თუ განიშნებდა: კარგია.

— მიდი კაცო ერთი, გჯერა, რა...

ვერ დაგაჩვიე, რომ ყველაფერზე საკუთარი აზრი გქონდეს. საკუთარი აზრი სხვის უშეცდომო აზრს სჯობია...

ჯონდო ხვეისკენ იცქირებოდა. — მეზობლის ბავშვები წენგოიან კაკალს აყრევენბდნენ შურდულუბით.

შოთამ მხარი წაჰკრა:

— არ მისმენდი?

— კუნთმაგარი პირღნიოშა ხარ...

— დაბადებით რომ ცოდნა დაჰყევბა კაცს, ისიც კი არ გაგაჩნია! — წამოძახა შოთამ და კიბეს დაუყვია...

ბაბო ფეხაკრეფით მიუახლოვდა ჯონდოს და საწოლზე ჩამოუჯდა.

ბაბო ყოველთვის უღიმის და ერთი და იმავე სიტყვებით ეგებება: „ვირგულა და... ეგრე უნდა?“ და მერე ისევ ტირის...

ამ დილით, ზუსტად ისევე, როგორც უწინ, ჭანჭური ჩამომიკრიფეთო, სთხოვა...

ჯონდომ სათონეს ჩაუარა, ნახევრად დამპალი, მიღეხილი ფიცრებიდან ახლად ამოყრილი პურის სუნი გამოდიოდა, ჩამხმარ თავგის ყანას ალბობდა და დილის ნამში იზილებოდა... შოთას ნალაპარაკები გაახსენდა და იგრძნო რაღაცამ როგორ გაუზრიალა თავში... თავი წამოსტივდა, ტყვილი დაიმსხვრა, წინწკლებად დაეშვა ქვემოთ და ტუჩებთან გაიშალა:

პირგამომშრალი წყურვილი ულოკავდა გაბანგულ სხეულს...

გამომხმარი თავგის ყანა უჩხვლეტდა მონამულ სახეს...

მზე იწვოდა — გათელილი ბალახის სიმღერა ისმოდა მხოლოდ.

მოხუცი ბაბო ბოლაობდა ფიჩხას კონებზე.

ახლა კომშებთან, შოთების ნაცვლად, კუტი პურიდა ცხვებოდა, თოდო...

ხეცს თავისი გაეტანა. — ჭანჭურის ფესვები გამოწეოლი ფრინველს ნაწლავებივით ეყარა...

ზეპირად იცის, სად, რომელ ტოტს

უნდა ჩაეჭიდოს, რომ კენწეროზე მო-
მკეს. ერთგან შეფერხდა. მარცხენა
ხელი ფუჭად გაიქნია, — ეტყობა, ტოტი
გამხმარიყო და პაპას ჩამოეხერხა...

ლერი-სიმინდებში იჯდა და თხუნე-
ლების მიერ ამოხსნილ პატარა გორაკს
ჩიქნიდა.

შოთასა და თეკლეს საფენი ეჭირათ.

„თავის ტოტს“ ფეხი მიჰკრა. სა-
ფენი ახრიალდა. მერე ხალა მიაწოდა
პაპამისმა — პირწმინდად მოასუფთავე,
ნუ დაგენანება, დაჰკარო, საარყედ მინ-
დო.

„კარგი, ბიჭო, არ ჩამოვარდე“, —
ძველებურად ჯავრობს ბაბო.

პაპამ უთხრა, გირჩევნია შინ ახვიდე,
რამე გავვიშადლო.

ბაბომ ამოიკალთავა, ანარჩევი ჭან-
ჭური ჩაიყარა და მეზობლის ქათმების
წყევლა-კრულვით ავიდა სახლში...

ბაბომ ილიაში ამოჩრდილი, ფეხებ-
გაერთული ინდაური მოიყვანა, დაკა-
ლითო.

შოთამ გამოართვა.

ფეხები გაუხსენიო, უთხრა ჯონდომ
და გატყბილული ხელები შეუშვირა
წყალს...

მამლები აეფხორნენ თავწაგდები-
ნულ ინდაურს.

შოთა ჩაცეცხვით დასცქეროდა აფარ-
თხალებულ ფრინველს. ბოლოს აზრს
წანასკვა ბოლო:

— კიდევ ერთი ცოდვა... სამყარო
უხილავი სასწორებითაა მოფენილი,
კაცი მოდის ქუჩაში, — სასწორი
ადევს... მკვდარსაც სასწორი ადევს...
ამ სასწორებზე სწონიან ყველა ჩვენ-
განის ყოველდღიურ სიკეთესა და
სიბოროტეს... ცალი მხარე ერთს უკა-
ვია, მეორე — მეორეს და ბოლაობს
წონასწორობა აღმა-დაღმა... ზან ერთი —
ხან მეორე, ხან ერთი — ხან მეორე...

აბოლ-დაბოლ, აბოლ-დაბოლ. ბავშვო-
ბაში ასე ერქვა კუნძზე ვადებულ
ფიცარს, რომლის ბოლოებზეც ჩვენ
ვისხედით და მადლა-დაბლა, აღმა-დაღმა,
აბოლ-დაბოლ, აბოლ-დაბოლ, აბოლ-
დაბოლ ავდი-ჩაგდიოდათ...

ფშატის ძირას მიგდებულმა ინდა-
ურის თავმა შეწყვიტა ბრეცა.
ფრინველს შემცივნებულვით აზმრ-
რებდა.

თეკლემ წრე შემოხაზა დანით, ფრინ-
ველი. შიგ მოაქცია — სიკვდილის ზღვა-
რი შემოავლო, გასისხლული დანა
ფრთაზე გაწმინდა, ბაბოს დაუძახა —
ტაბაკი გამოიყოლეო...

თეკლემ ინდაური სწრაფად მოაქცია
ტაბაკზე და წავიდა.

შოთამ თვალს გააყოლა თეკლეს.

...თეკლე ინდაურს ფუფქავდა, კარგად
ისმოდდა მისი თითების ტყაპუნო... ლელე-
ში დაგუბებულ ტლაპოიან წყალში
მოჰყუმბალე ღიღველა ბალღებს ჩას-
ცქეროდა ჯონდო...

ლერიც ქვემოთ იყურებოდა და ყურს
უგდებდა ტიტლიანა ბავშვებს, რომ-
ლებსაც წყალი რომ მოსწყინდათ, გახუ-
რებულ ქვიშაში ჩაფიცხდნენ, გაყუ-
ჩდნენ — თაკარა მზეს ჩაეხვნენ. მერე
წამოხტნენ და ლაფით გათხუპნეს
ერთმანეთი.

შოთა წყაროსთნ მივიდა, სისხლის
ლაქები ჩამოიბანა და შემობრუნდა:

— თქვენ გგონიათ, სისხლი მომცილ-
და? უბრალოდ, არა ჩანს... სულ სხვაა,
როცა ქუჩაში უპატრონოდ დაყრილ
კნუტებს შინ წავიყვან, — მაშინ კი
ჩაირეცხება ეს სისხლი და გასწორდება
ის აღმა-დაღმა, აბოლ-დაბოლ... ზაფ-
ხულში სანადიროდ წახვალ, ჩასუტებულ
მწყერებს ჩამოიკონწიალებ თასმებზე,
დაჭრილებს თოფის კონდახზე ჩამო-
კვრევენ თავს და მოასვენებ... *იმ
საღამოსვე ნარჩენ ძვლებს კატას ან
ძაღლს დაუყრი... ისევ გათანაბრდება
სასწორი და... აღმა-დაღმა, ზემოთ-ქვე-
მოთ, აბოლ-დაბოლ, აბოლ-დაბოლ,
აბოლ-დაბოლ...

მატარებელი უცბად შეჩერდა.
ხალხი ყაყანებდა და ახლა აღარ შეიძ-

ჯამალ დავლიანიძე

წინასწორება

ლებოდა რაიმეს გახსენება. ლერიმ გაუღიმა ჯონდოს და ხელი ჩაიქნია...

ჯონდოს ბიძა შინ არ დახვდათ.

ბაბო მეზობელთან იყო.

ბაბა გახურებულ ლუმელთან იჯდა...

გამოსაშრობად დალაგებულ: წვრილად დაპობილ შეშაზე კატა იწვა. წინა თათები ბატკანივით შემოეკეცა და გაწვრილებული თვალის გუგებით იცქირებოდა. — კატა ბრძენსა ჰგავდა...

ბაბა ამინდზე ჯავრობდა ბებრულად...

ლერი თავჩაღუნული უყურებდა კატას...

ბაბამ დანდურის მწნილი, ღვინო, კაკალი და ყურძენი ამოიტანა ძირისახლიდან.

ლერიმ ერთად ადღეგრძელა შოთა და თექლე.

ბაბა არ მიეკარა სუფრას, ცუდ გუნებაზე ვარო.

ჯონდომ ჭიქა ასწია, უცბად თავისივე ხელის მტევანი სხვისად ეჩვენა, ეჭვიც შეეპარა, ჭიქა მართლა მიჭირავს თუ არაო...

აბასთუმანში ისევ თოვდა...

ჯონდო თავის თავზე ფიქრობდა: უქანასკნელ ხანში დაუღალავად ვსაუბრობ. ვყვები ჩემი ცხოვრების ყოველ წვრილმანს, ვლაპარაკობ ნერვიულად, ხელების ქნევით, თვალეზგაფართოებული, სახეაგზნებული... ხანდახან ვამჩნევ, არც მისმენენ, ეს ჩენთვის სულ ერთიაო...

ლერიმ ღარიგება დაუწყო.

ჯონდო არ უსმენდა. ლერის ნათქვამი ჰაერში იფანტებოდა და ფიჭვის ტოტებზე დადებულ თოვლს ეფრქვეოდა.

თექლეზე ფიქრობდა ჯონდო. — იგი რომ ახლა აბასთუმანში არ ყოფილიყო, თბილისის რომელიმე თეატრში, ან კინოში ისხდებოდნენ... წარმოიდგინა რით იქნებოდნენ იმ წუთში დამუხტული:

ერთი საათით აღრე აიღებდნენ ბილეთებს, პაროსპექტზე გასერივნებდნენ (შეიძლება ქაშუეთის ეკლესიაშიც შესულიყვნენ და ყვყვიურად ებორიალათ), „ლაღიმის წყალს“ დაღვედნენ და კინოთეატრში შესვლის დროც მოვიდოდა.

შემდეგ კი იკამათებდნენ — ვის რა მოეწონა, რეჟისორს შეაქებდნენ, მოქანცებოდნენ და დასაძინებლად მიაშურებდნენ სახლს... ანდა, არ დაიძინებდნენ, ოხვრას მოჰყვებოდნენ და ყავაზე იმკითხავებდნენ...

დერეფნის ბოლოში შეგროვდნენ.

შოთას ყვითელი ფერი ედო.

თექლეს დანახვაზე ჯონდო შეკრთა. — სუნამოს სუნმა მასთან პირველი შეხედრა მოაგონა...

ისევ ერთად არიან...

ხმას არ იღებენ.

ცდილობენ წარსულის გახსენებით უშველონ ერთმანეთს...

შოთამ და თექლემ პალტოები ჩაიცვეს.

ქუჩაში გავიდნენ. — წვრილი, ხშირი თოვლი მოდიოდა.

ლერი შოთას აშველებდა ხელს. ჯონდო და თექლე ერთად მიდიოდნენ. თექლე ათას რამეს ეკითხებოდა — ვინა გხვდება, ჩემზე რას გეკითხებიანო, ეტყობა, ეჭვიანობდა — ორჭოფული სიცილით ეუბნებოდა, შენ რაღას აკეთებო?

— შოთა როგორ არის? — შეეკიბხა ჯონდო და გაიფიქრა, რომ ლერი ასეთივე კითხვას დაუსვამდა შოთას.

— სმას თავს ვერ ანებებს. დღესაც დალია კონცერტის დაწყებამდე.

— რომანს ისევ წერს?

— ვერ გეტყვი. აღარ მაკითხებს. დღიურებს თუ მაჩვენებს ხოლმე. შენცა წერო, მირჩევს...

— შენ არ წერ დღიურებს?

თექლეს გაეღიმა და არაფერი თქვა.

დაღმა მიდიოდნენ. რამდენიმე მოსახვევი უხმოდ გაიარეს. თოვლი ხრამუ-

ნობდა, ჭრილებდა, თრთოდა და ავალს იმჩნევდა, ნაძვების ტოტებზე ცოყვები დააფრიალებდნენ თეთრ კო-რიანტელს...

უცხად ჯონდოსა და თეკლეს გუნდები მოხვდათ მხრებზე. — ლერი და შოთა ზემოდან მოქცეოდნენ. შოთა თოვლს აგუნდავებდა, ლერის აწვდიდა და თვი-თონაც უშენდა.

ჯონდო და თეკლეც დატრიალდნენ, ჯონდოს თავი აღარ აღწევია. ხელებში შეკრულ სიფაქიზესა და ორ სხეულსდა ხედავდა... ორი ხელი, თოვლი, თეკლე, ლერი და ცაცია შოთა...

სანატორიუმში ბინდისას მივიდნენ. შესასვლელი დარბაზი კედლებთან გამ-წყრივებული სკამებითა და ჯგუფ-ჯგუფად შეკრებილი გოგო-ბიჭებით გაესებულიყო. ყელახვეული კულტმუ-შავი მაგნიტოფონს დასტრიალებდა. ეს ის ბიჭი იყო, ამას წინათ ჯონდოს ღამე რომ გაათევინა თავის სახლში, რომლის ოთახებს სარკმელი ხან ჰქონდა, ხან არა. როცა ახლოს ჩაუარა, ბიჭმა იცნო, მოიკითხა და გაიღიმა — ამალმაც გელოდებოდა.

შოთამ იმ პალატაში შეიყვანა ყველა, თვითონ რომ იწვა. ხელდახელ გაშალა სუფრა. საუმელი ძლივსდა ეტეოდა მა-გიდაზე. ბოლოს შეჩერდა, ხელები შეახურა ერთმანეთზე გასმით, რაღაცა გვაკლიაო, — თქვა და თეკლეს გადა-ხედა:

— რას იტყვი, დღეს გავაჩაღოთ თუ არა ქართული ხალხური სმა-ჭამა?

თეკლემ პირი არ დააკრა საუმელს. შოთა ჯონდოსა და ლერის შეეხვე-წა:

— უთხარით რამე, საუმელს არა ჰამს... აქ ერთი ვალია იყო, არა ჰამდა, ერთიბეწო კავერნა ჰქონდა... უუმელო-ბამ იზოლატორში ამოაყოფინა თავი... მე მაინც მივდიოდი, გიტარით ვართობ-დი, ტყუილსა და მართალს ვუყვებოდი. თუ მორჩები, ცოლად წაგიყვან-მეთქი,

ესეც კი დაეპირდი. არა ჰქნა... მერე სისხლი წასკდა და დაიხრჩო...

ჯონდომ სარკმლისკენ მიიხედა. ისე ლაპარაკობენ სიკვდილზე, თითქოს არაფერიაო. თეკლე მაინც რამ გაახევა ასე?

ხელი მოხვია თეკლეს. მარტოდ ყოფნა არც ახლა ეწერათ. ლერი და შოთა ამა-ზე არ ფიქრობდნენ, უბრალოდ, არ აგონდებოდათ. გაიფიქრა, ხელს ვუშ-ლით შოთას და თეკლეს ჩვენი აქ ამო-ხეტებითო.

მაშინდელი ნაღველი შემოაწვა, როცა თეკლე დისპანსერში წავიდა ფილტვე-ბის გასაშუქებლად:

— თეკლე, სიყვარულს არ უყვარს გამომზეურება, იმ წუთშივე ქრება. მე ნუ მადანაშაულებ, იმას ვერ იტყვი, არ ვიცოდი, რა მელოდაო. შენ კარგად მიცნობდი მაშინვე, — სოჭში, მამაიკის პლაჟზე რომ ვისხედით დილიდან საღა-მომდე... ახლაც არ ვიცი, რა გატირე-ბდა... სულ ტიროდი... მერე მე და შენ ორმო გავთხარეთ, ჩვენივე მოგონილი გატაცების მესაფლავეები შევიქენით.

თეკლემ ჩანთიდან თავისი ბავშვობის ფოტოსურათი ამოიღო. უცქირა, უცქი-რა და დანანებით თქვა:

— როგორა მშურს იმ პატარაობისა, რა უდარდელია...

ატირდა. მაგრამ ჯონდომ სიბრალე-ლის მაგიერ გაიფიქრა, ნეტავ ისევ ისე-თი მლაშეა მისი ცრემლები, თუ არაო. არადა, ამ წუთში ძალიან სურდა შებ-რალეობდა, მაგრამ სწორედ ეს სურ-ვილი აზიზდებდა ყოველივე იმას, რაც ამ ქალთან იყო დაკავშირებული...

თეკლეს ხელებამ წამოუარა, მერე ღრმა სუნთქვას მოჰყვა. ხშირად სუნ-თქავდა. პატარა მკერდი სწრაფად აუდ-ჩაუდიოდა. სული რომ მოითქვა, ჯონ-დოს შეხედა და ღიმილის რაღაც უპა-წაწესი ნარჩენით სცადა გაღიმება:

ჯემალ დავლიანიძე
წონასწორობა

— ჯონდო, გაგეცინება... არც კი დაიჯერებ... მაშინ... მიმიძის თქმა, მაგრამ უნდა გითხრა... გვეცინა ერთად მაგრამ შენ რომ გგონია... არ ვიცი...

გაჩუმდა. სათქმელი უთქმელობით დაასრულა. მერე თითი მიიტანა ცრემლთან, მეორე ხელი თვალებზე ააფარა და როდემდეო, — წასჩურჩულა...

ჯონდომ აკოცა, ცრემლები უწინდებურად მლამე იყო...

თეკლე ჩემად იჯდა. — ხან ჯონდოს უყურებდა, ხან ლერის. როცა დაატყო, რომ თვითონ იყო ჩამოწოლილი უგუნებობის მიზეზი, დაბლა ჩავიდეთო წაჩურჩულა.

საცეკვაო დარბაზში ბევრი ხალხი იყო. შოთამ თქვა, სხვა სანატორიუმებიდანაც არიან მოსულლებიო.

— რამდენჯერ იჩხუბე, რაც აქა ხარ? — ჰკითხა ჯონდომ შოთას.

შოთას გაეღიმა, ხელი მოხვია და ზედ არ შეხედა, ისე უბასუხა:

— იყო შემთხვევები, მაგრამ გიტარამ გადამარჩინა. აქაურმა ბიჭებმა ჰირველ კონცერტზევე გამიცინეს, დამბატიყეს... მერე დავძმაკადით. ყველა აქა ცხოვრობს, მუშაობს... ზოგს მანქანა აქვს. დროსტარება მიდის, ნულარ იტყვი...

თეკლე და ლერი ცეკვავდნენ.

მთელი ხალხი მათ უყურებდა.

მერე შოთამ იცეკვა.

სულ ბოლოს — ჯონდომ.

ხელი მოხვია — ნეკნებად იყო ქცეული.

— გამხდარხარ...

— შოთას აზრით, იმ მრავალძარღვამ უნდა მომარჩინოს? შოთა, შოთა...

თეკლემ გაიღიმა.

— რატომ არა ჰამ? — შეეკითხა ჯონდო და ტუჩები ყურთან მიუტანა.

— იცი, როგორ მენატრებიან შენი მოხუცები... რაც ავდა ვარ, სულ ორჯერ ვიტრე და ისიც, ეს მოხუცები რომ მომაგონდნენ. ბაბო ალბათ ისევ ტირის ჭენს დანახვზე. ახლა კი ჩემი ფოტოსურათიც სატირლად ექნება... მათთან ყოფნა მინდა... თმაგათეთრებული პაპა

ნელა შემოდის ოთახში, შეშავებული ლუმელქვეშ და ფრთხილობს, არ გამაღვიძოს... ძილის. წინ ბაბო ძირისასლში ჩავა, გადანახულ ბადაგს ამოიტანს, ყურძენს დამილაგებს თევზზე, შორიდან მიყურებს და იცრემლება... ოთახში კი თბილა... სითბო... ხომ კარგია?

— წამოდი... იმათაც მითხრეს, ჩამოიყვანეო.

— ეტყობა, იმაზე ცუდადა ვარ, ვიდრე მგონია... ყველაფერი უხერხულობად ვაქციეთ... მართლა უხერხულია — მოკვდები, ხალხს შეაწუხებ... ჯონდო, მაინც სად უნდა დამმარხო? — ჩამომხმარი სიმსუბუქით დამძიმებული ხელები შემოხვია, მიეკრა და თავი მკერდზე დაადო.

ჯონდომ კინაღამ იტირა, ძლივს შეიკავა თავი.

გაუყვირდა, თეკლემ რომ არ იტირა, სოფელში წამოხვალა? — გაუპეორა, თეკლემ თითქოს ვერ გაიგოო, სიტყვა გაზაფხულზე გადაიტანა... მისი ნალაპარაკები მუსიკას ერწყმოდა და ჯონდოს აყრილაღბდა

— ჯონდო, სანამ ავად გავხდებოდი, გაზაფხული მიყვარდა. ახლა აღარ მიყვარს. სულ მაშრობს. შუადღისას ზღვი სპირზე ნაყარი ქვიშის სიმშრალით მახრჩობს... ტალღა და ქვიშა, წყალი და მიწა, სისველე და სიმშრალე, შემოდგომა და გაზაფხული...

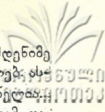
ჯონდომ შეატყო, თეკლემ სათქმელი არ დაამთავრა, — გადაიფიქრა...

შეეცოდა. მის სულში უხილავი ცეცხლი დაენთო, დაიძრა, ზემოთ აუყვავა და ცხვირის წვერში წასძმარა.

თეკლემ შეატყო, მაგრამ არ შეიმჩნია, ჩაეხუტა და თავი გვერდზე მიიღო:

— როგორ გეჯავრებოდი, როცა რამეს ვიტყვებდი...

არც ახლა დაამთავრა სათქმელი. ჯონდო მართლა ვერ იტანდა ავადმყოფებს. ისინი სულ უკმაყოფილონი არიან, მათთვის ყველაფერი სულ ერთია, საკუთარი ტყვეილის გარდა... ავადმყოფის სახე მშრალია, გამხმარი. მისთვის სატივარი მთავარი...

ლერი მობარბაცდა — თეკლესთან ცეკვა სურდა...

— ლერი ადრე უფრო იტანდა სასმელს, — შოთა ჯონდოს ჩააცქერდა.

— შენა?

— აიშშ! — ხელი გაიქნია შოთამ, კუთხისაკენ წაიყვანა. უცბად გადაიფიქრა და სთხოვა, პალატაში წაჰმომყო. თვლები წითლად ჰქონდა გამომშრალი. ოთახში შესვლისთანავე სინათლე ჩაქრა.

თეთრად გასუდრული ცარცისფერი მოიფიტქა ირგვლივ.

შოთა ფრთხილად მიუახლოვდა:

— ჯონდო, ადრე ბევრს გელაპარაკებოდი, გიხსნიდი... ახლა ჩემი ერთი სიტყვიდან მთელი სათქმელის გაგება შეგიძლია. ასეთი არასოდეს გინახივარ. ვიცი, მართალი ხარ... მე და შენ ერთმანეთს ვგავართ... სხვები ვერ გაგვიგებენ... ღამე მაგიჟებს... ადრეც მაშინებდა... არაფრის ნაწნავები მაშინებდა, სწორედ ამან გამომათავყვანა... ლუკრეციუსსაც შინებია ღამისა და არაფრისა... პატარა ბავშვები ყოველთვის ცუდ გუნებაზე არიან ძილის წინ, — მისი შეუცნობლობისა ეშინიათ. ჩვენა? ჩვენ რაღად გვეშინია ღამისა? არ გეწყინოს — თეკლე ჭირივით მეზიზღება. ჭუკია ნაღდი, რამ შეჰყარა ჭლეტი, ვერ გამოგია. — ერთხელ ვუთხარი, სიბნელისა მეშინია — მეთქი და, ძილის წამალი დალიეო...

შოთა უცბათ გაჩუმდა და საოცრად წყნარად, ხმადაბლა თქვა:

— ალბათ ყველაფერში არა ვარ მართალი, მაგრამ... წუხელ არ მეგონა, თუ გავათენებდი... გძინავს. იცი, რომ გძინავს და იმ ცოდნაში იმ ძილისა გეშინია, თანაც, ისიც იცი, თუ გაიღვიძებ, მაჯლავუნა წავა, მაგრამ ვერ იღვიძებ და ღრიალებ... ჯონდო, ცუდადა ვარ... ჩემი ბრალია... შეიძლებოდა ცოტა კიდევ მეცოცხლა... სიმარტოვე და შიში მაწოფებს... გამთენია მშველის, როცა სიხმრისეული შიშველი ქალწული მზისაგან იტყრის და იფერფლება... დაღამებასა და გათენებასაც ველარ ვუძლებ. მათი მონაცვლეობა მაყუყუჩებს... ველა-

რაფერს ვწერ. ყველაფერს რამდენიმე წინადადებაში ვაქცევ და ვამთავრებ. ასეთი წინადადებებით წერა კი ძნელად მხატვარზე, რომელიც მზის ხატვამ დააბრმავა, ვერა და ვერ დაწვერე მოთხრობა... არადა, ვიცი, ჩემს შიგნით არის მიძინებული, ყოველივეს შემძლები ძალა, რომელიც ბევრად აღემატება მუხტებით გამოტენილი ყუმბარის ენერგიას...

შოთა სწრაფად წამოდგა და სინათლე აანთო, — ველარ გაუძლო სიბნელეს... თბილად ჩაიცვა — ახლა ტყეში გავლა დამამშვიდებლს.

ღარბაზში ისევ ცეკვავდნენ. მუსიკა არბილებდა იმ უხეშობას, რომელიც უმუსიკოდ არსებობს ადამიანებში. — ჯონ ლენონი და პოლ მაკარტნი ცხოვრებიდან წასვლის სიმღერას მღეროდნენ...

კართან შეჩერდნენ.

ღარბაზში ვიღაცა წაიჩეხა... გაფითრებული გოგო გაიტანეს ბიჭებმა. ყელყერყერა კულტმუშაკმა მცირე ხნით გამოთიშა მაგნიტოფონი... შოთა იქით წავიდა, რომელიღაც კასეტი აარჩია: — ჯორჯ ჰარისონის „ჩემი გიტარა“ ჩაეხლართა შეჯგუფებულ ადამიანებსა და სკამებს.

— ჯონდო, შენი კასეტი, — სიცილით უთხრა შოთამ.

— რამდენი ხანია აღარ მომისმენია, — ხელი ჩაიქნია ჯონდომ.

— დანახე?

— გოგო? რა მოუვიდა?

— რა მოუვიდა? — გაიმეორა შოთამ. — რა მოუვიდა და, შენ არ შესწრები-ხარ აქაურ გაზაფხულს, როცა მარტის თოვლში გაკვალთულ ბილიკებზე ალუბლის. სიწითლე მოიფანტება... როცა თოვლი ჰყვავის და ალუბალს ისხამს...

ჯონდომ ტუჩები მოკუმა და თავი დაუქნია, გავიგო.

გამალ დავლიანიძე
წონასწორობა

შოთამაც ზუსტად გაიმეორა ჯონდო-საგით.

ორთვეს გაელიმით.

— ნახე როგორ დაგვცინიან, ეს ხე-ობრები, ესენი...

თეკლე და ლერი სიცილით მიუახლოვდნენ.

... მოკლე გზით ეშვებოდნენ. ნაძვან-რში ჩახვეული ბილიკი თაებრუს ახვევდათ.

შოთას თეკლე მიჰყავდა.

ჯონდომ ლერი მხარზე შეისვა, ნელა მოდიოდა, ხეებს იშველიებდა, — თოვლსა და სიცივეს არ გრძნობდა. — თითქოს ბაკურიანში იყვნენ...

ავტობუსში ყველა სკამი დაკავებული იყო. მანქანის მორტორი მუშაობდა.

ყველა ჩუმად იყო.

— აბა, კარგად, — როგორც იქნა გაბედა ლერი.

ჯონდომ თეკლეს შეხედა, რომელიც გვერდით იტყირებოდა, არაფერს უყურობდა და ტიროდა.

— მიდი-მიდი, ლერი უკვე ავტობუსშია, — ხელი ჰკრა შოთამ.

მანქანა დაიძრა. ჯონდომ უკან მოიხედა. — თეკლე ისევ ისე იდგა. შოთა თავჩაღუნული გამოჰყურებდა ავტობუსს და თოვლს ჩიჩქნიდა ფეხით.

რკინის სახელურს მოგლეჯდა, ხალხი რომ არა. მერე ვილაცამ დაუთმო აღდილი... ავტობუსის შუშები გაოფლილ სახესავით მოიწინწკლა, წვრილად დამსხვრეული წარსულის ნაჭუჭებმა დაუსერა თვალები.

უნივერსიტეტის ბაღი გადაებარდნა... ლერიმ ფეხი გაჰკრა თოვლის გროვას და აბასთუმნიდან ახლახან ჩამოსულ შოთას ჰკითხა:

— თქვენებმა იციან, რომ ჩამოხვედი?

— არა.

— საცემი ხარ.

წვრილი თოვლი ცვიოდა.

— ქუდს რატომ არ იხურავ?

შოთა შეტრიალდა და საყულო აიწია.

— თეკლე როგორ იყო? — ახლა ჯონდო შეეკითხა.

შოთამ მხრები აიჩეჩა.

მელიქიშვილის ქუჩას გაუყვედნენ.

— სახლში შეატყობინე თქვენებს, წამოდი, — ლერი შეეცადა შოთას შეჩერებას.

— ბევრს ნუ იწელებით, გაიგეთ?..

... ბუფეტში შევიდნენ.

შოთამ მოათვალიერა კუთხე-კუთხულო.

— მაინც ვის ეძებ?

— ლერი, ყბები გეჟავება, გატყობ... მაგიდას მიუსხდნენ.

— რა ვკამოთ?

შოთა წინ წამოიხარა:

— თქვენთვის ყაურმა, ჯიგარი, ლულა-ქაბაბი, მწვადი, ჩიქი-ბიქი, სალიანკა, ლანგეტი, ხრამტექსი, კუთლექსი, ბუფეტჩერსი, ლატექსი... ჩალადაჯი, არტალა, ცოცხალი, მე კარტოფილის მეტს არაფერს შევკამ.

... მახლობელ მაგიდასთან ოთხი მალიან სერიოზული ყმაწვილი იჯდა, წარამარა დიდი მწერლების სახელები, მათი ცხოვრების წვრილმანები და ნაწარმოებებიდან ამოღებული ციტატები ისმოდა... ერთს ორი მოთხრობა გამოექვეყნებინა უკვე და თამადაობდა.

შოთა ყურადღებით უსმენდა. ბოლოს ჰიქა ასწია, საცემები არიანო, ჩაილაპარაკა და ჩვენ გაგვიმარჯოსო, — თქვა.

ყმაწვილების მაგიდა გაქრა.

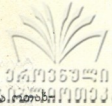
შოთას აქ ყოფნა არ სჯეროდა ჯონდოს. რატომღაც მოგონება ეგონა...

— აღრეული ყველაფერი კარგია, დაგვიანებული ადამიანი აღარ ვარგა. თხუთმეტი წლისას ნერვები აღარ მივარგოდა... სკოლაში ორი მასწავლებელი მიყვარდა, უმაღლესში — არც ერთი...

შოთამ შეისვენა.

„შოთა მოკვდება!“ — უცებ გაუელვა ჯონდოს.

ჰკუდიდან შემლისა შეეშინდა. აქამდე

სწეროდა, რომ შოთა არ გაგიჟდებოდა...

აზრმა, რომელმაც გაუელვა, თანდათან უფრო შეაშინა, რადგან რამდენჯერმე ნათლად ჩაესმა:

„შოთა მოკვდება!“

აივანზე გამოვიდნენ, მოკრიალებულ ცასავით ჩახჩახებდა თბილისი.

„შოთა მოკვდება!“

ახლა უკვე ის გაუკვირდა, რომ ამის გაფიქრებამ თითქოს დაამშვიდა.

— წამო, გაცივდები, — ხელი წაჰკრა ჯონდომ.

— როგორა ზრუნავთ... — დაიწყო შოთამ, მაგრამ უცბათ შეწყვიტა ლაპარაკი, სახე შიშმა მოუღრიალა...

ჯონდო და ლერი მთელი ღამე თავზე აღდგნენ. ფილტვებიდან ვერა და ვერ შეუჩერეს სისხლი...

მეორე დღეს ნათესავები მოვიდნენ. შოთა იზოლატორში გადაიყვანეს...

ბიძაშვილები მანქანებით დაჰქროდნენ, წამლებს შოულობდნენ, ნაცნობი ექიმები მოჰყავდათ.

დიდმუცლიანი ბიძები (რომლებსაც შოთა ყოველთვის დასცინოდა) საქმიანად დადიოდნენ, ხელების ქნევით ლაპარაკობდნენ და ამბობდნენ, მისი ბრალიო.

შუალამისას, როცა დიდმუცლიანი ბიძები და შიფონერის აღნაგობის ბიძაშვილები დასაძინებლად წავიდნენ, შოთას დედამ დაუძახა ჯონდოს.

შოთა კვდებოდა.

ჯონდო ძლივსა სუნთქავდა.

შოთას მუდამ მკრთალი სახე გაწითლებოდა. თვალები გადმოცვენაზე ჰქონდა.

საწოლთან მიდგმულ კარადაზე მწვანე რვეული იდო, რომელშიც შოთას უპანასკნელი (ამ სიტყვის გაფიქრებაზე თერთი სივრცე წარმოიდგინა ჯონდომ), ალბათ ადრინდელზე უარესად მიმოფანტული აზრები იყო დახვავებული.

რვეული ჯიბეში ჩაიდო და გავიდა.

შავი ნაჭრით მორთულ პატარა ში ისხდნენ.

ლერი ათლიტრიან ბოცას ხსნიდა პირს.

შოთა კუბოში იწვა და მისი სიცივით ჯონდოს სციოდა.

ჯონდო ღამეულ ბინდში ხედავდა, შოთა და ლერი ღვინის მძას აპირებდნენ და უკვირდა, ორი ქიქა რომ მოუტანიათ, მესამე სადღაო.

შოთასთვის თავითი რუხულ-ქართული ლექსიკონის სამი დიდი, შავ-ყდინი წიგნი ამოედო.

ჯონდოს გაელიმა — ჯერ შოთას ბიძები მოაგონდნენ, მერე — ბიძაშვილები...

კუბოსთან მიმდგარი საწერი მაგიდა ფოტოსურათებით იყო მოფენილი, ამ სურათებში შოთასთან ერთად ჯონდო და ლერიც იყვნენ გადაღებულნი.

მაგიდის კიდეზე კოხტად ეწყო შოთას ნაწერებით სავსე რვეულები.

ჯონდომ ფერადი ფოტო შეატრიალა — კისლოვოდსკის პარკში, რკინის არწივის ფრთებში ისხდნენ, იცინოდნენ, და ერთმანეთსა ჰგავდნენ.

თეკლეს სურათს დასწვდა ჯონდო. თეკლე ილიმებოდა. მისი გამხდარი სახის მარცხენა მხარე თმის დაფარა.

მერე ერთი რვეული გადაფურცლა:

„ექვსი ბოთლი ღვინო და რამდენიმე ორცხობილა ვიყიდეთ. სასაცილო ანეგდოტებს ვუყვები გოგონას, რომელსაც მოგწონვარ... ახლა, თვითონ ამ გოგოსაც ვერ დააჯერებდი, რომ შიყვარდა. მისი ცოლად წაყვანა მსურდა... მაგრამ აღზრდაა მთავარი. იგი ექვიანობით მომხამულმა ადამიანებმა გაზარდეს და ამიტომ არაფერს ვეუბნები...“

...აბასთუმანში გადაღებული სურათები ცალკე ეწყო. შოთას ყველგან გიტარა ეჭირა. — ჯონდო გრიფსა და თითებს აცქერდებოდა — აკორდების აღდგენას ცდილობდა.

ჯონდო ფოტოსურათების ქექვამ გაი-

ჯამალ დავლიანიძე

წონასწორობა

ტაცა. — თეკლესა და შოთას თუ აქვთ ერთად გადაღებული სურათიო, — აინტერესებდა.

ვერ იპოვნა. შოთას ნახევრად გახე-ლილი თვალებისა და მთვრალი პარიკ-მახერის მიერ ავიჯნეილ სახეს დახედა. საფენი უნდა გამოეცვალა. — სარკმ-ლის რაფაზე არაყით გაზავებული წამა-ლი იდგა. თეთრი ნაწერი კარგად გა-წურა და სახეზე დააფინა.

საფენს საძაგელი სუნი ასდიოდა, ოღ-ონდ, ახლა სულ ერთი იყო და გაეცინა.

მოეჩვენა თითქმის შოთას გაეღიმა და ლერის გახედა, რომელსაც რვეული ეჭო-ბა ხელში, მერე გამოუწოდა:

— წაიკითხე ოღონდ ხმადაბლა.

გამოართვა, ხელების კანკალით გადა-შალა, შოთას გახედა და აძაგავდა...

შოთა სულელს ჰგავდა. ლერი რომე-ლიდაცა რომელიღის ბიუსტივით მოკრ-ძალებული იყო...

— წაიკითხე, რა მოგივიდა, — გაკვი-რვებით უთხრა ლერიმ.

შოთას ნაწერს ჯონდოს მეტი მართ-ლა ვერავინ წაიკითხავდა:

„რა მოხდა დღეს? რა დაგწერო? ვიცი, ამ დილით ეზო მომეწონა, მწვა-ნე ფერი მკაფიოდ ჩანდა. მერე გამოც-დის ჩასაბარებლად წავედი...“

როცა იქიდან წამოვედი, ღვინის ქარ-ხანასთან ძაღლი დავინახე. ძაღლი კვდე-ბოდა — ქაქანებდა. ცალი თვალი უჩან-და. ძაღლი არ ტირიდა, მაგრამ თვალი გაჰყლებოდა და ჯანსაღ თვალში არ მო-ვჩანდი არც მე, არც ქუჩა, არც ავტო-ბუსები და არც გამვლელთა ფეხები...

ცხოველები პატარაობიდანვე მიყვარ-დნენ. თუმცა პატარაობისას გგონიათ, თქვენც გიყვარდათ ისინი...

წამიყვანდა ხოლმე პაპაჩემი ზვარში, მომცემდა პაწაწა თოხს და ამომიყენებ-და გვერდით...

პირველი კურსი მწერების ცხოვრე-ბას მოვანდომე. ჰიანჭველებს რამდენ-ჯერაც დავუშალე ომი, იმდენჯერ იომეს.

ნეხვის ზოგოები ხარაჩოებს მართავენ სანახევლაზე, ლესავდნენ, მიჰქონ-დათ, ასორსოლაგებდნენ, ამარაგებდ-ნენ...

ყველაზე მაგრად კი ბალბალუკა მი-ყვარდა.

ბალბალუკას მიწაში აქვს ლიფტი. იქ-იდან მისი გამოყვანა ძნელია. არადა, შენ ვერ შეხვალ, რადგან ლიფტი ერთ-კაციანია და ოთხას ოცდახუთ კილო-გრამს სძალავს. ამიტომ, ბავშვები ჩხი-რით ვლენწავლით ოთხასოცდახუთკი-ლოგრამიან ლიფტს... ამ დროს აუცი-ლებელი იყო შელოცვა:

„ბა-ლბა-ლუკა, ამო-დი, ბალბა-ლუკა ამო-დი!“

ბალბალუკა ამოცოცდებოდა. გვეში-ნოდა (მიწიდან ამოსული, ზურგზე ჯვა-რდამსული მწერისა) და ჩვენი შიშით, ბალბალუკას უსასრულო ვენახების ერთ-ერთი ძირძარღვა ვაზის მტევნის მარცვლიდან მეორე მარცვალზე დავას-კუთხდით...

ჯგუფად დავდიოდით მინდვრებში და ერთმანეთს ვეჯიბრებოდით, ვინ შეძ-ლებდა ბალბალუკას ამოყვანას...

ახლა, როცა ბალბალუკების დახოც-ვას ვიხსენებ, ვტირი... რა კარგი სახე-ლი აქვთ. ნეტავ ვინ დაარქვა? ალბათ თვითონვე დაირქვეს, თორემ ადამია-ნები...

ბა-ლბა-ლუ-კა! ბალბა-ლუკა!

წილიყარიისა (ძალიან დიდი ზოგოა, დაფრინავს — წილიყარიას პაპაჩემი უძ-ახდა) უფრო გვეშინოდა. გულადმა თუ დავარდებოდა (ველარა დგებოდა ფეხ-ზე), გადმოვაბრუნებდით...

ყოველი ცოდვა (რაც პატარაობისას ჩაგვიდენია) ჩვენი მეზობლის ბრალია. რვა წლით იყო ჩვენზე უფროსი. ფან-დურის მუცლის მოყვანილობის სახე ჰქონდა და ბაბო ბრუტსაბჟელას ეძა-ხდა...

იმ დღეს, დილიდანვე ბაღსა ვრწყავ-დი. ჰიებისა და მატლები ფუთფუთს ეუთვალთვალებდი. ვცდილობდი, რა-ღაც საერთო მეპოვნა მათსა და ჩვენს შორის, მაგრამ მათი მოძრაობა ცალკე,

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

განყენებული იყო... წყლის ნაადრულს
დავატყერდი — ჰიანჰველები ბუ-
ღეს მიუახლოვდა, ზედ გადაეცლო, მწე-
რები აიტივტივა, ზოგი გარიყა. მე დავი-
ჯერე, რომ ეს ჩვეულებრივი წარღვნა
იყო, რამაც ოდესღაც (ჩვენთვის ოდეს-
ღაც) შიშინაობა აგვაჩემებინა.

ჩემი ფიქრი უბრალო, ადამიანური
იყო: რამხელეები ვართ ჰიანჰველებთან
შედარებით. ისინი ისეთი პატარები არ-
იან, რომ კაცი ვერაფრით ჩაერევა მათ
ცხოვრებაში... ისე კი, თუ იძალავე, შე-
გიძლია ნებისმიერი ბუღე დაანგრეო (გა-
ანადგურო, ააოხრო, გადაბუგო, ჯვარს
აცვა), მწერები გასრისო... ან არადა,
სხვა ქვეყანაში გადასახლო (ბაღის ერ-
თი ბოლოდან — მეორე ბოლოში გა-
დასვა)...

უცებ შემეშინდა — გიგრძენი, რომ
ვილაცის დიდი თვალების მჭერამ ელე-
ქტრონიკით გადამირბინა და შემაქრ-
ეოლა...

ეს არ იყო სივრცის შიში. უცნობმა
ცნობილმა შემაშინა.

როცა დავრწმუნდი, გადავჩიი-მეთქი,
გამეხარდა, გულკეთილობა ფრო მომე-
ძალა და ჩემი მოდგმის უსუსურობამ
დამადარდიანა“.

კითხვისას იგრძნობოდა, რომ ყველა
ჩანაწერი რაღაცით იყო ერთმანეთთან
დაკავშირებული.

ჯონდო კუბოსთან მივიდა. საფენი გა-
დახადა და შუბლზე დახედა...

შუბლით, მისი ტვინით, აბა მეტი რით
იქნება მისი ნაწერები დაკავშირებუ-
ლი?..

ლერიმ ერთი ფოტო მოაწოდა. — წინ
წამოხრილ შოთას ობიექტივთან მიეტა-
ნა სახე და ძარღვები დაბერვოდა... სუ-
რათის უკანა მხარეზე ბრჭყალებში
ჩასმული ერთადერთი სიტყვა ეწერა:
„ავადმყოფობა“.

ჯონდომ კიდევ გამოუცვალა საფენი
და ოთახი შეათვალიერა. აქ მხოლოდ
მისი სხეულია — ცარიელი ტომარა...

● დილიდან ისევ მოგროვდა ხალხი.
შავებში გამოწყობილ ნათესავებს უსა-
მძიმრებდნენ...

● ჯონდოს ერთი ცრემლი არ ჩამოვარ-
დნია. ლერიც ასე იყო...

გამთენიიდან ფრთხილად დადიოდნენ
და შოთას ნათესავების ყველა დავალებს
უსიტყვოდ ასრულებდნენ.

ნათესავები ვილაცხვებდნენ. —
უცნობი ბიჭები ღვინი კასრებს მოავა-
რებდნენ...

● ვილაც აყლაყუდა ბიჭი კართან ატუ-
ხულა და ჭკითინებს.

ქართული, ნაღვლიანი სიმღერები ის-
მის...

● ჯონდოს აგონდება შოთას სიტყვები:
„მუსიკა უხილავი მხატვრობაა. ჰაერ-
ში ხატვია. მუსიკა და მიწიერი ადგილე-
ბი ერთმანეთს შეესაბამება. კამჩატკაზე
შექმნილი მუსიკის შესატყვისი შეიძლე-
ბა ჯაკარტის რომელიმე გარეუბანში
იყოს...“

კუბო ორმოსთან დგას.
დაქირავებული მომღერლების კვინ-
ტეტი კრეტინების ხროვას ჰგავს.

გაციებული სიმძიმე ნელა-ნელა ქრე-
ბა.

კუბოს თავს ახურავენ.
სინათლე მატულობს.

კვინტეტი ხავის.

ლერი წიწვების ბღუჯას. ღეჭავს და
ტირის. კუბო ირწევს.

თითქმის მიწა აწვიმს გარემოს...“

● კითხვა დავამთავრე. უკვე გვიანი იყო.
დედაჩემსა და დეიდაჩემს ეძინათ. ლა-
დოს საწოლთან მივედი. მოხუცული
თვალები უთამაშებდა. ჩემი გონება ერთ
წერტილში მოექცა, ბავშვის თვალებში

ჯემალ დავლიანიძე
წონასწორობა

შეაღწია და გაიჭრა შვინდისფერ სი-
ცეში, სადაც ჩემი შვილი ცხოვრობდა
სიხმრით.

ციომ გულვიძებისთანავე მომახალა:
ასე აღარ შემოძლია, ვიღუპები, ახლო-
ბელი არავინა მყავს, დავიღალე, ვგიჟ-
დებიო... წავიკნკლავდიო. მე განქორწი-
ნება შევთავაზე. ციომ მიპასუხა, ბოლო
მოვუღლოთ ჩვენს ტანჯვასო. მაინც ვერ
მოვრიგდით...

ჩემში ჩარჩენილმა სიბრაშემ დამხუ-
თა. მაგიდასთან მივედი. ჩემი რომანის
სამასოცდამეთექსმეტე ფურცელი
ნახევრამდე იყო შევსებული; მივხვდი,
ვეღარ გავაგრძელებდი, — უცბად ჩავა-
ლაგე ფურცლები ჩანთაში და სოფელ-
ში წასვლა გადავწყვიტე...

ჩვენი სახლის აივნიდან კარგად მოჩან-
და ცხირეთის ციხისქვეშა გამოქვაბული.
იქ ყოფნა მსურდა. ვგრძნობდი, იმ
გამოქვაბულში კარგად ვიმუშავებდი
და შებინდებისას იქით გავეშურე...

გამოქვაბულიდან კალოუბანი და
ჩამავალი მზის ნახეუტი მოჩანდა.

დაბლიდან ძლივს ისმოდა ცხირულის
ძეწკვივით გაწვრილებული წანწარი...
გამოქვაბულის ბოლოში ჩამოვჯექი,
სანთელი ავანთე, პატარა ფიცარი ჩამო-
ვიღე მუხლებზე და ფურცლები გავ-
შალე:

„— შოთას დასაფლავებაზე ახლოს
რომ არ მიმიკარე, რა დავაშავე? — ნა-
წყენი კილოთი თქვა საზანმა.

ჯონდომ პასუხი არ გისცა, გაეცინა
და ლერის ჰკითხა:

— ისე გემრიელად ილუკმები, თით-
ქოს ძალზე დალხენილი იყო.

ლერიმ ლუკმა ჩაყლაპა:

— რატომ ფიქრობ, რომ უფლება
გაქვს, მუდამ დამცინო?

— იმიტომ, რომ მიტმენ
ლერის გაეცინა.

საზანი დაბოლმილი იჯდა.

ჯონდო მალულად უთვალთვალედა
საზანს, მერე ღიმილით დაიწყა:

— საზან, სასადილოს რატომ არ
ჰქვია ხახადილო?

საზანი მოიღუშა:

— ჯონდო, როცა გჭირდები, მაშინაც
დამცინი და ახლაც... ღღეს მაინც ისეთი
რამ მოხდა...

— რა, თავ-პირი დავილეწო? ვიტი-
რო?

სასადილოდან გამოვიდნენ და ბაღში
გაისეირნეს. ახალი ნაწვიმარი იყო.
ბუჩქებთან პატარა ბიჭები თამაშო-
ბდნენ — ერთმა რაღაცას ჩაჰკრა ქუსლი
და მიწას დაასრისა. ჯონდომ ნაბიჯს
მოუჩქარა და თავზე წაადგა:

— მოკალით?

შეშინებულმა ბიჭებმა თავები ასწი-
ეს.

— მოკალით? — კითხვა გაუმეორა
ჯონდომ.

ბიჭებმა კრინტი ვერ დაძრეს.

— იცით, რა არის სიკვდილი?

ის ბიჭი, რომელმაც ლოკოკინა
მოკლა, შეიშმუშნა.

ჯონდომ მკლავში წაავლო ხელი:

— მოკალი?

ბიჭმა თავი ჩალუნა.

— რად მოკალი?

ბიჭმა უფრო ჩალუნა თავი.

— მაშაშენმა გასწავლა?

ბიჭმა თავი ასწია:

— არა.

— დედაშენმა?

— არა.

— ამხანაგებმა?

— არა.

— მაშ? ვინ?..

— პაპაჩემმა.

— რამდენი წლისაა პაპაშენი?

— არ ვიცი.

— თეთრი თმა აქვს?

— ჰო.

- სად ცხოვრობს?
- სოფელში.
- პაპაშენი რატომ ხოცავს ლოკო-
კინებს?
- ბევრნი არიან...
- ბატკანი გინახავს?
- მინახავს.
- გყოლიათ?
- გყოლია.
- პაპაშენს დაუყლავს?
- ჰო.
- ხომ ტირილი?
- ვტიროდი.
- გეცოდება, ბატკანი?
- ჰო.

ის იყო ჯონდო კიდეც აპირებდა რა-
ღაცის თქმას, რომ ბუჩქებიდან მხრ-
ებგანიერი ახალგაზრდა გამოვიდა და
ჯონდოს ჰკითხა:

- რა გინდა ბავშვებისაგან?
- არაფერი, ვესაუბრებო.
- ინტერესებთ შენი საუბარი?
- თქვენ გინდოდათ გეკითხათ, —
ეპრიანება თუ არაო, არა?
- არა. ინტერესებთ-მეთქი, შენი
საუბარი?!

— შენობით რატომ მომმართავთ? —
ხმა დაიტკბო ჯონდომ.

მხრებგანიერი უფრო ახლოს მივიდა
ჯონდოსთან:

- შენ არასოდეს მოგიკლავს ლოკო-
კინა?
- მომიკლავს.
- მერე სხვა ბავშვებს რატომ უკლავ
ბავშვობას, გაუშვი, მაგათაც დახო-
ცონ...

— მე ბელნიერი ვიქნებოდი, მაშინვე
რომ ესწავლებინათ, არაფერი მოკლათ...

— ძალიან გეცოდება ლოკოკინა?
ბუჩქებიდან ლაშაზი გარეგნობის
ქალი გამოჩნდა და მხრებგანიერთან
მივიდა:

— ზელიმხან, რას ჩააცივდი... რა
მოხდა ასეთი?

ჯონდომ შემოტრიალება დააპირა.
ზელიმხანმა ქალი ჩამოიცილა და
ჯონდოს ხელი ჩასჭიდა მაჯაში.

— ძალია გიყვარს ლოკოკინები?

ჯონდომ თვალები მოწყურა:

— ძმაკაც, მე ძალიან მსურდა, შენ-
თან თქვენობით მელაპარაკნა, მაგრამ
ვერათფერი გავაწყე. ახლა, თუ ნებას
მომცემ, შენობით მოგმართავ...

საზანმა შეატყო, ჯონდო გაბრაზდა,
მიუახლოვდა და წასჩურჩულა, თავი
დაანებე, მთვრალიაო.

ლერიმ ძლივს მოაშორა საზანი.

ზელიმხანის მეუღლე მათთან მივიდა.

— გეხვეწებით, მიდით, გააშველეთ,
მოკლავს... თანაც ნასვამია...

— ჩხუბი უყვარს თქვენს მეუ-
ღლეს? — ჰკითხა ლერიმ.

— სულ ასე იცის, როცა თერება...

— ფხიზელს არ უყვარს ჩხუბი?

— ფხიზელი იშვიათად ჩხუბობს...
ვაიმე, რა ვქნა... მიდით, უთხარით
რამე...

ლერი იქით წავიდა, სადაც ჯონდო
და ზელიმხანი იდგნენ.

— შენ რაღა გინდა, ძმაო? — დამცი-
ნავი სინაზით ჰკითხა ზელიმხანმა და
ლერიც ახლოს მიიერთია.

ლერი დაჰყვა მის ნებას.

— ორნი ერთზე? — გაეცინა ზელიმ-
ხანს.

ჯონდომ ღრმად ჩაისუნთქა:

— შენს ბიჭს რა ჰქვია, ზელიმხან?

— ღურმიშხანი.

— უთხარი ღურმიშხანს, წავიდეს
დედამისთან, ნუ აყურებინებ ჩვენს
საცოდაობას...

— არა, აქ უნდა იდგეს და უნდა
გვისმინოს.

ჯონდომ აღარაფერი თქვა.

ზელიმხანმა განაგრძო:

— გიყვართ ლოკოკინები?

ახლა ლერიმ ამოიღო ხმა:

— მე არ მიყვარს, ჯონდოს უყვარს.

ზელიმხანი წაიყუზა, ლოკოკინას
წამოავლო ხელი და ცხვირთან მიუტანა
ჯონდოს:

— გიყვარს?

ჯონდომ თვალი გაუსწორა.

ჯამალ დავლიანიძე
წონასწორობა

ზელიმხანმა მთელი ძალით დაანარცხა ლოკოკინა მიწაზე.

პატარა ღურმიშხანი ატირდა და ღელამისისკენ გაიქცა.

— კიდეც გიყვარს ლოკოკინა?! — ზელიმხანი უკვე ყვიროდა.

— ძალიან მიყვარს, — საოცარი სიწყნარით უთხრა ჯონდომ.

ზელიმხანმა ახლა სხვა ლოკოკინას წამოავლო ხელი და ისიც მიწას დაანარცხა.

ჯონდომ ოდნავ გაუღიმა:

— შენ ზელიმხანი კი არა, ზელო ყოფილხარ, ავლაბრელი ზელო, გახსოვს ყავისფერი „პაბელა“ რომ ჰყავდა?

ზელიმხანმა მოუქნია. ჯონდომ არ იცდინა, მუშტი ყურისძირში მოხვდა და ბუჩქებში შევარდა.

ლერი გვერდზე გახტა, საზანს მოაგლო ხელი და იქით წაიყვანა, საითაც ზელიმხანის ცოლ-შვილი იდგა.

— გააშველეთ, ხალხნი არა ხართ? — იხვეწებოდნენ ქალი.

ლერმ მოგუდული ხმით გამოსცრა:

— არაფერი გაქვთ სანერვიულო, ქალბატონო, თქვენი მეუღლე ჩვენს ძმაკაცს სცემს... შინ წაბრძანდით. ბავშვს ნუ აყურებინებთ, თორემ ეგვე გაიზრდება და მამამისივით მოჩხუბარი გამოვა...

როცა ზელიმხანმა წიხლი ჩაართყა ჯონდოს და ლერი არ მიეშველა, ქალი დაწყნარდა.

— მილიციას არ დავუძახოთ, ქალბატონო? — მოწიწებით შეეკითხა ლერი.

— ქალი დაიბნა:

— გთხოვთ, არაა საჭირო, უკვე ორჯერ არის ციხეში ნაჯდომი...

ამ სიტყვების გაგონება იყო, ლერი, ელვსებურად მოსწყდა ადგილს, მოჩხუბრებისკენ გაიქცა, ჯონდო, ორჯერ არის ნაჯდომი ეგ ნაბიჭვარიო დაუყვირა და ზელიმხანს მიაფრინდა...

სულ უმცირეს ხანში ზელიმხანს ტან-საცმელი შემოეხა, თავ-პირი დაუსისხლიანდა და ახრიალდა...

როცა ზელიმხანის ცოლმა მილიცია

მოიყვანა, ზელიმხანი ბუჩქებში იჯდა, ლერი და ჯონდო იქვე ისხდნენ და ტან-საცმელს იფერთხავდნენ.

ახალგაზრდა ლეინტენანტი აწარმოებდა დაკითხვას. ჯერ ზელიმხანს ჩამოართვეს ჩვენება:

— გვარი?

— ალახვერდიამვილი.

— სახელი?

— ზელიმხანი.

— სად მუშაობთ?

— ბაზარში, სასწორების გამცემად.

— რაზე ხართ ნასამართლევი?

— ერთხელ გაფლანგვაზე, მეორეთ. — ჩხუბზე...

— დღეს რატომ იჩხუბეთ?

— ჩემი ბავშვს შეურაცხყოფა მიაყენეს.

— რა სახის?

— ლოკოკინა გაუყლიტა ბავშვმა და დაცინვა დაუწყეს.

— დაუწყეს თუ დაუწყაო?

— აგერ იმან, — ჯონდოზე ანიშნა ზელიმხანმა.

— ეს ორნი არ მისმარებია? — ლეინტენანტმა საზანზე და ლერიზე უჩვენა.

— ეს მიეხმარა... სწორედ მაგან დამარტყა პირველად. ამას ხელი არ გაუძძრევია, ტყუილს ვერ ვიტყვი...

ჯონდო მილიციის შენობიდან სწრაფი ნაბიჯით გამოვიდა. საზანი ხის ძირას იდგა:

— ჯონდო, როგორაა საქმე.

— ლერი და ზელიმხანი მოაყუჩეს... საზანმა ამოიოხრა.

ჯონდო ნერვიულობდა:

— ბრიყვი არ არის? ვინ ეხვეწებოდა; მომეხმარეო. რა, ჩხუბი არ ვიცი, თუ მომერეოდა?... ღირსია, რაც მოუვა...

ნელი ნაბიჯით გაუყვანენ ქუჩას.

— საზან, ლერი გეცოდება?

საზანს ეწყინა:

— რა საკითხავია?
— რატომ ჩასვეს ლერი?
საზანი მიხვდა, რაღაცაში შეცდომა და
გაყუჩება ამჯობინა, მაგრამ ჯონდო
ჩვეულებისამებრ ჩააცივდა:

— რატომ დაადანაშაულეს ლერი?
— იჩხუბა.
— კაცი სცემა, არა?
— ჰო, ზელიმხანს სცემა.
— რატომ სცემა?
— შენ მოგეშველა.
— ესე იგი, სიკეთე ჰქნა, მე რომ
მომეშველა...

— რა თქმა უნდა.
— მე რატომ მცემდა ზელიმხანი?
— ბავშვის გულისთვის.
— ბავშვი მართალი იყო?
საზანი გაჩუმდა.
— ბავშვმა რომ ლოკიკინა გაჰყლი-
ტა, მართალი იყო?
საზანი ხმას არ იღებდა.
— მე მტყუანი ვიყავი ბავშვთან,
როცა დავარიგე, ლოკიკინებს რას
ერჩი-მეთქი?

— მართალი იყავი, არაო, ვინ ამ-
ბობს?

საზანმა თავი ჩაღუნა.
ჯონდომ ზელი მოხვია საზანს:
— ასე, ჩემო ბერიკაცო, რთულია ეს
ცხოვრება, საზან, რთული... თანაც:
გგონია, ადამიანს სურვილი არა აქვს
სიკეთისა? მაგალითად, ზელიმხანს რომ
ჰკითხო, იმანაც სიკეთის გულისთვის
დასდო თავი... მას ასე ესმის სიკეთე...
სიკეთე ერთია, — ეგ არის, ყველას
თავისებურად ესმის და რას იზამ?

●
ლერის თეკლე მოჰყავდა აბასთუ-
მნიდან.

თეკლე ჩუმად იჯდა ლერის გვერდით,
სიჩუმე ლერიმ დაარღვია:

— რატომ არ შეკითხები, ჯონდო
როგორ არის?

თეკლეს გაეღიმა:

— ლერი. ჩემს აქ ყოფნაში ბევრი
რამ შეიცვალა.

— მოგიხდა აბასთუმანი?
— ძალიან შევეჩვიე. წამოსვლა კი
აღარ მინდოდა.

— ხომ არავინ დაგრაჩა იქ, ისეთი,
რომ...

— არა. და, საერთოდ, ექიმებმა
ამიკრძალეს გათხოვება, არ შეიძლებოდა.

— საერთოდ?

— რამდენიმე წლის განმავლობაში...

— მოგვეწყინა უშენოდ...

— ნესტანი როგორ არის?

— იშვიათადლა მოდის ჩვენთან,
სხვებთან მძაყაცობს...

— საზანი უნესტანოდ დარჩა?
გაჰყოლოდა, რა მოხდებოდა?

— შენ გაჰყვებოდი?

— ნესტანი რომ ვყოფილიყავი,
გაჰყვებოდი...

— თვითონ არ აპირებ გათხოვებას?
თეკლეს ჩაეცინა.

— თეკლე, როგორც ძმას, ისე მითხა-
რი, ქალისთვის ხანდახან სულ ერთი.
ხომ არ არის — ოღონდ მყუდრო თავ-
შესაფარი იპოვოს და...

— მართალი ხარ, ლერი.

— ჯონდო გიყვარს?

— ჰო.

— ჯონდოს უყვარხარ?

— ვუყვარვარ, ლერი, ოღონდ ცოლ-
ქმრობის გაგონება არ მინდაო...

— მაშ რა უნდა ჰქნა? ეჭვი არასო-
დეს შეგბარვია, რომ ასეთმა ცხოვრე-
ბამ დაგაავადმყოფა?

— არც უმაგისობაა.

— მერე?

— წამიყვან ცოლად, რომ გამოგყვე?

— ლერიმ მანქანა დაამუხრუჭა.

თეკლე აკისკისდა.

— თეკლე, ასე სკოლაში იცინოდი
ხოლმე, როცა ვინმეს გააბრაზებდი.

— ლერი, ერთი ეს მითხარი, ჯონდო
რატომ არ წამოვიდა ჩემს წასაყვანად?

— ტამბოვში აპირებს წასვლას...

— იქ რა უნდა?

— დაგავიწყდა?

ჯამალ დავლიანიძე
წონასწორობა

— რალაც ვერ ვიგონებ.
 — ტატიანას საფლავზე მიდის წელიწადში ერთხელ, ყვავილები მიაქვს...
 — ეტყობა, უყვარდა ის გოგო...
 — უყვარდა...
 — ლამაზი იყო?
 — ძალიან.
 — შენ ნანახი გყავს?
 — კი. რამდენჯერმე.
 — რამდენი წელიწადი იყვნენ ერთად?

— ერთად არ ცხოვრობდნენ, წელიწადში ერთხელ ხვდებოდნენ ერთმანეთს...

— რატომ ასე?
 — ჯონდოს არ იცნობ? — ცოლად რომ შევირთო, სიყვარული ჩიტივით გაგვიფრინდებო.

— რა მოუვიდა იმ გოგოს?
 — ჯონდოსა ჰკითხე...
 — რამდენჯერმე ვკითხე და არ მითხრა... ავად იყო?

— არა... ზაფხულში, მოტოციკლეტით მიდიოდნენ ტყეში და გზიდან გადაცვივდნენ.

— ვისთან ერთად?
 — ერთ იქაურ ბიჭთან ერთად...
 — საწყალი გოგო, მაშ რა ექნა, მთელი წელიწადი ჯონდოსთვის ეცადა?
 — ჰოდა, მშობლებმა ორთავეს ბეჭდები უყიდეს, დანიშნეს, და ისე დასაფლავეს...

— საწყალი ჯონდო, — ამოიოხრა თეკლემ.

— სულ მისი ბრალია, თვითონაც გაწამდა და ის გოგოც დაღუპა...

საზანს გაეხარდა ჯონდოს დანახვა, შინ შეიპატიჟა და როცა მის ილიებში და ხელებში შამპანურის ბოთლები დაინახა, გაუკვირდა.

— გიკვირს? — ჰკითხა ჯონდომ.
 — ღმერთმანო.
 — დაგავიწყდა? შენ კი არაფერსა კისრულობ?
 — მერე მე და ლერიმ ვიქეიფოთ?
 — ვითომ რაღათ?

— თეკლე და შენ არა სვამთ.
 — დღეს ისეთი დღეა, ორთავე დავლევთ.

საზანმა თავი ჩაქინდრა.
 ჯონდოს არ გამოპარვია, საზანმა რალაც ისეთი გაიფიქრა, რაც მას ეხებოდა და უცბადვე ჰკითხა:

— რალაცის თქმა გინდოდა, მგონია...
 — ჰო, მაგრამ ვერ გაგიბედავ... გეწყინება...

— არ მეწყინება...
 საზანმა თვალეებში ჩახედა:
 — ლერის თეკლე რომ უყვარს, ვერ ამჩნევ?

ჯონდოს აშკარად ეწყინა, მაგრამ სცადა ხუმრობით გაებათილებინა:

— აბა დააკვირდი, საზან, მეოცე საუკუნეში მხრები დაუვიწროვდათ მამაკაცებს და თუ იცი, რატომ?

— ლერი არ არის ეგრეთი ბიჭი, — მოულოდნელად გაღიზიანდა საზანი.

— და მე არ უნდა ვამბობდე, არ ეკუთვნის ჩემგან, არა? — ხმამაღლა უთხრა ჯონდომ.

— არ ეკუთვნის! ამაყად თქვა საზანმა.

ჯონდოს გაუკვირდა. საიდან აქვს საზანს ასეთი სიამაყეო და იმავე კილოზე გამოსცრა:

— მაგ ვაჟბატონმა ხომ იცის, რაც გვაკავშირებს მე და თეკლეს?
 საზანს ხმა აღარ ამოუღია.

●
 ლერი მარტო მივიდა საზანთან.
 ჯონდომ რომელიღაცა ჟურნალი გადაფურცლა.

საზანმა ჰკითხა, როგორ იმგზავრეთო და მერე ისიც გაჩუმდა.

ლერიმ ანიშნა საზანს, მარტო დაგეტოვეო.

საზანი წავიდა.
 — საინტერესო ჟურნალია? — დაიწყო ლერიმ.

— არა, — მოკლედ უპასუხა ჯონდომ.

— რას იბოლმები? ადრე არ იცოდო ისე...

— თეკლე როგორ არის?
— არა უჭირს რა...
— ძალიან დაიღალა?
— არა.
— საზნათან არ წამოგყვია თუ არ წამოიყვანე?

— არ წამომყვია.
ჯონდოს გაუყვირდა:
— ჩემი ნახვა არ უნდოდა?
— ხეალ გნახავს.
— ეგ შენი აზრია თუ სურვილი?
— თეკლეს სურვილია.
— გატყობ, ყელში ამოგივიდა ჩემთან ძმაკაცობა...

— მაგას რატომ ამბობ?
— ცოლად რომ წაიყვანო, როგორღა უნდა შემომხედო თვალებში, ამაზე აღარ ფიქრობ?

ლერი სდუმდა.

ჯონდომ თავი უკან გადასწია:

— თავის ღროზე ალბათ შოთა მართალი იყო, მაგრამ შენ მაიძულე მეთქვა... ისე, რომ, ან თქვენ უნდა გადაიხვეწოთ აქედან, ან მე.. უბრალოდ (ჯონდოს გაცინა ამ სიტყვაზე), შენთან დაშორებას ვერ ავიტან, მაგრამ ვერც იმას ავიტან თქვენს ბავშვს მივეფერო...

ჯონდომ თავი ასწია.

— რა ვქნათ? — ხელების სრესით ჩაიბურტყუნა ლერიმ.

ჯონდო წინ წაიხარა:

— ვიცი, რასაც ვიზამ და ის იქნება ერთადერთი გამოსავალი...

— ვერც მე გავძლებ უშენოდ...

— ყველაფერს ველოდი ჩვენს შორის და თუ ასეთ ბანალურ, რომანებში წაკითხულ ამბავამდე მივიდოდით, არ მეგონა...

— რა ვქნათ? — ხელახლა ჰკითხა ლერიმ.

ჯონდომ ნერვიულად უბასუხა:

— რა, არ შეგიძლია მაგაზე უარი თქვა? რატომ ფიქრობ მხოლოდ შენს თავზე... ყველაფერი შენი ბრალია... შენ ატრეი თავგზა საწყალ გოგოს, თბილ ცხოვრებას, მყუდროებას შეპირდი, მერე შევილი... არ იცი, რომ ქალის გადაბირებას ბევრი არა უნდა რა? მე რას

მომდექი და ნერვებს მიშლი... სხვა რომ იყო, ერთს გლეწავდი მაგ ყურისმიერში და...

ლერი დაიძაბა:

— მიქარავს თავი დაანებე... რატომ ვარ ბოროტი? ყველას აქვს უფლება მიიღოს ცხოვრებისგან ის, რაც ეკუთვნის...

— რა გეკუთვნის? რას მასწავლი? რაც გინდა, ის გიქნია... მე შენთვის მინდოდა, თორემ... ადვილი გგონია თეკლესთან ცხოვრება?

— ამაგებ?

— თუ ძმაკაცი ვარ, ისევე როგორც შოთას ვუთხარი, ყველაფერი უნდა გითხრა, ვალდებული ვარ...

— არ მინდა...

— მე მინდა... თეკლე მამა აბრამის ბატანი ნუ გგონია, მე არა, მაგრამ, სხვა ვილაკას შეიძლება ჩაეცინოს თქვენი ქორწინების ამბავს რომ შეიტყობს...

ლერი წამოხტა.

— ცილსა სწამებ?

— რა, არავეინა მყოლია ჯონდოს მეტიო?

ლერი გაფითრდა, ცოტა ხანს უყურა ჯონდოს, ნელა შეტრიალდა და წავიდა.

...საზანმა ფრთხილად შემოაღო კარი. ჯონდო წამოდგა:

— გვისმენდი?

საზანმა თავი დაუქნია, გისმენდითო.

— უსინდისო ხარ, მაგრამ შენს ასაკში ეგეც საპატიოა...

— რაზე ფიქრობ? — ხმა ამოიღო საზანმა.

— რაზე და, ამაღამ შეიძლება დავთვრეს ეს ბრიყვი და კარი შემოვლევს... სადმე უნდა წავიდე...

საზანმა ვერაფერი ურჩია.

კარგა ხანს ისხდნენ ჩუმად. ჯონდომ ისევ ის ჟურნალი აიღო, რამდენჯერმე გადაფურცლა, უცბად წამოვარდა ადგილიდან და ბოლმით დაიძაბა:

— არსადაც არ წავალ! მართალი ვარ. მეც მიყვარს ის გოგო!..

ჯემალ დავლიანიძე
წონასწორობა

ჯონდომ და საზანმა შუქი ჩააქრეს და საგარძლებში მოკალათდნენ. ლერი მაინც მთვრალი მოვიდოდა და აზრი არა ჰქონდა ლოგინში ჩაწოლას...

...ლერი დილის ექვს საათზე მოვიდა. — მაგრად ნაჭიფარი იყო, მაგრამ არ ბარბაცებდა. ცხირი და თითები წაყვლეფილი ჰქონდა.

ჯონდომ თვალთ ანიშნა საზანს, მარტოდ არ დაგეტოვოო და კარებში აყუდებულ ლერის ჩვეულებრივად მიმართა:

— რამდენნი იყვნენ?

— სამნი.

— სცემე?

— რა ვიცი...

— გცემეს?

ლერი გადაადურთხა.

— უზრდელი ხარ, — ძველებურად სცადა ჯონდომ.

— რას ბრაზობ? რა ხმა გიწყდება... სალაპარაკო მეტი არაფერი გვაქვს? ვეღარა მცნობ? ლერი ვარ!

ჯონდო ჩუმად იყო. ლერი ამან უფრო გაბლიზიანა და დათაფლული ხმით განაგრძო:

— ძლივს გაგეჩეცი... შე ყასაბო!... ძლივს მოვედი ჰკუთხე!...

ჯონდო აღდა:

— შენ-ლერის აღარ ჰგავხარ...

— გასწორდი... რასა ცახცახებ? ერთ-სა გთხლიშვებ ყბაში და მაშინ გაიგებ. ლერი ვარ თუ არა!

საზანიც წამოხტა და ლერის დამშვიდება სცადა, მაგრამ ლერიმ ხელი ჰკრა და მაგიდასთან წაჩეხა.

ჯონდო: ყოჩაღ!.. ხომ არ დაგავიწყდა, რომ შენზე ნაკლები მუშტები არც მე მაქვს?

ლერი: არა თქვა შენი მასწავლებელი ვარო...

ჯონდო: რა გინდა?

ლერი: რა და... თავი რომ ნაღდ ვაყავი მოგაქვს და სცდები, ამაში მინდა გაგარკვიო!...

ჯონდო: მუშტებით?

ლერი: ყველაფრით!

ჯონდო: მაშინ ლაწირაკი მოვიტყუო... ლერი (მიუახლოვდა)! ახლა დამარტყვი დავიღალე! შენს ყეყეჩურ ცხოვრებას ველარ ვიტან!...

ჯონდო: აქ რა გინდა?

ლერი: იცოდე არ მოგეშვები, თან გაგიყოლებ, სადაც მე მიპირებ გაგზავნას...

ჯონდო: ფრხილად იყავი. ვინც ვარ, კარგად იცი...

ლერი: ვინა ხარ? გახსოვს ის ადგილი, საზანი რომ მაცემინე?...

ჯონდო: წადი. შენი!...

ლერიმ გამოუქნია, მაგრამ ძლიერა მოხვდა და წაიქცა... ნელა წამოდგა, თან ელიმებოდა.

ჯონდო: იცი, რატომ დავასწარი?

ლერი: მითხარი!

ჯონდო: ნასვამი რომ ხარ... დღეს ვერა მცემ... ფხიზელი მორდი!.. ბრიყვი ხარ!

ლერიმ კიდევ გაუქნია. ჯონდოს მუცელში მოხვდა მუშტი, ოდნავ წაიხარა და უცაბელი თავური დარტყმით მოიქცა ლერი.

ლერის ცრემლები წამოუვიდა.

ჯონდო: ლერი, წადი აქედან!

ლერი (წამოიჩოქა): რომ არ წავიდე რას მიზამ?

ჯონდო: პასუხს გაგცემ ყველა კითხვაზე...

ლერი: ჯალათი ხარ!.. სხვებს რაღას ერჩი?

ჯონდო: ვინ სხვებს?

ლერი: მომისმინე... ბოლომდე მისმინე და მანამ არ მოვრჩე, ხმა არ ამოიღო!...

ჯონდო: ვიცი, რამაც გაგაბრაზა... სიკვდილისა შეგემინდა... კლდეზე გადაჩეხვამ შეგაშინა...

ლერი ოთახის კუთხეში დადგა და ხმამაღლა დაიყვირა:

— მე მიყვარს სიცოცხლე, თავი დამანებე!

ჯონდო: მშვიდარა ხარ!

ლერი: შენი აზრებით თავგამორტყნილს, შიშის მეტი რა დამარჩენია?

ჯონდო: ესე იგი, აღარავის ნდობა აღ-

არ შეიძლება... ბავშვობის მეგობარიც
კი გლალატობს...

ლერი: შენ მხოლოდ დაიცინა შეგი-
ძლია!

ჯონდო: ლერი, გირჩევ წახვიდე.

ლერი: კარგ კაცად გინდა დარჩე? სი-
კეთით სავსე ხარ, არა? მომერიე?

...ლერი სკამზე ჩამოჯდა და ატირდა“.

კითხვას მოვრჩი და გამოქვაბულიდან
გარეთ გავიხედე. დასავლეთი მქრალად
ცილებდა და ერთადერთ იმედად ჩან-
და სიბნელეში. წყალი მწყურთოდა. მერე
კეფაში გამჩხვლიტა. ღიღინი შემომესმა
და კენჭებმა იწყო ცვენა... მალე წყლის
ჩხრიალი სიმღერებად გადაიქცა. უცნა-
ური ის იყო, რომ თან ვიცოდი — ეს
წყლის ჩხრიალბ იყო და თანაც — სიმ-
ღერები მეგონა...

თითქოს მთელი გამოქვაბული გაჩახ-
ჩახებული იყო. ქართლის ველებზე ჩა-
ბუდნული სიბნელე რძესავით გათეთ-
რებულიყო... მკერდი და თავი მტკიო-
და... დედაჩემის ავადმყოფობას ვდარ-
დობდი შვილის აუტანელი ტკივილებით.
თუმცა ვიცოდი, ჩემი ახლანდელი „ში-
შით ვერაფერს ვუშველიდი დედაჩემს,
მაგრამ ვერა და ვერ შევძელი აღარ მე-
ფიქრა არაფერზე. — რაღაც არეული,
ტორტმანა შიში იბადებოდა ჩემში.
თუმცა ამის პარალელურად ვილაცის
წყნარი განსჯაც ჩამესმოდა — ტყუილად
გეშინია, შენი ბაღდობის უსასრულო
ყვავილოვან მინდვრებში არ არსებობს
შიშის შეგრძნებაო. თავი გავიჟნე. ახ-
ლა კი ცუდად ვარ-მეთქი, გავიფიქრე, —
საფეთქლებში თითქოს ვილაცა იჯდა და
ჩაქუჩს აკაუუნებდა... წამოვდექი, სან-
თელს ხელი წავკარი უნებლიედ. სანთე-
ლი ჩაქრა. უფრო ნათლად გამოჩნდა
რძისფერი ქართლის დაბლობი. გამეხა-
რდა, კარგად ვხედი-მეთქი, მაგრამ გა-
მოქვაბულში ქვებმა იწყო ცვენა... ისე-
თი შეგრძნება მქონდა, თითქოს ჩემში
ვილაც სხვა შემოჭედილიყო და შიგ-

ნიდან ცდილობდა ჩემს დანგრევას. სე-
ლახლა გამახსენდა დედაჩემი და საფე-
თქლებში ისევ არაუკუნდა ჩაქუჩი: „პირ-
ველად პაპაშენის პაპის პაპამ დაინახა
შიში ორლობეში, სადაც ალქაჯები, ტა-
რტაროზები, სირინოზები და თვალმა-
რღია მაჯლაჯუნები ბუდობდნენ... შენი
არასწორი ცხოვრების ბრალია, რომ ში-
შის ანკესით იკაწრები... შენი შიში იწ-
ყება რძიანა ბალახის ნათელი მინდვრე-
ბიდან... იგი მოკლული პეშლუს ფრთე-
ბივით გაცახცახებს...“

წავიკუთხე და სანთელს დავეუწყე ძებ-
ნა. აბსოლუტურად არაფრისა მეშინოდა.
მხოლოდ აუტანელი ტკივილები მტან-
ჯავდა. „ახლა მთავარია, გამოქვაბული-
დან გავალწიო, ნაბილიკარზე ფეხი არ
დამისხლტეს, თავქვე დავეშვა და ჩემი
სოფლისაკენ წავიდე“. — ამასლა ვფიქ-
რობდი... სანთელს ვერ მივაგენი. ის იყო
შემოვტრიალდი, რომ წვიმამ დაუშვა.
საბოლოოდ დავკარგე გამოქვაბულიდან
დაღწევის იმედი — წვიმა დაასველებდა
ბილიკს, მოლიპავდა და ფეხს ველარ მო-
ვიკიდებდი... ტკივილებმა ისე გამამწა-
რა, ვინატრე, ნეტავ ისე დავპატარავდე,
ტკივილებმა ფეხი ველარ მოიკიდონ ჩემ-
ში-მეთქი, მაგრამ ეს მხოლოდ ნატვრა
იყო... მკერდი მტკიოდა და მიცხელდებო-
და... შემოვტრიალდი. თეთრა გამო-
ქვაბული გემზანად იქცა და ნელა გაცუ-
რდა სივრცეში... წინ წავდექი... უცბად
ყველა ტკივილი შემომეხსნა, გავთავი-
სუფლდი... ქართლის ველი კოცონებით
იყო გაჩირადნებული... მწვანე ბალახ-
ზე ჭინკები თამაშობდნენ ყვითელი ცე-
ცხლის დაჭერობანას...

უსასრულოდ ქვემოთ ვარდნის მწარე
კოცონის კვამლის ბლუჯებზე დაროკავ-
დნენ ბაჩაჩუყა, ფეხებმოკლე, ცეცხლის
ალის მაჯლაჯუნები...

ზემოთ, თეთრი ცეცხლის გოლიათე-
ბის ზღაპრის წალკოტში არა იძროდა
რა, უსასრულო სიყვარულის სიმღერე-
ბი ისმოდა მხოლოდ და პეშლის ფრთე-
ბის ნაზი სავსავით მივფარფატებდი...

ალბაი კაზიუ

პრომეთეა ჯოჯოხეთი

„მე ნიადაგ მაეჭვებდა აზრი ღვთის სრულქმნილებაზე, რამეთუ არაფერია ისეთი, რაც შეიძლება დაუპირისპირდეს მას“.

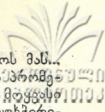
ლუკიანე. „პრომეთე კავკასიაში“.

რას წარმოადგენს პრომეთე დღევანდელი ადამიანისათვის? საკამათო არ უნდა იყოს, რომ იგი თანამედროვე ადამიანის შემეცნებაში განასახიერებს ღმერთების წინააღმდეგ ამხედრებულ მემამოხეს და დღეს, სკვითიის უდაბნოებში ათასწლეულის სიღრმეებდან ამოზიდული მისი პროტესტი, აქამდე არნახულ ისტორიულ კონველსაებში გარდაისახა. ამავე დროს რაღაც მიკვანინებებს, რომ ყველასგან დევნილი გმირი დღესაც ჩვენ შორისაა და რომ ახლაც არ გვესმის ადამიანური ამბოხის ხმა, რომლის პირველი მარტოსული მაცნე იგი იყო.

დღევანდელი ადამიანი, სწორედ ის არის, ვინც თავის თანამომემთა უზარმაზარ მასებთან ერთად იტანჯება დედამიწის შემოსაზღვრულ ვიწრო ზედაპირზე, ადამიანი — მოკლებული ცეცხლსა და საკვებს, რომლისთვისაც თავისუფლება მიუწვდომელ ფუფუნებად ქცეულია. უფრო მეტიც, რაც დრო გადის, იგი კიდევ უფრო მეტად იტანჯება, ხოლო თავისუფლება და მისი მოციქულნი უფრო და უფრო შორდება მას. პრომეთე კი გმირია. რომელმაც იმდენად მაინც შეიყვარა ადამიანები, რომ მათ ერთდროულად ცეცხლიც უძღვნა და თავისუფლებაც, ტექნიკაც და ხელოვნებაც. დღეს

კაცობრიობას ტექნიკა სჭირდება და მისი ერთადერთი საზრუნავიც მხოლოდ იგია. კაცობრიობა საკუთარ მანქანებს აუშობდა, ხოლო ხელოვნება და ყოველივე ის, რასაც იგი გულისხმობს, მონობის სიმბოლოდ მიიჩნია. პრომეთეს კი, საპირისპიროდ ამისა, აროდეს გაუყვია მანქანა ხელოვნებისაგან. იგი ფიქრობდა, რომ შესაძლებელია ერთდროულად გაანთავისუფლო სხეულიცა და სულიც. თანამედროვე ადამიანის რწმენით პირველ რიგში სხეულის განთავისუფლებაა აუცილებელი, თვით გონების დროებითი მიჩუმების ხარჯზეც კი. მაგრამ შესაძლებელია განა გონების დროებითი სიკვდილი? ჭეშმარიტად, პრამეთე რომ ისევ დავებირუნდეს, ადამიანები ისევე მოექცევიან მას, როგორც ერთხელ ღმერთები მოექცნენ — პრომეთეს კლდეზე მიაჯავყენენ სწორედ იმ კაცთმოყვარეობის სახელით, რომლის შედრომაც თვითვე იყო. მტრული ხმებიც, რომლებიც გმირს შეუტარებდნენ, იგივე ხმები იქნება ესკილეს ტრაგედიის ზღუერბლზე რომ გაისმის: ხმები ძალადობისა და ძალმომრეობისა.

მაშ ვემოწონ დროის გაუტანლობას, შიშველ ხეებს, სამყაროს სუსტს? მაგრამ სინათლის ნოსტალგია გამამართლებს — იგი მესაუბრება სხვა სამყაროს.

როზე, ჩემს ჰემმარიტ სამშობლოზე, თუმცა აქვს კი ამას აზრს დღევანდელი ადამიანისათვის?

ომიანობის წლები იდგა. გემზე უნდა აესულიყავი და ოდისეის კვალს გავყოლოდი. ეს ის დრო იყო. როცა ყმაწვილ კაცსაც შეეძლო ჩაეფიქრებინა პატივმოყვარი გეგმა, რათა გადაელახა ზღვა ნათელი ნაპირების მისახილველად. მაგრამ მე ისე მოვიქეცი, როგორც ყველა იქცეოდა მაშინ. გემზე აღარ ავიდი. სანაცვლოდ ჯოჯოხეთის ღია კარების წინ გამწკრივებულ ადამიანთა შორის ჩემი რიგი დავიკავე. ნაბიჯ-ნაბიჯ ყველანი ჯოჯოხეთისკენ მივიწვედი... და განგმირული უბიწოების პირველსავე შეიკვლევბაზე კარები ზათქანით მიიხურა ჩვენს უკან. ჯოჯოხეთში ვიყავით და დღესაც ვერ გამოვსულვართ იქიდან. მთელი ექვსი, გრძელი წლის მანძილზე ვცდილობდით, შეგვუბოდიოთ ამ აზრს. ბედნიერებით გასხივოსნებული კუნძულების თავარა აზრდილები ბუნდოვნად თუ წარმოგვესახებოდა ჰმუნვითა და ვაგებით მოსილი, ცეცხლსა და მზეს მოკლებული ათწლეულების გადაღმა.

ამ ნესტიან და მოქუფრულ ევროპაში ვით არ მივეუბრებოდი სინანულითა და ძიმძიე თანაგრძნობით მოხუცი შატობრიანის წამოძახილს, საბერძნეთში მიმავალ ამპერს რომ გააყოლა თან: „თქვენ ვერ იხილავთ ზეთისხილის ვერც ერთ ფოთოლს და ყურანის ვერც ერთ მტევანს, მე რომ ათაქაში ვხახე, მე ჩემი დროის ბალახის უმცირეს ღეროსაც მივსტირი. მაგრამ არ მეყო ძალა, ერთი ლერწამი მეცოცხლებინა მაინც“. ახალგაზრდული სისხლის მიუხედავად, ამ საუკუნის ამაზრზენ მიხრწნილებაში ჩაძირულნი, ჩვენც მივსტირით ყველა დროის ბალახს, ზეთისხილის ფოთოლს, რომლის თავისთავადი სილამაზე ვდარასოდეს დავგატკბობს, მივსტირით თავისუფლების მტევნებს. ადამიანი ყველგანაა და მას ყველგან თან სდევს კენესა. მუდმივი მუქარა და ზიფათი. უამრავ არსებათა შორის აღარ დარჩა ადგილი პატარა კრიტიკონელასათვის. ისტორია უნაყოფო წილადგია, რომელიც ერთ ლერწმსაც კი ვეღარ ახარებს დღევანდელმა ადამიანმა მაინც ისტორია ირჩია და ახლა აღარ ძალუქს განუდგეს ან ზურგი აქციოს. მაგრამ იმის ნაცვლად რომ ისტორია დაიმორჩილოს, იგი თანახმაა,

სულ უფრო და უფრო ემონოს მას... და სწორედ აქ ლალატობს იგი პარტნიოტის, „თამამი აზრებისა და მოგვას გულის“ ჰაზუსს. ამით იგი სიღუბნისკენ უბიძგებს ადამიანებს, რომელთა ხსნასაც აგრერიგად ესწრაფვოდა პრომეთე. „ისმენენ და არა ესმით, უტყუარენ და არას ზედვენ მსგავსნი ზმანებათა ქიმერებისა“...

დაიხ, საკმარისია პროვანსის ერთი საღამო, მომზიბლავი კონცხი, მარილის გემო, რომ მიხვდე — ყოველივე ჯერ კიდევ შესაქმნელია. ჩვენ ხელმეორედ უნდა გამოვიგონოთ ცეცხლი, თავიდან უნდა შევექმნათ უამრავი ხელობა, რათა დავაოკოთ სხეულის შიმშილი, ათიკა, თავისუფლების რთველი, სულის საკვები — ყველა ეს უფრო გვიან იქნება. ისლა დაგვრჩენია, კიდევ ერთხელ შეუძახბთ საკუთარ თავს: „ეს აღარასოდეს განმეორდება ან თუ განმეორდება მხოლოდ სხეებისთვის“ და ძალა არ დავიშუროთ, რათა ეს სხეები მაინც არ დარჩნენ გაცრუებულნი. ჩვენ კი, ესოდენი კეთილთა და მაინც მწარე ნადვლის გარეშე რომ შევიცნობთ ყოველივე ამას, წინ გავსწევთ თუ ჩამოვრჩებით, ძალგვიძს კი გავაცოცხოთ თუნდ ერთი ლერწამი?

ადვილი წარმოსადგენია პრომეთეს პასუხი საუკუნის ამ კითხვაზე. მან კიდევ გასცა პასუხი: „აღორძინებასა და განკურნებას გაირღებით მოკვდავნი, თუ კი იმდენად მოხერხებულნი, სათნონი და ძლიერნი აღმოჩნდებით, რომ საკუთარი ხელებით მოიმოქმედებთ ამას“. და თუ მართალია. ის რომ ჩვენი ხსნა ჩვენსავე ხელთაა, მაშინ საუკუნის ამ კითხვას დადებითად ვუპასუხებ, რამეთუ კარგად ვპერეტ, რამდენიმე ნაცნობში მაინც გაცნობიერებულ ძალას და საკუთარი სიმაძაცის შეგრძნებას.

„ო, სამართლიანობავ, დედაო ჩემო, ხედავ, რა რიგ მტანჯავენ“ და ჰერმესიც დასცინის გმირს: „ერთი მიკვირს, ღმერთი ხარ და საკუთარი უბედურება ვერ განგიჭვრეტია“, „მე ყველაფერი ვიციდი“ — პასუხობს მესამოხე. ის ადამიანები, რომლებიც ძალად მოვიხსენიენ სამართლიანობის შეილება ირჩიან, ისინიც ყველას უბედურებით იტანჯებიან და ისიც კარგად უწყაინ თუ რისთვის იტანჯებიან. მათ იციან, რომ არ არსებობს „ბრმა სამართალი“, რომ ისტორიას არა აქვს თვალები და

რომ აუცილებელია მის სამართალს მა-
ღალი, გონიერი, სამართალი შეინაც-
ვლოს. აი, სწორედ მაშინ პრომეთე
აღბათ კვლავ მოველინება ადამიანებს.
მითები თავისთავად არ ცოცხლობენ.
მათ ადამიანები შთაჰბერავენ სულს.
საქმარისა ერთი ჩვეთავანი მაინც გა-
მოეპასუხოს, მათ ძახილს და ისინიც
გულუხვად შემოგვთავაზებენ ზელუხ-
ლებელ, მაცოცხლებელ წვეს. შევი-
ნარჩუნროთ ეს წვენი, დავიფაროთ სიკ-
ვდილისმოგვრელი ძილისაგან, რამეთუ
იგია პირველპირობა, წვენი არსებობის
მარადუამობისა. ზოგჯერ გვევობ კიდევ,
ღირს თუ არა დღევანდელი ადამიანის
გაღარჩენა? მაგრამ მაინც ვუიქრობ,
რომ ჯერ კიდევ შესაძლებელია, ვიხ-
სნათ მისი შვილების სხეული და სუ-
ლი ჯერ კიდევ ძალგვის. შევთავაზოთ
მათ ბედნიერებას. და მშვენიერების
მოხვედრის შესაძლებლობა. და თუ კი
მაინც უნდა ვიცოცხოლოთ. სილამაზესა
და თავისუფლების გარეშე, მაშინ პრო-
მეთეს მითი ერთი იმათგანია. რომე-
ლიც მულამყამს შეგვახსენებს — ადა-

მიანის ტკივილი წარმავალია და თუ
კი ადამიანურს რასმე ემსახურები,
მთელი არსებით უნდა ემსახურო. თუ
ადამიანს პურისა და ლერწმის ნოა-
ტალგია აწუხებს და თუ პური მისთვის
უფრო აუცილებელია, ნურც ლერწმის
მოგონებას დაფუქარავთ.

ისტორიის გულის სიღრმეებში, პრო-
მეთეს თანამოსაგრენი ისე, რომ წუ-
თითაც არ წყვეტენ მძიმე შრომას,
თვალს არ აშორებენ მიწის და ბალახს.
მიჯაჭვული გმირი ჰექაქუსილშიც ინ-
არჩუნებს ღრმა რწმენას ადამიანის
სილიადისა. ამიტომაც იგი უფრო შეუ-
ვალია ვინემ მისი კლდე, უფრო მამე-
ლი, ვინემ მისი ძეგა. დღერთების წინაა-
ღმდეგ ამბოხზე მეტად ადამიანებს
პრომეთეს ეს უსასრულო თმენა უფრო
ხიბლავს და მასთან ერთად მისი მომ-
ხიბვლელი ნება არაფერი განაცალ-
კეოს და არც არაფერი უარყვს.
ეს ის ნებაა, რომელიც წარსულ-
შიც უთანხმებდა და მომავალშიც შე-
უთანხმებს ადამიანის სწეულ სულს
სამყაროს გაზაფხულს.

თარგმანი გიორგი მაიზაშვილისა.

პრომეთე ისტორიის წინააღმდეგ

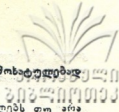
ყოველი ჰემარიტი ზელოვანი თავისივე ეპო-
ქის პირუფენლი მოწმეა. საბოლოო ჯამში მი-
სი ნაწარგვის ატმოსფერო დამოკიდებულია იმ
კრიტერიუმებზე, რომელთაც იგი აფასებს
ღრმად, ადამიანებს, რომლებიც მის გვერდით
არსებობენ. ასევე მწერლის მსოფლშეგრძნება-
სა და ძირითად მიმართულებას განსაზღვრავს
პირველსაწყისი პოზიცია, რომელსაც იგი იმ-
თავითვე ირჩევს. ლიტერატურის ესოდენ დიდი
მისიის გაცნობიერება მწერლისაგან ითხოვს
სამართალს არა პასიურ ჰერკულს, არამედ მოვ-
ლანათა მხედველობაში აქტიურ ჩარევასაც,
არა აბსტრაქტულ ძიებებს, არამედ კონკრეტულ
საკითხების წარმოჩენას, რომელიც ადა-
მიანური პრობლემების გადაჭრას ემსახურება.

თანამედროვე ევროპული: ლიტერატურა, რო-
გორც ცნობილია, დიდი ხანა შეშფოთებით
ადევნებს თვალს ადამიანისა და სამყაროს ჰე-
დილს, ტექნიკის აღწევების ეპოქაში იგი გუ-
ლისტკივლით დასტერის ადამიანური ღირე-
ბულებების თანდათანობით ქრობას, ადამიანისა
და სამყაროს ურთიერთ გაუცხოების სულ უფ-
რო და უფრო მზარდ პროცესს. და ამასთან
ერთად აღიარებს ძველი კავშირების აღდგენი-
სა და ადამიანისა და ისტორიის შერიგების

შეუძლებლობას. ასეთი პოზიციით დანახული
ისტორია მტრულ ძალად იქცა ადამიანისათვის,
რადგანაც სწორედ იგი წარმოუდგენია მწერალს
ადამიანური უბედურებისა და ტრაგედიის პირ-
ველ მიზეზად. ისტორია გაქცა გონების კონტ-
როლს, დაუპირისპირდა ადამიანს და იმ უნებ-
ძალად იქცა, რომელიც ყოველ ნაბიჯზე ცდი-
ლობა მოაშთოს მისი თავისუფლება და იგი სა-
კუთარი, ადამიანის ნებისაგან დამოუკიდებ-
ლი მიზნების მისაღწევ პასიურ იარაღად აქ-
ციოს.

ისტორია პოლიტიკურ და იდეოლოგიურ
ბრძოლას უტყდადებს ადამიანს და ამ ბრძოლა-
ში სულ უფრო ნათლად წარმოჩნდება სრული
წინააღმდეგობა ადამიანისა და ისტორიის მის-
წარაფებათა შორის. ბურჟუაზიული ზელოვნება-
სათვის ეს ურთიერთდაპირისპირება გონებისა
და ირაციონალიზმის მუდმივი ჭიდილის ყველა-
ზე უფრო აშკარა გამოხატულებად იქცა. ეს
ბრძოლა მწერალსაც უხმობს, აიძულებს, და-
თმოს „სპილოს ძვლის კოშკი“ და არჩევანს სთა-
ვაზობს მას: ან გაამართლოს ისტორია, ან და-
დევს ადამიანების, მისი რწმენით, ისტორიის
მსხვერპლთა მხარეზე.

ცნობილი ფრანგი ეგზისტენციალისტი მწერ-

ლის, ნობელის პრემიის ლაურეატის ალბერ კამიუს ეს პატარა ესე, რომლის თარგმანიც წარმოდგენილია ზემოთ, კიდევ ერთხელ ადასტურებს ე. წ. „შეშფოთებული ხელოვანის“ სულიერ მერყეობას, მის სურვილს, როგორმე ადაშიანურ განზომილებამდე დაიყვანოს ისტორიის მასშტაბები და მშვიდობის სხივი ვაგდლოს ადამიანსა და ისტორიას შორის. ნოველის დაწერის თარიღი მეორე მსოფლიო ომის დასასრულს ემთხვევა. კაცობრიობას ჯერ კიდევ ცხოვლად აჩნდა გამოვლილი ტრაგედიის კვალი, ჯერ კიდევ სდიოდა სისხლი უამრავ ქრითლობას, ჯერ კიდევ შორს იყო დრო, როცა აღდგებოდა რწმენა სიკეთისა და ადამიანური ბედნიერების დამკვიდრების შეუძლებლობისა. ომის გამოვლენება სხვადასხვანაირად აისახება მწერალთა შემოქმედებაში. იმ დროს, როცა ერთნი გამოუვალ უსასოებაში გადაიჩენნენ და საბოლოო მსჯავრნი გამოუტანეს სამყაროს, სხვებმა იპოვეს ძალი, რათა ადამიანის აღორძინება და სამყაროს განახლება განეჭვრიტათ. ზოგიერთის აზრით, ხიროსიმას ტრაგედია, ატომური ბომბის აფეთქება ახალი ერის მომასწავებელი ბოროტი მინიშნება იყო. ხელოვნების წინაშე მთელი სისრულით დიდება აღტერნა იგი: ან იგი ახსახავდა აფეთქებების ტალღაში ჩაყარულთა სამყაროს ნგრევას, ან ხმას აღიმადლებდა ყოველივე იმის წინააღმდეგ, რაც ემუქრებოდა ადამიანს, შეედგებოდა დაეცვა იგი და განახლების გზები ეძებდა.

ამ დროს სწორედ კამიუ მიუბრუნდება ანტიკური საბერძნეთის მითოლოგიას და მეოცე საუკუნის ადამიანისათვის გააცოცხლებს პრომეთეს, ახალ სიცოცხლეს შესძენს საუკუნოვან მითს ადამიანთა მოდგმის მოვასს გმირზე. პრომეთე, რომელმაც დათმო ღმერთების საფანე, რათა ცოდვის ცეცხლი მოეტანა ადამიანებისათვის, პირველი მემკობრე, რომელსაც საუკუნოვანი სატანჯველის ფასად უჭდება ადამიანთა სიუფარული, ერთ-ერთ ყველაზე ნათელი სახეა ბერძნული მითოსის მიერ შექმნილ გმირთა შორის. თავიანთი ისტორიის მანძილზე, ძნელბედობის ფას ადამიანები სწორედ ასეთ გმირებს უკავშირებდნენ ხსნისა და გადარჩენის იმედებს. კავასიონის ქედზე მიჭაჭვული პრომეთე მუდამ იყო რწმენის, სიკეთის, პროგრესისა და განახლების სიმბოლო. გმირის შეუპოვრობა ნერგავდა იმედს, რომ ბოროტების დათრგუნვა შეუძლებელია, ოღონდ უნდა იქნას არჩეული მიზნის კომპრომიტიზაცია და არაფერი დაიშურო მის მისაღწევად.

კამიუს ბევრი რამ ხიზლავდა პრომეთეში. იგი მას ურთედროულად არადადაშიანურ სამყაროში „გადაგდებული“ ადამიანის პროტესტის, მის მიერ საკუთარი ძალების გაცნობიერების, ამასთან სწორის მიზნისა და საშუალებების არჩე-

ვების პერსონიფიკირებულ გამოხატულებად ესახებოდა.

იგი საკითხს ასე სვამდა. შესძლებს თუ არა თანამედროვე, XX საუკუნის ადამიანი აღტყვედეს პრომეთესეულ სიმაღლეზე, უნარმოხილია თუ არა იგი, რომ მოიკრიბოს ძალი, რომელიც ახალი სიცოცხლისაკენ უბიძგებს, იქნება თუ არა გამგებლებელი პრომეთეს რწმენისა და გზისა? — ან ის ეთხვება, რომელიც აღედგებს კამიუს.

„აბსურდული სამყაროს“ ჯვრება უიმედობისაკენ სამყაროს ზეპირის უცაილობეში მოახლოების შეგრძნებისაკენ უბიძგება ბუნებრივად მწერალს. მაგრამ კამიუს, თავისი გმირის მსგავსად „იმდენად მანც უუფარს ადამიანი“, რომ მსგავსი პერსპექტივა მას აუცილებელ და საბოლოოდ არ დაუსახოს. მეორე მსოფლიო ომი თავისი ერთი ნიშნით ტექნიკისა და ადამიანის, მანქანისა და სულიერი არსების შეჯახებაც იყო. დასავლურმა ხელოვნებამ ადამიანის ტექნიკური გონების ზესვდა, ბუნების ფიზიკურ კანონებში მისი შეჭრა უდიდეს ბოროტებად დასახა. მას აშინებდა სამყაროს „გამანჯანება“, მხატვრულ-შემოქმედებით გონებაზე ტექნიკური ნიჭის თანდათანობითი პრიმატი. ამ შიშს ნიადაგ თან ახლდა ფარკენშტაინის ტრაგედიის გახსენება — ადამიანმა შექმნა მანქანა-ურჩხული და თავისივე შეთქმულების მსხვერპლად იქცა. ახლა, მეოცე საუკუნის შუაგულში ეს შემთხვევითი აჩრდილი ატომური უფშარის სახეს იღებს. ტექნიკაც, უფშარაც, მანქანებაც და ფარკენშტაინის ურჩხულიც კამიუსთვის ერთ განსოვადებულ ცნებად იქცა — ისტორიის ცნებად. ეს ის ძალია, რომელიც კამიუს რწმენით, განადგურებით ემუქრება ადამიანებს, უვლას და უვლავურს, წარსულ თაობათა ნაშრდაწარს და მომავალ იმედებსაც. კამიუ ყველა იმ ბოროტებაში, რაც ადამიანს თავს დაატყდა თვით მასვე ადანაშაულებს. მისი აზრით, ადამიანმა დაივიწყა პრომეთის გაკვეთილი და ამისთვის დაისაჯა კიდევ. მან დაარღვია პირველყოფილი პარმონიული კავშირი საკუთარ თავსა და ბუნებას შორის, დაივიწყა ის კომპრომიტიზაცია, რომ ბუნებას წინააღმდეგ ამხედრება, რაიც სწორედ „მანქანურ შემოქმედებაში“ გამოიხატება, პირველი ბიჭია ყოველი შემდგომი ბოროტებისა, კიპერტროფიული სწრაფა მანქანებით აღჭურვისაკენ მანქანებისადმი მორჩილებას გულმხსმობს. ადამიანი მარკავს უნარს იოვს საკუთარი შემოქმედების მიზანბეზელი. იგი საპირისპიროდ ამისა მისთვის უცხო ძალის ნებას ემორჩილება. მანქანა ცოცხალ არსებათ ერთმანეთს აშორიშორებს და ადამიანებიც თითქმის ითქვამებთან მათ მიერვე შექმნილ ქაოსში.

ტექნიკა და ადამიანი — ხელოვნების ეს დიდი თემა ახლა უფევ კამიუს მხატვრულ-ფილოსოფიური მსოფლადქმის პრაქსიში გატარებული

კიდევ ერთხელ გაიღვლებს მკითხველის თვალ-
წინ. აქ შეიძლება გავიხსენოთ ჩარლი ჩაპლინი.
სიულის მანქანად ქცეული ადამიანის ტრაგი-
კული ბედი, რომელიც დიდ ხელოვანის აზ-
რით მწარე გაფრთხილება უნდა ყოფილი-
ყოფოდა, „მონადირეობის“ თაობისათ-
ვის. მაგრამ მთავარი ის არის, რომ კამიუს
გაკვეთილი სრულიად არ გულსხმობს მან-
ქანების ნგრევა-განადგურებას და საერ-
თოდ ტექნიკის უარყოფას. ლუდითების, მან-
ქანებთან გულუბრყვილო მებრძოლთა დრო
დიდი ხანია ანაქრონიზმად იქცა. ადამიანმა, კა-
მიუს აზრით, უნდა მონახოს წონასწორობა ტე-
ქნიკურ რევოლუციასა და ხელოვნების მოთხო-
ვნილებათა შორის. თუ კი იგი ერთ დროს,
ტრაგიკული შეცდომის წყალობით, წინ აღუდ-
გა ბუნებას, მის სილამაზესა და მშვენიერებას,
ახლა ისევ დადგა დრო, მიუბრუნდეს ბუნების
„მაცოცხლებელ წვესს“ და ისევ გააღვიძოს მი-
ძინებული ბუნებრივი სწრაფვა მშვენიერით
ტკბობისა, მანქანების ხმაურში იგი უნდა მის-
წვდეს ბუნების ქმნილებათა ჩუმ ხმებს, ჭური
მთვდოს ფოთლების შრიალსა და ყვავილების
გაუხუნარ სილამაზეს... და ამაში მას პრომეთე
დაეხმარება, რადგანაც, სურს თუ არა ეს ადა-
მიანს, მასში მაინც ღვივის პრომეთესეული ცე-
ცხლის ნაღვერდული და ეს ცეცხლი მხოლოდ
ქურისა და გრდემლის სიმბოლოა კი არ არის,
არამედ შემოქმედებისაც, სამყაროს მშვენიერე-
ბის სიუპარულისა და დაფახებისა.

ადამიანები საკუთარი ისტორიის ბატონ-ბა-
ტონებად უნდა იქცნენ. მართლაც, თუკი ის-
ტორია ბრძოლები და შავი პერიოდები იგი
ადამიანებისადმი მტრული ძალების კავშირია,
მაშინ ადამიანს ისლა დარჩენია, რომ ისტორი-
ის საწინააღმდეგო კვლავ აღმოაჩინოს თავის
თავში წმინდა ადამიანური გრძნობები და შე-
უერთდეს პრომეთეს ამბოხს, რომელიც რწმე-
ნის ერთგულებას გულისხმობს. თუ კი პრომე-
თეს თავგადასავალი ღმერთის გამოწოდების
ისტორიაა, კამიუს ესეი მოწოდებაა „ადამიანის
გაადამიანურებისაკენ“.

თქმა არ უნდა, ისტორიის ასეთი გზობა საე-
ჭვოს ხდის ალბერ კამიუს მტაცებათა სისწო-
რეს. ისტორია სწორედ ის სარბიელია, სადაც
ადამიანები საკუთარი ნებით, საკუთარი გონე-
ბრივი თუ სულიერი ძალებით ადგენენ და აჟა-
ლიბებენ ადამიანურ ღირებულებებს და მისი
ასეთი შემზარავი, მტრული სახით წარმოჩენა,
სხვაზე რომ არაფერი ვთქვათ, მწერლის ტენ-
დენციურობას ააშკარავებს. მაგრამ ის, რაც ამ
ნაწარმოებში მკითხველს ხიბლავს, არის წრფე-
ლი გულისტკივილი მწერლისა და მისი ასეთი-
ვე წრფელი სურვილი შეძლებისდაგვარად და-
ეხმაროს ადამიანს, დაუბრუნოს მას დაკარგული
რწმენა. წარმოდგენილი ესეი ჭუმანისტი მწერ-
ლის ძიებითა და ეჭვებით სავსე შემოქმედების
ანარკლია და ჩვენის აზრით, უძველეს და აი-
ნტერესებს მკითხველს.

სომ ბნელოდა, მაგრამ ერთხელ
სამუდამოდ ირიჟრაჟა;
გაქჳრა ნისლი, გარს რომ გვერტყა,
საქართველოს ასალს — ვაშა!
და ჰანგებით შენი გული
საგულეში მეგულემა, —
უსაზღვროა სიყვარული
და შენდამი ერთგულება!..

გალაკტიონ ტაბიძე

ქართული რევოლუციონერები ჩრდილო კავკასიაში

კავკასიის ბოლშევიკების, ისევე როგორც მთელი რუსეთის ბოლშევიკების წინაშე დღის წესრიგში იდგა შეიარაღებული აჯანყების მოწყობის, დროებითი ბურჟუაზიული მთავრობის დამხობისა და პროლეტარიატის დიქტატურის დამყარების საკითხი.

ამ ამოცანის გადაწყვეტას კავკასიაში ართულებდა ერთიანი ხელმძღვანელი პარტიული ცენტრის უქონლობა.

კავკასიის პარტიული ორგანიზაციების ერთიანი პარტიული ცენტრის ხელმძღვანელობის ქვეშ გაერთიანება მოახდინა კავკასიის ბოლშევიკური ორგანიზაციების პირველმა სამხარეო ყრილობამ, რომელიც თბილისში მიმდინარეობდა 1917 წ. 2-7 ოქტომბერს. ყრილობას ესწრებოდა 30 დელეგატი (მათგან გადამწყვეტი ხმის უფლებით — 27/19 ორგანიზაციიდან და 3 დელეგატი სათათბირო ხმის უფლებით 5 ორგანიზაციიდან), რომლებიც წარმოადგენდნენ პარტიის 8636 წევრს¹.

ყრილობას ჩრდილო კავკასიის პარტიული ორგანიზაციებიდან ესწრებოდნენ პორტ-პეტროვსკის, დერბენტისა და კისლოვოდსკ-პიატიგორსკის წარმომადგენლები. სხვადასხვა მიზეზების გამო ყრილობას არ ესწრებოდნენ გროზნოს, ვლადიკავკაისა და სხვა პარტიული ორგანიზაციები, მაშინ, როდესაც მართო გროზნოსა და ვლადიკავკაის პარტიული ორგანიზაციები ითვლიდნენ პარტიის 4000 წევრს². მაგრამ ვლადიკავკაის პარტიული ორგანიზაცია საბოლოოდ მაინც იყო ყრილობაზე წარმოდგენილი.

საქმე ისაა, რომ ვლადიკავკაის პარტიული ორგანიზაციის წევრი მ. ორახელაშვილი იმყოფებოდა თბილისში და სწორედ აქ შეი-

ტყო ყრილობის მუშაობის შესახებ. მ. იგი დაუშვეს სათათბირო ხმის უფლებით.

ყრილობაზე მთავარ საკითხად იდგა მოხსენებები პარტიის VI ყრილობისა და მიმდინარე მომენტის შესახებ. ვლადიკავკაის ბოლშევიკების მუშაობის შესახებ ყრილობაზე გამოვიდა მ. ორახელაშვილი. მან მოახსენა ყრილობას, რომ ვლადიკავკაეში ბოლშევიკები ჯერ კიდევ რჩებოდნენ მენშევიკებთან გაერთიანებულ ორგანიზაციაში და რომ დღის წესრიგში, როგორც უახლოესი დროის ამოცანა, იდგა დამოუკიდებელი ბოლშევიკური ორგანიზაციის შექმნის საკითხი. მან მოიყვანა მონაცემები სექტემბერში ჩატარებული გადარჩევნების შესახებ, სადაც ბოლშევიკებმა უმრავლესობა მოიპოვეს. „მასეები კიდევ ერთხელ დარწმუნდნენ, — ამბობდა მ. ორახელაშვილი. — რომ ჩვენი ისტორიის ლოკომოტივი — რევოლუცია მხოლოდ იმ შემთხვევაში დამთავრდება გამარჯვებით, მხოლოდ მაშინ მიიყვანს ქვეყანას სადგურამდე, რომელსაც ჰქვია „თავისუფლება, მშვიდობა და პური“, თუ გადალახავს ბურჟუაზიასა და პროლეტარიატს შორის მყოფ წყარბლურეუზიული ელემენტების ჩამორჩენილობასა და მერყეობას მათ ლიდერებთან“³.

ყრილობას იმ მნიშვნელოვანი ცვლილებების შესახებ, რასაც ადგილი ჰქონდა მუშათა, გლეხთა და ჯარისკაცთა შორის და ბოლშევიკების გავლენის ზრდის ირგვლივ, მოუთხოვრ დელეგატმა ი. ფიგატნერმა კისლოვოდსკ-პიატიგორსკის ორგანიზაციიდან. მან „...ყრილობას მიმართა თხოვნით აღმოჩინათ ჩრდილო კავკასიისათვის დახმარება ლიტერატურითა და აგიტატორებით“. იგი ყრილობას თხოვდა აგ-

რთვე მოეწყოთ ლიტერატურის გამოცემა ჩრდილო კავკასიის ხალხების ენებზე 6.

შემდგომში კავკასიის სამხარეო კომიტეტმა ქმედითი დახმარება აღმოუჩინა ჩრდილო კავკასიის ბოლშევიკებს, აგზავნიდა რა იქ პარტიულ მუშაკებს, ფულსა და ბოლშევიკურ ლიტერატურას. ამდენად, ჩრდილო კავკასიის მთიელები იყვნენ ჩვენი ქვეყნის ცენტრში მომხდარი ყველა მოვლენის კერაში 7.

ყრილობის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებს ნაციონალურ საკითხზე დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა კავკასიის მრავალეროვანი ხალხების შემჯიბრებებსა და მათი სოციალისტური რევოლუციისათვის მომზადებაში. ყრილობამ უარყო მენშევიკების წინადადება მათთან გაერთიანების შესახებ. მიიღო რა მხედველობაში ადგილებზე არსებული ვითარება, მან გადაწყვიტა შეექმნათ დამოუკიდებელი ბოლშევიკური ორგანიზაციები „მ ადგილებში, სადაც ჯერ კიდევ არსებობდნენ გაერთიანებული ორგანიზაციები“. 8 ყრილობამ მიღებულ გადაწყვეტილებაში ხაზი გაუსვა ყველგან მთელი ძალაუფლების საბჭოების ხელში გადასვლის აუცილებლობას.

ყრილობაზე მიღებულ იქნა კავკასიის პარტიული ორგანიზაციის ახალი წესდება, სადაც ნათქვამი იყო, რომ რსდმპ (ბ) კავკასიის ორგანიზაციები ერთიანდებიან ერთიან სამხარეო ორგანიზაციაში, რასაც უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა. ყრილობამ თავის უკანასკნელ სხდომაზე აირჩია რსდმპ (ბ) კავკასიის სამხარეო კომიტეტი II კაცის შემადგენლობით. მასში შევიდნენ: ა. ათარბეგოვი, პ. ჯაფარიძე, ფ. მახარაძე, ს. ქავთარაძე, ა. ნახარეტიანი, მ. ოყუჯაძე, მ. ტოროშვილი, მ. ცხაკაია, დ. შვერდოვი, ს. შალშიანი და ი. ფიგატნერი 9.

რსდმპ (ბ) კავკასიის ბოლშევიკური ორგანიზაციების პირველი სამხარეო ყრილობა მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო კავკასიის კომუნისტური ორგანიზაციების ცხოვრებაში. მან უდიდესი ბიძგი მისცა ადგილებზე პარტიული მუშაობის გამოცოცხლებასა და განვითარებას, გააერთიანა რა ამიერკავკასიისა და ჩრდილო კავკასიის ცალ-ცალკე არსებული და მოქმედი ბოლშევიკური ორგანიზაციები ერთ მთლიან, მტკიცედ შეკრულ პარტიულ ორგანიზაციად ერთიანი ხელმძღვანელი ცენტრით—რსდმპ (ბ) კავკასიის სამხარეო კომიტეტით სათავეში.

ჩრდილო კავკასიაში მკვეთრად გაიზარდა ბოლშევიკების ავტორიტეტი. თერგის ოლქისა და დაღესტნის მთელ რიგ ქალაქებსა და სოფლებში არა მარტო მუშები, არამედ გლეხთა უმრავლესობა ბოლშევიკების მხარეზე იყო.

თერგის ოლქის მთიელთა გამოსვლებმა ისეთი დიდი მასშტაბი მიიღო, რომ დროებითი მთავრობა იძულებული შეიქნა 1917 წლის 4

ოქტომბერს თავის სხდომაზე სეპარატორად გამოეხილა ეს საკითხი 10.

რევოლუციური გამოსვლებისა და რევოლუციურ ძალთა ზრდასთან ერთად ჩრდილო კავკასიაში იზრდებოდა კონტრარევოლუციონერთა რიგებიც. რუსეთის ცენტრიდან ჩრდილო კავკასიაში ჩამოდიოდნენ მეფის ყოფილი მოხელეები და ოფიცრობა, რომელთა რიცხვი განსაკუთრებით გაიზარდა კორნილოვის ამბოხების ჩახშობის შემდეგ.

რევოლუციური ღოზუნების ქვეშ ოსეთის ღარიბობის მობილიზაციისა და თერგის კონტრარევოლუციის წინააღმდეგ მასების გაერთიანების საქმეში დიდი როლი ითამაშა ოსეთის რევოლუციურ-დემოკრატიულმა პარტია „კერმენა“, 11 რომელიც შეიქმნა 1917 წ. ზაფხულში. ოქტომბრისათვის იგი იქცა ღარიბი გლეხობის მასობრივ ორგანიზაციად. მისი უჯრედები შეიქმნა ჩრდილო ოსეთის თითქმის ყველა სოფელში. მის პროგრამაში, რომელიც გამოქვეყნდა ვლადიკავკაის ბოლშევიკების ორგანო გაზეთ „კრასნოე ზნამიაში“, ადგილი ჰქონდა ზოგიერთი წვრილბუფრული ხასიათის შევდომებს, მაგრამ თავის პრაქტიკულ მოღვაწეობაში კერმენისტები ბოლშევიკების მხარეზე იყვნენ.

1917 წ. ბოლოსათვის პარტია „კერმენა“ თავის რიგებში ითვლიდა ათასამდე კაცს. თერგისა და ვლადიკავკაის ბოლშევიკების ხელმძღვანელები: ს. კიროვი, ნ. ბუაჩიძე, მ. ორახელაშვილი, ს. მამსუროვი, ვ. ცაგოლოვი და სხვები დიდი ყურადღებით ექცეოდნენ პარტია „კერმენა“-ს, ეხმარებოდნენ მას რევოლუციური ბრძოლის ორგანიზაციის საქმეში. ს. კიროვის ინიციატივით 1917 წ. ოქტომბრიდან „კერმენის“ ხელმძღვანელობაში უშუალო მონაწილეობას ღებულობს ვ. ცაგოლოვი, ხოლო 1918 წ. გაზაფხულიდან მისი ფაქტიური ხელმძღვანელი ხდება.

„კერმენა“, რომელიც წარმოადგენდა ოსეთის ღარიბობის რევოლუციურ ორგანოს, მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა ოსეთსა და მთელ თერგის ოლქში საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვების საქმეში. მის მუშაობას მაღალ შეფასებას აძლევდნენ ს. კიროვი, ვ. ორჯონიძე, ფ. მახარაძე, მ. ორახელაშვილი და სხვ.

ს. კიროვი დასცინოდა ყველას, ვინც ფორმალურად უდგებოდა პარტია „კერმენის“ შეფასებას. იგი ეკითხებოდა მათ: „როგორ მოქმედებს ეს ორგანიზაცია? პრაქტიკულად ვის მიჰყვება, ჩვენთანაა თუ ჩვენს წინააღმდეგ?“ და თვითონვე პასუხობდა: „იგი ჩვენთანაა, იგი სათავეში უდგას ღარიბობას, მას ხელმძღვანელობენ ბოლშევიკები“ 12.

1917 წ. 12 ოქტომბერს, მ. ორახელაშვილის თბილისიდან დაბრუნების შემდეგ, დაიშალა ვლადიკავკაის გაერთიანებული პარტიული

ორგანიზაცია. ამის გამო მ. ორახელაშვილი
რსმშ(პ) კავკასიის სამხარეო კომიტეტს სწე-
რდა: „გაერთიანებულ კაზახში ადგილის ტყე-
ნას ბოლო მოეღო, ორგანიზაციამ თითქმის
ერთხმად გამოაცხადა თავი ბოლშევიკურად! 13.
მისა და ბოლშევიკებისა და მენშევიკების ფორ-
მალური გათიშევა. ამგვარად, ოქტომბერში
თერგის ოლქსა და დაღესტნის მთელ რიგ
ქალაქებში ბოლო მოეღო მენშევიკებთან ერთ
ორგანიზაციაში გაერთიანებას 14.

როგორც ცნობილია, ვ. ი. ლენინი წინაღ-
მდევი იყო გაერთიანებისა და ნოთხოვდა
ბოლშევიკებისაგან დამოუკიდებლობას, მიუ-
თითებდა რა გაერთიანების ტენდენციის მცდე-
ლობასა და ზიანზე 15.

და თუ მიუხედავად ამისა, ზოგიერთ ადგი-
ლას, და მათ შორის თერგის ოლქსა და და-
ღესტანში, ადგილი ჰქონდა გაერთიანებას, ეს
აიხსენება, პირველ ყოვლისა, ბოლშევიკებისა
და მენშევიკების სიმკირით. მხედველობაში მისა-
ღებია პროლეტარულ ცენტრებთან სისორე,
სუსტი და არარეგულარული კავშირი პარტი-
ის ცენტრალურ ორგანოებთან, რის შესახებ-
აც ლაპარაკი იყო პარტიის VII (პარიზის)
კონფერენციაზე. 16. ცუდი სამსახური გაუწია
ჩრდილო კავკასიის ბოლშევიკებს კავკასიის
ბოლშევიკების ორგანო „კავკასკი რაზმი-
ში“ გამოქვეყნებულმა მცდარმა მოწოდებამ
გაერთიანებისაკენ 17.

მართალია, ეს გაერთიანება ძირითადად ატა-
რებდა ფორმალურ ხასიათს (ბოლშევიკები და
მენშევიკები, იყვნენ რა გაერთიანებული ერთ
ორგანიზაციაში, იდგნენ საწინააღმდეგო პოზი-
ციებზე და ეწეოდნენ ურთიერთის წინააღ-
მდეგ შეუთრგმელ იდეურ ბრძოლას; ყოველ
ფრაქციას ჰქონდა თავისი ტაქტიკა და ატა-
რებდა დამოუკიდებელ პოლიტიკას), მაგრამ,
მიუხედავად ამისა, მენშევიკებთან ამ დროე-
ბითმა გაერთიანებამ ზიანი მოუტანა ბოლშე-
ვიკურ ორგანიზაციებს, იგი აფერხებდა დრო-
ებითი მთავრობის წინააღმდეგ საბრძოლვე-
ლად ფართო მშრომელი მასების მობილიზა-
ციას. ჩრდილო კავკასიაში დამოუკიდებელი
ბოლშევიკური ორგანიზაციების ჩამოყალიბე-
ბამ საშუალება მისცა ბოლშევიკებს უფრო
უფრო დიდ გეგმაში პარტიული მუშაობა
მშრომელებს შორის და თავის რიგებში გაე-
ერთიანებინათ ჩრდილო კავკასიის მოწინავე
ადამიანები. სულ უფრო და უფრო გაიზარდა
და განმტკიცდა ჩრდილო კავკასიის ბოლშევი-
კური ორგანიზაციების ავტორიტეტი და მათ-
დაც ამხრადეყენა.

ჯერ კიდევ მანამდე, 1917 წ. სექტემბრის
ბოლოს, მოეწყო ვლადიკავკაის საბჭოს არ-
ჩევნები, სადაც უმრავლესობა აღმოჩნდა
ბოლშევიკების მხარეზე. აღმასრულებელ კომი-
ტეტში შევიდნენ ბოლშევიკები: ს. კიროვი,

მ. ორახელაშვილი, ნ. ბუაჩიძე, გ. ცაგოლოვი,
გ. ილინი და სხვ. ვლადიკავკაის მუშათა და
ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭოს თავმჯდო-
მარედ არჩეულ იქნა მ. ორახელაშვილი 18.
ოქტომბრის შეიარაღებული აჯანყების პე-
რიოდისათვის ასეთსავე გამარჯვებას მიაღწიეს
პიატიგორსკის, გროზნოსა და ჩრდილო კავკა-
სიის სხვა ქალაქების ბოლშევიკებმა 19.

ჩვენი პარტიის ცენტრალური კომიტეტი დიდ
დასმარებას უწყევდა ჩრდილო კავკასიასა და
კავკასიის მთიან რაიონებში მომუშავე ბოლ-
შევიკებს. მას კავშირი ჰქონდა ამ მხარის 23
პარტიულ ორგანიზაციასთან 19.

ამგვარად, დიდი ოქტომბრის სოციალისტუ-
რი რევოლუციის გამარჯვების წინ ბოლშევი-
კებმა თერგის ოლქსა და დაღესტანში შექმ-
ნეს მონოლითური და ძლიერი პარტიული ორ-
განიზაციები. ამ ფაქტმა დიდი როლი ითამაშა
ჩრდილო კავკასიაში პროლეტარული რევოლუ-
ციის გამარჯვების საქმეში.

რევოლუციური მოძრაობით შეშინებულმა
დროებითმა მთავრობამ 4 ოქტომბერს შემო-
იღო სამხედრო მდგომარეობა გროზნოს, ვე-
დენოს, ხასავეურტის ოლქებსა და გ. გროზ-
ნოში, ხოლო 16 ოქტომბერს მთელს თერგის
ოლქში. 20 მაგრამ ამას არ შეეძლო შეეცალა
ჩრდილო კავკასიის მშრომელთა გადამწყვეტი-
ლება — ბოლშევიკების ხელმძღვანელობით
ებრძოლათ პროლეტარიატის დიქტატურის გა-
მარჯვებისაკენ.

1917 წ. 25 ოქტომბერს (7 ნოემბერს) ბოლ-
შევიკური პარტიისა და ვ. ი. ლენინის ხელ-
მძღვანელობით გამარჯვა დიდი ოქტომბრის
სოციალისტურმა რევოლუციამ. საბჭოების
ურილობამ მიიღო დოკუმენტები მიწისა და
ზავის შესახებ. შეიქმნა საბჭოთა მთავრობა
ვ. ი. ლენინის მეთაურობით.

ოქტომბრის რევოლუციის გამარჯვება ჩვე-
ნი ქვეყნის ცენტრში წარმოადგენდა გადამწყ-
ვეტ პირობას, რომელმაც შემდგომში უზრუნ-
ველყო რევოლუციის ზეიმი ჩვენი ქვეყნის
განაპირა ნაციონალურ რაიონებში, კერძოდ,
ჩრდილო კავკასიაში.

მიუხედავად მენშევიკების ცდისა, ოქტომბ-
რის რევოლუციის გამარჯვების ამბავი იმავე
დღესვე გახდა ცნობილი ჩრდილო კავკასიის
მშრომელებისათვის, რომლებიც აღფრთოვანე-
ბით შეხედნენ ამ ცნობას 21.

27 ოქტომბერს სასწრაფოდ მოწვეულმა ვლა-
დიკავკაის საბჭომ მხარი დაუჭირა ოქტომ-
ბრის რევოლუციას.

გროზნოს საბჭომ თავის სხდომაზე 1917 წ.
26 ნოემბერს მიიღო დღგენილება: „კრებმა

ანტონ ლეშაჰა

პარტიული რეგოლუციონერები ჩრდილო
კავკასიაში

წრულ ნდობას უცხადებენ პეტროგრადის დეპუტატთა საბჭოს და მისი პირველი დამახებისათვის მზადაა იარაღით ხელში გამოვიდეს რევოლუციისა და საბჭოების დასაცავად“ 22.

ასევე მიესალმა ოქტომბრის რევოლუციის გამარჯვებას პარტია „ერამენი“. მისმა ცემა ღებზეა გაუგზავნა ვ. ი. ლენინს, სადაც მიესალმებოდა დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვებას.

1917 წ. 17 ნოემბერს გამართულ გლადიაკეის საბჭოს სხდომაზე მოხსენებით გამოვიდა სრულად რუსეთის საბჭოების II ყრილობის დელეგატი ს. კიროვი, რომელმაც შეკრებილთ დაწერილობით მოუხსრო პეტროგრადის მუშათა, მეზღვაურთა და ჯარისკაცთა გამირობასა და დროებითი მთავრობის დამხობაზე.

ჩვენი ქვეყნის ცენტრში დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვებას თავისებურად „გამოხსნაურა“ ჩრდილო კავკასიის კონტრრევოლუცია. I დეკემბერს „მთიელთა კავშირის“ წარმომადგენლებმა მენშევიკებისა და ესერების აქტიური მხარდაჭერის შედეგად რევოლუციასთან საბრძოლველად შექმნეს კონტრრევოლუციური „დროებითი თერგ-დაღესტნის მთავრობა“, რომელსაც სათავეში ჩაუდგა კაბლანოვი. ეს „მთავრობა“ არ სარგებლობდა მთიელ მშრომელთა შორის ავტორიტეტითა და მხარდაჭერით, მაშინ, როცა ბოლშევიკების ავტორიტეტი და მათდამი მხარდაჭერა უზომოდ გაიზარდა. ამას მეტყველებს 1917 წ. 26-28 ნოემბერს ჩატარებული დამფუძნებელი კრების არჩევნები. ბოლშევიკებმა, რომლებიც კერძონისტებთან ერთად გამოდიოდნენ № 7-ე სიით, მიიღეს ხმების უმრავლესობა (18610 ამომრჩეველთაგან მათ ხმა მისცა 8218 ამომრჩეველმა), ასეთისავე გამარჯვებას ბოლშევიკებისა და კერძონისტების ბლოკმა მიადოწა 1917 წ. 3 დეკემბერს გამართულ ვლადიკავკაის ქალაქის სათათბიროს არჩევნებში 23.

ამგვარად, დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვებამ, რომელსაც აღფრთოვანებით შეხედნენ თერგის ოლქისა და დაღესტნის მშრომელები, კიდევ უფრო დაარწმუნა ისინი, რომ სწორედ ოქტომბრის რევოლუციას შეეძლო მოეტანა მათთვის საუკუნოებრივ ოცნებად ქმნილი ნაციონალური თავისუფლება და დამოუკიდებლობა. მაგრამ ოქტომბრის რევოლუციის განვითარების პროცესი ჩრდილო კავკასიაში მთელი რიგი თავისებურებების გამო მიმდინარეობდა შედარებით ნელა, ვიდრე ცენტრში. ამიტომ ოქტომბრის რევოლუციამ აქ გაიმარჯვა მხოლოდ 1918 წ. მარტში.

ჩრდილო კავკასიელმა ბოლშევიკებმა, ეწეოდნენ რა ბრძოლას სოციალისტური რევი-

ლუციის გამარჯვებისათვის, გაანადგურეს მთავრობა კონტრრევოლუციის წინააღმდეგ მიმართული ერთიანი რევოლუციურ-დემოკრატიული ფრონტის შესაქმნელად. თერგის ოლქში სოციალისტური ბლოკის (რომლის სახელმწიფო შეადგენდნენ ბოლშევიკები და კერძონისტები) შექმნის ინიციატორი იყო რსდმპ (ბ) ვლადიკავკაის კომიტეტი ს. კიროვის, ნ. ბუაჩისა და მ. ორახელაშვილის ხელმძღვანელობით. ის დიდი წარმატებები, რასაც ჩრდილო კავკასიის ბოლშევიკებმა მიადოწეს საბჭოთა სოციალისტური რევოლუციის ბრძოლის საქმეში, ჯერ კიდევ როდი ნიშნავდა კონტრრევოლუციური ძალების განადგურებას. კონტრრევოლუცია ძალებს იკრებდა, რათა სისხლში ჩაეხშო მშრომელთა რევოლუციური აქტივობა.

კონტრრევოლუციური გამოსვლის ერთ-ერთ აქტს წარმოადგენდა 1917 წლის 30 დეკემბერს ვლადიკავკაის საბჭოს პლენარული სხდომის მიმდინარეობის დროს გამოჩენილი რევოლუციონერების — ნ. ბუაჩის, მ. ორახელაშვილისა და სხვთა დაპატიმრება. ისინი დააპატიმრა „თერგ-დაღესტნის მთავრობის“ დაქირავებულმა ბანდამ რსდმპ (ბ) ვლადიკავკაის საქალაქო კომიტეტი განადგურებულ იქნა. 24

მართალია, კერძონისტთა რაზმმა გაანთავსულა ნ. ბუაჩი და მ. ორახელაშვილი, მაგრამ მათი ვლადიკავკაეში დარჩენა აღარ შეიძლებოდა. ს. კიროვი, რომელიც შემწევით გადაურჩა დაპატიმრებას, გადავიდა პიტი-გორსკში.

ასეთ ვითარებაში ვლადიკავკაეში დაიწყო „თავდაცვის რაზმების“ ორგანიზება. ამ რაზმებმა დიდი როლი ითამაშა ქალაქის განაპირა რაიონებში წესრიგის დამყარების საქმეში, ხოლო ქალაქის ცენტრში კვლავ გრძელდებოდა ბანდიტური თავდასხმები და ძარცვა. ვლადიკავკაის პარტიული ორგანიზაციის მითითებით პარტია „კერმენა“ ოსეთის ღარიბთაგან ჩამოაყალიბა რევოლუციური რაზმები.

ვლადიკავკაეში კონტრრევოლუციის დროებითი გამარჯვების შემდეგ თერგის ოლქში პარტიულ-პოლიტიკური და სამხედრო-რევოლუციური მუშაობის ერთ-ერთ მთავარ შტაბად იქცა პიატიგორსკი, რომლის მნიშვნელობა განსაკუთრებით გაიზარდა ს. კიროვის იქ ჩასვლის შემდეგ.

ახლოვდებოდა ჩრდილო კავკასიაში სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვების დღე.

* * *

პროლეტარიატის დიქტატურისათვის ბრძოლაში სხვადასხვა ეროვნების მშრომელთა ინტერნაციონალური შეკავშირებისა და აღზრდის პრობლემას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება.

როგორც ცნობილია, ჩრდილო კავკასიის პარტიული ორგანიზაციები აღმოცენებული იყვნენ როგორც ინტერნაციონალური გაერთიანებები, რომლებიც თავის რიგებში აერთიანებდნენ ჩრდილო კავკასიის ხალხების საუკეთესო წარმომადგენლებს.

კომუნისტებმა უდიდესი როლი ითამაშეს ჩრდილო კავკასიის მრავალეროვნული ხალხების მშრომელთა ინტერნაციონალური შეკავშირების საქმეში. განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს იმ ქართველ რევოლუციონერთა მოღვაწეობა, რომლებმაც ერთ-ერთი წამყვანი, ხელმძღვანელი როლი ითამაშეს საბჭოთა ხელისუფლებისათვის საბრძოლველად ჩრდილო კავკასიის მშრომელების დარაზმვაში.

მათ შორის პირველ რიგში უნდა აღინიშნოს ნ. ბუაჩიძისა და მ. ორახელაშვილის მოღვაწეობა, რომლებიც ს. კირიკთან ერთად სათავეში ედგნენ პროლეტარიატის დიქტატურის გამარჯვებისათვის, ნაციონალური განთავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისათვის თერგის ოლქის ხალხების ბრძოლას.

ნ. ბუაჩიძისა და მ. ორახელაშვილის გარდა, ჩრდილო კავკასიაში (თერგის ოლქსა და დიდესტანში) დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის მომზადებისა და გამარჯვების ბეროდში იბრძოდა არაერთი ქართველი რევოლუციონერი, რომლებმაც გარკვეული წვლილი შეიტანეს ჩრდილო კავკასიის მშრომელთა დარაზმვისა და პროლეტარიატის დიქტატურის გამარჯვებისათვის ბრძოლის საქმეში.

საარქივო მასალების სიმცირის გამო არ ხერხდება ყველა მათგანის გამოვლენა ან მათი მოღვაწეობის დაწვრილებით შესწავლა. მიუხედავად ამისა, ის მასალები, რისი გამოვლენაც ჩვენ მოვახერხებთ, ვფიქრობთ, ინტერესს მოკლებული არ უნდა იყოს, ხოლო ამ მიმართულებით შემდგომი მუშაობა, იმედია, კიდევ არაერთი ქართველი რევოლუციონერის სახელს გამოავლენს.

ჩრდილო კავკასიის ბოლშევიკურ ორგანიზაციებს კავშირი ჰქონდათ მოსკოვის, როსტოვის, ბაქოსა და თბილისის ბოლშევიკებთან. განსაკუთრებით დიდ დახმარებას ჩრდილო კავკასიის ბოლშევიკურ ორგანიზაციებს უწევდნენ ჩვენი პარტიის ცკ-ისა და ამიერკავკასიის, კერძოდ, ბაქოსა და თბილისის ბოლშევიკები.

სწორედ პარტიის ცკ-ისა და პირადად ვ. ი. ლენინის დავალებით 1917 წ. მაისის ბოლოს ჩრდილო კავკასიაში იგზავნება გამოჩენილი რევოლუციონერი ნ. ბუაჩიძე რომელიც ჯერ კიდევ 1905-1907 წლების რევოლუციის დროს მოღვაწეობდა თერგის ოლქში. ნ. ბუაჩიძემ დიდი დახმარება გაუწია ვლადიკავკაისა და გროზნოს ბოლშევიკებს როგორც თავისი გამოსვლებით, ისე პრაქტიკული მოღვაწეობით, ეხმარებოდა პარტიორგანიზაციის წევრებს უპა-

რტიო მშორმელ მასებს შორის ფართო პოლიტიკური ახსნა-განმარტებითი მუშაობის გამოტევაში.

ნ. ბუაჩიძე ჩასვლისთანავე გამოვიდა ვლადიკავკაის პარტიული ორგანიზაციის კრებაზე მოსხვედრით ომისა და რევოლუციის საკითხებზე. შემდეგ ვლადიკავკაის გაერთიანებულ პარტიულ კრებაზე ნ. ბუაჩიძემ თავის მოხსენებაში მიმდინარე მომენტის შესახებ მკაცრად გააკრიტიკა დროებითი მთავრობის რეაქციული პოლიტიკა და მენშევიკებისა და ესერების გამცემლური საქმიანობა. მოუწოდა თერგის ოლქის მშრომელებს დარაზმულიყვნენ ბოლშევიკების გარშემო. კრებამ მხარი დაუჭირა ბოლშევიკების პლატფორმას.

დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვების ცნობის მიღების შემდეგ, 22 ოქტომბერს, მოწვეულ იქნა ვლადიკავკაის მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭოების გაერთიანებული სხდომა. სიტყვით გამოვიდა ნ. ბუაჩიძე, რომელიც მიესალმა რევოლუციის გამარჯვებას და საბჭოთა მთავრობის შექმნას. სხდომაზე ხმების აბსოლუტური უმრავლესობით მიიღო ბოლშევიკების რეზოლუცია, სადაც გამოაშკარავებული იყო დროებითი მთავრობის კონტრრევოლუციური არსი. კრება მიესალმებოდა პეტროგრადის მშრომელებს, გამოხატავდა ვლადიკავკაის რევოლუციური დემოკრატიის თანაგრძნობას და თავის რეზოლუციაში მოუწოდებდა ხალხს ამდგარიყვნენ დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის მონაპოვრის დასაცავად²⁵.

ნ. ბუაჩიძის მოღვაწეობა მართო ვლადიკავკაეთი რაიონ შემოიფარგლებოდა. იგი გაემგზავრა გროზნოში, სადაც გამოვიდა რსდმპ (ბ) გროზნოს საოლქო კომიტეტის სხდომაზე. კითხულობდა ლექციებს, გამოდიოდა მოხსენებებით ქალაქში, ნავთის სარეწებში, რკინიგზის დეპოში. ყველა მისი გამოსვლა მიძღვნილი იყო ვ. ი. ლენინის აპრილის თეზისებისადმი²⁶ გროზნოდან ვლადიკავკაეში დაბრუნებისთანავე მან მქიდრო კავშირი დაამყარა ოსებისა (გ. ცაგოლოვი, ნ. კესაევი, ა. ვოსტიევი, ტ. გიბიზოვი და სხვ.) და ჰიტიგორსკის ბოლშევიკურ ორგანიზაციებთან (პირველ რიგში გ. ანაიესკისთან).

საერთოდ, ნ. ბუაჩიძეს ხშირად უხდებოდა გროზნოში ჩასვლა, რამაც უფრო გამოაცოცხლა გროზნოს ბოლშევიკური ორგანიზაციის მუშაობა. ბევრი მუშა შევიდა ბოლშევიკური პარტიის რიგებში. ბოლშევიკების გავლენა მასებში სულ უფრო იზრდებოდა.

როდესაც 1917 წ. აგვისტოში კაზაკ-თფიცე-

ანტონ ლეშაძე

ქართული რევოლუციონერები ჩრდილო კავკასიაში

რთა ბანდამ განდევნა გროზნოს მუშათა დეპუტატების საბჭო, ნ. ბუაჩიძე დაეინებით მოითხოვდა გროზნოს ბოლშევიკებისაგან, დაეჩქარებინათ წითელი გვარდიის რაზმების შექმნა და წინადადება წამოაყენა, რათა გროზნოს პარტიოგანიზაციის კომიტეტის სხდომაზე დაესვათ საკითხი გროზნოს დასაცავად თბილისიდან რევოლუციურად განწყობილი ერთი პოლკის გამოგზავნის შესახებ. ამ მიზნით გროზნოს პარტიულმა კომიტეტმა გაგზავნა ოსიპოვი და მასთან ერთად გროზნოს საბჭოს თავმჯდომარე, მაგრამ ამ მისიამ შედეგი ვერ გამოიღო. თბილისში სამხედრო კომისარმა კატეგორიული უარი უთხრა მათ რაიმე სამხედრო დახმარებაზე.²⁷

ნ. ბუაჩიძეს ჩრდილო კავკასიაში მოღვაწეობისას გვერდში ედგა მამია ორახელაშვილი (1917 წ. აპრილიდან, როდესაც განთავისუფლდა ფრონტზე სამსახურიდან). აქ მას დახვდა მისი მეუღლე მარიამ პლატონის ასული ორახელაშვილი,²⁸ რომელიც ასევე ჩაება რევოლუციურ საქმიანობაში და შემდგომში თავი გამოიჩინა როგორც ერთ-ერთმა აქტიურმა ბოლშევიკმა.

მამია ორახელაშვილს ჩრდილო კავკასიაში არსებული მდგომარეობის გარკვევაში დიდი დახმარება გაუწია მარიამ პლატონის ასულმა. მამია ორახელაშვილი ს. კიროვთან ერთად იყო ვლადიკავკაის ბოლშევიკების ორგანოს გაზეთ „კრასნოე ზნამიას“ შექმნის ერთ-ერთი აქტიური მონაწილე.²⁹

მ. ორახელაშვილი დიდ ყურადღებას უთმობდა ჩრდილო კავკასიის მთიელთა შორის მუშაობას. 1917 წ. ზაფხულსა და შემოდგომაზე მთიელთა და კახათა შორის პარტიის სუსტ გააღწევა რსდმპ (ზ) ვლადიკავკაის კომიტეტის თავმჯდომარე მ. ორახელაშვილი წერდა: „ძლიერნი ქალაქში, ჩვენ ჯერ კიდევ ძალზე სუსტნი ვიყავით მთიელთა და კახათა მშრომელ მასებს შორის.³⁰ იგი მოითხოვდა მათ შორის პარტიული მუშაობის გაძლიერებას

ბოლშევიკური პარტიის პოზიციების დაცვის საქმეში მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა 1917 წ. 3-7 აგვისტოს პიატიგორსკში ჩატარებულ ჩრდილო კავკასიის პარტიული ორგანიზაციების ყრილობაზე მ. ორახელაშვილის მონაწილეობამ. ყრილობაზე მოხსენებით გამოვიდა ვლადიკავკაის მენშევიკების ლიდერი ნ. სკრინიგოვი, მ. ორახელაშვილმა თავის გამოსვლაში მწვერედ გააკრიტიკა ნ. სკრინიგოვის შემთანხმებულური პოზიცია. „რევოლუციის შემდგომ განვითარებაში, — ამბობდა იგი. — დანეტერესებულია მხოლოდ პრთოლერარიატი და რევოლუციური გლეხობა. ბოლშევიკების ტაქტიკა სწორედ ამ კლასებს ეყრდნობა. ბურჟუაზია თავიდანვე ამზადდება კონტრრევოლუციის.

ბოლშევიკები მიუთითებდნენ ამის შესახებ, მაგრამ მათ არ დაუჯერეს და არ იბრძოდნენ კონტრრევოლუციის მარცვლების წინააღმდეგ, რომელიც ახლა უკვე ფაქტად იქცა. რევოლუციაში არ შეიძლება ადგილი ჰქონდეს შეფერხებას. იგი თავის საწყის მდგომარეობაშია. ახალი რევოლუცია, რევოლუციურ ძალთა ახალი დაწოლა — აი გამოისავალი“³¹.

მ. ორახელაშვილი ეხებოდა რა სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციების ერთ ორგანიზაციად გაერთიანების საკითხს, ამბობდა: „გაერთიანება ჩვენ შეეძლოდა მხოლოდ ინტერნაციონალიზმის საწყისებზე, რაც შეუთავსებელია რევოლუციურ ობორტონცობასთან. ვინც უკან იხევს ამ ხაზიდან, მას არ შეიძლება ადგილი ჰქონდეს პრთოლერარულ პარტიაში“.³²

როდესაც პეტროგრადში ოქტომბრის რევოლუცია მოხდა, ვლადიკავკაის მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭოს გაერთიანებულ სხდომაზე ნ. ბუაჩიძესთან ერთად სიტყვით გამოვიდა მ. ორახელაშვილი. მან განაცხადა: „რევოლუციური რუსეთის პრაქტიკაში სიტყვების დრო წარსულს ბარდება, დადგა მოქმედების დრო. ამბობენ, პეტროგრადში აჯანყება. დღევანდელი კრება მოწვეულია იმისათვის, რომ თავიდან იქნეს აცილებული აჯანყება ვლადიკავკაეშიც (მენშევიკები და ესერები გამოდიოდნენ აჯანყების წინააღმდეგ). ჩვენ უნდა გვცოდნოდნა სინამდვილე. მაგრამ იგი ჩვენ დაგვიმაღეს. თავისი გამოსვლა მან დაამთავრა სიტყვებით: — გაუმარჯოს აჯანყებას, რომელიც მიმართულია ხალხის საკეთილდღეოდ.“³³

1917 წ. 2-7 ოქტომბერს მამია ორახელაშვილმა აქტიური მონაწილეობა მიიღო თბილისში გამართულ კავკასიის ბოლშევიკური ორგანიზაციების პირველი სამხარეო ყრილობის მუშაობაში.

„ვლადიკავკაეში მუშები ბევრია. ორგანიზაცია გაერთიანებულია, ხოლო ბოლშევიკების დამოუკიდებელი ორგანიზაციის შექმნის საკითხი დღის წესრიგში დგას. ორგანიზაცია შედგება მთლიანად ბოლშევიკებისაგან. ყველა 17 პროფკავშირი, გარდა მხეჭკადვთა, ჩვენს მხარეზეა“ — ამბობდა მ. ორახელაშვილი თავის გამოსვლაში ყრილობაზე 6 ოქტომბერს. მ. ორახელაშვილის ვლადიკავკაეში დაბრუნების შემდეგ, 12 ოქტომბერს, მოხდა ვლადიკავკაის გაერთიანებული პარტიული ორგანიზაციის დაშლა, მენშევიკებთან არსებული ფორმალური კავშირის გაწყვეტა. შეიქმნა ვლადიკავკაის ბოლშევიკების დამოუკიდებელი ორგანიზაცია. ამის გამო იგი რსდმპ (ზ) კავკასიის სამხარეო კომიტეტს წერდა: „გაერთიანებულ ჯაბში ადგილის ტყეპნას ბოლო მოეღო. ორგანიზაციამ თითქმის ერთხმად გამოაცხადა თავი ბოლშევიკურად“.³⁴

აშვე წლის 19 ოქტომბერს შემდგარ პირველ საორგანიზაციო სხდომაზე მ. ორახელაშვილი აირჩიეს კომიტეტის თავმჯდომარედ. 35 ვლადიკავკისის ბოლშევიკური ორგანიზაციის ცალკე დამოუკიდებელ ორგანიზაციად ჩამოყალიბება არ ნიშნავდა, რომ მენშევიკურმა ორგანიზაციამ თითქმის ფაქტიურად შეწყვიტა თავისი არსებობა ვლადიკავკაეში, როგორც ამას ზოგიერთი ავტორი ამტკიცებს, მნ მცდარად იმოქმედებს რა მამია ორახელაშვილს. ეს ავტორები გამოდიან მ. ორახელაშვილის იმ სიტყვებიდან, რომელიც 1917 წ. დეკემბერში დაიწერა: „...ამჟამად ვლადიკავკაეში მენშევიკების ორგანიზაცია ფაქტიურად არ არსებობს“.37 ეს არახელსაყრელ ფორმულირებაა, რადგანაც იქვე, ციტა ქვევით მ. ორახელაშვილი გარკვევით წერს, რომ „...მასიური ორგანიზაციის სახით ესერების პარტიამ ასევე შეწყვიტა არსებობა“38. ამგვარად, მ. ორახელაშვილი თვლიდა, რომ მენშევიკურმა ორგანიზაციამ შეწყვიტა არსებობა მხოლოდ როგორც მასიურმა ორგანიზაციამ. შემდგომი მკვლევარები არ აკეთებდნენ ასეთ შენიშვნას39 და იქმნებოდა არასწორი შთაბეჭდილება, თითქმის ვლადიკავკაეში ამ დროს არ ყოფილიყოს მენშევიკური ორგანიზაცია. მენშევიკური ორგანიზაცია, თუმცა ძალზე შესუსტებული, მაინც განაგრძობდა არსებობას და ჯერ კიდევ თავის მხარეზე მიჰყავდა ჩამორჩენილი მუშათა ნაწილი, რასაც თავის მოღვაწეობაში ითვისისწინებდა ვლადიკავკაის ბოლშევიკების ორგანიზაცია.

ნ. ბუაჩიძე, მამია და მარიამ ორახელაშვილები მუშათა შორის დიდი სიყვარულითა და ავტორიტეტით სარგებლობდნენ. ნ. ბუაჩიძეს, რომელიც ავად იყო ტუბერკულოზით. მუშები განსაკუთრებით ფრთხილად და ფაქიზად ექცეოდნენ. „მასსივს, — იგონებს ჩრდილო კავკასიაში რევოლუციური მოძრაობის ერთ-ერთი მონაწილე: — ერთ-ერთ კრებაზე როგორც კი შემოვიდა ნოე, მუშებმა თითქმის ბრძანების შემდეგ ჩააქრეს პაპიროსები და ვილცამ ფანჯარა გამოაღო.40

ბოლშევიკები დიდ მუშობას ეწეოდნენ ვლადიკავკაის მშრომელებს შორის, განსაკუთრებით რკინიგზის სახელსწიფოებში, „ალაღირის“ ქარხანაში და მუშათა გარეუბნებში (ს. კიროვი, გ. ცაგოლოვი, მამია ორახელაშვილი.41 ნ. ბუაჩიძე, ე. პოლიაკოვა და სხვ.). დიდ მუშაობას მასწავლებელთა და მუშათა შორის ეწეოდა მარიამ ორახელაშვილი (ი. ლ. მარკუსთან ერთად)42. იგი ხშირად გამოდიოდა მიტინგებზე, ქალაქის თვითმმართველობის სხდომებზე, როგორც ბოლშევიკური ფრაქციის წმისანი, საბჭოს კრებებზე, პარტიულ კრებებზე. მარიამ ორახელაშვილი განსაკუთრებით დიდ ყურადღებას უთმობდა იმ მასწავლებელთა შორის მუ-

შაობას, რომლებიც უარს ამბობდნენ მიმხრობოდნენ რევოლუციას.43

4 მაისს ვლადიკავკაის პროფკავშირების მეგობრთა გაერთიანებულ სხდომაზე, რომელსა იქნა პროფკავშირების ცენტრალური ბიურო, რომელშიც ბოლშევიკებისაგან შევიდა სპიიკაცი — მარიამ ორახელაშვილი, ი. მარკუსი და ე. პერედკოვი,44 ხოლო 8 ივნისს რსდმპ (მ) ვლადიკავკაის კომიტეტის სხდომაზე, რომლის პრეზიდიუმში არჩეული იყვნენ ს. კიროვი და მამია ორახელაშვილი, როგორც პრეზიდიუმის თავმჯდომარის ამხანაგი, მდივნებად აირჩიეს გ. ილინი და მარიამ ორახელაშვილი.45

ჩრდილო კავკასიაში მარიამ ორახელაშვილის გვერდით რევოლუციურ მუშობას ეწეოდა ნატალია ქიქოძე, რომელიც არჩეულ იყო ვლადიკავკაის მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭოს წევრად.46 1917 წ. 30 დეკემბერს ვლადიკავკაის მუშათა და ჯარისკაცთა საბჭოსა და ვლადიკავკაის პარტიული კომიტეტის დარბევის შემდეგ ნ. ბუაჩიძე და მარიამ ორახელაშვილი იძულებული იყვნენ დაეტოვებინათ ქალაქი, ხოლო მარიამ პლატონის ასული პარტიის დავალებით დარჩა ქალაქში და ხელმძღვანელობდა ბოლშევიკების ეგაუციას. 1918 წ. დსაწყისში მარიამ ორახელაშვილი პარტიული ორგანიზაციების გადაწყვეტილებით ტრევებს ვლადიკავკაის და საქართველოს სამხედრო გზით ჩამოდის თბილისში.47.

1917 წ. ჩრდილო კავკასიაში მოღვაწეობდნენ გამორჩენილი რევოლუციონერები — მ. ცხაკია და შ. ფალკანდშილი.48 ჩრდილო კავკასიაში არსებული მდგომარეობა — კონტრრევოლუციურ ძალთა გააქტიურება, აწუხებდა ამიერკავკასიის ბოლშევიკურ ორგანიზაციებს, რომლებიც ყველა ზომას ხმარობდნენ ჩრდილო კავკასიელ ამხანაგთა დასამხარებლად ბოლშევიკებისაგან განსხვავებით, ამიერკავკასიაში მოკალათებული მენშევიკები, დასწავები და მუსავატელები, ამიერკავკასიის განსაკუთრებული კომისარიატის (ОЗАКОМ) სახით, ყოველმხრივ ეხმარებოდნენ ჩრდილო კავკასიაში არსებულ კონტრრევოლუციას.

1917 წ. 10-23 დეკემბერს თბილისში მიმდინარეობდა კავკასიის არმიის მეორე ყრილობა, რომელმაც თავისი მუშაობის დიდი ნაწილი მიუძღვნა თერგსა და დაღესტანში კონტრრევოლუციის წინააღმდეგ ბრძოლის საკითხს. ბოლშევიკური ფრაქციის მომხრეების შემდეგ ყრილობამ გადაწყვიტა ჩრდილო კავკასიაში გაეგზავნა დელეგაცია (მასში შედიოდა 10 ბოლშევიკი, 2 მემარცხენე ესერი, 8 მენშევიკი, 5 მემარჯვენე ესერი და სხვ.), რომე-

ანტონ ლეშაძე

მარტოველი რამოლფეონმარევი ჩრდილო კავკასიაში

ლსაც ხელმძღვანელობდა მ. ცხაკაია, ხოლო დელეგაციაში სხვებთან ერთად შედიოდა შ. ფალავანდშელიც.

დელეგაციას დავალბა მიეცა აღედგინათ რკინიგზაზე მიმოსვლა, მოეხდინათ პურის მიწოდების ორგანიზება და მიედოთ გადამწყვეტი ღონისძიებანი, რათა თავიდან ყოფილიყო აცილებული კონტრრევოლუციური მოძრაობა. მათვე ევალებოდათ ადგილობრივი რევოლუციური ორგანიზაციების დაცვა.⁴⁹

დელეგაციის წევრებმა: მ. ცხაკაიამ, შ. ფალავანდშელმა და სხვებმა მონაწილეობა მიიღეს თერგის ოლქის გლეხთა დეპუტატების საბჭოების ყრილობასა და პატივგორისკის კაზაკთა ყრილობის მუშაობაში და ეს ტრიბუნა გამოიყენეს მთიელ კაზაკთა ზედაფენების ჩანაფიქრთა სამხილებლად. მოუწოდებდნენ მშრომელებს შეექმნათ მხარეში ნამდვილი სახალხო ხელისუფლება.⁵⁰

გროზნოში რევოლუციურად განწყობილი 21-ე მსროლელი პოლკის გამოსვლის ერთ-ერთი ორგანიზატორი იყო ქართველი უნტერ-ოფიცერი უთურაშვილი. კავკასიის მე-6 დივიზიის 21-ე მსროლელი პოლკი ფრონტზე დიდი დანაკარგის შემდეგ გაგზავნილ იქნა გროზნოში დასვენებისა და ხელახალი ფორმირებისათვის. პოლკი მალე მოექცა ბოლშევიკური გავლენის ქვეშ. ფრონტებზე კავშირი დაამყარეს ქალაქში დისლოცირებულ III-ე სარეზერვო პოლკთან და სამარის 252-ე რაზმთან, რომლებიც ასევე მხარს უჭერდნენ ბოლშევიკებს.⁵¹ ამ პოლკის გროზნოში დატოვება ხელმძღვანელობამ საშიშად ჩათვალა და მოითხოვა ფრონტზე დაბრუნება. სამხარეო საბჭომ გადაწყვიტა დეშალათ და განეიარაღებინათ პოლკი. ამ ოპერაციის შესრულება დავეალა თერგის ოლქის კაზაკთა ატამანის თანაშემწეს მელიანსს. ამავე დროს მზადდებოდა გროზნოს მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭოზე თავდასხმა მისი წევრებისა და ბოლშევიკური ორგანიზაციის ხელმძღვანელთა დაპატიმრების მიზნით.

4 ავგისტოს, დღით, პოლკის ჯარისკაცები უიარაღოდ შეიკრიბნენ მიტინგზე, მათ ალყა შემოარტყეს კაზაკებმა, რომლებმაც ხელთ იგდეს პოლკის ყაზარმები და იარაღი; მედიანსკმა ქალაქში გამოაცხადა სამხედრო მდგომარეობა, გროზნოს მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭოს წევრები და ჯარისკაცთა გამოსვლების ხელმძღვანელები: უნტერ-ოფიცრები უთურაშვილი, ლ. მაზანოვი და ი. მიაგოვი, ეფრეიტორი ფ. არუთუნი, რიგითები პ. შლიანსკი უხამედ-გალიე საფინი, ა. პეტროვი და მესტრუმი დააპატიმრეს.⁵²

საინტერესოა თემირ-ხან-შურაში (დაღესტანი) რეალური სასწავლებლის მასწავლებლის დევიდის რევოლუციური მოღვაწეობა, როგორც

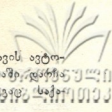
ცნობილია, თებერვლის რევოლუციის შემდეგ ბოლშევიკების, მოწინავე მუშებისა და ჯარისკაცთა ინიციატივით დაღესტნის ქალაქებსა და ვარნოზონებში იმართებოდა „საჩინო“ მითინგები, ხოლო სოფლად — გლეხთა შეკრებები. ასეთ გამოსვლებს ადგილი ჰქონდა პორტ — პეტროვსკში, დერბენტში, ხასავურტში, თემირ-ხან-შურაში და სხვ.

თემირ-ხან-შურაში რეალური სასწავლებლის მასწავლებლები გამოვიდნენ მოსწავლეთა კომიტეტის ხელმძღვანელობით, რომელშიც შევიდნენ: ა. იზმაილოვი, ი. მახმედოვი, ტატუ ბულაჩი, ა. ალხაზოვი, ა. დაღატი და სხვ. 300-ზე მეტმა მოსწავლემ მიტინგი გამართა ქალაქის მოედანზე, ხოლო შემდეგ წითელი დროშებით და ორკესტრის თანხლებით გაიარეს ქალაქის ქუჩებში. მოსწავლეებს შეუერთდნენ მუშები და მოსამსახურეები. პოლიციელთა ცდა, განედევნათ დემონსტრაციები, მარცხით დამთავრდა. მოსწავლეები მოითხოვდნენ მონარქიულად განწყობილი მასწავლებლების დათხოვნას და პედსაბჭოზე გადაწყვეტი ხმის უფლებით მონაწილეობის მისაღებად მოსწავლეთა წარმომადგენლების დასწრებას.⁵³

მოსწავლეთა ამ გამოსვლებში მთავარ ხელმძღვანელ როლს თამაშობდა რეალური სასწავლებლის მათემატიკის მასწავლებელი დევიდ. სასწავლებლის მოსწავლეები ორ ბანაკად იყოფოდნენ: პირველში იყვნენ თავადიშვილები, რომლებიც იღნენ კონტრრევოლუციურ პოზიციებზე, ამ ჯგუფს ხელმძღვანელობდნენ მკები ტრაკვასკი, მეხსტრონისკები, ასმედ-ნაბი მაგომაევი და სხვ. ხოლო მეორე — რევოლუციურად განწყობილ ჯგუფში იყვნენ მახმედოვი, იზმაილოვი, ალხაზოვი, ა. დაღატი, ნახიბაშვილი, სემენჩენკო და სხვ.

ჩვენ მომხრეები გვყავდა მასწავლებელთა შორისაც, — იგონებამ ამ გამოსვლების აქტიური მონაწილე ა. დაღატი, — მათ შორის იყო მათემატიკის მასწავლებელი დევიდ, რომელიც ითვლებოდა სოციალ-დემოკრატად. იგი აქტიურად გამოდიოდა ჩვენს კრებებზე, ლაპარაკობდა რევოლუციის, თავისუფლებისა და თანასწორობის შესახებ.⁵⁴

ამ დემონსტრაციის შემდეგ თემირ-ხან-შურის რეალურ სასწავლებელში მყუდროება დაიკარგა. ამ მოსწავლეები შეიარაღებულნი დადიოდნენ. წესრიგის დასამყარებლად მიღებულ იქნა ზომები. მოსწავლეთა შორის ბრძოლა გაჩაღდა სასწავლებლის დირექტორის არჩევის ირგვლივ. რევოლუციურად განწყობილი მასწავლეთა ჯგუფი მოითხოვდა სასწავლებლის დირექტორის სერგიენკოს ნაცვლად აერჩიათ მასწავლებელი დევიდ. ასეთ ვითარებაში რეაქციულად განწყობილმა მოსწავლეებმა გადაწყვიტეს ფიზიკურად გასწორებოდნენ დევიდეს — მოეკლათ იგი საღამო ხანს, საღამო მუ-

შაობის დროს, მას მართლაც რამდენჯერმე ეს-
როლეს. დეფაჟე შემთხვევით გადაურჩა სიკ-
ვდილს.

რასაკვირველია, რეალური სასწავლებლის
დირექციას აღარ აწყობდა დევიძე და იგი სა-
სწავლებლიდან დაითხოვა. ამ გადაწყვეტილე-
ბის საპროტესტოდ სასწავლებლიდან წავიდნენ
ინსპექტორი დანიელი, მათემატიკის მასწავლე-
ბელი კახოშვილი, მასწავლებლები სამსონია და
ნადარეიშვილი.⁵⁵

ჩრდილო კავკასიაში, ზემოთ უკვე მოხსენე-
ბულ ქართველ რევოლუციონერთა გარდა, აღ-
მსწულ პერიოდში მოღვაწეობდნენ: ს. მამუ-
ლია, ნ. ჩხუბიანი, ს. ქავთარაძე, ა. ქავთარაძე
და სხვ.

ს. მამულია თებერვლის რევოლუციას ნალ-
ჩიკში შეხვდა⁵⁶ და უყოყმანოდ ჩაღვა რევო-
ლუციონერთა პირველ რიგებში. „ჩემს პირველ
გამოსვლას ადგილი ჰქონდა ნალჩიკში მასო-
ბრივ მიტინგზე 1917 წ. 3 მარტს. შემდეგ არჩე-
ულ ვიქენი სამოქალაქო კომიტეტში (მაშინ იქ
საბჭოები არ იყო), სადაც ვმუშაობდი პრეზი-
დენტის წევრ-მდივნად ორი თვის მანძილზე. ეს
სამოქალაქო კომიტეტი აღმოჩნდა კადეტურ-
მენშევიკურ-ესერულთა, რაც ჩვენთვის, მშრო-
მელი მასებისათვის, ნათელი გახდა მისი მუშა-
ობის პერიოდში. მასების მოთხოვნით დანიშ-
ნულ იქნა კომიტეტის გადარჩევა. კომიტეტი-
დან განდევნილ იქნენ კადეტები, უმრავლესო-
ბა სოციალისტები მოვიდნენ. მათ რიცხვში არ-
ჩეულ ვიქენი, მეც, როგორც მემარცხენე, რა-
დგან ყველგან და ყოველთვის გამოვდიოდი
მშრომელთა ინტერესების დამცველად კადე-
ტებისა და სხვათა წინააღმდეგ. ბოლშევიკური
ორგანიზაცია მაშინ იქ არ იყო და ოფიციალუ-
რად არ შემდეგლო მასში შესვლა, თუმცა საკუ-
თარი რწმენით მუდამ მას ვეკუთვნოდა“⁵⁷ —

წერდა ს. მამულია მოგვიანებით თავის ავტო-
ბიოგრაფიაში. იგი ჩრდილო კავკასიაში, დაიწყო
1917 წლის ივნისამდე, რის შემდეგაც საქა-
რთველოში დაბრუნდა.

აღსანიშნავია ჩრდილო კავკასიაში სერგო
ქავთარაძის მოღვაწეობა. მისი რეპრობითი
გამოდიოდა ყოველდღიური ბოლშევიკური გა-
ზეთი „კავკასკი რაბოჩი“, რომელიც შემდეგ
რსდმპ(ზ) კავკასიის სამხარეო და თბილისის კო-
მიტეტების ორგანო გახდა.

1917 წ. 21 ივნისს საბჭოების მეორე სამხა-
რეო ყრილობაზე არჩეული ბიუროს შემადგე-
ნლობაში მალიგენსა და ბაპკოვთან ერთად შე-
ვიდა ს. ქავთარაძეც.⁵⁸ ხოლო 1917 წ. ოქტო-
მბერში ს. ქავთარაძე კავკასიის ბოლშევიკური
ორგანიზაციების პირველ სამხარეო ყრილობა-
ზე აირჩიეს რსდმპ(ზ) კავკასიის სამხარეო კო-
მიტეტის წევრად.

აქვე უნდა აღინიშნოს აკაკი ივანეს ძე ქავთა-
რაძის (1894-1944 წწ) მოღვაწეობა ჩრდილო
კავკასიაში, იგი სწავლობდა ვლადიკავკაის პე-
დაგოგიურ ინსტიტუტში. 1917 წ. დაუახლოვდა
ნ. ბუაჩიძეს, რომელმაც დიდი როლი შეასრუ-
ლა ა. ქავთარაძის პოლიტიკურ გათვითცნობი-
ერებაში. 1917 წ. აგვისტოში კი ვლადიკავკა-
ვის ბოლშევიკური ორგანიზაციის წევრი გა-
ხდა.⁵⁹

ასეთია ჩრდილო კავკასიაში დიდი ოქტომ-
ბრის სოციალისტური რევოლუციის მომზადე-
ბისა და გამარჯვების პერიოდში ქართველ
რევოლუციონერთა მოღვაწეობის არასრული
სურათი, რუს, სომეხ, აზერბაიჯანელ ბოლშე-
ვიკებთან და ჩვენი ქვეყნის სხვა ხალხების წა-
რმომადგენლებთან ერთად ქართველმა ბოლშე-
ვიკებმა დიდი სამუშაო ჩაატარეს ჩრდილო კა-
ვკასიის რევოლუციური მასების შეკავშირები-
სა და ორგანიზაციის საქმეში.

შენიშვნები:

¹ Очерки истории коммунистических ор-
ганизаций Закавказья, часть I (1883—1921
гг.), Тб., 1967, стр. 358—359; მაგამედოვი
ცდება, როცა ყრილობის მონაწილეთა შორის
ასახელებს არა 30, არამედ 26 დელეგატს, რომ-
ლებიც წარმოადგენდნენ პარტიის 8436 წევრს—
იხ. Магомедов М. М., Октябрь на Терекс и
в Дагестане, Махачкала, 1965, стр. 83.

² Иванидзе К., Первый краевой съезд
большевистских организаций Кавказа (2—7
октября 1917 г.), Тб., 1969, стр. 22.

³ Газ. «Кавказский рабочий», 13 ოქტომ-
ბერი, 1917 წ., № 172.

⁴ ყრილობაზე ამ მოხსენებების ღებულება-
ნი მ. ორახელაშვილმა შემდგომ განავითარა
თავის ანგარიშში, რომელიც დაიბეჭდა გაზ.
„Кавказский рабочий“-ში 1917 წ. 21-22
ოქტომბერს.

⁵ გაზ. «Кавказский рабочий», № 226, 21
დეკემბერი, 1917 წ.

⁶ გაზ. «Кавказский рабочий», № 170, 11
ოქტომბერი, 1917 წ.

⁷ Очерки истории Чечено-Ингушской
АССР, т. II, стр. 19.

⁸ გაზ. «Кавказский рабочий», № 170, 11
ოქტომბერი, 1917 წ.

⁹ Иванидзе К., Первый краевой съезд,
стр. 77 კავკასიის სამხარეო კომიტეტში
სხვადასხვა დროს 1918—1920 წწ. პერიოდში
ჩრდილო კავკასიიდან არჩეული იყვნენ შემდე-
გი ამახანებები: ნ. ბუაჩიძე, ნ. ვიკალო, დ. კორ-
კმასოვი, ბ. შებოლდავი და სხვ.

ანტონ ლეჟავა

ქართოშილი რევოლუციონერიანი ჩრდილო
კავკასიაში

²⁰ Юбилейная научная конференция историков Северного Кавказа посвященная 50-летию Великого Октября (Тезисы докладов и сообщения), Нальчик, 1967, стр. 57.

¹¹ მისი ორგანიზატორები იყვნენ: დ. გიბი-ზოვი, ნ. კესაევი, ი. ვოსტოვი და სხვ. იხ. История Северо-Осетинской АССР, Советский период, стр. 22.

¹² ეურბ. «Красная летопись», Лениблиздат, 1936, № 1, стр. 50.

¹³ გაზ. «Кавказский рабочий», № 175, 17 ოქტომბერი, 1917 წ.

¹⁴ რაც შეეხება ნაღიკის გაერთიანებულ პარტიულ ორგანიზაციას, აქ მენშევიკებთან გათიშვა ბოლშევიკური ჯგუფის მცირერიცხოვნობის გამო შედგებდა ოქტომბრის რევოლუციის გამარჯვებამდე. იხ. Гугов Р. X., Улигов У. А. Очерки революционного движения..., стр. 152.

¹⁵ იხ. В. И. Ленин, Соч., т. 49, письма А. М. Колонтай, В. А. Карпинскому, А. В. Луначарскому и др., стр. 39, 410, 435.

¹⁶ Протоколы VII (апрельской). партийной конференции, М., 1958, стр. 160—162.

¹⁷ გაზ. «Кавказский рабочий», № 14, 28 მარტი, 1917 წ.

¹⁸ История Северо-Осетинской АССР, Советский период, стр. 27—28.

¹⁹ История СССР с древнейших времен до наших дней, в двух сериях, т. VII, М., 1967, стр. 217.

²⁰ ЦГАОР, ф. 398 за 1917 г., д. 4, л. 50-51.

²¹ ოქტომბრის რევოლუციის გამარჯვების პერიოდისთვის თერგის ოლქში მოხდა დიდი პოლიტიკური ძვრები. კლასობრივ ძალთა თანაფარდობა მკვეთრად შეიცვალა. თუ აგვისტო-სექტემბერში მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების ზოგიერთი საბჭო ჯერ კიდევ მხარს უჭერდა დროებით მთავრობას, ოქტომბერ-ნოემბერში აქ უკვე არ იყო არც ერთი საბჭო, რომელიც არ მისალმებოდა პეტროგრადში ოქტომბრის რევოლუციის გამარჯვებას. Коренев Д. З., Революция на Тереке 1917—1918 гг., Орджоникидзе, 1967, стр. 51.

²² Борьба за Советскую власть в Чечено-Ингушетии (1917—1920 гг.). Сборник документов и материалов, Грозный, 1958, стр. 71.

²³ История Северо-Осетинской АССР, Советский период, стр. 30.

²⁴ კონტრრევოლუციონერები მძვინვარებდნენ ჩრდილო კავკასიის სხვა რაიონებშიც, მაგ., დაღესტანში მათ განდევნეს ხასაიურტის საბჭო. განაირაღეს გუდერგესისა და ვედენის ვარსიზონები.

²⁵ Борьба за Советскую власть в Север-

ной Осетии (1917—1920 гг.). Документы и материалы, Орджоникидзе, 1957, стр. 17.

²⁶ Никонов И. Н., Гальцев В. С., Ной Буачидзе, Орджоникидзе, 1957, стр. 53.

²⁷ Никонов И. Н., დასახ. ნაშრომი, გვ. 58-59.

²⁸ იგი მისი დაწვებისთანავე გადავიდა ქუთაისიდან ჩრდილო კავკასიაში (ელაღიკავკაზში) საცხოვრებლად.

²⁹ ს. კვაძაძე, მამია ორახელაშვილი (ბოგრაფიული ნარკვევები), თბ., 1965, გვ. 19.

³⁰ ეურბ. «Пролетарская революция», № 6, за 1935 г. стр. 119.

³¹ Партархив СО Обкома КПСС, ф. 1840, оп. 2, д. 92.

³² იქვე, Ф. Истпарта, оп. 2, д. 92.

³³ გაზ. «Терский вестник», № 145, 27 ოქტომბერი, 1917 წ.

³⁴ გაზ. «Кавказский рабочий», № 175, 17 ოქტომბერი, 1917 წ.

³⁵ გაზ. «Терский вестник», № 140, 1917 г.

³⁶ იხ. წიხისტეველობა წიხისა С. М. Киров, Избр. статьи, речи, документы, т. I, Партиздат, 1936, стр. XXV; «Сев. Осетия», Госиздат СО АССР, 1939, стр. 115; Краткий биографический очерк в кн. «С. М. Киров, Избр. статьи и речи», Госиздат, 1939, стр. 32 და სხვა.

³⁷ გაზ. «Кавказский рабочий», № 226, 21 დეკემბერი, 1917 წ.

³⁸ იქვე.

³⁹ პირველად ამ საკითხს ყურადღება მიაქცია და სწორად გაარკვია არსებული ვითარება მკვლევარმა იტენკომ. იხ. Этенко Л. А., Большевицские организации Терка в борьбе за массы (март — октябрь 1917 г.), Уч. записки Ростовского гос. университета. Труды кафедры истории КПСС и Истории СССР, т. 65, вып. 4, к 40-летию Великой Октябрьской Социалистической революции, Ростов, 1957.

⁴⁰ Архив СО Обкома КПСС, ф. 1249, оп. 3, д. 76, стр. 7.

⁴¹ მ. ორახელაშვილი ნ. ბუაჩიძისთან ერთად აქტიურ მუშაობას ეწეოდა ჯარისკაცთა შორის და პროფკავშირებში იყო ვლადიკავკაზის პროფკავშირების ქალაქის ცენტრალური ბიუროს თავმჯდომარე.

⁴² Резакова Т. М., Из истории Владикавказской партийной организации. Февральская буржуазно - демократическая революция. Известия СОНИИ, т. XX, Орджоникидзе, 1957, стр. 163.

⁴³ Этенко Л. А., Уч. соч., стр. 210; Архив СОНИИ, истор. отдел, папка 50, л. 2.

⁴⁴ Архив СОНИИ, ф. 1, оп. 1, ед. хр. 104 л. 91.

⁴⁵ Газ. «Терек», № 5805, 1917 г.

46. იგი 1914 წ. მიღის ჩრდილო კავკასიაში, სადაც ნიშნავენ სამეურნეო სკოლის გამგედ. 1917 წ. დასაწყისში ნ. ქიქოძე დაბრუნდა რევოლუციის შემდეგ, ციხიდან გაანთავისუფლეს. იხ. რევოლუციური მოძრაობის მოღვაწენი საქართველოში (ბიოგრაფიული კრებული), თბ., 1961, გვ. 563.

47. რევოლუციური მოძრაობის მოღვაწენი საქართველოში, გვ. 446-447.

48. შ. ფალავანდიშვილი, რომელიც იყო ვლადიკავის ბოლშევიკური ფრაქციის ერთ-ერთი წევრი, აქტიურ მუშაობას ეწეოდა აგრეთვე უაბრდო-ბალყარეთის მშრომელებს ზორისაც. Бербеков Х., Борьба трудящихся Кабарды и Балкарии за власть Советов, Нальчик, 1957, стр. 12.

49. გაზ. «Кавказский рабочий», № 222, 16 დეკემბერი, 1917 წ.

50. გაზ. «Терский вестник», № 192, 25 დეკემბერი, 1917 წ.

51. Стеклов А. П., Солдатские массы тыловых гарнизонов кавказского фронта в борьбе за победу Октябрьской революции, журн. «История СССР», № 5, 1962, стр. 123—124.

52. ЦГАОР, ф. 1, оп. 1, д. 18, л. 134; ЦГИАГ, ф. 1229, д. 4205, л. 2.

53. გაზ. «Баку», 21 апреля 1917 г., Гаджиев А., Помощь русского народа в установлении Советской власти в Дагестане, Махачкала, 1963, стр. 80—81.

54. Далгат А., В огне революции, Воспоминания, Махачкала, 1960, стр. 105—108.

55. იქვე. დევნილისა და მისი თანამოაზრეების — სამსონიასა და ნატარეშიშვილის შესახებ სხვა ცნობები არ გავაჩნია. იმედია, შემდგომი მუშაობისას ახალი მასალები აღმოჩნდება, რომელიც ნათელს მოჰფენს მათი და რევოლუციურად განწყობილი სხვა ქართველი ინტელიგენტის მოღვაწეობას ჩრდილო კავკასიაში.

56. იგი 1915 წლის დასაწყისიდან უკვე ნაღიკში, სადაც იყო ნაღიკის ქართული სკოლის დამაარსებელი და პირველი გამგე-მასწავლებელი იხ. საითიძე გ., სამსონ მამულა, ბიოგრაფიული ნარკვევი, თბ., 1969, გვ. II.

57. სკვპ ცკ-თან არსებული მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის, ცენტრალური პარტარქივი, ფ. 70, აღწ. 4, ს. 382, ფ. 45.

58. Кареев Е. П., Пролетариат Грозного в борьбе за победу Великой Октябрьской Социалистической революции (март 1917 года — май 1918 года), Грозный, 1957, стр. 82.

59. რევოლუციური მოძრაობის მოღვაწენი საქართველოში, გვ. 554.

მეზარქოლი სულის ადამიანები

ლაგვიანდა ხოლბუნების მოხენა და დათესვა შიო ურიგაშვილს. სხვა მიწებში ჯეჯილი უკვე კურდღლის საწიწკნი გახდა, აქ კი დღეს შეიტანა გუთანი და დღესაც გაუფერდა. ისე იცის გადაღებულმა საქმემ. ეგონა, კარგ ამინდებში ყველაფერს მოათავებდა: ლომისა-დან ზამთრის სამყოფ შეშა-ფინხს ჩამოიტანდა, პურ-სიმინდს გამოფქვავდა, ცამ ისე შეიტრა შუბლი, რომ კარგა ხანს ალბათ, მზეს არ აღირსებს დედამიწას.

— ასე არასდროს დამმართია, ახლა რაღა ეშმაკი შემიჭრა თავში! — ბრაზმორეულმა თქვა, წვიმისაგან დამძიმებული მაზარა საჩხების საყრდნობებზე გაბმულ თოვტე გადაფინა და დირეზე ჩამოვდა. სალომემ, შიოს ცოლმა, უმაღურად შეხედა ცას, კუნაპეტევით შავი ღრუბლებით რომ იყო მოქედილი. გულდაჯერებით წვიმდა.

— ეს ბიჭი იმ დღეს სადღაც რომ არ დაფსილიყო, მეორე დღეს მოათავებდით თესვას! შენც გულმა აღარ გაგიწია და, აპა, აი, დღეს კიდევ როგორი ამინდია. ტუქილად კი არ უთქვამთ — დღე მეხვალიე კაცსაო, თოვლი მოადგა კარსაო! — ცეცხლზე ნავთი დაუსხა უგუნებო ქმარს.

— ჩვენებთან ბრამამ კიდევ სულ გადარია.

— ეტყვი რამეს და ისეთ სიტყვას მოგახლის, ზღაპარშიაც რომ არ გსმენია!...

— აუნემებიათ, ხემწიფე უნდა გადმოვავლოთ.

— გვრე იმახიან, ეგრე!

რაჟდენი ოთახში სველ ტანსაცმელს იცვლიდა. უამინდობის გამო ისიც წუხდა, მაგრამ დედის უკანასკნელმა სიტყვებმა სახეზე ღმინი მოჰგვარა.

— რაო, დედა, ეგრე რა იქნებაო?

— ხემწიფე აღარ იქნებაო.

— ჰოო!... სწორედ გაგიგია, მერედა, გიკვირს? ხალხს ბელადი გაუძღვება წინ, მას ლენინს ეძახიან.

— რა გიცო, შვილო, სტოლინიანა თუ სტოლიბირი, ციხეები კი გამოტენა და, უფრთხილდი, ემანდ შენც არ გიწიოს.“

— გამარჯვება მსხვერპლის გარეშე ვის გაუგია, მამანემო, ტანჯულ ადამიანებს მოხერხდათ წუთისოფელი, აღარ უნდათ სხვის ხელე-ბში ყურება. დადგა ეამი უკეთეს მომავალზე ფიქრისათვის!

წვიმდა. მართლაც რომ აღმამის სახლიდან არ გავსვდებოდა, მაგრამ რაჟდენს ცალი თვალი გაქცევაზე ეპირა. წამლაუწუმ შეხედავდა მამაპასიეულ კედლის საათს, რომელსაც უწყინრად გაჰქონდა ტაქტუვი და თავისთვის იტყუოდა:

„ამხანაგები მოგველიან, ჩვენ კი ვიგვიანებთ“.

ბუბრის საცემლიდან ტომარაში შეხვეული „კარაბინა“ ჩამოიღო, მშობლების მალულად ტახტის ქვეშ ამოთარა. ოთახის კუთხეში მიკიდებული ნაბადიც მოიაზლოვა. ამ დროს გარედან ძახილიც მოესმა, ხმაზე იცნო აბრამა უმეკაშვილი, ისიც აღრენილი იყო ამ ქვეყნიერებაზე.

რაჟდენმა თოფი ნაბადქვეშ ამოიფარა და იმავე წუთს გავიდა.

— აპა, დედაკაცო, ხომ ვითხარი გადირიამეთქი! ახლა ძალსაც არ გააგდებენ გარეთ!

— გამოუვათ კი რამე?

— უნდა გამოუვიდეთ, — დაასკვნა შიომ, — ხალხი ძალიან არის ამღვრეული. მართლაც და, ჩვენთვის რომ ვთქვათ, როდემდე უნდა ვზიდოთ ხელმწიფისა და მღვდელ-ჩინოვნების, თავადებისა და აზნაურების ტვრით? მუშეებისა და გლეხობის ერთობა თუ შეიქრა, სიკეთე უსათუოდ ჩვენს ხელთ იქნება.

კარგახანს საუბრობდნენ რაჟდენის მოხუცი მშობლები.

.... მეჯვრისხევის რევოლუციური გლეხობის ფარული საქმიანობა მისვენებას არ აძლევდა აქაურ ხელისუფალთ. თავად-აზნაურებიც წერდნენ ზემდგომ ორგანოებს: გლეხობამ მორჩილება დაკარგა, გვიწვამენ, გვინალგურებენ ქონებას, მოგვხედეთ, დაგვემარტოო... ისინი, თავის მხრივ, აფერხებდნენ წითელრაზმელთა საქმიანობას, მათ ჯგუფებში შეაპარებდნენ მოქართამულ ელემენტებს, აზუსტებდნენ რაზმელთა

მომავალი მოქმედების გეგმებს და ატყობინებდნენ, სადაც საჭირო იყო. ერთ-ერთმა ასეთმა ნაპირალმა ზოგერთი საიდუმლოს გატანა მოასწრო. მემამბოხეებს გაუგებარი არ ღარჩათ და სათანადოდ გაუსწორდნენ.

თავადებმა შალიკო, ესტატე, კონა და „რუსეთულა“ ერისთავებმა სხვა ხერხსაც მიმართეს, წინაგარეო პოლიციელის ხელთაგან ბესთათის უმცროსი ძმა — პეტრე დაიყოლიეს შეპარულიყო მეჯვრისხევის გლეხთა რევოლუციურ ჯგუფში, ნდობა დაემსახურებინა და მეტე შეუმჩნეველად, სათითაოდ მოესპო მისი მოთავენი. მგლის ტყავში გადამცმულმა გარეშარმა ამის გავრცელება წაწლობრივ შეძლო, სამი თავის შემდეგ სიცოცხლის გამოასალმა ტყეში რაზმის აქტიური წევრი ტარო მღებრიშვილი და მიიშალა.

რაზმელებმა მტკივნეულად განიცადეს უშიშარი მეჯვრის დაკარგვა და უფრო სასტიკი გახდნენ. თავადებმა კი მოუხშირეს საივრების წესი. მთავრობამ მეჯვრისხევისა და მისი ახლობალის სოფლების დასაცავად საკმაოდ დიდი შენაერთი გამოგზავნა გორის მაზრაში. მოსახლეობა შიშს მიეცა. დამსჯელებმა პირველ რიგში ბერშუეთი ააწიოყეს. სურდათ ხელწი ჩაეგდოთ რამდენიმე „ბუნტოვნიკი“ და საქაროდ გასწორებოდნენ, მაგრამ ხალხმა ისინი არ გასცა. მეტბოლი სელოს ადამიანებმა დროულად შეაფარეს თავი მახლობელ ტყეებს, ბაღებს, ვენახებს, შორს გასვლა ევრ მოასწრეს და სოფლის ახლო ყანაში დაიხლნენ. დამსჯელებმა შენიშნეს ეს, ყანას გარს შემოერტყნენ, გაჰყვიროდნენ დაგვენდით, სიცოცხლეს გაიუქებთო, მაგრამ თავისა ევრ გაიტანეს. მაშინ ყანას ირგვლივ ცეცხლი გაუჩინეს. მზისაგან გაფიცებულ ნამჯას სწრაფად ედებოდა ალი, ცეცხლის რკალი თანდათან ეიწროვდებოდა და შვგ დამალულთ საფრთხე ემუქრებოდათ.

— ამხანაგებო, თავს ეუშველოთ! თუ სიკვდილი გეიწვრია, დაე, მამაცურად დავიხოცოთ! აბა მომყეთ! — თქვა ვანო ბიძინაშვილმა და პირველი წამოიჭრა ზეზე.

კვამლის სქელმა ფენამ რაზმელები ერთხანს დაფარა, ის იყო სამშვიდობოს უნდა გასულიყენენ, რომ უკვამლო სივრცეში მოხდნენ და ყაზახების თოფებმაც იგრილა. სამმა უშიშარმა რაზმელმა მშობლიურ მიწაზე დაასრულა თავისი გაწამებული სიცოცხლე.

ბერშუეთში მომხდარმა საზარელმა ამბავმა ქართლის სოფლები შეძრა. მრავალი გლეხი მოვიდა. დახოცილთა დაკრძალვა ერთგვარ მითინგად გადაიქცა. წითელრაზმელებმა დაცემული ამხანაგების ცხედრის წინაშე ფიცი დადეს, რომ ერთი წუთითაც არ შეიანლებდნენ მჩაგვრელთა წინააღმდეგ ბრძოლას.

ჩვენ ვინახულებ, ვესაუბრებო ყოფილ წითელ რაზმელებს, ბერშუეთის ტრაგედიის მხილველთა ჯედენ ურთიგაშვილს და აბრამ უმე-

კაშვილს. ოთხმოცდახუთ წელს გადასრულებულ ბერიაკებს გუმინდელით ახსოვდათ წინააღმდეგობა უზედურება, გელს უხარებათ მომაველი ბედნიერების ყოველი ჟამი, სიხარულით შეჰყურებდნენ მომავალს, მაგრამ ბუნების უღმობელობამ თავისი ქნა. სოფლის საპატრიო ადამიანები დიდის პატივით მიიბარეს მეჯვრისხევის მიწას.

...მეჯვრისხეველ წითელ რაზმელთა შეკრების ადგილები ხშირად იცვლებოდა: ხან ტყეში იყო, ხან ბაღებსა და ვენახებში, ხან კიდე უფრო შორს — მწყემსების გომურებში, ზოგჯერ სოფლის ცენტრშიც, რაედნსა და აბრამს თოფით ხელში ბევრჯერ უღარავიათ კრებისათვის. ბიჭვისათვის სასმელ-საჭმლის მონარაგებაში ხომ ბადალი არ ჰყავდათ. სხვა უფრო პასუხსაგებ დავალებებსაც ასრულებდნენ. ამის გამო ისინი გორის ციხის „სტუმრებიც“ იყენენ, მეტეხისაც, ერევნისაც, ყარსისა... დახვრეტაც ჰქონდათ მისჯილი, მაგრამ მსოფლიო ომმა გადაარჩინათ, — მოწინავე ხაზზე გაგზავნეს.

მსოფლიო ომის მიმე შედეგებმა სერიოზულად დააძაბუნა მეფის მთავრობის სამხედრო და ეკონომიური ძლიერება. და რაცა ოქტომბრის რევოლუცია მოხდა და თვითმპყრობელობა დაემხო, მეჯვრისხეველებიც „ეშას“ ძახილით გამოვიდნენ მოზეიმე ქუჩებში, მაგრამ მათი სიხარული ხანმოკლე აღმოჩნდა. საქართველოში მენშევიკებმა იმარკვეს. თავად-ზნაურობას სოფლის სხვა წერბელებიც დაემატნენ. ბოლშევიკ ხელმძღვანელთა მითითებით რევოლუციური გლეხობა ისევ იატაკქვეშეთში გადავიდა.

1919 წლის შემოდგომაზე საბჭოთა რუსეთს დენიკინის არმია დაემუქრა. ქართველმა ბოლშევიკებმა დროულად აუღეს ალლო შექმნილ ვითარებას და უფრო გააძლიერეს მასებში ორგანიზატორულ-პოლიტიკური მუშაობა, შეიქმნა შეარაღებული აჯანყების შტატები, მათ შორის გორის მაზრაშიც. რესპუბლიკის ცენტრალურმა შტაბმა ადგილებზე დაგზავნა მომზადებული ამხანაგები. კრებებსა და საუბრებში იხილებოდა აჯანყების მომზადებასთან დაკავშირებული პრაქტიკული საკითხები: მოცემულ რაიონებში უნდა დაემართა მენშევიკების ბატონობა და გამოეცხადებინათ საბჭოთა ხელისუფლება. წინასწარ შემუშავებული გეგმა ითვალისწინებდა, რომ პერიფერიებში გამოსვლა მოწყობილიყო თბილისის აჯანყების მეორე დღეს — 24 ოქტომბერს, ღამით.

მეჯვრისხევის რაიონის გლეხთა რევოლუციური რაზმები მზად იყენენ გამოსვლისათვის. ამ რაზმებს პატრიოტულ სულისკეთებას შთააგონებდნენ უშიშარი ხელმძღვანელები გ. შახ-

ილო ალაშინელი

მეზომილი სულის ადამიანები

ნაზაროვი, კ. შახნაზაროვი, მ. ურიგაშვილი, ე. კოკლაშვილი და სხვები. მაგრამ პირველი ჩანადფერი განუხორციელებელი დარჩა. მაზრის სამხედრო საგარნიზონო ცენტრში შეპარულმა მოალატემ ყველაფერი გასცა. ბევრ ადგილზე დააბატირებს მომავალი აჯანყების ორგანიზატორები. ბოლშევიკური პარტიის სამხარეო კომიტეტი იძულებული გახდა აჯანყება 8-9 ნოემბრისათვის გადაეღო, მაგრამ საღაც შეტყობინება ვერ მოხერხდა ტერიტორიული სიძნელეების გამო, ადრე დათქმული დროით დიწყო. ისე მოხდა გორის მხარაშიც. ყორნისში 400-ზე მეტი გლეხი, რომელთაც არსენ ლომიძე თავაყობდა, დაერია მენშევიკ ზელისუფლებს და მათი დაწესებულებები მიწასთან გასწორა, ხოლო მოხელენი დააბატირა.

მენშევიკებმა მთავრობამ მათ წინააღმდეგ საბრძოლველად გორში შექმნა დამსჯელი რაზმი, რომელსაც პოლკოვნიკი ხიმშიაშვილი ჩაუყენა სათავეში. რაზმმა მოსახლეობის უღმრთელო აწიოება წამოიწყო, მაგრამ თავისუფლებისათვის მებრძოლ ადამიანებს თავიანთ გეგმებზე ზელი არ აუღიათ. 9 ნოემბერს, დღის 6 საათზე მეჭვრისსხევის 1.300 შეიარაღებულმა გლეხმა დაიწყო აჯანყება. მათ გაანადგურეს ადგილობრივი ორგანოები, დააბატირეს მენშევიკური ერობის, მილიციისა და გვარდიის მთელი შემადგენლობა და საბჭოთა ზელისუფლება გამოაცხადეს. აღდგენილი იქნა რევოლუციური შტაბი. მენშევიკების სამხედრო ძალებმა ველარ შეაყავეს აზობქრებული გლეხობა და უწესრიგოდ დაიხიეს უკან. მეორე დღის საღამოს 10 საათამდე გრძელდებოდა ბრძოლა მეჭვრისსხვიდან დამორბეულ ადგილებში, მონარკე ქვეყნას. მხოლოდღემ. ამჟამ დღეს, მოაწყეს გამოცემები ძველარის, ტყვიანის და სხვა რევოლუციურმა ჯგუფებმა.

იმისათვის, რომ დროულად ჩაეხშო გორის მაზრის გლეხთა შეარაღებული აჯანყება, მენშევიკებმა მთავრობამ დიდი ძალები გამოიწვია თბილისიდან, ქუთაისიდან, საქართველოს სხვა რაიონებიდან და 14 ნოემბერს, როგორც იქნა, აღადგინა „სიმშვიდე“. მარტო მეჭვრისსხევი დაბატირებულ იქნა რევოლუციური რაზმის 31 მონაწილე. გეტურქი შახნაზაროვი და იკობ ზარაფოვი, როგორც აჯანყებულთა მოთავენი, მაშინვე დახვრიტეს.

გორის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმში ინახება მეჭვრისსხვის აჯანყების მონაწილე 31 დაბატირებული გლეხის დავითების ოქმი, რომელიც დათარიღებულია 1919 წლის 16 ნოემბრით. ოქმს ხელს აწერს მეჭვრისსხვის რაიონის კომენდანტი, დროებითი შტაბის უფროსი ექვთიმე წიფურია და გადაგზავნილია გორის საილქო „სახალხო“ გვარდიის შტაბში.

დაკითხული მოწმეები უჩვენებენ დაბატირებული მოქალაქეების სკვინიონბაზე.

აი, ზოგიერთი ამონაწერი ამ ოქმიდან:

ეროპის გამგეობის, წევრი გიორგი სოლომონის ძე ალიბეგოვი: „მე ვიყავი წიქველი, რომელსაც ჩემს სახლში მისულნიყვნენ საკრფო საზარაფოვი, ტიტე გულუაშვილი და გაუჩხრეკათ სახლი და წაუღიათ ნაგანის რევოლვერი: და ვინტოვკა თავისი ვაზნებით. როდესაც ჩამოველ წიქველიდან, მოვიდნენ ჩემთან ლადო ფსიტაძე, აბრამა უმეკაშვილი, რომლებმაც დამიბრეს კიდევცა და წამოყვანეს და დამაბატირეს ციხეში, სადაც წინათ იყო ტუსალების საპყრობილე“...

ივანე მთიულიშვილი: „კვირას, 9 ნოემბერს, დღის 6 საათზე ავღეთი. მე.ზობელმა შაქარი სამინაშვილმა გამაფრთხილა, იარაღს ართმევენო, დამალეო. მეც ვიცოდი, რაში იყო საქმე, მაგრამ ყოველ შემთხვევაში კრიშაში აგედი იარაღის დასამალავად. ისეც კრიშაში ვიყავი, რომ მოცივდნენ ლადო ფსიტაძე, აბრამა უმეკაშვილი და გიგო ურიგაშვილი“...

აჯანყებულთა ყოფილი პატიმარი, „მართლმადიდებელი სარწმუნოების“ ერობის წევრი (სიმონ) იგივე სიკო ზაქარაის ძე მღებრიშვილის ჩვენებაში ვკითხულობთ: „კომისარია და ატყვევებს და მილიციონერები გაათავისუფლეს. გეტურქა შახნაზაროვმა ტელეფონის მეფთული გაბმული წიფურიას სახლში გაკრა, რადგან იგი სახლში ეგონა... 4 შეიარაღებული პირი, რომლების ვინაობა არ მახსოვს წავიდნენ გასაჩხრეკად წიფურიას სახლში, საიდანაც ჩამოიტანეს ორი ნაგანა და ორი ვინტოვკა...“ მღებრიშვილი დასძენს, რომ იმავე დროს გაჩხრეკეს ვანო მთიულიშვილის სახლი და ორივევან ვანო შახნაზაროვი უფროსობდაო.

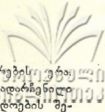
ე. წიფურიას მითითება მიეცა „მოქმებმა, ბუნებებიდან „ამოერთია“ აჯანყების სხვა მონაწილენიც, მაგრამ მათ თავს უშველეს, მათ შორის აბრამ უმეკაშვილმა, ლადო ფსიტაძემ, ტატე გულუაშვილმა და ბაგარტ და ვანო შახნაზაროვებმა ჯავაში მოქმედ მითელ რაზმელებს მიაშურეს.

ე. წიფურია მხლში რომ ვერ ჩაიგდო კონკრეტული „დამნაშავენი“, ჯავრი მათ ოჯახებზე იყარა. რადღენ ურიგაშვილის, ლედას, ძმებს უმოწყალოდ სძევს და რამდენიმე დღეში სიცოცხლეს გამოასალმეს.

ოჯახის ტრაგიკულმა განსაცდელმა საგონებელში ჩააგდო რადღენი, მაგრამ სულიერად არ დაცემულა.

რევოლუციური აზვართება დღითი-დღე სულს უხუთავდა მენშევიკურ მთავრობას. იგი სულ უფრო აძლიერებდა ბოლშევიკ-რევოლუციონერების დევნას. ციხეებს ავსებდა თავისუფლებისათვის მებრძოლი პატრიოტებით. მათ შეძლეს მიტყუებით დაეპატიმრებინათ რადღენ ურიგაშვილი, გეტუკ მუქვაშვილი, ლადო ფსიტაძე, და სხვები რომელთაც 12 წლით კატორღა მიესაჯათ.

— იქ, პატიმართა შორის, — იგონებდა პაპა

რაქდენი, — ჩვენ ვნახეთ საქართველოს ბოლ-
შევიკების ნაცადი ხელმძღვანელები: მიხა
ცხაიია, ფილიპე მახარაძე და სხვები, მათთან
შეხვედრამ კიდევ უფრო აგვიმაღლა, დაგვარწ-
მუნა, რომ სადაც იყო წითელი არმია მოადგე-
ბოდა კავკასიის კარიბჭეს.

რაქდენს მიხა ცხაიასთან ნაცობობა აღრეც
ჰქონდა, მაგრამ ამჯერად ეს მხნე, ცოცხალი მე-
ტყველების კაცი რაღაც ბუმბერაზ ძალად წარ-
მოუდგა.

— პა, რას გვეტყვის ახალს სოსელოს მიწა-
წყლის კაცი, გავიმარჯვებთ თუ არა? — ლი-
მილით თქვა მიხამ. მივიდა, მხრებში ხელი ჩას-
პიდა რაქდენს და თვალბში ჩახედა.

— ასე იქნება, ამხანაგო მიხა. მენშევიკებს
სხვა გამოსავალი არ აქვთ, უნდა დაგვენბდნენ...
ღიახაც, მენშევიკებს არ ჰქონდათ სხვა გამო-
სავალი. წითელი არმია ნაბიჯ-ნაბიჯ მოიწეე-
და საქართველოს გადმოსახელისაკენ...

...მოვიდა გამარჯვება, ქვეყანამ შევებით

ამოისუნთქა. ღაიწყო ახალი ცხოვრებისათვის
რაქდენ ურიგაშვილი და მისი გადარჩენილი
ამხანაგები სოციალისტური საზოგადოების შე-
ნების ავანგარდში დადგნენ. იგი პირველი თავ-
მჯდომარე იყო 1928 წელს მეჭვრისხევეში ჩამო-
ყალიბებული კოლმეურნეობისა, რომელსაც
ცხრა წელიწადს თავკაცობდა. შემდეგ მეცხოვე-
ლეობის ფერმის გამგებაც იყო, სარევიზიო
კომისიის თავმჯდომარეც, კავშირგაბმულო-
ბის ხაზითაც მოღვაწეობდა. ღაიწყო სამამულო
ოში და სამშობლოს დამცველთა წინა ხაზზე
ვაჟიშვილი გაგზავნა, თვითონ კი გამანადგურე-
ბელ ბატალიონში ჩაირიცხა.

ახლა როცა სამოცი წელი გვაშორებს სო-
ციალისტური ცხოვრების დაბადების დასაწყი-
სიდან, განახლებული, ეკონომიურად მძლავრი
მეჭვრისხევის მშრომელები სათუთად იგონე-
ბენ ყველას, ვინც დღევანდლობისათვის ბრძო-
ლის სახელოვან გზას შეეწირა.

მარტო ჩვენი დღე? — არა, ხვალესიც
მეტი გატანა უნდა ლელოსო;
მე შეიღიშვილთა ბრწყინავ თვალბებში
გვჭვრიტე ღილი მზე საქართველოსი!..

გიორგი ლეონიძე

ჟურნალი „ცისქარი“ გულმგურვალედ ეხმაურება საქართველოს ახალგაზრდა თაობის გადაძახილს — „სწორება კომუნისტაბზე“ — რომლის დევიზია: — თითოეული სხაგან პარსონალური პასუხისმგებლობის გაქსიფში. თვითმუხს — კომპაჰვირული ზრუნვისა და ჰურადღების გაქსიფში!“ დიადი ზუთწლედის სა-მსახურში უნდა ჩადგეს ყოველი წელი, ყოველი საათი, ყოველი დღე, კომპაჰვირული რეზერვი, რესპუბლიკის ყოველ ახალგაზრდა მშრომელს, კომპაჰვირულ ჯგუფს თავისი კონკრეტული წვლილი უნდა შეჰქონდეს საერთო-სახალხო საქმეში.

ჟურნალმა „ცისქარმა“ ამ მნიშვნელოვან მოვლენას სპეციალური რუბრიკა „ცისქარის“ ზარები მიუძღვნა. მკითხველს ვთავაზობთ წერილებს, რომლებიც ჩვენი ახალგაზრდობის სწავლისა და შრომის შესახებ მოგვითხრობენ.

ქვესკნელთან მოკრინალნი

გზა, რომელმაც საუკუნეებს უნდა
გაჰალოს

პირველი ცვლა დილის რვა საათზე უნდა იყოს ხანგრძლივი, მაგრამ ბიჭები, როგორც ყოველთვის, დღესაც ადრე მოვიდნენ.

შახტის განახლების კარები ბრიგადირმა შემოაღო. გვირაბამუყანებს მიცხალმა როხროხა ხმით, ერთ-ორს გაქილია და მერე მერგო-ლურს მიმართა:

— წუხელ კარგად იმუშავეს ბიჭებმა, რგოლის აწყობა დავამთავრეთ, მაგრამ დაჰირხვნა და ქანების დაბურღვა ვეღარ მოვასწარით — ელექტროდენი გამოირთო და ორ საათს მოვცდილთ. ამ ცვლაში ცოტა მეტი გარჯა მოგვიწევს, უნდა ავინაწილოთ გაცდენილი დრო.

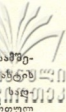
— შევძლებთ, — თქვა გურამ ლეკვიშვილმა, — დღეს ჩვენი რგოლის ათივე წევრი აქა ვართ!

— პირობას, ჩემო ძმაო, შესრულება უნდა. თუ არ გავიჭირებთ, ისე საქმე არ გამოვა. რაღა დარჩა შეიდ ნოემბრამდე?! — დახსინა ეთა ექნაძემ.

გვირაბამუყანებმა სხეცთანსაცემლი ჩაიცვეს, მუშარადები დაიხურეს და ამწვეი გალით ჰაურში ჩაიშენენ.

ნათურები ციმციმებენ მიწისქვეშეთში და ბიბლიური ლეგიათანივით გაწოლილა მზა გვირაბი. ამირან ჯარქუა სანგრევისაკენ მიუძღვება ბრიგადის წევრებს. იგი წუხელ მუშაობდა მესამე ცვლაში, მაგრამ ამ დილითაც აქ არის. ორ-სამ საათს დარჩება ბიჭებთან და მერე დასაძინებლად გასწევს. ჩქარობენ, ჩქარობენ ბრიგადის წევრები — წლიური გეგმის შესრულება დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის მე-60 წლისთავის საზეიმო დღეებისათვის ივალდებულებს და არ უნდათ თავი შეიკავებინონ. სიტყვას კი უმძველად აქცევენ საქმედ. იქნებ ორი, სამი, თუნდაც ათი დღით გადაცილონ დათქმულ ვადას. მაინც გეგმით გათვალისწინებულზე თვენახევრით ადრე მორჩებიან მუშაობას. ყველა მაღლობას ეტყვის, კმაყოფილი დარჩებიან. მაგრამ არა, თქვეს და — მორჩა! სიტყვის გატეხვა არ სჩვევია შრომაში ნაცად, გამრჯე კოლექტივს. ასე იყო ყოველთვის, ასე იქნება ამაყრადაც.

და იწყება სამთოელთა ჩვეულებრივი სამუშაო დღე. წვიან პერფორატორების ფოლადის ბურღები, ხვერტენ კლდოვან შრეებს, შემდეგ კი აფეთქების ექო აწაწარებს მიწისქვეშეთს, გასანიავებელი დანადგარები გარეთ ექაჩება კვამლსა და მტვერს, გრუხუნებს დამტკირთავი

მანქანა, იღებენ მონგრეულ ქანებს და ელექტრომატარებლით მიაქანებენ ქაურისაკენ, წმენდენ და აფორმებენ სანგრევს, შემდეგ კი ერექტორით (ამ მძლავრ მანქანას მეორენაირად შექანწებულ ხელს უწოდებენ) რკინა-ბეტონის ასაკრებ კონსტრუქციებს აწყობენ ერთმანეთზე. აწყობილ გვირაბსა და მასზე მომხრობილ ქანებს შორის დარჩენილ სივრცეებს სპეციალური აპარატით ბეტონის ხსნარით ავსებენ, ამას თეგვა მოჰყვება — სამაგრების შეპირაპირების აღმოჩენას საგანგებო ცემენტის ხსნარით აღუ-ლაბებენ ერთმანეთთან. პირველ ცვლას მოჰყვება მეორე, შემდეგ — მესამე და დღეღამის განმავლობაში გეგმით გათვალისწინებული 1,5 მეტრის ნაცვლად ბრავადა 2 მეტრ გვირაბს აგებს. აგებს მკვიდრად, ლამაზად და ხარისხოვანად. ამ გვირაბმა საუწყებებს უნდა გაუძლოს და უსაფრთხოდ გაატაროს მიწისქვეშა ცისფერი ექსპრესები.

მოსკოველი ნოვატორის ნიკოლოზ ზლობინის პროგრესული მეთოდით კარგა ხანია საქმიანობენ ჩვენი ქვეყნის მშენებლები. ბრიგადულმა იჭარამ დიდი სიკეთე მოუტანა როგორც დამკვეთი, ისე მოიჭარე ორგანიზაციებს. ბრიგადის იჭარა ითვალისწინებს მშენებლობის გაიაფებას, მის დარქარებას, ხარისხის გაუმჯობესებას, შრომის მაღალ ორგანიზაციას. და რაც მთავარია, იზოგება ყველაზე ძვირფასი — დრო.

მაგრამ თბილისის მეტროს მშენებლობაზე ზლობინისეული მეთოდის დანერგვისას ერთგვარმა წინააღმდეგობამ იჩინა თავი. ბრიგადული იჭარით მუშაობის პრინციპი ამგვარი: ერთი ბრიგადა იმარებს ობიექტს და ასრულებს ყოველგვარ სამუშაოს, შემდეგ თვითონვე გადასცემს საექსპლუატაციოდ დამკვეთ ორგანიზაციას. მეტროპოლიტენის მშენებლობა კი სადღეღამისო ცვლების მიხედვით წარმოებს და ერთ ობიექტზე სამ სხვადასხვა ბრიგადას უწევს საქმიანობა.

თბილგვირაბმშენის სამმართველოს კოლექტივში ყურადღებით შეისწავლეს ამ მეთოდით საქმიანობის ცალკეული მხარეები და მალე დანერგეს მეტროპოლიტენის მშენებლობაზეც.

კერძოდ, გაიზარდა ბრიგადის შემადგენლობა, დაჟო სამ რგოლად, რომლებიც ცვლების მიხედვით განაწილდნენ და ამგვარად ობიექტის „ბატონატრონიც“ ერთი ბრიგადა გახდა. შემდეგ თბილისის მეტროპოლიტენის მეორე რიგი. ექვსკილომეტრიანი მაგისტრალი იწყება სადგურ „ვაგზლის მოედნიდან“ და მიემართება საბურთალოსკენ. ამ ტრასაზე ხუთი მიწისქვეშა სადგური განლაგდება. ეს მთლიანი სამშენებლო პოლიგონი დაჟოფოლია შახტებად და უბნებად.

ამირან ზარქუას კომპაგშირულ-ახლოგზონდუ-

ლი ბრიგადა თბილგვირაბმშენის № 213 სამშენებლო-სამონტაჟო მატარებლის № 214 მატარებელ კოლექტივში საქმიანობს. ეს შახტებებზე სადგურ „წერეთლის გამზირის“ საქმალ რთულ კომპლექსს და გაჰყავს მატარებლის გადასარბნი გვირაბები.

1977 წლის იანვრიდან ა. ზარქუას ბრიგადამ იგაღებულა გაეყვანა 400 გრადივი მეტრი მარჯვენა გადასარბნი გვირაბი სადგურ „წერეთლის გამზირიდან“ „ვაგზლის მოედნის“ მიმართულებით. ზლობინელებს სამუშაოები დიკემბრის ბოლოსათვის უნდა დაემთავრებინათ.

მნიშვნელოვანი ისტორიული მოვლენებით იყო აღსავსე 1977 წელი. დიდი ოქტომბრის იუბილესათვის მზადებას დამკერელოური საქმიანობით უბასუხეს შრომითმა კოლექტივებმა. ამირან ზარქუას ბრიგადის წევრებმა გურამ ლიკაიშვილმა, ქიშვარდი კაშიამ, მამლექ ფირცხავეიშვილმა, რომან გასიფიშვილმა, იროლი წოწელიამ, თენგიზ აბრამიშვილმა, ზვიოსო არჩიშვილმა მხედარ ხურცილავამ, როსტომ კუტალაძემ, ვაჟა კიკნაძემ და სხვებმა გადახედეს თავიანთ შესაძლებლობებს, არსებულ რეზერვებს, მოილაპარაკეს და გადაწყვიტეს, რომ წლიური გეგმა 7 ნოემბრისათვის გაენაღდებინათ.

ძნელი დასამორჩილებელია თბილისის მიწისქვეშეთი. გვირაბგამყვანებს ხშირად უღობავს გზას კლდოვანი ძარღვები, აგრესიულად მოქმედებენ მიწისქვეშა წყლები. მაგრამ სიმძნელების არ ეშუებოან მკლავმარჯვე ჰაბუკები და მშრომელთა სამსახურში აყენებენ ჯოტ ქვესკნელს.

31 კაცია გაერთიანებული ბრიგადაში. თითოეული მათგანი ფლობს მომიჯნავე პროფესიას, ერთნაირად ემარჯვებათ ბურღვა-აფთეიქება, ქანების ამწმენდი მექანიზმის, ერექტორის, ელმავლის მართვა, დაქირხვა-თეგვითი და სხვა სამუშაოები. შენი საქმე ხუთი თითივით უნდა იცოდ. აქ პატარა შეცდომის დაშვებაც კი გამორიცხებულია. გვირაბის გაყვანის სისწორის მარკშეიდერია — მიწისქვეშა ტურმანი გიორგი ჭიირანოვი აწარმოებს.

ახლოვდება ფინიში. მეტრებს მეტრები ემატება. ჩვენმა ქვეყანამ ზემოთ აღწინა დიდი ოქტომბრის დღესასწაული, შრომითი კოლექტივები სარუქრებით შეხვდნენ საბელოვან იუბილეს.

და, აი უკანასკნელი მიჯნაც. შვიდი ნომბრისათვის ზღუდე აღებულია. ბრიგადა, შახტის კოლექტივი, გვირაბმშენებელთა მთელი ოჯახი გამარჯვებას ზეიმობს.

მაგრამ ჭერ კიდევ დიდი სამუშაოა წინ. გვირაბის გაყვანა გრძელდება, 300 მეტრია გახყვანი და სადგურ „ვაგზლის მოედნის“ მისად

პანტრი კონიძე

კომპანელიძე — მიწისქვეშა

გომებთანაც მივლენ. ეს საქმე მათ 1978 წლის პირველ ნახევარში უნდა დაამთავრონ.

მიწისძვრება სართულები

როგორც ითქვა სადგური „წერეთლის გამზირი“ რთული მიწისქვეშა ნაგებობაა. იგება ზემო და ქვემო ვესტიბიულები, საესკალატო გვირაბი, სადგურის დამხმარე ნაგებობანი, გადასარბენი გვირაბები.

ერთ-ერთი ასეთი დამხმარე ნაგებობაა ელექტროწვეისა და დამწვეი ქვესადგური. ამ სამსართულიან მიწისქვეშა შენობაში დამონტაჟებულ საქმალ რთულ ელექტროტექნიკურ მოწყობილობებს მოძრაობაში მოჰყავს მატარებლები, ელექტროდენს აწვდის სადგურებსა და გვირაბებს და სხვ.

ზემოთ ბრივადული იჯარის სიყვით ვახსენეთ. ახლა თბილგვირაბშენის სამმართველოს კოლექტივი 20 ბრივადა მუშაობს ზღობინის მეოთხეში.

და მირიან კოკლაშვილის კომპაგვირულ-ახალგაზრდულმა ბრივადამაც გადაწყვიტა სანარჩოდ გაეპირვნებინა ეს ობიექტი.

აღრე მ. კოკლაშვილის ბრივადა ამ შატში მუშაობდა. დამთავრეს თავიანთი საქმე და ქვესადგურის მშენებლობას შეუდგნენ. ეს იყო 1975 წლის თებერვალში. იქ, სადაც ქვესადგური უნდა აგებულიყო, მხოლოდ მისასვლელი წოლხვრელი იყო მიყვანილი. დანარჩენი თავიდან დაიწყეს ზღობინელებმა. სამუშაოები ეტაპებად დაშვეს. დამუშავეს თალი, ბირთვი, უკუთალი, ამოყვანეს საყრდენი კედლები, გაიყვანეს დამხმარე წოლხვრელები, მოაწყვეს სანიტარული კვანძი. გადახურეს სართულები, ჩაატარეს დაქირხნა და ტორკრტი, ჩამოკიდეს ტანდამტორი ქოლგურები და როგორც ვალდებულიებით იყო გათვალისწინებული, შენობა ოქტომბრის საიუბილეო დღეებისათვის გადასცეს მემონტაჟებს.

ყურნალისტიანთის არც თუ ისე ძნელია შესრულებულ სამუშაოთა აღნუსხვა. დამარტოხელებ ბრივადის, იწყება გამოკითვას, მოიშველიებ ციფრებს, ფაქტებს დალაგებ და ნახევარ საათში ხელთა გაქვს ნარკვევის მსახლი.

მაგრამ ერთი მკითხეთ მირიან კოკლაშვილს, მისი კომპაგვირულ-ახალგაზრდული ბრივადის წევრებს თამაზ ნინუას, ალექსი თავშევიძეს, ნიკოლოზ მარტინოვსკის, ალექსი თავკიშვილს და სხვებს, რამდენი ჭაფა, ოვლისდრა და დამაბული მუშაობა დასჭირდეთ ამ სამ წელიწადში შენობის სრულყოფისათვის. ხშირად გაუთვალისწინებელ დამტრელებს შეუფერხებია ღამის ცვლაში მომუშავენი.

მოუხედავად იმისა, რომ მიწისქვეშა მაგისტრალის გაყვანაზე ძირითადი შრომატევადი სამუშაოები მექანიზებულია, ამ ობიექტის მშენებლობის სპეციფიკა ხელით საქმიანობას მო-

ითხოვს. შენობა უმთავრესად მიწისქვეშა ბეტონით იგებოდა, იყენებდნენ მატარებელ ნა-ბეტონის კონსტრუქციებსაც.

თუმცა, კაცმა რომ თქვას, აქ შეიძლება ზოგიერთ შრომატევად სამუშაოზე მექანიზმებიც მოეშველებინათ, მაგრამ არ იყო ამის საშუალება.

მაგრამ ბრივადამ სიტყვა არ გატეხა და დამაბული, თავდადებული შრომით საწადელს მიაღწია.

ორი ბრივადირი

ამირან ზარქუა წარმოსადგვი ვაჟაკია. ორმოც წელს არის მიტანებული, მაგრამ მისი ქროდა, ბრივადა თავლები ყმაწვილური ციფრებით ანათებს. აღმასივით ბიჭიაო, ასეთ კაცზე იტყვიან. რადგან ღირსებებზე ჩამოვარდა სიტყვა, ბარემ ბოლომდე ვთქვათ: ოქტომბრის რევოლუციისა და საპატო ნიშნის ორდენების კავალერი გახლავთ, მისი ვაჟაკური შემართების დამადასტურებელია საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის ქების სიგელი, ორჯერ იყო არჩეული საქალაქო საბჭოს დეპუტატად, ამჟამად კი საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატია, არის საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს მსაჯული და სკკ ცენტრალურ კომიტეტთან არსებული უმაღლესი პარტიული სკოლის II კურსის სტუდენტი. წარმოება მისცა კეთილმოწყობილი ბინა, ახლახან კი მსუბუქი ავტომანქანა „ვოლგა“ მიიღო.

1959 წელს მოვიდა თბილგვირაბშენში. პირველად ცხრაწაროს უღელტეხილზე მშენებარე ობიექტზე მუშაობდა (თბილგვირაბშენის სამმართველოს კოლექტივი მტკრამოლიტენის გარდა ჩვენი რესპუბლიკის მრავალ რაიონში აგებს სხვადასხვა დანიშნულების სახალხო მეურნეობისათვის მეტად საჭირო მრავალ ობიექტს), შემდეგ კი—1961 წლიდან თბილისის მიწისქვეშა მაგისტრალის აგებს.

— მეტროპოლიტენის მშენებლობაზე პირველად „ვაგლის მოედნის“ გადასარბენი გვირაბების გამყვანთა კოლექტივში მოვხვდი, — იგონებს ამირანი, — აი, მაშინ იყო სიძნელეები. კარგა ხნის შესვენების შემდეგ მტკრის მშენებლობა ახლდაწყებული იყო. ბევრი რამ გვაქვდა. განსაკუთრებით აგრესიულად გვიტოვდა ყამირი წყლები. მაგრამ კოლექტივში დამხვდა ნამდვილი კაცური კაცები, შემდგომში სოციალისტური შრომის გმირები გრუზა ოხოლაძე და ეკუშა ლუბავსკი, სერგო ბლიაძე, ტატე კაპანაძე, გენადი პავანსკი... ვუყურებდი მათ დევურ შემართებას, თავდადებას დაერთო სურვილით ვიყავ შემპრობილი — მეც მათ მხარდამხარ ვმდგარიყავ. მონდომება და საქმის სიყვარული რომ შემატყვეს, ძიად, თანატოლად მიმიღეს, ბევრი რამ შემასწავლეს. საბოლოოდ

მაზიარეს გვირგვამყვანის ვაჟკაცურ პროფესიას...

— მეც მაქვს მინდა დავიწყო, — სიტყვას აწყვეტინებს მირიან კოკოლაშვილი, — ამირან ზარქუა ქართველ მეტრომშენებელთა მეორე თაობას ეკუთვნის. წელან სამთოელთა მეგობრობაზე ჩამოაგდო სიტყვა. ჰეშმარიტებაა, ახალბედსათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს, თავდაპირველად როგორ გარემოში, ვის გვერდით მოუწევს მუშაობის დაწყება, როგორ შეხვდებიან გამოუცდელ ახალგაზრდას. ეს საერთოდ, მაგრამ მიწის ქვეშ პირველად მოხვედრილი კაცად, განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს თანამოსაქმეთა მოქმედებაზე, მათ საქციელზე. ექვიანობს...

— მირიანს თავისი პირველი „ნათლობა“ აგონდება მიწისქვეშეთში, — ღიმილით ამბობს ამირანი.

— მაგონდება კი არა, ყოველთვის თვალწინ მიდგას ის სურათი: ამწევი გალი ზრიალით ჩაეშვა ქვესკნელში, წყლის ხმაური, რაღაც გაურკვეველი გუგუნო. მერე საღდაც შორს დაიქუხა, ერთხელ, მეორედ, მესამედ... აფეთქების ტალღამ ჩემამდე მოაღწია... ეს იყო 1965 წლის მაისში. „რუსთაველ“ — „ლენინის მოედნის“ გადასარბენი გვირაბის მშენებლობაზე დავიწყე მუშაობა. გვირაბის გაყვანა კი არა მაშინ, ჯერ კიდევ გამოუცდელ ახალგაზრდას, ყველაფერი უცხოდ მეჩვენებოდა. ვეტერანი გვირაბმშენებლის ირაკლი გაგიციის ბრიგადაში მოვხვდი. აქვე მუშაობდა ამირან ზარქუაც. გულობილად

მიმიდეს, მათ გამოწვდიდეს გზა, გვერდში ამომიყვანეს. ამიტომ იყო, როდესაც სამხედრო-სავალდებულო სამსახურში გამიწვიეს, ღმრთობილიზაციის შემდეგ კვლავ მშობლიურ ქალაქში ტივში დავბრუნდი.

თორმეტი წელი გავიდა მას შემდეგ, შემოქმედებითი საქმიანობის თორმეტი წელი. მიწისქვეშეთთან შეუპოვარი ქილილი, თავდადებული შრომა დაუფასდა მირიანს — ჯერ ბრიგადირად დაწინაურდეს, შემდეგ თანამოსაქმეებმა ნდობა გამოუცხადეს და ახალგაზრდა კაცი საბჭოთა კავშირის უმაღლესი საბჭოს დეპუტატად აირჩიეს, მალე ლენინური კომკავშირის პრემიის ლაურეატი გახდა, მიიღეს სკკპ რიგებში, მასაც ამირანივით წარმოებამ მისცა. კეთილმოწყობილი ბინა, ავტომანქანა „ვოლგა“, დაუსწრებლად სწავლობს უმაღლეს სასწავლებელში.

ამირანს სამი ვაჟიშვილი ჰყავს, მირიანს — სამი ქალიშვილი და ერთი ვაჟი. ორივე ბედნიერი მამაა.

ახლა ორივენი გვირაბმშენებლობის საქმის ვეტერანები არიან და სხვებს ზრდიან. მას შემდეგ ერთად შრომობენ, ერთ კოლექტივში, ერთმანეთის მხარდამხარ უყრიან საფუძველს საშვილიშვილო საქმეს.

დარჩა ერთი წელი, დაძაბული, გამრული შემართების წელი. 1978 წელს დამთავრდება მეტროპოლიტიკის მეორე რიგის აგება და შემდეგ სხვა მიმართულებით აიღებენ გეზს მიწისქვეშა მაგისტრალების მშენებლები.

შენრი კოზიძე.

თბილისია ჩემი ფიქრის ბუდე,
არმაზის მთა, ადრინდელი უფრო,
მე მთაწმინდის უბეს მივხუტე
და გაზაფხულს მინდა ვესაუბრო!..

სიმონ ჩიქოვანი.

ფილიპე მახარაძე

დიდი ლენინის პიკალი საქმე

მშრომელი ადამიანები იმედით ელოდნენ იმ დღეს, როცა ბნელ სამეფოში იელვებდა სინათლის სხივი...

ასეთი დღეც დადგა!

„სამოცი წლის წინათ რუსეთის გმირი პროეტარიატი ბოლშევიკთა პარტიისა და მისი ბეთაურის ვლადიმერ ილიას ძე ლენინის ხელმძღვანელობით აღსდგა ბურჟუაზიულ-მემამულური წყობილების წინააღმდეგ საბრძოლველად და გადამწყვეტი იერიშით დაამხო იგი. ისტორიაში პირველად მოხდა, რომ სრული გამარჯვებით დაგვირგვინდა მშრომელთა ბრძოლა ექსპლუატაციის, სოციალური და ეროვნული ჩაგვრის წინააღმდეგ.“

ოქტომბრის გამარჯვება XX საუკუნის მთავარი მოვლენაა, რომელმაც ძირფესვიანად შეუცვალა მიმდინარეობა მთელი კაცობრიობის განვითარებას“.

დღეს დიდებულად ეძღვრს ეს ბრწყინვალე სიტყვები სკკპ ცენტრალური კომიტეტის 1977 წლის 31 იანვრის დიდგენილებიდან „დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის მე-60 წლის თავის შესახებ“.

რაც უკვდამა ლენინმა გააკეთა მშრომელი და ექსპლუატირებული ხალხისათვის, ეს ყველამ იცის მთელ მსოფლიოში.

რა გენიალური ნაშრომები დაგვიტოვა მან, როგორ იბრძოდა, როგორ იმარჯვებდა, ესეც საყოველთაოდ ცნობილია.

მაგრამ ფიქრობთ გაცილებით ცოტა იცნობს ლენინის ხელით სხვადასხვა დროს შეცხებულ პირად ფურცლებს და დელეგატის ანკეტებს. ამავე დროს ეს პირადი ფურცლები და ანკეტები — დიდი ინტერესით იკითხება და საშუალებად

ბას გააძლევს უფრო ღრმად შევისწავლოთ დიდი ბელადის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ცალკეული დეტალები.

ერთიანი ნიშუშის ახალი პარტიული ბიულეტის მიღების წინ, 1920 წლის 17 სექტემბერს ვლადიმერ ილიას ძემ შეავსო ანკეტა. იგი საკმაოდ ვრცელი იყო. მარტო ძირითადი კითხვები იყო ორმოცდახუთი. მაგრამ ლენინი, როგორც ყოველთვის, ამ შემთხვევაშიც თავისთვის არავითარ გამოწაკისს არ უშვებდა — ყოველ კითხვას უპასუხებდა ლაკონურად და ამავე დროს ამომწურავად. აი ზოგიერთი მათგანი:

რა დროიდან ხართ რკპ(ბ) შემადგენლობაში? — დაარსებიდან და უფრო იდრეც (1893) უპასუხა ჩვენი პარტიის დამაარსებელმა.

რით გამოიხატა თქვენი მონაწილეობა თებერვლის რევოლუციაში? — ეკითხებოდა ანკეტა — არაფრით. გარდა საერთო პარტიული მუშაობისა — უპასუხა ლენინმა.

უფრო შესანიშნავია ბელადის პასუხი კითხვაზე ოქტომბრის სოციალისტურ რევოლუციაში მონაწილეობის შესახებ. აი ისიც. „ცენტრალური კომიტეტის წევრი“.

მართლაც რა საჭიროა ზედმეტი სიტყვები, როცა ლაპარაკობს პეშმარტი ბოლშევიკი, ამასთან ყველაზე უკეთესი ბოლშევიკი. „ცენტრალური კომიტეტის წევრი ვარ“, — ამით ყველაფერია ნათქვამი პარტიისათვის.

აი ფართო მკითხველისათვის ნაკლებ ცნობილი კიდევ ერთი ფაქტი ანკეტის კითხვაზე — იყავით თუ არა მიცემული პარტიულ სამართალში, როდის და რისთვის? — ლენინი, რომელიც ამხილებდა მენშევიკების ღალატს და

იგივე პარტიის ერთიანობას, უპასუხებდა შემდეგი სიტყვებით „მენშევიკების მიერ რსდმპ-ში გათიშვის დროს.“

ისტორიამ მწარედ დასცინა მენშევიკებს! რა ძლიერად ეღერს ლენინის პასუხის სიტყვები კითხვას: „რა დოკუმენტები ან მოწმობები გაქვთ, რომლებიც მიუთითებდნენ, რომ თქვენ იყავით ჩვენს არალეგალურ პარტიულ ორგანიზაციებში?“.

„პარტიის ისტორიაა დოკუმენტია“.

დიდ ლენინს შეეძლო ყოველთვის მშვილად მიეთითებინა ჩვენი პარტიის ისტორიაზე. მისთვის იგი იყო ღრისებაც, პარტიონებაც და სიამაყეც, ისე როგორც თვითონ ლენინი იყო და არის ჩვენი პარტიის ღრისება, პარტიონება და სიამაყე.

ინტერესით კითხულობ ანკეტის სხვა კითხვებს და პასუხებს:

რა პარტიულ მუშაობას ასრულებთ ამჟამად? ცუ-ის წევრი.

ანკეტის ერთ-ერთ კითხვაში ნათქვამია: „რა გეჭვო წაკითხული მარქსის, ენგელსის, ლენინის, კოშტის, პლუხანოვის თხზულებებიდან?“...

ილიჩი ორ ხაზს უსვამს ყველა ჩამოთვლილი ავტორის ქვეშ, გარდა ლენინისა და უპასუხებს: „თითქმის ყველაფერი“ და იქვე ფრჩხილებში უმატებს „ხაზგასმული ავტორებისა“.

რა თემებზე გამოსულიათ მუშებისა და გლეხების წინაშე ან წაგიკითხათ ლექციები? უმეტეს წილად პოლიტიკურზე, — უპასუხა ლენინმა.

წერთ თუ არა თქვენ სტატიებს გაზეთებში და სად და რა თემებზე?

არ არის ისეთი თემები, რომელზეც ლენინი არ წერდა. მისი ამოუწურავი ლიტერატურული მემკვიდრეობა მდიდარია გენიალური ფილოსოფიური და ეკონომიური ნაშრომებით, ლიტერატურულ-კრიტიკული ნაწარმოებებით, სტატიებით, რომელ თემას დასახელებით, რომ უკვდავ ბედად მასზე არ ეწეროს!... „იშვიათად, პოლიტიკურ თემებზე“, — კვლავ თავმდაბლად უპასუხა ლენინმა.

შეგიძლიათ თუ არა დაწეროთ ფურცლები, მოწოდებანი და რა დავიწერიათ თქვენ ამ დარგში?

ბელადის მოწოდებანი ჰქვდნენ მთელ მსოფლიოში. აღაფრთოვანებდნენ მილიონობით მშრომლებს, „ჩამოთვლა შეუძლებელია, მრავალი იყო“, — ჩვეულებრივი თავმდაბლობით უპასუხებს ლენინი კითხვას მის მიერ დაწერილი პროკლამაციების შესახებ.

ცოდნის რა დარგში გრძნობთ თავს განსაკუთრებით ძლიერად და რა საკითხებზე შეგიძლიათ წაითხოთ ლექციები და ჩაატაროთ მეცადინეობანი? — „უფრო მეტად პოლიტიკურ საკითხებზე“.

არის ასეთი ადგილიც: „განიცდიდით თუ არა რეპრესიებს რევოლუციური მოღვაწეობისათ-

ვის? — 1887 პატიმრობა, 1895-1897 პატიმრობა; 1898—1900 ციმბირი; 1900 პატიმრობა“.

რამდენ ხანს დაჰყავით:

საპროზოლოში — რამდენი დღე? — 14 თვე კატარაში? — არ ვყოფილარ.

გადასახლებაში? — სამი წელი.

ემიგრაციაში? — 9.10 წელი.

როგორ შეიძლებაო უფრო თავდაბლურად, თავშეკავებულად თქმულიყო ბელადის რევოლუციური მოღვაწეობის შესახებ, ვიდრე ეს თქვა ლენინმა, რომლის ჯანმრთელობაც მეფის საპროზოლოებში და გადასახლებაში გვარდია?

ამრიგად, ანკეტა შეესებოდა, დადომერ ილიას ძე მივიდა პარტიის მოსკოვის ზამოსკოვ-რჩიეს რაიკომში და მიიღო იქ ერთიანი ნიშნის პარტიული ბილეთი. ამ პარტიულ ორგანიზაციაში ბელადი აღრიცხვას იყო სიცოცხლის უკანასკნელ დღემდე, პარტრაიკომმა 1927 წლის 16 მარტს ლენინის სახელზე გამოწერა სიკვდილის შემდგომი პარტიული ბილეთი № 1.

მეტად დამახასიათებელია ილიჩის პასუხი უცხო ენების ცოდნაზე. ერთი ანკეტის კითხვა: „რა ენებზე, გარდა რუსულისა, ლაპარაკობთ, კითხულობთ, წერთ? — „ფრანგული, გერმანული, ინგლისური, — ცუდად საშვივ“, — უპასუხებს ლენინი. სხვა ანკეტაში ეს კითხვა? დასმულია ამგვარად: „რომელ ენებზე. გარდა რუსულისა ლაპარაკობთ თავისუფლად? ილიჩის პასუხი „თავისუფლად არც ერთზე“.

სინამდვილეში კი ის ასე როდი იყო. ცნობილია, რომ 1911 წლის 20 ნოემბერს პარიზში პერლამენის სასაფლაოზე; პოლ და ლაურა ლაფარგების დაკრძალვისას ლენინი რსდმპ სახელით გამოვიდა და სიტყვა ფრანგულ ენაზე წარმოთქვა, ხოლო კომუნისტური ინტერნაციონალის IV კონგრესზე გერმანულ ენაზე წაიკითხა მოხსენება „რუსეთის რევოლუციის ხუთი წელი და მსოფლიო რევოლუციის პერსპექტივები“. უფრო ადრე, კომინტერნის II კონგრესზე, როგორც ეუფენ სტასოვა იგონებს, „ვლადიმერ ილიას ძე აკრიტიკებდა გერმანიის კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობას და იტალიელი სერატის ხაზს სანამ საუბარი იყო გერმანიის კომუნისტურ პარტიაზე, ლაპარაკობდა გერმანულ ენაზე, ხოლო როდესაც გადავიდა სერატის შეცდომების კრიტიკაზე, ლაპარაკი ფრანგულად დაიწყო... დარბაზი საესე იყო უცხოელებით და მაგონდება ის გაცივრების გუგუნი, რომელიც დარბაზს აღმოხდა უცხოელებს და არ შეეძლოთ წარმოედგინათ, რომ რუსი, რომელიც ამ წუთის ლაპარაკობდა გერმანულად, ასევე თავისუფლად საუბრობდა ფრანგულად.“

ყველა სახის ანკეტაში, რომელიც კი შეუვსია ვლადიმერ ილიას ძეს, კითხვებზე: ძირითადად

ფილიპე მახარაძე

დიმი ლენინის პირადი სამკმ

საქმიანობა, უპასუხებდა: ლიტერატორი, ჟურნალისტი.

ამასთან დაკავშირებით სიანტერესოა გავიხსენოთ, რომ რუსეთის პირველი რევოლუციის შემდეგ ლენინი ცხოვრობდა ქენევაში, 1908 წლის 27 მაისს ფინანსებისა და გადასახადების აღგილობრივმა დეპარტამენტმა მას წინადადება მისცა ე. წ. „საოჯახო ბიულეტენი“, „აღნიშნეთ მუშაობის მუდმივი ღირებულება“, მოითხოვდა დეპარტამენტი ქენევის კონტონში მცხოვრებთაგან. „ლიტერატორი“ — უპასუხა ფრანგულად ვლადიმერ ილიას ძემ.

რამდენიმე წლის შემდეგ — „პრავედის“ გამოცემასთან დაკავშირებით ლენინი რუსეთის საზღვართან ახლოს გადავიდა და კრავოვში ცხოვრობდა. 1912 წლის 5 მაისს ვლადიმერ ილიას-ძემ შეავსო პოლიციის სამართველოს „გამოცხადების ბარათი“.

„პროფესია“? — კითხულობდა პოლიტურად ეს ბარათი. — „მწერალი“ — უპასუხა გერმანულად ლენინმა ამ დროსვე განეკუთვნება ოქმი, რომელიც შეადგენს „ვლადიმერ ილიას ძე ულიანოვის პიროვნების და წარმოშობის გამოკვლევის მიზნით“, რადგან მისმა გამოჩენამ კრავოვში აფორიაქა აღგილობრივი პოლიციის მესვეურნი.

ბარათს, რომ ავსებდა, ვლადიმერ ილიას ძემ განაცხადა: „მჭევრან ვლადიმერ ულიანოვი... პროფესიით ლიტერატორი და ჟურნალისტი ვარ... ვარ კორესპონდენტი რუსული დემოკრატიული გაზეთის „პრავედის“, რომელიც გამოდის პეტერბურგში და რუსული გაზეთისა, რომელიც პარიზში გამოდის სახელწოდებით „სოციალ-დემოკრატი“, ეს არის ჩემი არსებობის წყარო“...

ხოლო ციურჩის პოლიციის წინადადებაზე პირველი მსოფლიო ომის წლებში შევიდა „გამოკითხვის ფურცელი“, კითხვაზე „პროფესიისა და საქმიანობის შესახებ, ლენინმა უპასუხა „ჟურნალისტი და მწერალი... ლიტერატორული და ჟურნალისტური მუშაობა პეტროგრადის გამომცემლობებისა და ჟურნალებისათვის“.

ლიტერატორი, ჟურნალისტი, კორესპონდენტი... ასე განსაზღვრავდა თავის პროფესიას ლენინი ოქტომბრის რევოლუციამდე. მაგრამ აი რევოლუციამ გაიმარჯვა. ლენინი საბჭოთა ხელისუფლების მეთაური. როგორც კი შეიქმნა 1918 წლის შემოღობვაზე საბჭოთა ჟურნალისტების კავშირი, ლენინი მისი წევრი გახდა. 1918 წლის 24 ოქტომბერს „პრავედის“ გამოაქვეყნა ასეთი ცნობა: „22 ოქტომბერს საბჭოთა ჟურნალისტების პროფესიული კავშირის კომიტეტის სხდომაზე მოსმინა შემდეგი წერილობითი განცხადება: „გთხოვთ ჩამოიციოთ წევრად საბჭოთა ჟურნალისტების პროფესიულ კავშირში ვლ. ულიანოვი (ლენინი)“.

გაზეთის კომენტარი არ გაუკეთებია ამ ცნო-

ბისათვის, ალბათ თვლიდა, რომ იგი საკმარის მკერძო-რევოლუციური იყო. მოკლედ, მაგრამ მჭიდროდ ველი კომენტარი გაუკეთა „პრავედის“ გაზეთში — „ვეჩერნი იზვესტია“, მოსკოვ-კოვო სოფეტა“, იგი წერდა: „ამხანაგ ლენინის შესვლა საბჭოთა ჟურნალისტების პროფესიულ კავშირის წევრთა რიცხვში ამ კავშირის ავადმჯანსაღებებზე გააძლიეროს თავისი მუშაობა ახლანდელ სერიოზულ მომენტში. კავშირის წევრებმა მთელი თავიანთი ძალ-ღონე უნდა მოახმარონ პროლეტარული რევოლუციის იდეების ავტორიტეტისა და პროპაგანდის, ხალხს გადაუშალონ მთელი სიმართლე და ულმოდოდ ებრძოლონ სიცრუესა და ცილისწამებს...“.

1920 წლის მარტში ლენინმა შეავსო კვ (ბ) IX ყრილობის დელეგატის ანკეტა „რა სპეციალობებს ფლობთ?“ — კითხულობდა ანკეტა „პუბლიცისტი“, — აღნიშნა ვლადიმერ ილიას ძემ. იმავე წელს ვლადიმერ ილიას ძე თავისი ხელით ავსებს საბჭოთა წევრობის პირად ბარათს, სადაც კითხვებზე: პროფესია, უპასუხებს: „ლიტერატორი“ უფრო მოგვიანებით ანკეტაზე შეკითხვის: რას აკეთებდით 1917 წლის შემდეგ, გარდა პარტიული, საბჭოთა პროფკავშირული, და მსგავსი სამუშაოს? კვლავ უპასუხებს: აღნიშნულის გარდა ლიტერატორულ სამუშაოს, ხოლო კითხვაზე, რამდენი წელი მუშაობს ამ სპეციალობით, იგი უპასუხებდა: დაახლოებით 20 (1897—1917); უფრო მოგვიანებით — 1922 წელს, ანკეტის კითხვაზე რამდენი წელი მუშაობს თავის პროფესიაში, უპასუხა: 28 წელი, როგორც ლიტერატორი.

ეს გასაკვირი არ არის. ცნობილია რომ ძველი დროის მრავალი გამოჩენილი პოლიტიკური მოღვაწე (ციცერონი; იულიუს კეისარი, მარტი და სხვები) ამავე დროს მწერლები იყვნენ ამ სიტყვის ფართო გაგებით. ჟურნალისტები, მწერლები იყვნენ მარქსი და ენგელსი. ამ საქმიანობას თავის პროფესიად თვლიდა ი. ბ. სტალინი. უკრაინის კვ (ბ) IV კონფერენციის დელეგატის ანკეტაში 1920 წლის მარტში მან ჩაწერა: „პროფესია: მწერალი (პუბლიცისტი)“. ჟურნალისტურ საქმიანობას ეწეოდნენ კირილი, ლენინარსკი, ორჯონიკიძე, შუმიანო, იაროსლავსკი, წულუკიძე, კეცხოველი, და მრავალი სხვა გამოჩენილი რევოლუციონერი.

სხვადასხვა დროს ბელადის მიერ შევსებულ ანკეტებში ასეთი კითხვა-პასუხია: ეროვნება — რუსი; მშობლიური ენა — რუსული; ჯანმრთელობა — ჯანმრთელი, რა განათლება მიიღეთ და სად? ა) ზოგადი გიმნაზია, ბ) სპეციალური — 1891 წელს ექსტერნად ჩავაბარე უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტი; კითხვაზე მამის პროფესიის შესახებ პასუხში ნათქვამია „სახალხო სასწავლებლის დირექტორი“. კითხვაზე — „მონაწილეობდა თუ არა სტუდენტთა მოძრაობაში“, — ფრჩხილებში

ჩასმულია: „1887“, შემდეგ კითხვაზე — „მონაწილეობა იატაკქვეშა წრებში“, — პასუხი — „ბევრი“.

ლენინს თავის მოღვაწეობის მანძილზე მოუხლა იცოდნენ სხვადასხვა სახის ანკეტის შეკრება. ერთი საინტერესო დეტალი. ვათვლიერებდით ძველი ჟურნალ—გაზეთების კომპლექტებს, რომლებშიც საინტერესო ამბავს წავაწყდით. აი ისიც: პეტროგრადის მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭოს: „ჩვენ, ქვემოთ ხელისმომწერებმა, მე-8 საცხენოსნო — საარტილერიო ბატარიის კომიტეტის წევრებმა, ჯარისკაცთა საერთო კრებაზე დაავადინეთ გამოკვლევა-ნით თქვენ შემდეგი შინაარსის წერილი:

იმის გამო, რომ ბატარიის ჯარისკაცთა შორის ხშირია უთანხმოება ლენინის შესახებ, გთხოვთ უარს ნუ გვეტყვიან შესაძლებლობის ფარგლებში მოკლე პასუხის გაცემაზე. როგორია მისი წარმოშობა, სადაც იყო, თუ გადასახლეს, რისთვის? როგორ დაბრუნდა იგი? რუსეთში და რას აკეთებს ამჟამად, ე. ი. ჩვენთვის სასარგებლოს თუ საზიანოს? ერთი სიტყვით, გთხოვთ თქვენი წერილით დაგვარწმუნოთ ისე, რომ ამის შემდეგ აღარავითარი დევა არა ექმნოდეს, ტყუილუბრალოდ არ დაგვარგოთ დრო და შეგვეძლოს დაუშუქოთ სხვა ამხანაგებსაც“.

ქვემოთ არის ხელმოწერა: „მე 8 საცხენოსნო-საარტილერიო ბატარია, (ოთხი გვარი). 1917 წ. 24 აპრილი. მოქმედი არმა“.

წერილს აქვს პეტროგრადის საბჭოს შტამში და წერილის მიღების თარიღი — 1917 წ. 4 მაისი.

ახლა ძნელია წარმოდგინო დრო, როცა აღმოაჩენებო არ იცოდნენ, ვინ იყო ლენინი.

მაგრამ დიდი ოქტომბრის სოციალისტურ რევოლუციამდე ლენინი, რომელიც მრავალი წლის მანძილზე იმყოფებოდა გადასახლებაში, ემიგრაციაში, ათობით ფსევდონიმით მალავდა თავის ნამდვილ სახელს, ბერისათვის უცნობი იყო, მით უმეტეს არ იცნობდა ჯარისკაცთა მასა — გუმწნელი გლეხობა, რომელიც რუსეთის ყველა კუთხე-კუწუღიდან გარეკეს ფრონტზე.

თებერვლის რევოლუციის გამარჯვების ცნობამ ე. ი. ლენინს შვეიცარიაში მიუღწერო. რუსეთის ამბები, რომ გაიგო, ვლადიმერ ილიას ძე სემშოლოსკენ მოისურვებოდა. იგი ახლა ერთადერთი აზრით სუნთქავდა — ახლავე, დაუყოვნებლივ სახლისაკენ.

მაგრამ, როგორ? ომი იყო. ნათელი იყო, რომ დროებითი მთავრობა ყველა ღონეს იხმარდა, სპეციალური „შავი სიები“, რომლებშიც შეტანილი იყო ყველა ინტერნაციონალისტის სახელები.

ლევალურად, საფრანგეთსა და ინგლისზე გავლით რუსეთში ჩასვლაზე ფიქრიც კი არ შეიძლებოდა. ლენინი მთელი დამახებით ეძებდა გა-

მოსავალს: განიხილავდნენ და უარყოფდნენ სამშობლოში დაბრუნების სხვადასხვა გეგმებს.

ერთადერთი რეალური გეგმა იყო დაბრუნება გერმანიაზე გავლით, გერმანიაზე რომელიც რუსეთს ეომებოდა. „ცნაღია, გერმანიის მთავრობა საშეს, რომ იძლეოდა, — წერდა შემდგომ ნ. კ. კრუპსკაია, — იმ მოსაზრებით ხელმძღვანელობდა, რომ რევოლუცია უდიდესი უბედურებაა ქვეყნისათვის, და თვლიდა რომ სამშობლოსაკენ გატარებული ემიგრანტი — ინტერნაციონალისტები ხელს შეუწყობდნენ რევოლუციის გაჩაღებას რუსეთში“.

ე. ი. ლენინის წამოსვლა გერმანიაზე გავლით თითოეულ საჩვენებელი საბაბი გახდა „ბოლშევიკების ბელადის წინააღმდეგ საბრძოლველად. ბურჟუაზიულმა პრესამ ლენინის და მასთან ერთად დაბრუნებული მისი მეგობრების წინააღმდეგ დეარძლიანი ცილისმწამებლური კამპანია გააჩაღა.

აი სწორედ ასეთ ვითარებაში გაგზავნეს ეს წერილი პეტროგრადის საბჭოში ცხენოსანი — არტილერიის ბატარიის ჯარისკაცებმა, რათა გავით სიმართლე.

წერილი პეტროგრადის მუშათა და ჯარისკაცთა საბჭომ გადაუგზავნა ე. ი. ლენინს. აღნიშნული წერილი პირველად დაიბეჭდა გაზეთ „პრავდაში“ 1927 წლის 16, აპრილს.

ბელადმა უპასუხა წერილზე.

აი ეს წერილიც: „ამხანაგებო!

— სწერდა ვლადიმერ ილიას ძე,

— მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების პეტროგრადის საბჭომ გამოიგზავნა... თქვენი წერილი 1917 წ. 24 აპრილისა. თქვენ ამ წერილში აყენებთ კითხვას. „რა წარმოშობისა ვარ, თუ გადასახლეს, რისთვის? როგორ დედაბრუნდი რუსეთში და რა საქმიანობას ვეწევი ახლა, ე. ი. თქვენთვის სასარგებლოს თუ საზიანოს.“

გიპასუხებთ ყველა ამ კითხვაზე, გარდა უკანასკნელისა, რადგან მხოლოდ თვითონ შეგიძლიათ განსაჯოთ, სასარგებლოა თუ საზიანო თქვენთვის ჩემი საქმიანობა.

მეცა ვლადიმერ ილიას ძე ულიანოვი.

დაიბადე სიმბირსკში 1870 წლის 10 აპრილს, 1887 წლის გაზაფხულზე ჩემი უფროსი ძმა, ალექსანდრე, სიცილით დასაჯა ალექსანდრე III მისი სიცოცხლის ხელყოფისათვის (1887 წ. 1 მარტი), 1887 წ. დეკემბერში პირველად დამაპატირეს და გამირიცხეს ყაზანის უნივერსიტეტიდან სტუდენტთა მღელვარებისათვის; შემდეგ ყაზანიდან გამასახლეს.

1895 წლის დეკემბერში მეორედ დამაპატირეს პიტერში მუშათა შორის სოციალ-დემოკრატიული პროპაგანდისთვის...

აქ ხელნაწერი წყდება.

ფილიპე მახარაძე

დოქტორი ლენინის პირადი საქმი

მოკლენათა დუღილში ზელი შეუშალა ვლადიმერ ილიას ძეს ავტობიოგრაფიის დამთავრებაში. მაგრამ წერილი უპასუხოდ არ დარჩენილა. იგი დაწერა ნადეჟდა კონსტანტინეს ასულმა, და დაბეჭდა გაზეთ „სოლოდატსკაია პრავდაში“ 1917 წლის 19 მაისს, ე. ი. რამდენიმე დღის შემდეგ, რაც ლენინმა წერილი მიიღო.

ნადეჟდა კონსტანტინეს ასული კრუსკაიას სტატიის სათაური იყო „ფურცელი რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის ისტორიიდან“.

და სწორედ ეს იყო ე. ი. ლენინის პირველი ბიოგრაფია.

გაზეთის ძუნწ სტრიქონებში გადმოცემული იყო ბოლშევიკური პარტიის ისტორია მისი დაარსებიდან, უფრო მოკლე იყო თხრობა ლენინის როლზე პარტიისათვის, რევოლუციისათვის ბრძოლაში.

ვლადიმერ ილიას ძემ, რადგან თვითონ არა ჰქონდა დრო, გაზეთის მეშვეობით მიემართა სტატიათა წარსაცავთა ფართო მასისათვის, გაუღდას მითი რედაქცია გაუღდა მას, იქ, სადაც ლაპარაკი იყო იძულებითს მგზავრობაზე გერმანიის გავლით, ლენინმა აბზაცს დაუმატა: „სამშაბათს 9 მაისს (ე. ი. რუსეთში მისი ჩამოსვლიდან ერთი თვის შემდეგ — ფ. მ.) შევიცარიიდან გერმანიაზე გავლით ჩამოვიდა 200-ზე მეტი ემიგრანტი, მათ შორის (მენშევიკების ბელადი მარტოვი, სოციალ-რევოლუციონერების ბელადი ნატიანოვი და სხვ. ამ ჩამოსვლამ კიდევ და კიდევ დაამტკიცა, რომ შევიცარიიდან არ არის სხვა საიმედო გზა, გარდა გერმანიაზე გავლისა“. ჩამოსვლათა შორის იყო აგრეთვე გამოჩენილი რევოლუციონერი მიხა ცხაკაია.

სტატიას, რომ კითხულობ უნებლიეთ გაოცებს ის უბრალოება და თავმდაბლობა, რაც ლენინის დამახასიათებელი ნიშანთვისებანი იყო.

არავითარი პათოსი.

არავითარი მაღალფარდოვანი, მჭექავე სიტყვები.

არავითარი მისწრაფება მოკლენების ცენტრში თავისი თავის წამოწევისა, პარტიისაგან გამოცალკეებისა, იმ ამხანაგებისაგან გამოცალკეებისაგან, რომლებსაც დღეს ვიცნობთ როგორც პარტიის რიგით მებრძოლებს.

ამ მხრივ დამახასიათებელია სტატიის დასაწყისი. იგი იწყება სიტყვებით: „ძველ ამხანაგებს შორის, რომლებიც ლენინს შეხვდნენ მისი ჩამოსვლის დღეს, იყო რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მოძრაობის ვეტერანი, უსინათლო მუშა, რომლის სახელსაც კარგად იცნობენ პეტერბურგელი პროლეტარები. ვასილ ანდრეას ძე შელგუნივი. შელგუნივის მხარდამხარ დაიწყო თავისი პრაქტიკული სოციალ-დემოკრატიული მუშაობა ლენინმა პეტერბურგში. ეს იყო 1894 წელი“.

მრავალმა წელმა განვლო შორეული დავები ყარი დღეებიდან, როცა გამოვიდა „სოლოდატსკაია პრავდის“ ნომერი ნადეჟდა კონსტანტინეს ასულ კრუსკაიას სტატიით.

რევოლუციის გამარჯვების შემდეგ ბელადის რამდენიმე ბიოგრაფია დაიბეჭდა. 1927 წლიდან მისი ბიოგრაფია იბეჭდება საბჭოთა ენციკლოპედიაში. პირველი ბიოგრაფია დაწერა ლენინის დამ ანა ილიას ასულმა ულიანოვა-ელიზაროვამ, რომელიც დაიბეჭდა მეშვიდე გამოცემის გრანტის ენციკლოპედიურ ლექსიკონში. მოგვიანებით ეს ნაშრომი გამოვიდა ცალკე წიგნად.

ახლა დედამიწაზე არ არის ისეთი ადამიანი, რომელმაც არ იცოდეს, ვინ არის ლენინი.

ეს სახელი უსაზღვროდ ძვირფასია ჩვენი პლანეტის ყველა კუთხის მშრომელთათვის, იგი ახალი სამყაროს სიმბოლოდ იქცა.

სწორედ ამიტომ იყო და არის, რომ ათეულ და ასეულ მილიონობით ადამიანი სწავლობდა და სწავლობს ბელადის უკვდავ ბიოგრაფიას, მის ცხოვრებასთან დაკავშირებულ ყოველ დეტალს მსოფლიოს ყველა კუთხეში.

ვლადიმერ ილიას ძე ლენინის ცხოვრებასა და მოღვაწეობას დაკავშირებულ ყოველ ფაქტის შესწავლას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ადამიანების იდეური აღზრდისათვის. ესწავლობთ რა ბელადის ბიოგრაფიას, ვეცნობთ მის პირად საქმეს ჩვენ შევიშენებთ ლენინური პარტიის გამორღვ ისტორიას, თვითმპყრობელობისა და კაპიტალიზმის დამპყრობისათვის, პროლეტარიატის დიქტატურის დამყარებისათვის, სოციალიზმისა და კომუნისმის გამარჯვებისათვის მისი ბრძოლის სახელოვან ისტორიას.

აირანი ადამიანები, რომლებიც მაქსიმ გორკის თქმით, როგორც გიგანტური ბერკეტები, ისე აბრუნებენ ისტორიას.

მან ეს დიდი ლენინის შესახებ თქვა. ყველა ჩვენს საქმეში ცოცხლობენ ლენინის უკვდავი იდეები, რომლებიც განსაზღვრავენ ისტორიის სვლას.

აირანი გამოჩენილი პიროვნებანი, რომლებმაც თვითონი მოღვაწეობით ძინშენელოვანი სამსახური გაუწიეს კაცობრიობას, ასწავლეს და ათასწავლეს მანძილზე და სამუდამოდ კი შეიტანეს თვითონი სახელები ისტორიაში.

ასეთებს განეკუთვნება ლენინი.

ჩვენი ბელადი და ჩვენი მასწავლებელი — ასე ამბობენ მასზე მთელი მსოფლიოს მშრომელები.

ქვეყნად ბევრი არ ყოფილა ადამიანი, რომლის შესახებ ხსოვნა ხალხს ისე შემოენახოს თავის გულში, როგორც ლენინზე. იგი განუშეორებელი პიროვნებაა.

ადამიანი, რომელზე მეტიც არავის არ გაუქმებია უბრალო ადამიანებისათვის.

ლენინისაგან სწავლობდნენ ჩვენი მამები. ლენინისაგან ვსწავლობთ ჩვენ. ლენინისაგან სწავლიან ჩვენი შვილები და მომავალი თაობები.

ჩვენ ვცხოვრობთ ლენინურ საუკუნეში — ამ საუკუნის მიჯნები განისაზღვრება არა კალენდრის თარიღებით, არამედ ისტორიის ეტაპებით.

ჩვენ ვცხოვრობთ მისი იდეების გამარჯვების საუკუნეში. მისი დიდი ჩანაფიქრების განხორციელების საუკუნეში.

ლენინისაგან არის მიპყრობილი დღეს საბჭო-

თა ადამიანების ფიქრები, რომლებიც მიჰყვებიან მისმიერ ნაჩვენებ გზას ლენინური მართის ხელმძღვანელობით.

ლენინისაგან არის მიპყრობილი დედამიწის ასობით მილიონი მშრომლის მზერა, რომლებიც მასში, მის რევოლუციურ მოძღვრებაში ხედავენ უშრეტო შუქის წყაროს, კაცობრიობას რომ უნათებს გზას ნამდვილი თავისუფლებისაკენ, ბედნიერებისა და სოციალური პროგრესისაკენ.

სულ უფრო მძლავრად კაშკაშებს მსოფლიოში დიდი ლენინის მიერ დანთებული სოციალიზმის ჩირაღდანი.

ახლაც მოგესმის,
ახლაც მოგესმის,
თითქოს ეს წუხელ გქონდეს ნახული:
პირველ სინათლეს რთავს რიონჰესი,
არის ზეიმი მართლაც ხალხური!..

...და უსმენ, მაგრამ დანატრებული
ხმები, ის ხმები არსით მოგესმის...
მხოლოდ იმ ღამით განათებული
ბებერ გელათთან დგას რიონჰესი.

ირაკლი ავაშიძე.

საბჭოთა სახელმწიფო — ხალხთა უაჭიოარი თანასწორობის დამკვიდრების მძლავრი ძალა

მრავალეროვანი საბჭოთა სახელმწიფოს შექმნა, რაც დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის შედეგად განხორციელდა, ნაყარნახევი იყო ისტორიული განვითარების ობიექტური მსვლელობით. სსრ კავშირის შექმნამ განავითარა სოციალისტურ საწყისებზე საზოგადოების გარდაქმნის ხელშეწყობი პირობები; უზრუნველყო ყველა საბჭოთა რესპუბლიკის ეკონომიკისა და კულტურის აღმავლობა, მრავალეროვანი სახელმწიფოს თავდაცვითი ძლიერებისა და საერთაშორისო პოზიციების განმტკიცება. სსრ კავშირის შექმნა ლენინური ეროვნული პოლიტიკის მსოფლიო-ისტორიული გამარჯვება; პროლეტარული ინტერნაციონალიზმისა და ხალხთა მეგობრობის დიადი პრინციპების ტრიუმფი იყო. ხალხთა ძმურმა ურთიერთობამ განაპირობა მათი საერთო-საკავშირო და ეროვნული ინტერესების საუკეთესოდ შესაბამე და პარმონიული განვითარება.

ჩვენი ქვეყნის ყველა ხალხი მრავალი წლის ცხოვრებისეული გამოცდილებით დარწმუნდა, თუ რა სასარგებლო ნაყოფს იძლევა საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირად გაერთიანება და რა დიდ შესაძლებლობებს სახავს მძლერი თანამეგობრობა. მრავალეროვანი საბჭოთა სახელმწიფო — სსრ კავშირი ერთიან ურღვევ სისტემაში აერთიანებს მოძმე საბჭოთა რესპუბლიკებს და სრულყოფილდ გამოსატანს როგორც მთელი საბჭოთა ხალხის საერთო — ინტერნაციონალურ ინტერესებს და მისწრაფებებს, ისე ყოველი ცალკე აღებული მოკავშირე რესპუბლიკის სპეციფიკური თავისებურებებიდან გამომდინარე ეროვნულ ინტერესებს.

მხოლოდ ერთ საკავშირო სახელმწიფოდ საბჭოთა რესპუბლიკების გაერთიანებას შე-

ეძლო უზრუნველყო ყველა ერისა და ეროვნების, როგორც საგარეო უშიშროება, ისე ეკონომიკისა და კულტურის პროგრესი სოციალიზმის უპირატესობათა გამოყენების საფუძველზე.

რესპუბლიკების სახელმწიფო ერთიანობამ საშუალება მოგვცა მთელი კავშირისა და ცალ-ცალკე თითოეული რესპუბლიკის ინტერესებისათვის ყველაზე მიზანშეწონილად განგველაგებინა საწარმოო ძალები. საზოგადოებრივი შრომის ისტორიულად შექმნილი დანაწილების საფუძველზე, რაციონალურად გამოგვეყენებინა ბუნებრივი რესურსები, მატერიალური სახსრებისა და ღონისძიებებისათვის. თავი მოგვეყარა უპირველესი და ფუნდამენტური ამოცანების გადასატრეად.

ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი მშენებლობის ლენინური პროგრამის განხორციელება, ძმური თანამშრომლობისა და ხალხთა შორის მეგობრობის განხორციელება წარმოადგენდა ჩვენს ქვეყანაში სოციალიზმის სრული და საბოლოო გამარჯვების, სოციალისტური ეკონომიკის შექმნისა და კულტურული ცხოვრების აყვავების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პირობას. სკკპ XXV ყრილობაზე აღინიშნა, რომ ჩვენი სამშობლოს სიძლიერეს განაპირობებს ხალხთა მეგობრობა და ძმური კავშირი, ერთიანი სოციალურ-ეკონომიკური წყობილება და იდეოლოგია.

სსრ კავშირის ერთა და ეროვნებათა დაახლოება და წინსვლა მიმდინარეობს ეროვნულ თავისებურებათა ყოველმხრივ გათვალისწინებისა და სოციალისტურ ეროვნულ კულტურათა განვითარების პირობებში. მთელი სსრ კავშირის საერთო ინტერესებისა და მასში შემავალი თითოეული რესპუბლიკის ინტერესების მუდმივი გათვალისწინება პარტიის პო-

ლიტიკის არნია. კომუნისტური პარტია ყოველთვის თანმიმდევრულად ახორციელებს სოციალისტური ერების აყვავების და თანდათანობით დაახლოების ლენინურ კურსს. იგი ხელმძღვანელობს და წარმართავს საბჭოთა სახელმწიფოს მთელ საქმიანობას, იმ სახელმწიფოს, რომელიც სახელმწიფოებრიობის სრულად ახალი, უმაღლესი ტიპისა და სოციალიზმის, კომუნიზმის მშენებლობის მთავარი იარაღია.

საბჭოთა სახელმწიფომ ფასდაუდებელი როლი შეასრულა ჩვენი მრავალეროვანი ქვეყნის ხალხთა მძლერი ურთიერთდახმარებისა და უფინარეს ყოვლისა მათი საზოგადოებრივ-ეკონომიური და კულტურული ცხოვრების უმაღალითი განვითარების საქმეში. უზრუნველყო რა ერების პოლიტიკური და იურიდიული თანასწორობა, რაც ეროვნული საკითხის ლენინური გადაწყვეტის ერთ-ერთი მხარეა, სსრ კავშირის წევრმა გადაწყვიტა სხვა არანაკლებ არსებითი და უმნიშვნელოვანესი საკითხები. ასეთ არსებითს, მეორე მეტად მნიშვნელოვან მხარეს შეიღგენდა ცარიზმისა და კაპიტალიზმისაგან ისტორიული მემკვიდრეობით მიღებული ეკონომიური ჩამორჩენილობის ლიკვიდაცია და ხალხთა ეკონომიური და კულტურულ განვითარებაში ფაქტიური უთანასწორობის აღმოფხვრა. პრაქტიკულად ამ უაღრესად რთული პრობლემის გადაჭრა წარმოადგენდა სწორედ ეროვნული საკითხის ძირითად შინაარსს.

დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვების პირველ დღიდანვე ბოლშევიკების პარტია განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობდა ერთა ფაქტიური თანასწორობის დამყვადებას. ამ უმნიშვნელოვანესი ამოცანის გადასაწყვეტად მთავარი იყო შედარებით ჩამორჩენილი საბჭოთა რესპუბლიკების ეკონომიკისა და კულტურის უფრო სწრაფი ტემპით განვითარება, მოწინავე რესპუბლიკების მხრივ ყოველმხრივი და სისტემატური დახმარება. ამ ამოცანების განხორციელების მიზნით კომუნისტური პარტიის X და XII ყრილობებზე დაიასა ჩამორჩენილი ეროვნული მხარეების ცენტრალურ რუსეთთან უმოკლეს დროში დაწყვის, გზები და კონკრეტული ამოცანები.

კომუნისტურ პარტიას ამ ამოცანების განხორციელებისათვის ბრძოლა უხდებოდა დიდმაკრიფობელ სოფინიზმისა და ადგილობრივი ნაციონალიზმის შემოტევის პირობებში. ჩვენი პარტია ყოველნაირად ზრუნავდა, რომ ჩამორჩენილ ხალხებს სრულად გამოეყენებინათ ოქტომბრის რევოლუციით მოპოვებული პოლიტიკური თანასწორობის უფლებიანობა და დაჩქარებული ტემპით განვითარებინათ თავიანთი ეკონომიკა, რათა უზრუნველყოთ ფაქტიური თანასწორობაც.

სსრ კავშირის მთელ რიგ ხალხებს, რომლებსაც კაპიტალისტური განვითარების გზა არ ჰქონდათ ან ნაწილობრივ ჰქონდათ გველილი,

სოციალურ-ეკონომიური და კულტურული ჩამორჩენილობის გამო არ შეეძლოთ მთლიანად ესარგებლათ იმ შესაძლებლობებით, რაც მათ ოქტომბრის რევოლუციამ ეროვნული თანასწორობის განხორციელების გამოცხადებით მიანიჭა. თუ მათ მოწინავე ერების მხრივ ნამდვილი და ხანგრძლივი დახმარება არ ექნებოდათ, არ შეეძლოთ უზრუნველყოთ თავიანთი ეკონომიური და კულტურული ცხოვრების მოწინავეთა დონემდე ამაღლება. ამიტომ ჩვენმა პარტიამ მთავარი ყურადღება მიიპყრო იმ კონკრეტულ ღონისძიებებს, რომელთა განხორციელება უზრუნველყოფდა სსრ კავშირის ხალხთა ფაქტიური უთანასწორობის ლიკვიდაციას და სწორი ეროვნული პოლიტიკის საფუძველზე მრავალეროვანი რესპუბლიკების ეკონომიკისა და კულტურის სწრაფი აღმავლობით ფაქტიური ეროვნული თანასწორობის დამყარებას. ამ უმნიშვნელოვანესი პრობლემების გადასაწყვეტად აუცილებელი იყო, უწინარეს ყოვლისა, ეროვნული განვითარებისათვის ლიკვიდაცია, სსრ კავშირის ცენტრალური ორგანოების სისტემაში ყველა საბჭოთა ერისა და ეროვნების წარმომადგენლობის უზრუნველყოფა, რესპუბლიკებისათვის ფართო ფინანსური და საბიუჯეტო უფლებების მიანიჭება, ეროვნული რესპუბლიკებისა და ოლქებისათვის ადგილობრივი კადრების მომზადება და ა. შ.

კომუნისტური პარტია სათავეში ჩაუდგა ეროვნული ფაქტიური უთანასწორობის ლიკვიდაციისა და ჩამორჩენილი რესპუბლიკებისა და ოლქების ყოველმხრივი სწრაფი განვითარების საქმეს. განისაზღვრა ეროვნული რაიონების, მათ შორის საქართველოს, სოციალისტური ეკონომიკისა და კულტურის განვითარების ძირითადი მიმართულებანი მთელი ქვეყნის საერთო ეკონომიური და კულტურული ჩამორჩენილობის, მოსახლეობის ეთნიკური შემადგენლობის, დიდი სიჭრელის, ეროვნული ეკონომიკის და კულტურის განვითარების დონეთა და ხასიათის სხვადასხვაობის გათვალისწინებით. საბჭოთა რესპუბლიკებს სჭირდებოდათ ყოველმხრივი ურთიერთდახმარება და მხარდაჭერა. პირველ რიგში კი დახმარება რუსთა რესპუბლიკებისაგან, რომელიც ეკონომიურად და პოლიტიკურად ყველაზე განვითარებული და ძლიერი რესპუბლიკა იყო. თავის მხრივ, რუსეთის საბჭოთა რესპუბლიკას აუცილებლად სჭირდებოდა მოძვე რესპუბლიკებთან ეკონომიური კავშირი. დონბასის ქვანახშირი, ბაკოს ნავთობი, საქართველოს მანგანუმი, შუა აზიის ბამბა და ა. შ. ასეთი ურთიერთდახმარების აუცილებლობას განაპირობებდა ისიც, რომ საბჭოთა ხელისუ-

კონსტანტინე ბოტოჩაძე

საბჭოთა სახელმწიფო — ხალხთა ფაქტიური თანასწორობის დამყარების მმლანდრი ძალა

ფლებამ ძველი წყობილებისაგან მიიღო უკიდურესად ღარიბი მემკვიდრეობა. რუსეთი ძალზე ჩამორჩებოდა მოწინავე კაპიტალისტურ ქვეყნებს. მაგალითად, 1911 წელს რუსეთი საწარმოო იარაღებით აღჭურვილი იყო ამერიკაზე ერთიად უარესად, გერმანიაზე — ერთიხუთად, ინგლისზე — ერთიოთხად უარესად.

რევოლუციამდელ საქართველოსაც როდი ჰქონდა უკეთესი მდგომარეობა. კაპიტალისტურთან შედარებით სწრაფი ტემპით განვითარების მიუხედავად, ბუნებრივი რესურსებით მდიდარი საქართველო რუსეთის იმპერიის ინდუსტრიული განვითარების საშუალო დონეზე იდგა. აღსანიშნავია, რომ საქართველო მნიშვნელოვნად წინ უსწრებდა რუსეთის მთელ რიგ განაპირა ეროვნულ მხარეებს. მაგანუმის მოპოვების მხრივ პირველი მსოფლიო ომის წინა წლებში საქართველო მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა მსოფლიო მრეწველობაში, ხოლო დენის, თამბაქოს და სხვა ნაწარმით იპყრობდა რუსეთის ბაზარს“ (ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 3, გვ. 704). საქართველოში განვითარებული იყო აგრეთვე ქვანახშირისა და ზოგიერთი სხვა სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვება, ტყავეხსაცმელის მრეწველობა, რკინიგზის მოძრაობა შემადგენლობის შეყვება. 1913 წელს მარტო ლითონდამამუშავებელი მრეწველობის საერთო პროდუქცია აქ 4,6 მილიონ მანეთს აღწევდა, რაც მნიშვნელოვნად სჭარბობდა უზბეკეთისა და ყაზახეთის მაჩვენებლებს (4 მილიონი მანეთი) ერთად აღებულს.

მიუხედავად აღნიშნულისა, რევოლუციამდელი საქართველოს სამრეწველო განვითარების დონე დამაკმაყოფილებელი არ იყო, რადგან იგი მნიშვნელოვნად ჩამორჩებოდა თავისი განვითარების შესაძლებლობებს.

რევოლუციამდელი საქართველოს ისედაც ჩამორჩენილი ეკონომიკა კიდევ უფრო დაეცა და კატასტროფამდე მივიდა იმპერიალისტური ომის და მენშევიკების ბატონობის პერიოდში. საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებით კი დაიწყო საქართველოს ნამდვილი ეროვნულ-აღორძინება და ყოველმხრივი სოციალისტური განვითარება.

ვ. ი. ლენინის ბრძნული რჩევა-ღარიგება და მითითებანი, რომლებიც მოცემულია ცნობილ წერალში „ზერბაჯანის, საქართველოს, სომხეთის, დაღისტინის, და მთიეთა რესპუბლიკის აშხანა-კომუნისტებს“ და სხვა დოკუმენტებში, საფუძვლად დაედო საქართველოს კომუნისტური პარტიის მთელ მოღვაწეობას. რკ(პ) ცენტრალური კომიტეტის, ჩვენი ქვეყნის ყველა მოქმე ხალხის დახმარებითა და მხარდაჭერით სოციალისტურ საქართველოში გაჩაღდა ეროვნული უთანასწორობის მოკლე დროში ლიკვიდაციისათვის ბრძოლა.

საბჭოთა ხალხების უანგარო ურთიერთდახმარებით, მატერიალური სახსრებისა და ძა-

ლების კონცენტრაციით არა მარტო საქართველოში, არამედ ყველა რესპუბლიკაში შეიქმნა მაღალგანვითარებული მრეწველობა და მნიშვნელოვანი მექანიზებული სოციალისტური სოციალისტური მეურნეობა. ქართველი ხალხის ცხოვრებაში უაღრესად დიდი როლი შეასრულა ჩვენი რესპუბლიკის მშრომელებისადმი მოქმე საბჭოთა რესპუბლიკების პროლეტარიატის უანგარო და ქმედითმა დახმარებამ. ეს იყო კაცობრიობის ისტორიაში მანამდე უჩვეულო მოვლენა, როცა რუსეთისა და სხვა საბჭოთა რესპუბლიკების მშრომელები, ვაჭრეებისა და მოქმე ვასაყდელის მიუხედავად, სახსრებსა და შესაძლებლობას არ ზოგადდნენ მოქმე ერებისათვის დახმარების გასაწევად. ეს დახმარება ბევრად აღსებულებდა შექმნილ ეკონომიურ სიძნელებებს და განამტკიცებდა საბჭოთა ხალხების ძმურ მეგობრობას.

რუსეთის სფსრ მთავრობა საბჭოთა რესპუბლიკებს, მათ შორის საქართველოს მშრომელებს, სისტემატურად აწვდიდა სამრეწველო საქონელს, სხვადასხვა მოწყობილობას და სურსათს. ვ. ი. ლენინი განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობდა ახალგაზრდა საბჭოთა რესპუბლიკებში სამეურნეო მშენებლობის საკითხებს და უშუალოდ მონაწილეობდა მათს ვადაკრავში. 1921 წლის 21 მაისს რუსეთის სფსრ სახალხო კომისარია საბჭომ ვ. ი. ლენინის ინიციატივით მიიღო დადგენილება საქართველოსათვის 5 მილიონი ოქროს მანეთის გამოყოფის შესახებ, 1921 წლის მარტიდან ოქტომბრამდე ჩვენმა რესპუბლიკამ მიიღო 234 ათასი ფული პური, 15 ვაგონი შაქარი, 720 ათასი არშინი მანუფაქტურული ნაწარმი, 6 ათასი წყვილი ფეხსაცმელი და ბევრი სხვა რამ. გარდა ამისა, საბჭოთა რუსეთი სისტემატურად იძლეოდა ვალუტას პურის შესასყიდად.

საქართველოს მშრომელები, იღებდნენ რადიდი რუსი ხალხისა და ჩვენი ქვეყნის სხვა მოქმე ხალხების უანგარო დახმარებას, როგორც პროლეტარული ინტერნაციონალიზმის ურყევი პრინციპის შესანიშნავ გამოვლინებას, თავიანთ მხრივ ეხმარებოდნენ სხვა საბჭოთა რესპუბლიკებს სიძნელეთა გადალახვაში. მაგალითად, 1921 წელს საქართველოს მშრომელებმა ვოლგისპირეთის რაიონების, აგრეთვე ყირიმის დამშუული მოსახლეობისათვის შეაგროვეს 33 ვაგონი სურსათ-სანოვადე, 5 მილიარდ მანეთზე მეტი ფული. დამშუულთა დასახმარებლად საქართველოს მშრომელები ყოველთვის რად გამოჰყოფდნენ ხელფასის გარკვეულ პროცენტებს, აგროვებდნენ და უზაუნდნენ. საქართველომ აღსაზრდელად მიიღო ვოლგისპირეთის 1.200 უმატარებელი ბავშვი, რომელთათვის გამოჰყო კეთილმოწყობილი ბინები და 1,5 მილიარდ მანეთამდე ფული. რსფსრ ცენტრალურ აღმასრულებელ კომიტეტთან არსებულმა დამშუულთა დახმარების ცენტრალურმა კომიტეტ-

მან 1922 წლის აგვისტოში საგეოლოურად აღ-
ნიშნა ის დიდი მუშაობა, რომელიც საქართვე-
ლოში განხორციელდა ვოლგისპირეთის დამ-
შეული მონახლეობისათვის ძმური დახმარების
გასაწევად.

მომად ხალხების დიდი თანამშრომლობი-
სა და ერთმანეთზე ზრუნვის ეს შესანიშნავი
ნიშანდისებები, როგორც ხალხთა ურთიერთო-
ბის ახალი შინაარსი მკაფიოდ გამოვლინდა
საბჭოთა ზეღისუფლების პირველსავე წლებში.

სსრ კავშირის შექმნამ ასეთი დახმარება კი-
დეც უფრო გააღვიძა. რესპუბლიკების კავში-
რის შექმნა ნიშნავდა ახალ ეტაპს ეროვნული
განაპირა მხარეების განვითარებაში. მათდამი
დახმარებამ მიიღო საერთო-საქავეშირო სა-
მეურნეო პოლიტიკის თანხმდევრული და ყო-
ველმხრივი კურსის ფორმა. საქმარისია იქვეას,
რომ მთელი რიგი მოკავშირე რესპუბლიკების
ბიუჯეტები მრავალი წლის განმავლობაში გასა-
ვლის ნაწილში უმთავრესად იფარებოდა საერ-
თო-საქავეშირო ბიუჯეტის დოტაციითა ხარჯ-
ზე, მაგალითად, 1924-1925 წლებში თურქმენე-
თის სს რესპუბლიკის საკუთარი შემოსავლის
წილი მის ბიუჯეტში შეადგენდა 10 პროცენტზე
კონტა მეტს* (ლ. ი. ბრევენევი, საბჭოთა სოცია-
ლისტური რესპუბლიკების კავშირის ორმოც-
დაათი წლისათვის, გვ. 17).

საქ. კ(ბ) XVII ყრილობამ მკვეთრად დააყუ-
და შედარებით ჩამორჩენილი ეროვნული რეს-
პუბლიკებისა და ოლქების მრეწველობის უფრო
სწრაფი ტემპით განვითარების ამოცანა, რაც
უზრუნველყოფდა უახლოეს წლებში ყველა მო-
ძმე რესპუბლიკის ფაქტიური თანასწორობის
მიღწევას. ამ გადაწყვეტილების შესაბამისად
სწრაფი ტემპით განვითარდა საქართველოს ეკო-
ნომიკაც. 1936 წლისათვის 1913 წელთან შედარ-
ებით ჩვენი რესპუბლიკის მძიმე მრეწველო-
ბის განვითარების ტემპი რუსეთის სფსრ რეს-
პუბლიკის განვითარების ტემპს დაახლოებით
2,4-ჯერ აღემატებოდა, ხოლო უკრაინის ტემპს
— 2,7-ჯერ.

მრეწველობის განვითარების ტემპები კი-
დეც უფრო მაღალი იყო ისეთ ჩამორჩენილ რეს-
პუბლიკებში, როგორიც იყვნენ თურქმენეთი,
ყირგიზეთი და შუა აზიის სხვა რესპუბლიკები;
მაგალითად, ყირგიზეთში მძიმე მრეწველობის
განვითარების ტემპი აღინიშნულ წლებში 5,2-
ჯერ სწრაფი იყო, ვიდრე საქართველოში,
12-ჯერ და უფრო მეტად სწრაფი, ვიდრე რუსე-
თის სფსრ-ში და 13,6-ჯერ სწრაფი, ვიდრე უკ-
რაინაში.

საბჭოთა კავშირის არსებობის წლებში ყა-
ზახეთის სამრეწველო პროდუქციის მოცულო-
ბა გაიზარდა 600-ჯერ, ტაჯიკეთისა — 500-ჯერ
და მეტად, ყირგიზეთისა — 400-ჯერ და მეტად,
უზბეკეთისა — თითქმის 240-ჯერ, თურქმენე-
თისა — 130-ჯერ და მეტად (იქვე, გვ. 18).

ერთი სიტყვით, ლენინური ეროვნული პო-

ლიტიკის საფუძველზე, მთელი საბჭოთა ხალხის
დაძაბული შრომის ფასად ჩვენს გეგმურად
ახლა აღარ არსებობს ძველი რუსეთისათვის
ისეთი ჩვეულებრივი ცნება, როგორც ჯერ
ჩამორჩენილი ეროვნული განაპირა მხარე. ეს
ჩვენი პარტიის შესანიშნავი მონაპოვარია, სა-
ციალობის, ხალხთა მეგობრობის მონაპოვარია.
ყოველი ერისა და ეროვნების გმირული
შრომის, სამრეწველო და სასოფლო-სამეურ-
ნეო წარმოების განვითარებაში მათი ძმური
თანამშრომლობის წყალობით თითოეული სა-
ბჭოთა რესპუბლიკის ეკონომიკამ უმაღალითო
პროგრესს მიაღწია. 1975 წელს 1913 წელთან
შედარებით მრეწველობის პროდუქციის სა-
ერთო მოცულობა გაიზარდა რსტს რესპუბლი-
კაში 131-ჯერ, უკრაინაში — 86, ბელორუსია-
ში — 166, უზბეკეთში — 124, ყაზახეთში —
208, საქართველოში — 118, აზერბაიჯანში —
49, ლიტვაში — 120, მოლდავეთში — 226,
ლატვიაში — 35, ყირგიზეთში — 286, ტაჯი-
კეთში — 121, სომხეთში — 267, თურქმენე-
თში — 70, ესტონეთის — სს რესპუბლიკაში
— 50-ჯერ

თვალსაჩინო განსხვავება არსებობდა ბიუ-
ჯეტშიც. 1932 წელს 1928 წელთან შედარებით
რსტს ბიუჯეტი გაიზარდა 1,5-ჯერ, უკრაინა-
სა — 2,5-ჯერ, უზბეკეთისა — 5-ჯერ, თურ-
ქმენეთისა — 5,5-ჯერ, ტაჯიკეთისა — 9,5-ჯერ
და ა. შ. ფაქტიური თანასწორობის მიღწევა
ნათლად ჩანს ჩვენი რესპუბლიკის მაგალითი-
თაც. საქართველოში თანამედროვე მანქანა-
მშენებლობა, ქიმიური მრეწველობა, ფეროშე-
ნდნობა, აბრეშუმის, შალის ქსოვილების,
ქაღალდის, ჩაის, შაქრის, შამპანური ღვინო-
ბის და კონსერვის წარმოება განვითარდა ომ-
ამდელ ხუთწლეულებში. ახალი ტექნიკით აღი-
ჭურვა და თვალსაჩინოდ გაუფართოვდა მსუ-
ბუქი და კვების მრეწველობის წარმოება. სა-
ქართველოს მძიმე მრეწველობის პროდუქციის
მოცულობა 1940 წელს 27-ჯერ აღემატებოდა
1913 წლის დონეს. ახლა ჩვენი რესპუბლიკა
უშვებს ფოლადს, ნავლინს, თუქს, ელექტრო-
შემდუღებელ მოწყობილობას, უნივერსალურ
სახარატო, ხრახნსაქრელ და მაღალი სიზუსტის
სახეხ ხარხებს, ხელსაწყოებს, კომპურა ამწე-
ებს, მანქანებს კვების მრეწველობისათვის,
არტეზიურ ტუმბოებსა და მიწასაწოვ დანადგარ-
ებს, მანქანულსა და ფეროშენადნობებს, სა-
შენ მასალებსა და პლასტმასის ნაკეთობებს,
სახალხო მოხმარების საგნების ფართო ასორ-
ტიმენტს. საქართველოს საწარმოთა პროდუქ-
ცია იგზავნება მსოფლიოს 70-ზე მეტ ქვეყა-
ნაში. მსოფლიო სახელი მოიხვეჭა ქართულმა

კონსტანტინე ტოტოჩავა

საბჭოთა სახმელწოდო — ხალხთა ფაქტი-
ური თანასწორობის დამკვიდრების
მძალმერი ძალა

ჩაიშ, ლეინოებმა. ციტრუსებმა, კონიაკმა და სხვ.

საბჭოთა რესპუბლიკების განვითარების ასეთი ტემპი და თანაფარდობა შესაძლებელი გახდა მხოლოდ ერთი და ეროვნებათა დიდი თანამეგობრობით და თანამშრომლობით.

საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკებში სოციალიზმის მშენებლობის პერიოდში თვალსაჩინოდ გაიზარდა მუშა-მოსამსახურეთა რიცხვი. 1974 წელს სსრ კავშირში იგი შეადგენდა 99780 ათას კაცს. მათ შორის: ყაზახეთში — 5254 ათასს, უზბეკეთში — 3176 ათასს, საქართველოში — 1.659 ათასს, აზერბაიჯანში — 1.457 ათასს, ყირგიზეთში — 905 ათასს, სომხეთში — 964 ათასს, ტაჯიკეთში — 714 ათას კაცს.

საბჭოთა რესპუბლიკების ეკონომიკის რევოლუციური გარდაქმნის მეორე მთავარი მიმართულება იყო წვრილგლეხური მეურნეობის გადაყვანა მსხვილი კოლექტიური მეურნეობის რესტრუქტურა, რაც ძირითადად 1940 წლის დამლევსათვის დამთავრდა. საკოლმეურნეო წყობილებამ ფართო გასაქანი მისცა ყველა მოძვე რესპუბლიკის სოფლის საწარმოო ძალთა ახალ, მძლავრ აღმავლობას. მშრომელი გლეხობა გადაიქცა სრულიად ახალ კლასად. გლეხთა მსახიბად გაიზარდნენ და ჩამოყალიბდნენ ახალი ადამიანები: საბჭოთა მეურნეობების მუშაკები, კოლმეურნეები, მექანიზატორები, აგრონომები, ზოოტექნიკოსები და სპეციალისტთა სხვა კადრები, რომელთა მსგავსი არ იცნობდა წინანდელი ჩამორჩენილი სოფელი. ახალი წარმოებითი ურთიერთობა გლეხთა სოციალისტურ შეგნების ჩამოყალიბების საფუძველი გახდა.

ჩვენი ეროვნული რესპუბლიკების სოციალურ-ეკონომიკური გარდაქმნის და სწრაფი განვითარების ერთ-ერთი მკაფიო მაგალითი საქართველოს სსრ რესპუბლიკაა. ამჟამად საქართველოს წილად მოდის სსრ კავშირში წარმოებული ხარისხიანი ჩაის ფოთლის თითქმის 95 პროცენტი. ჩაის ფოთლის მოსავლიანობით და შრომატევადი პროცესების მექანიზაციით საბჭოთა საქართველომ უკვე გაუსწრო მსოფლიოს უმნიშვნელოვანეს ჩაის მწარმოებელ ქვეყნებს. 1975 წელს ჩვენი რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის საერთო პროდუქტია 5-ჯერ სჭარბობდა 1921 წლის დონეს. პროდუქციის სახეობითა მიხედვით საერთო მოსავალსა და დამზადებაში განუწყვეტლევ მატლდება საზოგადოებრივი მეურნეობის ზეგდრითი წონა.

საქართველოს სოფლის მეურნეობა აღჭურვილია თანამედროვე უახლესი ტექნიკით. ტრაქტორების რიცხვმა ჯერ კიდევ 1970 წელს გადაჭარბა 32 ათასს — 15-მალიანზე გადაანგარიშებით კოლმეურნეობებისა და საბჭოთა მეურნეობებისათვის მარტო ერთ წელიწადში მომაზდა 4,1 ათასი კომბაინერი, მძლოლი, მე-

ქანიკოს-კომბაინერი და ტრაქტორისტ-მეწაქანე, ამვე წლის ნოემბრისათვის კოლმეურნეობებში, საბჭოთა მეურნეობებში, ~~და სხვა~~ მეურნეობის დამზადებ სწრაფობებში ~~და სხვა~~ და საშუალო სპეციალური განათლების 19,1 ათასი სპეციალისტი იყო, ამათგან აგრონომი, ზოოტექნიკოსი, ვეტმეშაკი-12,7 ათასი, რესპუბლიკის კოლმეურნეობებსა და საბჭოთა მეურნეობებში მუშაობს 12.951 ტრაქტორისტი-მეწაქანე, კომბაინერი და 12 ათასამდე მძლოლი (იხ. საბჭოთა საქართველოს 50 წელი, გვ. 171) საქართველოს უმაღლესი განათლებით მსოფლიოში პირველი ადგილი უჭირავს. ყოველ 1.0000 მოსახლეზე მოდის 58 უმაღლეს-დამთავრებული.

ერების ფაქტიური უთანასწორობის ლიკვიდაციის ხელი შეუწყო ყველა სახეობის ტრანსპორტის განვითარებამ. მაღალტექნიკურად აღჭურვილ ტრანსპორტზე მნიშვნელოვანწილად იყო დამოკიდებული მოკავშირე რესპუბლიკების ეკონომიკური რაიონების დაახლოება და დაწინაურება, სოციალიზმის წარმატებით აშენება. ამჟამად უკვე გვაქვს მთლიანად ჩამოყალიბებული ერთიანი სატრანსპორტო სისტემა. რომელიც დიდ რაოს ასრულებს კომუნისტური საზოგადოების ეკონომიკის მშენებლობაში, მთელი სახალხო მეურნეობის განუხრელ აღმავლობაში. ჩვენი რესპუბლიკა უშვებს ისეთ რთულ სატრანსპორტო მანქანებს, როგორც არის ელექტრომავალი, წყალქვეშაფრთიანი კატარა, სატრანსპორტო ავტომობილი, და ამით მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს მთელი ჩვენი ქვეყნის სატრანსპორტო მანქანათმშენებლობის განვითარებაში. ის ფაქტი, რომ სსრ კავშირის ორი ელექტრომავალსმშენებელი ქარხნადან ერთი თბილისშია. (მეორე ნოვოჩერკასკში), ნათლად მეტყველებს საქართველოს სპეციალისტთა წვლილზე სამამულო ელექტრომავლების მშენებლობის განვითარებაში.

სსრ კავშირის ყველა მოკავშირე რესპუბლიკაში აღიზარდნენ მაღალკვალიფიციური ეროვნული კადრები, პარტიული, საბჭოთა, პროფკავშირული, კომკავშირული, მუშაკები, სახალხო მეურნეობის საუკეთესო სპეციალისტები. თვისებრივად შეიცვალა საბჭოთა საზოგადოების სოციალური შემადგენლობა. ჭოველივე ამან განაპირობა ის, რომ საბჭოთა წყობილების პირობებში ყველა რესპუბლიკაში განვითარდა ფორმით ეროვნული და შინაარსით სოციალისტური კულტურა.

კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით სოციალიზმის გამარჯვების შედეგად საბჭოთა ხალხში გამოიშვა შრომისადმი და საზოგადოებრივი საკუთრებისადმი ახალი, სოციალისტური დამოკიდებულება, ჩამოყალიბდა და დამკვიდრდა სოციალისტური ინტერნაციონალისტური სულისკვეთებით განმტკიცებული

ეროვნული ურთიერთგავეშირის და ეკონომიური თანამშრომლობა, რაც უზრუნველყოფს ყველა მოკავშირე რესპუბლიკათა ეკონომიკისა და კულტურის შემდგომ აყვავებას ახალი მძლავრი ტემპით განვითარებას.

საბჭოთა კავშირის სოციალისტურ ერებსა და ეროვნებებს ახლა აქვთ არა მარტო თანამედროვე მაღალგანვითარებული ეკონომიკა და კულტურა, თანაბარი პირობები და თანასწორი უფლებები, არამედ განვითარების დიადი პერსპექტივებიც: ერთიან კმურ საბჭოთა ოჯახში ყველა ეროვნების აღმსარებელი სარგებლობენ პატივისცემით. ეროვნული საკითხის ასეთი საუკეთესო გადაწყვეტა — დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის შესანიშნავი შედეგია. მანამდე ისტორიამ არ იცოდა და არც შეიძლებოდა სცოდნოდა ხალხთა მსგავსი უნაგარო მშობა და ყოველმხრივი თანამშრომლობა.

სსრ კავშირის სისტემაში შემავალი მოკავშირე რესპუბლიკების ეკონომიური, კულტურული და სოციალურ-პოლიტიკური განვითარების დარგში მიღწეული წარმატებანი მათი ფაქტობრივი თანასწორობისა და უძლეველობის ბრწყინვალე დადასტურებაა, წინათ ჩამორჩენილი ხალხები საზოგადოებრივი პროგრესისათვის ბრძოლის მოწინავეთა რიგებში დგანან და წარმატებით მიიწევენ წინ. კომუნიზმის გზით. მაგალითად, ცნობილია, რომ ყაზახეთში ოქტომბრის რევოლუციამდე უაღრესად ჩამორჩენილი იყო, მისი მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილი მომთაბარე ცხოვრებას ეწეოდა. სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვების შემდეგ კი ყაზახი ხალხი გამოვიდა მსოფლიო განვითარების ფართო გზაზე. ახლა ყაზახეთში 10 ათას მოსახლზე მოდის თითქმის 3-ჯერ მეტი სტუდენტი, ვიდრე დასავლეთ გერმანიასა და იტალიაში, ზოლო 2-ჯერ მეტი სტუდენტი, ვიდრე ინგლისში. 1976 წელს ყაზახეთის 50 უმაღლეს სასწავლებელსა და 211 საშუალო სპეციალურ სასწავლებელში სწავლობდა 443,4 ათასი ახალგაზრდა.

ოქტომბრის რევოლუციამდე ეკონომიკისა და კულტურის მხრივ ასევე ჩამორჩენილი იყვნენ უზბეკეთი, ყირგიზეთი, ტაჯიკეთი და თურქმენეთი. შუა აზიის რესპუბლიკები არ იცნობდნენ განვითარების კაპიტალისტურ წესს. ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის შემდეგ ისინი კაპიტალისტური სტადიის გვერდის ავლით, პატრიარქალურ-ფეოდალური ჩამორჩენილობიდან და წერა-კითხვის თითქმის ერთიანი უცოდინარობიდან დაადგნენ ისტორიული განვითარების გზას ყველაზე პროგრესული საზოგადოებრივ-ეკონომიური ფორმაციისაკენ. კომუნიზმისაკენ და მიაღწიეს უდიდეს წარმატებას სოციალიზმის მშენებლობაში.

ამრიგად, განვითარების დაბალ საფეხურზე მდგომი, ძალზე ჩამორჩენილი შუა აზია, ისტო-

რიულად მოკლე დროში გადაიქცა განვითარებული ინდუსტრიულ რესპუბლიკად. თვეყველ მათგანში შეიქმნა და განვითარდა თანამედროვე ტიპის მძიმე მრეწველობა, მსუბუქი და სახეობის ინდუსტრიის მთელი რიგი ახალი დარგები. მრავალეროვან საბჭოთა შუა აზიაში და ყაზახეთში მცხოვრებ ყველა ხალხს ახლა არა მარტო უფლება, არამედ ყოველმხრივი შესაძლებლობა აქვს განათლება მიიღოს მშობლიურ ენაზე.

საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტია უპირველეს მნიშვნელობას ანიჭებს ეროვნულ კულტურათა შემდგომ ურთიერთგამდიდრებისა და დაახლოების — პროგრესულ პროცესს, რომელიც ჩვენი ქვეყნის ყველა ხალხის ინტერესებს შეესაბამება.

საბჭოთა ეროვნულ კულტურას ასაზრდოებს არა მარტო საკუთარი წყაროები, არამედ სხვა მომეც ხელოვნების სულიერი სიმდიდრე და თავის მხრივ იგი კეთილნაყოფიერ გავლენას ახდენს მათზე, ამდიდრებს მათს, ასე ეყრება საუფუძველი კომუნისტური საზოგადოების მომავალ ერთიან კულტურას.

კომუნიზმის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის შექმნისათვის ყველა ერისა და ეროვნების ერთობლივი შრომა, მეცნიერულ-ტექნიკური ურთიერთ დახმარება, მოწინავე საწარმოო გამოცდილების გაზიარება, სოციალისტური შეჯიბრება, წარმოების ეფექტიანობისა და მუშაობის ხარისხისათვის ბრძოლა, მთელი საზოგადოებრივი ცხოვრების ინტერნაციონალიზაცია — ყოველივე ეს აახლოებს და აკავშირებს სსრ კავშირის ხალხებს, ამდიდრებს და პროგრესის ახალ მწვერვალზე აყვავს ისინი.

კომუნისტური პარტიის პოლიტიკის შედეგად წარსულში დაჩაგრულმა ერებმა და ეროვნებებმა მოკლე ვადაში განკლეს გზა, რისთვისაც სხვა პირობებში საუკეთესო იქნებოდა საჭირო.

ახალი კონსტიტუცია შეიცავს დებულებას იმის შესახებ, რომ მოკავშირე რესპუბლიკების სუვერენულ უფლებებს იცავს და გარანტიას აძლევს სსრ კავშირი, რესპუბლიკებს ამასთან ეძლევათ უფლება მონაწილეობა მიიღონ იმ საკითხების გადაჭრაში, რომლებიც სსრ კავშირის გამკვობას განეკუთვნება.

საერთოდ ეროვნულ-სახელმწიფო წყობილების საკითხების გადაწყვეტა კონსტიტუციაში უზრუნველყოფს მრავალეროვანი კავშირის საერთო ინტერესებისა და მისი წარმომადგენელი თითოეულ რესპუბლიკის ინტერესების ნამდვილ დემოკრატიულ შეხამებას, ჩვენი ქვეყნის ყველა ერისა და ეროვნების ყოველმხრივ აყვავებასა და გახუხრელ დაკავშირებას.

კონსტანტინე ბოტოჩკა

საბჭოთა სახელმწიფო — ხალხთა დამაძირი თანასწორობის დამკვიდრება, მაღალმერი ძალა

სსრ კავშირის სოციალისტური ერების დიადი თანამეგობრობა და თანაშრომლობა მოკავშირე რესპუბლიკებს საშუალებას აძლევს საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა დარგში მიაღწიოს უდიდეს წარმატებებს, თვითეული სოციალისტური ერის წარმატება კი მძლავრ ნაჟადად ერთვის მთელი მრავალეროვანი საბჭოთა ხალხის წარმატებებსა და ძლიერებას. და როცა წამოიჭრება რაიმე სინდელე დიად მშენებლობაში, მათი გადალახვაც ერთიანი ძალ-ღონით ხდება. ამის კონკრეტული მაგალითია თუნდაც საბჭოთა ადამიანების ძმური დახმარება მიწისძვრით ძალზე დაზარალებული უზბეკეთის დედაქალაქის — ტაშკენტისათვის, სადაც მოკავშირე რესპუბლიკების მონაწილეობით აშენდა დიდადო კეთილმოწყობილი ბინები, სკოლები და საწარმო-დაწესებულებათა შენობები, საბჭოთა ხალხები ასევე ეხმარებოდნენ სტიქიური უბედურებით დაზარალებულ თბილისის მოსახლეობას...

თანაშრომუღლებიანი საბჭოთა სოციალისტური ერების მიღწევები ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის დიადი მონაპოვარია, ჩვენს ქვეყანაში სოციალიზმის სრული და საბოლოო გამარჯვების შედეგია. სსრ კავშირში ერებისა ფაქტიური თანაშრომობის დამკვიდრება და ყოველმხრივი სწრაფი განვითარება, რა თქმა უნდა, არ ნიშნავს ჩვენი მრავალეროვანი ქვეყნის ყველა რესპუბლიკისა და რაიონის განვითარების საყვებით ერთნაირი დონის მიღწევას. ამ მიმართულებით კვლავაც ბევრი რამ არის გასაყენებელი, მაგრამ ის, რაც დღემდე მიღწეულია, მსოფლიოს ხალხთა განვითარებაში უპრეცედენტო მაგალითია. სკვ ახალ პროგრამაში ნათქვამია, რომ „პარტია კვლავაც განახორციელებს პოლიტიკას, რომელიც უზრუნველყოფს ყველა ერისა და ეროვნების ფაქტიურ თანაშრომობას მათი ინტერესების სრული გათვალისწინებით, განსაკუთრებულ ყურადღებას მიაქცევს ჩვენი ქვეყნის იმ რაიონებს, რომლებსაც უფრო სწრაფი განვითარება ესაჭიროებათ. კომუნისტური მშენებლობის პროცესში მზარდი დოვლათი სამართლიანად უნდა განიწილდეს ყველა ერსა და ეროვნებას შორის“.

სკვ XXV ყრილობის დებულებათა შესაბამისად დასახულია რესპუბლიკების ეკონომიური განვითარების დონეთა შემდგომი გაწონასწორების მასშტაბები და ტიპები. მაგალითად, თუ

სამრეწველო წარმოების მოცულობა 1976-1980 წლებში გაიზარდება რუსეთის სფს რესპუბლიკაში 36, უკრაინაში — 33, ლეტვიაში — 27 პროცენტით, მოლდავეთში — 26, გაიზარდება 47, ყაზახეთში — 40, სომხეთში — 46, ბელარუსიაში — 43 პროცენტით.

ექვსი ათეული წლის მანძილზე, — ნათქვამია, სკვ ცენტრალური კომიტეტის 1977 წლის 21 იანვრის დადგენილებაში, — „დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის მე-60 წლისთავის შესახებ“, ოქტომბრის სამშობლოს მიღწევები დამაჯერებლად ადასტურებს, რომ სოციალიზმმა უზრუნველყო საზოგადოების ცხოვრებაში ყველა მხარის პროგრესის ისტორიაში უმაღლესი ტემპი.

წარმოიშვა ადამიანთა პრინციპულად ახალი სოციალისტური და ინტერნაციონალური ერთობა — საბჭოთა ხალხი, შეიქმნა ყველა სოციალისტური ერისათვის საერთო ეროვნული, შრომითი და საბრძოლო ტრადიციები.

სსრ კავშირი — დიადი მძლავრი სახელმწიფოებრივი გაერთიანება ქმნის იმის ყველა პირობას, რომ ერთიან საბჭოთა ძმურ ოჯახში თანაბრად განვითარდეს ყოველი ხალხი. საბჭოთა კავშირი მიდის ისტორიაში გაუქვალავ გზით და თავისი მაგალითით აიდევლებს, აჩვენებს სოციალისტური სისტემაში გაერთიანებულ ყველა ქვეყნის წინსვლას საზოგადოებრივი პროგრესისაკენ, კომუნისტური საზოგადოებისაკენ. ახლა მსოფლიოს ხალხებს კარგად ესმით, რომ მომავალი კომუნიზმს ეკუთვნის, რომ იგი ბედნიერებასა და აყვავებას მოუტანს ყველა ხალხს.

საბჭოთა კავშირი, როგორც ხალხთა ყოველმხრივი განვითარების საუკეთესო ფორმა; სამაგალითოა. პირველად ჩვენს ქვეყანაში შეიქმნა და განვითარდა მძლავრი სოციალისტური ეკონომიკა, აშენდა განვითარებული სოციალისტური საზოგადოება და უჩვეულოდ ამაღლდა მშრომელთა ცხოვრების დონე, მატერიალური კეთილდღეობა, აყვავდა და გაიფურჩქნა საბჭოთა ხალხების კულტურა. სსრ კავშირის ძმურ ოჯახში ყველა საბჭოთა რესპუბლიკამ უკუაგდო ჩამორჩენილობა და მიაღწია უდიდეს პროგრესს. სოციალისტური ეკონომიკისა და კულტურის ასეთი მძლავრი განვითარება და აყვავება ლენინური ეროვნული პოლიტიკის სიდიადის მკაფიო დადასტურებაა.

...და გიმღერ, ჩემს თავზე თუნდ მუხმა იგრგვინოს,
ჩემო სალოცავო და დამის სათვეო,
სამშობლოვ, ჩემო ძილის წამრთმევო,
და ჩემი კაცობის გვირგვინო!

პრიგოლ აბაშიძე.

გიორგი მარგველაშვილი

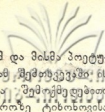
ახალი ტის ქვეშ

(მთარ პილამის პორტრეტიკისათვის)

ნაწილი I

ორმოცდაათიანი წლების შუაგულ წიაღიდან ჩვენს თბილისს, რომელსაც, ბარათაშვილით დაწეხული, არა ერთი მომღერალი ჰყავდა საუქუნემოთხედის მანძილზე, კიდევ ერთი პოეტური მკვიდრი შემოემატა. მომღერალში მე აქ უშუალოდ მეხოტბეს ან თუნდაც მემართიანეს როდი ვგულისხმობ. სწორედ მკვიდრობას მინდა ვავუსვა ხაზი, რადგან არა მარტო შორეულ და მარად თანადროულ ბარათაშვილისათვის, არამედ ჩვენს უფროს საბჭოურ თანამედროვეთათვისაც თბილისი იყო არა მდენად თემა და აღწერის საგანი, რამდენადაც თვით მათი სულის სათავე, მასაზრდოვებელი წყარო და ნიადაგი, გარემო, რომელიც განსაზღვრავდა მათს ადამიანურ ფსიქოლოგიასა და ყოველდღიურ ყოფას, ხოლო ამდენად, მათი პოეზიის სულისკვეთებას, შინაგან წყობასა და ხშირად ნივთიერ სამყაროსაც. აქ პოეტის წმინდა ბიოგრაფიული სტარტიც კი არ იფულისხმება და არც მისი გუშინდელი თუ დღევანდელი მისამართი სწყვეტს საკითხს. იგივე საუქუნოვანი ასპარეზის გათვალისწინებით, ჩვენ ხომ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ არც განჯამ და არც იასმა არ დასტოვეს ქართულ პოეზიაში ისეთი უშუალო კვალი, როგორც სხვა შემთხვევაში ჩარგალმა ან პატარძელმა. უახლეს ქართულ პოეზიაშიც თბილისის სისხლსორცულ პოეტური ანტიკონი და მკვიდრნი გახდნენ სხვადასხვა კუთხიდან მოსული, სხვადასხვა მასშტაბის, ხასიათისა და ყიადის მკონებნი, რომელთაც მეტად თავისებური, განუმეორებელი გამოხატულება მაინიჭეს თავისი სულიერი თუ გრძნობადი სამყაროს იმ ნაწილს, რომელიც თბილისთან იყო შეზრდილი, თბილისით სულდგმულობდა, სუნთქავდა და იცეხებოდა, მას უსწორებდა გულისძგერასა

და მაჯისცემას. რალა თქმა უნდა, ყველა მათგანი თავის წილ და თავისთავე ნებისმიერ, საკუთარი გემოვნებისა და მიდრეკილების შესაფერ და სარგო საყვებს პოულობდა ამ სულგრძელ და გულუხვ, ფერთუვალე და ჰანგმრავალ ქალაქში. და განა მხოლოდ მისი შვილი და შვილობილი — თბილისის მიერ სტუმრად შეთვისებულნი და ნალერსები უცხო ტომის მკონებნიც აღიარებდნენ აწ უკვე საკაცობრიოდ საცნაურ ამ სინამდვილეს. ხშირად სწორედ უცხო თვალი ამჩნევდა საგანგებო სიმახვილით, უფრო მკაფიოდ და მკვეთრად ამ ქალაქის ისეთ ნიშნებს, შინაურთათვის რომ ჩვეული ყოველდღიურობის ბურუსით იყო დაფარული. გარდა ამისა თუნდ მკვიდრი ხელოვანიც ხომ ხშირად თავისებური გავებით უცხოელია — თუ კი მას შესწევს „გაუცხოების“, პირველად ხილვისა და „საუცხოოს“ აღმოჩენის უნარი. იქნებ ეს პარადოქსად ეღერს, მაგრამ როგორც ოსკარ უილდმა აღმოუჩინა ლონდონელებს იქაური ნისლი, როგორც იმპრესიონისტებმა აღმოაჩინეს ხელახლა თავისივე ფრანგული პეიზაჟი თუ ნატურა, ან როგორც ვან-გოგის, პიკასოს, მოდილიანის, მარკ შაგალის, დავით კაკაბაძის და მრავალ სხვათა არაფრანგულმა თვალმა შეამჩნია პარიზსა და საფრანგეთში ბევრი რამ მანამ შეუმჩნეველი (— ასეთი რიგის მაგალითთა უსასრულოდ გავრძელება შეიძლება) — ასე მეოცე საუკუნის უნიჭერსმა რუსმა პოეტებმა მისცეს მკვეთრი და მკაფიო გამოხატულება ჩვენი ქვეყნისა და ჩვენი ხალხის, კერძოდ, თბილისისა და თბილისელების ბევრ ისეთს თვისებას, რომელთა დანახვა ქართველ პოეტსაც შეეძლო და რომც შეეძნია, ამას შესახებ ხმამაღლა ლაღდას თვით იგი იქნებ

უხერხულადაც ჩასთვლიდა. ქართველ პოეტს რუსი მეგობრისათვის ამ შემთხვევაში მხოლოდ ვერგილიუსობა შეეძლო გაეწია და დაუფარავად ეჩვენებინა ჩვენი წარსულისა და აწმყოს სიერე და წიადი, სამოთხე და ჯოჯოხეთი. ამიტომაც მოხდა სწორედ, რომ თბილისი ხელახლა აღმოაჩინეს თავის დროზე და თავთავისათვის კამენსკიმ და პასტერნაკმა, ესენიმა და მანდელშტამმა, ტიხონოვმა და ზაბოლოცკიმ, ანტოკოლსკიმ და ლევსიძემ მეფიროვნება და ლუკონინმა, ევტუშენკომ და ვოზნესენსკიმ, ბელა ახმადულინამ და ვლადიმერ ლეონოვიჩმა. სწორედ ამიტომ ამ უკანასკნელთაგან თუნდ ზოგიერთის დამოწყება კი არ აფეცდენს ქართული პოეზიის, კერძოდ ოთარ ჭილაძის პოეზიის გაშუქების გზას, — პირიქით, შეგვეჩვენა ამ გზის გაშუქებაში, უცხო მეგობართა თვლით დანახული თბილის-საქართველო კი, როგორც შემდეგ ამას დავინახავთ, სწორედ ის თბილის-საქართველო აღმოჩნდება, რომელიც საუკუნეთა მანძილზე უწმინდესი საფიქარი იყო ქართველ მეგობრისათვის. და ვინაიდან ერთი ხატის წინაშეც კი ყველა მლოცველი თავთავის სანუკვარ ღოცვას წარმოსთქვამს ხოლმე და ამით განსხვავდება სხვა მლოცველთაგან ან ამით ენათესავება ზოგიერთი მათგანს — ჩვენც შეგვიჩინოთ ამ შინაგანი თვისებებისა და ურთიერთშიზიდულობის კანონს დამორჩილებული მოვლენები.

სხვა დროს ჩვენ საგანგებოდ შეეჩერდებით თბილისისა და საქართველოს პასტერნაკისეულ აღქმასზე, რადგან აქ, როგორც ჯადოქრულ პრიზმაში, ფოკუსად შემტკიცდა და გადატყდა შუქი ისეთი ჭერებისა, შეგრძნებისა, განცდისა, გაგებისა და გააზრებისა, რომელმაც თავის თავში შეჰკონა თითქმის ბარათაშვილის, გოლაკტიონის, ტიციან ტბიძის, პოლო იაშვილის, ვალერიან გაფრინდაშვილის, გიორგი ლეონიძის, სიმონ ჩიქოვანის „თბილისურ ენებათა“ ათინათები და ამით პირდაპირი გზა გაიკვლია ახალთაობის ქართველ პოეტთა, კერძოდ კი ოთარ ჭილაძის ზნეობრივ და მხატვრულ განცდისაკენ. აქ კი ჯერ ხაზს გავუსვამთ თვით ოთარ ჭილაძის თანატოლ თანამედროვეთა მაგალითს.

ევგენი ევტუშენკოსა და განსაკუთრებით მისი უმცროსი მეგობრისა და თანამესაგრის ბელა ახმადულინას პოეტური და მით უფრო მთარგმნელობითი დებიუტი დაემთხვა ქართველ პოეტთა იმ ახალთაობის დებიუტს, რომლის თვალსაჩინო წარმომადგენლები და ლიდერებიც იყვნენ ოთარ ჭილაძე, თამაზ ჭილაძე, ჯანსუღ ჩარკვიანი, ტარიელ ჭანტურია, გივი გეგეჭკორი და სხვანი. თვით ამ ახალთაობის ლექსებიც გახდა ის ასპარეზი, სადაც ჩვენმა ახალმა რუსმა მეგობრებმა მოსინჯეს თავიანთი მთარგმნელობითი უნარი და ძალ-ღონე. ამავე დროს გადაუქარებელად შეიძლება ითქვას,

რომ სწორედ ოთარ ჭილაძემ და მისმა პოეტურმა მეგობრებმა ითამაშეს ამ შემთხვევაში ჩს იშვიათი მეგობრული და შემოქმედებითი როლი, რომელიც თავის დროზე ტიხონოვისა და პასტერნაკის, ანტოკოლსკისა და ზაბოლოცკის მიმართ იკისრეს ტიციანმა და პოლომ, გიორგი ლეონიძემ, სიმონ ჩიქოვანმა და ქართველ მწერალთა უფროსი თაობის სხვა თვალსაჩინო თავეცებმა. უფრო მეტიც, გიორგი ლეონიძემ და სიმონ ჩიქოვანმა აქაც მოასწერეს თავის უმცროს ამხანაგთა მეგობრული ტვირთის გზიარება, რის შედეგად დამყარდა ლეონიძისა და ევტუშენკოს, სიმონ ჩიქოვანისა და ბელა ახმადულინას საგულისხმო და სასიკეთო ადამიანური და პოეტური კონტაქტი, დაგვირგვინებული ქართული პოეზიის ამ დიდოსტატთა ახალ შედეგთა რუსულ თარგმანების ჩინებული ლექსთაკონით. მაგრამ პირველი მეგზური „ქართლის ბაღშიც“ და ქართული პოეზიის ბაღნარშიც ჩვენს ახალ მეგობრთათვის მისიც მათი ქართველი თანატოლები იყვნენ.

„უელსს აქვს მოთხრობა, რომელიც მე ძალიან მიყვარს — წერს ერთგან ევგენი ევტუშენკო. — ჰქვია ამ მოთხრობას „მწევანე ჭიშკარი“. ცხოვრობს ქვეყნად კაცი. ხშირად მის მეტად უმძიმად და უტყრის ხოლმე, რა არ შეგემთხვევია ცხოვრებაში — ლხინია და ჭირიც! ასე მიჰყვებოდა იგი ერთხელ ქუჩას და უეცრად... წააწყდა მოულოდნელად ერთ მწევანე ჭიშკარს. შეაღო რიდიო იგი და იხლა გასაკარცო, მოშრიალე და სურნელოვანი ბაღი, შეაბოჯა ამ ბაღში და დიდი სიხარულის განცდა და აღფრთოვანება დაეუფლა... დიახ, ქართული პოეზია ჩემთვის სწორედ ასეთი თავისებური მარადმწევანე ჭიშკარია. ჩვენ შევამჩვიეთ ქართული პოეზიის მომხიბლავ წაღორტში“. აი, ბელა ახმადულინაც სადღაც შორეული ციმბირის გზებზე (მოთხრობაც ასე დაასათურა — „ციმბირის გზებზე“) მოულოდნელად წააწყდა ქართველ მძოლღს, რომლის ქართველობა მხოლოდ მან გამოიცნო უმაღლეს: „იგი აქცენტიო ლაპარაკობდა და მის დაძაბულ მტყუყულებიდან, ყელის შემხუთავ სიტყვათა წიად იშვა და ჩემსკენ გააოგმართა, მომიხალვოდა ცურვით და ფრენით ქალაქი, მთებში ჩასახლებული, მზით დასიცხარი, დილით ხმამაღლა მოუბარო და საღამოობით კვლავ დაუძმარალი, ტბილმწარე ნუშის ყვავილებით შემეული მარტში, დევამებერში კი დამქენარ ქადრებით მოამაყე ქალაქი, მე რომ სიკეთითა და ალერსით დამხვდა და სმენა დამიბრძენა დიდი მუსიკით, ეყება ჰანგით. დღესაც არ იცი, რას დავეძიე მე ამ ქალაქში, მაგრამ დღედაღამ მენატრება მისი იერი და მესიზმრება ხშირად, თითქმის ვფლობ მისის ენას და ზორხის დაუძაბავდ გამღერებ სიტყვებს მისას“.

ამგვირგევი განწყობილება და, ესენინის თქმისა არ იყო, საქართველოს „მეურნავი“ ძალის აღიარება გამოსვლევის ბელა ახმადულინას არა ერთ პოეტურ ქმნილებაში, ეთქვათ, თუნდაც ასეთ სტრიქონებში ერთი მისი საფულისხმო ლექსისა:

ო, საქართველო, შენივ მიზეზით,
როდესაც თოვლი ურუა და მძიმე,
ჩემს დარდს საღმინოდ ეცვლება გეზი,
უიმედობაც არ მკარგავს იმედს.
მხოლოდ შენით ვარ სევდენიერი,
შენმა სახებამ დამტოვა სახტად,
შენ არ დამთმობ და პირმშვენიერი
მკურნავ, მამშვიდებ. მისრულებ ნატვრას.
სასიუვარულოდ შენი მზადყოფნა,
გულგახსნილობა, ხელგაშლილობა,
შენი ჩურჩული და შენი კოცნა
მიწუშებს ყველა წყაღულს და ქრილობას.!

ოთარ ჭილაძე იმ ახალგაზრდა ქართველ პოეტთან — იყო, ვინც ბელა ახმადულინასა და მისივე თაობის რუს მწერლებს გაუადვილა საქართველოსა და თბილისის, საერთოდ ქართული კულტურისა და ქართული სულის ასეთი წვდობა. (ასევე ითავა ჯანსუღ ჩარკვიანმა უკრაინელ თანატოლთა მოშინაურება). ქართული პოეზიის თარგმნის სურვილიც სწორედ ასეთმა მეგობრულმა ურთიერთობამ გაუღვივა ბელა ახმადულინასა და ევგენი ევტუშენკოს, ერთად კორატეჩისა და მის თანამესაგრეთ. არც უფროსი თაობის მწერლებს დაუვლიათ, რა თქმა უნდა, მათთვის ზრუნვა და სიუვარულო. ასე იშვა მეორედ — რუსულ ენაზე თუ უკრაინულად — ანა კალანდაის, თამაზ ჭილაძის, მუხრან მაჰვარიანის, ჯანსუღ ჩარკვიანის, ოთარ ჭილაძის ლექსები. ასევე გამდიდრდა მათივე თარგმანებით „ვალაკტონის“, გიორგი ლეონიძის, სიმონ ჩიქოვანის, კარლო კალაძის, ირაკლი აბაშიძის, ალექსი გომიამეილის, ოთარ ჭილაძის რუსული გამოცემები.

ბელა ახმადულინამ მოიწერა ერთხელ ჩვენს გამოცემლობაში: „დიდად მოხარული ვარ, რომ თქვენ აპირებთ ოთარ ჭილაძის წიგნის გამოცემას. ოთარ ჭილაძე — ჩემი მეგობარია და ჩემი საუვარელი პოეტი. მე აუცილებლად ვთარგმნი მის ლექსებს და შევეცდები ჩავაბა ამ საქმეში რამდენიმე სხვა პოეტი — ვინც, ჩემს აზრით, შესაფერია ოთარ ჭილაძის ოსტატობისა და ნიჭისა. თუ ეს არ მოხერხდა, წიგნს თვითონვე ვთარგმნი. ...ამასთანავე, თუ ეს უადგილო და სამძიმო არაა თქვენთვის, მე მინდა შემოგთავაზოთ საქართველოსთან დაკავშირებული ჩემი ლექსებისა და ქართველ პოეტთა — ვალაკტონ ტაბიძის, ტიციან

ტაბიძის, სიმონ ჩიქოვანის, ანა კალანდაის, ირაკლი აბაშიძის, თამაზ ჭილაძის, ოთარ ჭილაძის — ლექსების თარგმანთა წიგნი“. ერთ თავის ექსპრომატად წარმოთქმულ სიტყვაში კი ბელა ახმადულინამ ამ რამდენიმე წლის უკან მოსკოვში განაცხადა: „საქართველო მსოფლიოს ერთ-ერთი უძველესი კულტურის ქვეყანაა და ჩვენ თავიანთ ცეცხლს მას. საქართველომ შედარებით პატარა ტერიტორიაზე დაიტი მყინვარები, აზვირთებული მდინარეები... და ხალხი, საოცარი ხალხი, რომელიც გულმხურვალეებით მხოლოდ მზეს თუ შეედრება. საქართველომ დიდი როლი შეასრულა რუსეთის მწერლობის ისეთი ტიტანების მსოფლშეგრძნების ჩამოყალიბებაში, როგორიც იყვნენ პუშკინი, ტოლსტოი, ლერმონტოვი, მაიაკოვსკი, ესენინი, პასტერნაკი, ტიხონოვი... ქედს ვიხრი საქართველოს წინაშე... გზარობ, რომ მეც ცახბია საქართველოს გულუხვი მიწისა და ცის მადლო.“

მაგრამ ეს უკვე შედეგი იყო. დაიწყო კი ყოველივე მაშინ და იმ დროს, როდესაც თვით ბელა ახმადულინასა და სხვა მის თანატოლთა პოეტური და მთარგმნელობითი დებიუტი დამთავრა ქართველ პოეტთა ახალთაობიშ ასპარეზზე გამოსვლას და ეს მთარგმნელობითი დებიუტიც ახალთაობის შემოქმედებასთან აღმოჩნდა დაკავშირებული.

სწორედ ორმოცდაათიანი წლების შუაგულ წიაღიდან შემომეტა თბილისს, როგორც ვთქვი, კიდევ ერთი პოეტური მკვიდრი — ოთარ ჭილაძე. თბილისი გახდა ის აკვანი, სადაც დაიწყო პოეტის შთაგონება, თბილისი გახდა ის ბუდე, სადაც იზარდა დამოღონიერდა მისი სიტყვა, ის ასპარეზი, სადაც მან ლექსით ცხოვრება იწყო. თუმცა მასაც შეეძლო უადრეს მოგონებათა გაცოცხლებისას, საუთარი აზრი თუ განცდა ჩაექსოვა სათაყვანელები პოეტის სტრატეგიაში:

სადაც ტყეების ისმოდა დარდი
და მწუხარება რეკავდა ჩუმში —
საქართველოში გაჩნდა შტანდარტი:
მოდის თბილისი, მოდის ბათუმი!

დაბა, ოთარ ჭილაძესაც გაუღიმა „ოქრომ აპარის ლავარდში“ და თავისებური ძეგლიც ააგო ჯერ კიდევ ბავშვურ შეგნებაში, გვიან კი, უკვე სრულუფლებიან პოეტს, ბარათაშვილის სტრიქონთა გახსენებისას — „რაც ერთხელ ცხოვლად სულს დააჩნდების, საშვილოშვილოდ გარდაცემისო“ — ასეთი შეგონება წარმოატყვევინა:

„ბარათაშვილის ძეგლი არ დგას თბილისში.
არსად არ დგას — შეიძლება, რომ ის ძეგლი
ასის თუ არა, ორმოცდაათი წლისა მინც ყო-

1 წერილში მოტანილი ყველა პოეტური და პროზაული ციტატის თარგმანი — ავტორისგული.

ფილიყო. ორმოცდაათი წლის ძეგლი კი წამი
თაობის აღზრდაში შეიტანდა თავის განუხი-
ზღვრელ წვლილსა და ამგვს. ძეგლი ისეთივე
წარუშლელ შთაბეჭდილებას ახდენს ადამიანის
სულზე, როგორც პირველად ხილული ზღვა,
მთები, ყვავილი... ამიტომაც, მიუხედავად
სიდიდისა და სიმძიმისა, იგი ყველა ჩვენგანის
არსებაში სამუდამოდ ჩასახლდება ხოლმე და,
როგორი საოცარიც არ უნდა იყოს, იზრდება
კიდევ ჩვენთან ერთად. ძეგლი ჩვენამდე არსე-
ბული საშუაროს სიმბოლოა, თვალნათლივი და
ხელშესახება... ძეგლი ერთ-ერთი პირველი
საოცრებათაგანია ახლად გონებაგახსნილ ბავშ-
ვისათვის და უძლიერესი ბიძის მიმცემიც მი-
სი ფიქრისა თუ ფანტაზიისა.

რაც ერთხელ ცხოვრებად სულს დააჩნდების საშვილიშვილოდ გარდაეცემის.

გაანჩია, რა დააჩნდების სულს და რა
გარდაეცემის საშვილიშვილოდ. ამას დიდი
მნიშვნელობა აქვს.

ჩემს სულში სამუდამოდ დარჩა ერთი
ლელვის ხე, რომელიც ჩემი ბავშვობის პირველ
წლებში, ბათუმში, მაშინაქემის ეზოში იდგა.
ახლა აღარც ის ხეა და აღარც ის ეზო. იმ
ადგილას დიდი საცხოვრებელი სახლი ააშენეს
და საღაც ადრე ერთი ოჯახი ცხოვრობდა, ახლა
ათეულობით ოჯახი ცხოვრობს. ეს, რა თქმა
უნდა, ძალიან კარგია, მაგრამ მე ყოველთვის
სინანულით ვიხსენებ ჩემი ბავშვობის მესაი-
ღუმლეს: უშნოსა და ხაიბანს, მაგრამ უფიჭი-
ფასებს და უნაზესს. მე იმ ხისთვის მიყვინია.
შემოვხვევია მის დაგრეხილ სტეულს და
მიტირია კიდევ. მაგალითად: როცა მამა
საავაშოფოში წაიყვანეს, ანდა, როცა სამუ-
დამოდ მოვდიოდით ბათუმიდან...

ადამიანი ყველაფერში სიწმინდეს ეძებს, ეს
მისი თვისებაა, და როცა პოულობს, გააღმერ-
თებს ხოლმე. სწამს მისი. ენდობა, რწმენის
გარეშე ადამიანი პატარავდება, მაზიწდება
ესეც მისი თვისებაა. მაგრამ იმასაც დიდი
მნიშვნელობა აქვს, თუ რა სწამს მას.

ის ხე ჩემი ბავშვობის წმინდა ხეა, მაგრამ,
რა თქმა უნდა, მხოლოდ ჩემთვის. მისი განზო-
გადება არ შეიძლება, ყოველ შემთხვევაში —
ძნელია. მაგრამ არსებობს ყველასათვის
წმინდა ხეც. ეს ხე—ძეგლია. ძეგლი დიდი
პოეტისა, ძეგლი ეროვნული პოეტისა, ძეგლი
ნამდვილი პოეტისა.

ასეთი იქნება, ალბათ, ჩვენთვის და მომავალი
თაობებისათვის ბარათაშვილის ძეგლიც.

ჟამი ჩემია და ჟამისა მე ვარ იმედო, —

ეს სიტყვები საუკუნის წინ ნაპოლეონს
ათქმევინა ბარათაშვილმა, დღეს კი, გრანიტის
მაღალ კვარცხლბეკზე შემდგარს, შეეძლო
თავისგანაც ეთქვა“.

ასე შეუთავშირა პოეტს ბარათაშვილზე

ფიქრმა ბავშვობის წარუშლელი შთაბეჭდილება
დღევანდელ განცდასთან, ასე შეახვედრა მან
მეტაფორაში თუ სიმბოლოში („ძეგლი“) ბა-
თუმს და თბილისს.

მართლაც რომ — „მოღისე, კაბილესე, მარდისე
ბათუმი“...

თბილისი მოვიდა ოთარ ჭილაძის პოეზიაში,
რათა სამუდამოდ გამხდარიყო ერთადერთი
მისი რეალობა თუ არა, — გული და სული მისი
არსებისა, ნიადაგი, გარემო და ზეცა ხელოვა-
ნის სიცოცხლისა ხელოვნებაში. მაშინაც კი,
როდესაც მისი სტრიქონი ზღვას ან მთას ეხება,
ბათუმს, ბჰქვინთას, ანანურს, ჩარგალს, ხესეს-
რეთს ან გრემს სჭერეტს — პოეტი ჩასახლუ-
ბული თბილისი სჭერეტს და ეხება მათ. „იტა-
ლიურ რევოლუცი“ სიენას, მილანს, ვენეციას
და რომს თბილისი ეწვია — განსახიერებელი
თავის მკვიდრ პოეტში. იმ ტრაგიკული დღეე-
ბის ესპანეთშიც — სამარეკლობის მღუშტარე
ჩრდილში — თბილისის წყევლა წაეწია გუშინ-
დელ ქალათს, რათა დღეს პანამასკენ აეღო
გზი და დღევანდელ მთარავლებს დასტყდომო-
და თავს შეჩვენებდა; კოლონიზატორთა მიერ
მოკლული თავისიანი ჯარისკაცის კრუს ხიმიენ-
სის მონოლოგი ხომ მის დახვერტილ სხეულში
უკვდავ სულად ჩასახლებული ქართული, თბი-
ლისელი პოეტის მონოლოგია, მართლაც რომ
„ამპივალენტურად“ გამოხატავი თითქოსდა
გადაუღახავ სივრცეში შეერთებული ორი
ერთსულოვანი რაინდისა. „სინათლის წელი-
წადში“ ოსვენციმის ჯოჯოხეთური ხილ-
ვანიც ხომ ასეა გამოცხადებული — გინდ
პოეტი იგულისხმებთ იქ, იმ წრეში თუ გარსში
შედწეული, და გინდ ის გარსი იგულებით
შემოწმულად პოეტის აქაურ თვალსაწიერში.
თიხის სამ ფიქრებაზე ამოკითხული დღეამეშის
მოტივებიც კი, რა თქმა უნდა, ქართული პოე-
ტის სულიერ არსებაში ამოკითხული მოტივები
უფროა და მათი მისამართი თბილისია და არა
შუმერი თუ ბაბილონი. უფრო ზუსტი და
ამომწერავი კი იქნებოდა ასეთი დასკვნა:
კაცობრიობის ერთიანობის — დროისა და
სივრცის განუჩრეველად ერთიანობის — ის
განცდა და ის პათოსი, რომელიც ჩვენი საუ-
კუნის მესამე მეოთხედის ქართველ საბჭოთა
პოეტს ასულდგმულებს — ზადმიწვევით მორ-
გებულ ადგილსამყოფელს და სულეერ ასპარეზს
პოულობს სწორედ თბილისში, რომელმაც ისე
როგორც დედამიწის ზურგზე იქნებ რამდენ-
იმედა ისტორიულ-კულტურულმა ცენტრმა,
შემოინახა ისტორიის უწყვეტლობის მკვეთრი
ნიშანთვისებაები და ამ თვისებათა დამტკიცე
უნვერსალური ფორმა-ყალიბიც თავისი
მკაფიოდ-ეროვნული და ასევე მკაფიოდ-
ინტერნაციონალური, საკაცობრიო ხასიათით.
მართლაც რომ, ეროვნის თქმისა არ იყოს, „მცო-
რე ინტერნაციონალურში ეთნიკურ სიმშობლო-
საგან, ჰარბი კი — გიახლოვებს მას“.

აი, სწორედ ასეთ „ფორმადაცულ“ და თავშენახულ თბილისში დიწყო „ლექსით ცხოვრება“ ოთარ ჭილაძემ.

რა შეაგება თავის მხრივ პოეტს ქალაქმა, რომელი თავისი საიდუმლო გაანდო, ან რა სურათები გადაუშალა? რომელ ქუჩებზე გაატარა, რომელ უბნებში შეიპატია, წელიწადის რომელი დროით მოაწონა თავი, როგორი ამინდით მონუსხა, თავისი ჭრელი და რთული, დამბული და მრავალსახოვანი ცხოვრების რომელ კუთხეში შეახედა? მას ხომ შეეძლო ბესიკისა და საიათნოვას დროიდან შემონახული, არა ერთი ახალი პოეტის ტილოზე ბრწყინვალედ აღბეჭდილი კოლორიტის ანარეკლი შეეთავაზებინა მისთვის? ან ზომ შეეძლო ორმოცდაათიანი წლების დამდეგისა და შუაგულის ნაგებობათა ჯერ არქიტექტურული ფუფუნება და მერე უღიმღამო, გაძარცვული უტილიტარიზმი მოეხედა თავზე? მაგრამ ასე არ მოხდა. ოთარ ჭილაძის მესაიდუმლო იმთავითვე მისი ბავშვობისა და ყრმობის თბილისი გახდა და დარჩა დღემდე: ოცდაათიანი წლების თბილისი, შემდეგ ომისდროინდელი მკაცრი მომჭირნეობის დაღდასმული, საქართველოს ყველაზე ევროპული ქალაქი, რომელშიც თავისი ყოფილი სულიერი სიმდიდრის არც ერთი მისხალი არ დასთმო დროთა ბრუნვაში და არც განახლების სიოს უქცია ოდესმე გვერდი, დარჩა იგივე და გახდა ახალი, თავისი მთაწმინდითა და ნარიყალათი, მეტეხითა და სიონით და თავისივე რუსთაველის გამშობით, სოლოლაკითა და ვერიო.

თბილისის და საერთოდ საქართველოს ფენომენის ასეთმა აღქმამ განაპირობა, როგორც ვიცით, ჩვენი ეპოქის დამდეგს — ჯერ კიდევ ოციან-ოცდაათიან წლებში — არაქართველ, პირველ რაგში კი რუს ხელოვანთა „კონცეპცია“ საქართველოსი. ასეთი იყო მაქსიმ გორკის, სერგეი ესენინის, ანდრეი ბელის, ილია ერენბურგის, ოსიპ მანდელშტამის, კონსტანტინე პაუსტოვსკის, ვიქტორ შკლოვსკის, ნიკოლოზ ტუხნოვის. ბენედქტე ლიე-შიცის, პავლე ანტოკოლსკის და ნიკოლოზ ზაბოლოცკისეული „აპერეცპია“ ჩვენი ქვეყნისა. ოციან-ოცდაათიანი წლების მიჯნაზე კი და უფრო გვიანაც საგანგებო სიღრმითა და სიმძაფრით ბორის პასტერნაკმა გამოხატა ასეთი აპერეცპია, თან არა მარტო პოეტურ ქმნილებებში, არამედ მემუარულ და ეპისტოლარულ ნაწერებშიც.

საგულისხმოა ის გარემოება, რომ თბილისმა წარუშლელი შთაბეჭდილება მოახდინა ბორის პასტერნაკზე არა თავისი, იმ დროისათვის ჯერ კიდევ ოდნავ მაინც შემონახული ეგზოტიკითა და აღმოსავლური იერიით, არამედ თავისი ასე ვთქვათ „სინთეზური პარმონით“. თვით მის მკვიდრთა სულიერი ცხოვრების, თბილისელთა ხასიათისა და ჰუნების თავისებურებები,

ქალაქის იერში და მის კულტურაშიც დასავლურ-აღმოსავლური ელემენტების ორგანული შენადნობით. მემუარებში ეს შთაბეჭდილება მან ასე შეაჯამა და გადმოსცა: „ოქცამდ სკაილი, თელო, ცალკეული მისი მკვიდრნი, თვით ქართველი ხალხის ცხოვრებაც ჩემთვის ნამდვილი გამოცხადება იყო. ყველაფერი სიახლეს მოასწავებდა, ყველაფერი მაცვიფრებდა. თბილისის უთვალავ ქუჩათა სიღრმეში ჩამოწოლილ ქვის შენობათა ვეება ჩრდილნი, ეზოებიდან ქუჩებზე გამოფენილი ცხოვრება უღარიბესი მოსახლეებისა — უფრო თამაში, ნაკლებად კარჩაეცტილი, ვიდრე ჩრდილოეთში, ნათელი და გულწრფელი, — ხალხურ თქმულებათა მესიანური სიმბოლიცა, რომელიც წარმოდგენებით, ხილვებითა და შთავგონებით ცხოვრებისაკენ გიბიძგებთ, და, როგორც კათოლიკურ პოლონეთში, ყველა ცაცისვილს პოეტად აქცევს. საზოგადოების მოწინავე ნაწილის მაღალი კულტურა, გონებრივი ცხოვრება, რომელიც, ასეთ ხარისხში აყვანილი, იმეამდ მეტად იშვიათი რამ იყო; თბილისის კეთილმოწყობილი უბნები, რომლებიც პეტერბურგს მოგავიწყებდნენ, ბელეტრების ფანჯარათა გისოსები, ლირიზებული მღელვარება, წარმტაცი შესახვევები, დაირის ხმა, რომელსაც ლეკურის რიტმი გამოჰყავდა და ყველგან წამოგეწეოდა, სადაც არ უნდა წასულიყავი; ქიანურისა და რომელიდაც სხვა საკრავების ჰანგები, სამხრეთული ქალაქური საღამო, ვარსკვლავებით გაქედლი და ბაღების, საშაქარლაშობისა თუ ყვებანების სურნელით სავსე“. იგივე მოტივი ეღერდა პოეტის ერთერთ პირად ბარათში (გიორგი ლეონიძეს): „ხედავ თვალნათლივ ზამთრის ღამით სოლოლაკისაკენ მიმავალ ალმარის, დამშვენებულს ხეებითა და ხაზგასმულად ევროპული არქიტექტურის შენობებით, რის გამოც გულში ილიძემეს რაღაც პეტერბურგული მღელვარება, რომელსაც აღგვიძრავს არა მარტო ალტაცება, არამედ დაინტერესება იდუმალებით, მღელვარება და შეშფოთება, რასაც ჰბადებს ნახევრად ამოუცნობი, საბედისწერო ამბავი რამ...“

ასეთი ხილვისა და აღქმის ლირიკულ კომენტარს წარმოადგენდა მისივე პაოლსადმი მიმართული სტრიქონებიც:

ძველი უბნების ეშხმა დამდაგა
თუ სხვა რამ განთა გავხდი მხილველი —
შენვე იყავი ჩემი ქადაგი,
ჩემი მეგობარი ვასაკვირველი.
ნეტავ რა ნიჟმა უნდა უკვდავოს
ნათელხილვანი, ჩვენ რომ მოვვდედნენ!
ამით ვზომავდი მე შენს მონაყოლს —
საარაკს და გამოვგნებელს.

გიორგი მარკველაშვილი
ახალი ცის ძველ

არც კი ვიცნობდი ჯერ შენს სტრუქტურებს, მაგრამ მათს წყაროს ნაწიარებმა უსიტუვოდ ვიგრძენ და შევიგონე მწკარედთა ვაის ახმინება.

და თუ პაოლომ მეგობრის წინაშე თბილისისა და საქართველოს ხილულ რეალიათა წარმოდგენა იკისრა, ტიცინამ ხომ ქართველი კაცის სულის სიღრმეში ჩახედვინა და ქართული მეგობრული სერობის ეთიკეტას და ენება-განცდას აზიარა:

ნაბილიკართა აღმართ-ჩაღმართი, ტუე — ნამეხარი, ნავრიგაღვი, გაშლილ სუფრაზე შექ-ჩრდილის ხლართი, დღინო, სანთლები და ვარსკვლავები. როგორც ნაკადმა დანთარამბულმა, ხან ჩანჩქერმა და ხან ცისარტყელამ, ათინათებით ამოლამბულმა ტიცინა ტაბიქმე დაჩრდილა ყველა. ის ახლა სიტუვას მოვარაუებს ქადაგის მრავალსახეობითა და სათქმელს ბღუჯად ამოალაგებს სავსე პეშეებით ან ხეობიდან. თუთუნს აბოლდებს ციებ-ცხელებით, ხან თვინიერი და ხან პირბასრი, მკაფიო, როგორც ბარელიეფი, ანკარა, როგორც თვალი ძვირფასი. არც უკუდავია, არც მთისოდენა, უმაწვილკაცივით ფიცხი ხანდახან, მაინც ისეთი, როგორც როდენმა ერთხელ ბაღსაკი მოაქანდაკა. ის თითქმის ქვეში ჩასახლებულა, რომ ათასგვარი სახესხვაობით მუდამ ანაზღად და ახლებურად იშვას ღმერთკაცის გამებლაობით.

ქართველ მეგობართა მეგზურობით განცდილმა საქართველომ, მთარული თვალსაზრისის საპირისპიროდ, არა მარტო თავისი სეგებდნიერი, ალტყინებული, ხალისიანი ბუნება და იერი გაუმხილა პოეტს, არამედ ყველა ის დარდი და ჭმუნავიც, ჰირ-ვარამიც, ლბინთან და ზარზემთან ერთობა-შეუღლებაში რომ გამოჰკვეთეს მისი ჰეშმარტი სახე და ბედი:

ვცან საქართველომ შევადნოთ მტკიცედ ჯაფა — სინაზეს, სამოთხე — ქვესენელს, უნელს კვარცხლბეკად საბურთი მივცეთ — და საქართველო დიძერის ჩვენსკენ მაშინ თუ ვიგრძნობთ, რარიგ ნატიფად შერწყმია მიწას და ზეცის მიწას შრომის და ნიჭის გამოწათება, ქვეუნად ქართველი კაცი რომ იშვას. რამდენი ჰიონი უნდა ეთმინა, გამკლავებოდა რა ძალას მტრისას, რომ თვისი არსი გამოევიდნა, როგორც აღმასის დროგამძლე კრისტალს.

ამ შთაბეჭდილებამ და დასკვნამ დროის

გამოცდასაც გაუძლო და თავისი სიმტკიცის ათასგვარი დასტურის გარდა (ლექსად, პროზად თუ თარგმანად), ერთს ჩემდამი მთხერელ წერილშიც მონახა თავისებური დავიგოვინება და შევამბე, მით უფრო ფსუსული, რომ ზგა საქართველოში უკანასკნელი სტუმრობის შედეგად იყო ფიქსირებული, თან სიცოცხლის მიწურულს, 1959 წლის მარტში: „მოხარული ვიყავი ტრადიციული აღფრთოვანებული ზეაწუხლობის გარეშე და მით უფრო გულწრფელად, საქმიანად და შემოწმებულად განმეცადა საქართველოს ცხოვრებისა და ქართული კულტურის ის ძირეული და მოუხელთებელი ელემენტი, რომელიც დღემდე ვერ დავიკირე და ვერც გამოვხატე და რომელიც იქნებ ვერც ერთმა თქვენმა ხელოვანმაც ვერ გამოხატა (თორემ იგი აღარ შემაწუხებდა ასე, არ მღევედა კვალდაკვალ, არ მიიპყრობდა ეგზომ ჩემს გულსუსურს და კვლავ არ გამისხლებებოდა). ამის ბოლომდე გააზრებას მე აღერ თუ გვიან მიზნად და ამოცანად დავისახვე. ესაა რაღაც საოცრად ცოცხალი და ცხოველი რამ, შემდგარი თანამედროვე ქალაქური ცხოვრებისა და ბუნების თუ ბუნებრივი ძაბის, ხოლო, რაც მთავარია, ორი რიგის მრავალსაუფუნოვან შრეთა შერწყმა-შეჯახების შედეგად, რომელთაგან პირველი ავლენს გამარჯვებით თრობისა და ზეიმის, თითქმის ზერელობის ზღვარამდე მისულ განწყობილებათა ფენას, ხოლო მეორე — შემამარწუნებლად ტრაგიკულს, უსაზღვრო სიღრმეთა და სიმამლეთა შემცველს, გამოვანებელს, დამაღუშებელს ქვერუთათა და წვდომით საცნაურს. მე მოვიარე თქვენი მუზეუმები და ვეზიარე მას, რაც თქვენთან ცოცხალ მუზეუმს ან წარსულის დღევანდელში გაგრძელებას წარმოადგენს — თქვენს მხატვრულ ახალგაზრდობას. მე აღმათ ვეკვე ვეღარ-განვიციდი ჩემს სიცოცხლეში რაიმეს ეგზომ ნათელსა და წმინდას“.

ამ პასტერნაკი კვლავ შეეხო ჯერ კიდევ ოცდაათი წლის წინ განცდილ ფენომენს, რომლის „ფორმულორებს“ იგი იმთავითვე ცდილობდა, როგორც ამას მოწმობს თუნდაც პაოლოსადმი „მიმართული“ ერთი იმდროინდელი ბარათი: „საქართველო (რომ არაფერი ვთქვათ მის ზღაპრულ თვითმყოფადობაზე) უფრო ზოგადი თვალსაზრისითაც კი ისეთი ქვეყანაა, რომელსაც რაღაც სავიწვევლების ძალით, პრჰქონია ხარვეზი, არ განუცდია წუვეტილი თავის არსებობაში, ახლაც მყარად დგას მიწაზე და არ აფრენილა აბსტრაქციათა სფეროში“. ესაა ქვეყანა მარადიული ფერებისა და ყოველდღიური სინამდვილისა, რარიგ მძიმეც უნდა იყოს მისი დღევანდელი ვასპირი. სწორედ ისეთი მუქით განათებული წარმოგვიდგა ამჟამადც საქართველო და ჩვენ კვლავ განვცადეთ ყოველივე, თქვენთან ერთად განცდილი, ვითარცა წარმოუდგენელი რამ ან ვით ლეგენდა.

რამ, ალბათ სწორედ ამის წინათგანდობა იშვიათად ჩემში, როდესაც დაბნეულად და ენადამუხლად ვესაუბრებოდი მხიელი ჯავახიშვილის საქართველოზე, როგორც ფორმალურად... ახლა კი ჩემთვის უოველივე ნათელია. ეს ქალაქი (თბილისი) და მასთან ერთად ყველა, ვინც კი მანდ ვნახე, და უოველივე, რაც მანდედან გამოქმედდა ან რაც მანდ შემქმნდა, ჩემთვის იგივე იქნება, რაც იყო თბილისი, სკრიაბინი, მარბურგი, ენენიკოა და რიკლე, — ერთ-ერთი თავი იმ „მფარველობის სიგელისა“, რომელიც თანამედვეს მთელი ჩემი ცხოვრების მანძილზე. ახლა, რასაც არ უნდა მოვიკიდო ხელი, საქართველოს ვერ ავუფლო გვერდს, და ამიერიდან უოველივემ (სახელდობრ რამ, ძნელი განსაქვრეტი) თქვენი საოცარი სამშობლოს ირველივე უნდა მოიყაროს თავი, ისე როგორც მაიაკოვსკის უკავშირდება ჩემი ცხოვრების ერთ ნაწილი“.

საქართველოს ასეთ, ერთის შეხედვით მოულოდნელ მწყერიცში ჩაყენება და აღქმა მეტად დამახასიათებელი იყო ბორის პასტერნაკისათვის. თკი წელი გაივლის ამ წერილის შემდეგ და იგი კვლავ აღიარებს, აქვრად ნინო ტაბიკისადმი მიმართულ ბარათში: „აი, მეც გაეთადლები და ჩემი ცხოვრება, ღვთის მადლით ეგზოტ ბედნიერი, დარჩება, ვითარცა უჩუქრად მოთხრობილი, ერთი აზრით გამსქვალული. წიგნი რამ, და რაიდა იყო მასში უმტავრესი, ძირითადი? მაგალითი მამაჩემის მოღვაწეობისა, შესიკისა, და ა. ნ. სკრიაბინისადმი სიუვარული, ორი-სამი ახალი ნოტი ჩემს შემოქმედებაში, რუსული ღამე სოფლად, რეფლუქცია, საქართველო“.

სიმონ ჩიქოვანიც ხომ იფრენბდა მის სიტყვებს: „ჩემზე საქართველომ ისეთივე დიდი შთაბეჭდილება მოახდინაო, როგორც რევოლუციამ. ეს სამყაროსა და ცხოვრების ახალი აღმოჩენა იყოო. მერმე მითხრა, ჩემში საქართველო, რევოლუცია და შექსპირი თანაბარ ფაოცებს იწვევსო. ასე მხოლოდ მას შეეძლო ეთქვა — სრულიად სხვადასხვა ცნების თუ მოვლენის მონათესავე თვისებებიც მოეძია და ერთგვარი სიზუსტეც დაეცვა“.

თბილისის პასტერნაკისეულ აღქმას, როგორც ჩვენ ზემოთ დავინახეთ, ერთი კერძო ასექტიც გაჩნდა, რომელიც, თავის მხრივ, გვიადვილებს ოთარ კოლაძისეული თბილისის განქვრეტას. ეს გახლავთ პასტერნაკის თბილისურ ხილვათა „ეკრანზე“ გამოღავნებული „პეტერბურგული“ ასოციაციები. მართლაც რომ მოულოდნელად, თუმცა ჭეშმარიტი შინაგანი კანონზომიერების ძალით შეეხმიანა ერთერთს დიდი რუსი პოეტისა და ჩვენი გულითადი მეგობრის შეგნებაში, და შეგროვნებაში, ასე ვთქვათ, ბლოკის პეტერბურგი და გალაკტიონის თბილისი — ისევე, როგორც თვით გალაკტიონმა დაამყარა ადრევე ასეთივე უხილავი და იდუმალი კავ-

შირი თბილისისა და პეტერბურგს შორის ცხრაასთერამეტ-ცხრაასოცდობრ წლების პოეტურ ხილვებში. პრაქტიკური იგივეობის ნიშანი აქ, რა თქმა უნდა, არ დანისის, მაგრამ ალბათ მაინც არსებობდა და თრთოდა რაღაც მძაფრი, იდუმალი ნერვი, რაიც მასწინდელ რევოლუციურ პეტერბურგსა და ამავე კონსმიური ორკესტრის ახმიანების მომლოდინე თბილისს ახლოვებდა და ანათესავებდა. და თუ რამდენიმე დღემ პეტროგრადში ასეთი სურათებიც შეაგება პოეტს —

ქუჩა სიავის გრძნობამ შეფიქვა, თან მეფიცება ძმობას და დობას და უორანივით უცნობის სკრიაკა ჩემს მხართან ტირის უამინდობას. ...წუებათ დაღუწილ წარების დარდი, დაღლილ ცხენების სუნთქვა და შური, მე, ნოემბერი და პეტროგრადი — ასეთი კარგი და უდაბური. და მარტოობამ სხვა ქადაგებით გაიგო ჩემი: ვარ გამარცხული! ამ უცხო ნისლის ბარკადები მე მიუყარს, როგორც ჩემი წარსული. ათოვს გამვლილებს და გულიცვ მადებს. სად უნდა ნახო აქ თავის თავი? ვილაცა დაჰქრის და ცეცხლს აჩალებს, მეც უაჩიღივით ვარ გამბედავი — ო —

— ორიოდ წლის შემდეგ ხომ თბილისმაც გაუღვია და გაუმახვილა გალაკტიონს თითქმის პეტროგრადული მღელვარებითა და ტყვილით განმსქვალული წინათგანდობა თუ წინასწარქვრეტი:

ეს შედამება ნათელს დამათოვს, მტკვარიც დაანთებს ნათელ ხარებას. ათოვს ხიდეებს, ათოვს მადათოვს, ათოვს წმანებებს და მწუხარებას. და მესიზმრები შენ, ვისაც ქერა სამოსი გმოსავს სნეულ ოცნებით და არ მშორდება თბილისის ქვრეა, სავსე ქართული პატიოსნებით. შემდეგ არაა არსად ახალი ცა — ოკიანე, მთვარე — ნაფოტი, თბილისი ჩემთვის არის მაღალი გაილიოტინა და ეშაფოტი. ნერონის ცეცხლზე იფქრო კაცმა, ახალი გწავდეს შვე უფედრები და - განიცადო ასეთი ჭვარცმა: უბედურება, რღვევა, ცხედრები.

რა თქმა უნდა, ცხრაას თერამეტის პეტროგრადი და ცხრაას ოცის თბილისი ძალზედ განსხვავდებოდნენ ოცდაათიანი წლების დასაწყისის ნევისპირა და მტკვრისპირა ქალაქე-

ბიოტრბი მარგველაშვილი
ახალი ცის მკვე

ბნაჯან, მაგრამ ეტყობა, მათნ იერში თუ
მავისცემას მანც იგტანობოდა რალც ისეთი,
რამაც ჩენს სტუმარს და მეგობარს თბლისში
კლავ „პეტერბურგული მღელვარება“ აღუძრა,
რომელსაც, მისივე თქმით, იწვევს ზოლმე
„არა მარტო აღტაცება, არამედ ღაინტერესება
იღუმალებით, მღელვარება და შემფთობება,
რასაც მბადებს ნახევრად ამოუცნობი, საბე-
დისწერო რამ ამბავი...“ სწორედ ასეთმა
იღუმალმა და მღელვარე თბლისმა ჩაიყარა
მყარი ფუძე-საძირკველი უკვე ოცდაათიან-
ორმოციანთა მიჯნაზე მომავალი ქართველი
პოეტის — მაშინ კი ბავშვისა თუ ყმაწვილის —
გულში, რათა ამგვარივე აღმსდგარიყო ოცი
წლის შემდეგ მის პოეზიაში, უფრო გვიან კი
თუნდ ასეთი ფიციტ შეეძრა მისი არსება:

მეტრზე გაყრა მთვარის საღაფი
და შენი ფესვით ჩათხრილ სარდაფში
დენთის კასრივით დევს ჩემი გული
და იმ გულს ერთგულ ძაღლივით უფლის:
ოცნება, შიში, რწმენა და ფიქრი,
რადგან შენს ხელში გამთხარი ჭიქით
მათაც შეუხვამთ, ნექტარის მსგავსი,
ღვინო თუ შხამი... და იმის ფასი
არ ეგულდება აღარაფერი.
გულს კი, დუმილის ნესტიტ გაბერილს,
ველარ ითვისებს ჩემი სხეული,
შენს გამო ათას ჩრდილად ქცეული,
ათას სარკმელად გამოღებული,
ათას უბორბლო ეტლში შემხული,
დაკორძებული ათასი კოპით
და მაინც სავსე იმ დიდი გრძნობით,
რომელსაც ვერ კლავს უფლფი და ტყვია,
რომელსაც შენთვის სიცოცხლე ჰქვია,
რადგან ჩამთვალე შენ ამის ღრისად,
რადგან ტოტი ვარ ამის შენი ხისა,
რადგან კირი ვარ შენი კედლისა,
და სისხლიც, იმ კირს რომ ჩაეგლისა.
და ახლაც ყველა შენი უბანი,
ვით წყალი, ძალით დანაგუბარი,
მე შეხეტქება და არა ჭებირს,
მისი ფერადი და მწარე შეხფი
მე მცემს სახეში.

ჩვენ უკვე მივანიშნეთ ზოგადად (და კონ-
კრეტული ანალიზისას კვლავ დაეუბრუნდებით)
საქიზხავს, თუ როგორ „ვერ ითავებდა“ პოე-
ტის „სხეული“, მის „გულს“ და ელი იყო
იგი „თბლისის გამო“ „ათას ჩრდილად
ქცეული“, „ათას სარკმელად გამოღებული“,
„ათას უბორბლო ეტლში შემხული“, რათა წა-
სწრებოდა ესპანეთში გათამაშებულ სისხლიან
დრამასაც, პანამის არხზე დაღვრილ სისხლსაც,
ოსვენციმის ტრაგედიასაც, თვით პრეისტორიუ-
ლი ურუქის ვნებებსაც, რამეთუ სწამდა, რომ
„რაც უნდა მოხდეს დიდი ხნის მერე, ბევრჯერ
მომხდარა დიდი ხნის წინათ“. თბლისის გამო“
კი ხდებოდა ყოველივე ეს მეტაფორაზოც და

მეტრეზიზოზიც, შემთხვევითაც როდი იყო,
რომ სწორედ თბლისის წინაშე ჩვენებული
პოეტური დაფიცების ქმს — უკვე სამცხისა
ათიანთა ზღურბლზე — ეურთხილეს „შეი-
ხვანე — თქვენი აზრი თბლისის დღევანდელ
სახეზეო — პოეტმა ამ შეიციხვის ვიწრო
„არქიტექტურული“ ფარგლები გადალახა
და ბევრად უფრო ზოგადი, თითქმის-და პას-
ტერნაციული „ფორმას“ შეხმიანებული
პასუხი გასცა:

„ეს საკითხი, მე მგონი, ყველასათვის განსა-
კუთრებულად მტკივნეული საკითხია. ყველა
ცნობილ ქალაქს თავისი განუყოფრებელი იერი
აქვს, თავისი ხასიათი და სული. თბლისისა.
თვის დღეს ყველაზე მთავარ ამოცანად სწორედ
ამ განუყოფრებელი იერის, ხასიათისა და სულის
შენარჩუნება მიმაჩნია. საბედნიეროდ, თბი-
ლისს ყოველთვის ჰქონდა ყველა ეს ნიშანი
და სწორედ ამით იყო მომხიზბლავიც და საინ-
ტერესოც, ეროვნულიც. ახალ დროს ახალი
ფორმები მოაქვს, ხოლო ეს ახალი ფორმები
მამინა მისაღები და მოზანშეწონილი, როდესაც
მასში თავისუფლად გრძნობს თავს ეროვნული
სული და ხასიათი. რაც დღეს ქართული არქი-
ტექტურისათვის ტრადიციულია, ოდესღაც,
თავის დროზე, თანამედროვე და ნოვატორული
იყო. მე მგონი მეტი სითამამე მართებთ ჩვენს
არქიტექტორებს ამ ახალი, თანამედროვე ფორ-
მების ძიებაში. მაგალი, ნათელი და ღალი
ნაგებობების აუცილებლობა დრომ განაპირობა,
ხოლო ამ ხასიათის შენობები (სამწუხაროდ,
ჯერჯერობით ძალიან ცოტა) კარგად შეეხამა და
შეერწყო თბლისის რელიეფს, სამაგიეროდ
სახურთალოსა და დიდმის ტბაიურმა მასივებმა
აშკარად დაამხიანჯეს თბლისის საერთო სახე.
ცუდი არქიტექტურა მშენებლობის დაბალმა
დონემ უფრო თვალნათელი და ხელშესახები
გახადა“.

როგორც ვხედავთ, თთარ ჰილამემ აქ
თბლისის „სახისა“ და „იერის“ პრობლემას
მისი „ხასიათისა“ და „სულის“ საკითხიც
დაუკავშირა და, რაც მთავარია, ხაზგასმით
აღნიშნა, რომ თუმცა „ახალ დროს ახალი
ფორმები მოაქვს“, „ეს ახალი ფორმები მამინა
მისაღები და მოზანშეწონილი, როდესაც მათში
თავისუფლად გრძნობს თავს ეროვნული სული
და ხასიათი“. დიხ, სწორედ ამას გულისხმ-
ობდა ბორის პასტერნაკიც, ოდეს უკვირდებოდა
მისივე თქმით, „საქართველოს ცხოვრებისა და
ქართული კულტურის ძირეული და მოუხელ-
თებელ ელემენტს“ და ხედავდა ამ ელემენტს
„თანამედროვე ქალაქური ცხოვრებისა“ და
„ბუნების თუ ბუნებრივი ტიპის“ ორგანულ
შერწყმასში, პარმიონულ ერთიანობაში. იგივე
აზრი ჰქონდა მას ნაგულისხმევი, როგორც
ვიციტ, უფრო ადრეც, როდესაც იგი საქარ-
თველოს „ზღაპრულ თვითმყოფადობას“ უკავ-
შირებდა „საკვირვებლებას“, რომლის ძალით

მას „არ ჰქონია ხარვეზი, არ განუცდია წყვეტილი თავის არსებობაში და მოაღწია ჩვენამდე, როგორც „ქვეყანამ მარადიული ფერებისა და უოველდღიური სინამდვილისა“. სწორედ აზრის ეს დიალექტიკური განვითარება დაავირობა ბორის პასტერნაკმა გენიალური აღიარებით, რომ აღიქვამდა და აღიქვამს „საქართველოს, როგორც ფორმას“. არ არის აუცილებელი აქ ფორმის კატეგორიის (როგორც აქტიურობის საწყისის) კანტიანური, ნეოკანტიანური, ან სახელდობრ მარბურგის ფილოსოფიური სკოლისეული გაგებისა და განმარტების გახსენება, რათა მივხედეთ, თუ რა ღრმა აზრია ნაგულისხმევი ბორის პასტერნაკის ამ დასკვნაში. საკმარისია გავიხსენოთ მისივე სიტყვები სულ სხვა კონტექსტშიდან: „მშენიერება, სილამაზე გახლავთ ფორმის დაუფლებით მონიჭებული ბედნიერება, ხოლო ფორმა ორგანული გასაღება არსებობისა, ფორმას უნდა ფლობდეს ყოველი ცოცხალი არსება, რათა იარსებოს. ასე რომ ხელოვნებაში, თუნდაც ტრაგიკული ხელოვნება, არსებობის ბედნიერების ვადმოცემა და გამჟღავნება“.

თავის დროზე, როდესაც ბორის პასტერნაკის წერაში ამოვიკითხე დასკვნა ქართული კულტურის — „ძირეული და მოუხელოვნებელი ელემენტის“ შესახებ, რომელიც მან „თანამედროვე ქალაქური ცხოვრებისა და ბუნების თუ ბუნებრივი ტიპის“ ერთიანობაშიც იგულისხმა და, რაც მთავარია, „ორი რიგის მრავალსაუკუნოვან შრეთა შერწყმა-შეჯახების შედეგად“ წარმოიღვნა, რომელთაგან, მისივე დაკვირვებით, „პირველი ავილენს გამარჯვებით თრობისა და ზეიმის განწყობილებათა ფენას, ხოლო მეორე — შემპარწუნებლად ტრაგიკულს, უსაზღვრო სიღრმეთა და სიმადლეთა შემცველს“. მე ამ დავიკრებლათა და დასკვნათა კონკრეტულ აღმანიერ წყაროდ, ბუნებრივია, უპირველესად პაოლო და ტიციანო, გიორგი ლეონიძე და სიმონ ჩიქოვანი წარმოვიდგინე, ორივე რიგის ამ ნიშან-თვისებათა მეტნაკლებად აქცენტირების გარაუდით თვითმული მათგანის ხასიათისა და ნატურაში. მეორე მოვინანებით, ასევე ბუნებრივად, ეს კრიტერიუმი ახალთაობის წარმომადგენლებსაც მიუხსნადავ და ამჟამად „თანამედროვე ქალაქური ცხოვრებისა და ბუნებრივი ტიპის“ ერთიანობის შედეგად გამოვლენილი იმ „მეორე ფენის“ განწყობილებათა ერთ-ერთ მატარებლად სწორედ ოთარ ჭილაძე ვიგულებ. აქეთვე მიზნებულა თვით პასტერნაკის აღიარებაც, რომ იგი 1959 წლის თბილისში (გალატეონის ცხოვრების უკანასკნელი დღეების თბილისში, დეკემბრი აქ მე) „ეზიარა იმას, რაც წარსულის დღევანდელში გაგრძელებას წარმოადგენს — მხატვრულ ახალგაზრდობას“. ასეთი მხატვრული ახალგაზრდობის ერთერთ თავყავად წამოგვაცოცდა სწორედ იმ დროისათვის ოთარ ჭილაძე.

გავიხსენოთ თუნდაც, რომ 1959 წლის მიწურულს გამოვიდა მისი ლექსების პირველი კრებული „მატარებლები და მუხრანის წიგნი“. რომელსაც ზედიზედ მოჰყვა 1963 და 1965 წლების კრებულში გაერთიანებული ლექსები და პოემები. ამ სამმა წიგნმა არა მარტო პოეტის დაძაბული და მიზანდასახული ათი წლის მუშაობის შედეგი შეაჯამა, არამედ სრული სიმკვეთრით და მკაფიო მოხაზულობით წარმოვიდგინა მისი, ასე ვთქვათ, სულიერი პორტრეტი ანუ სახე თუ ხასიათი მისი ლირიკული გმირისა და ისე ახლო გავაცნო იგი, რომ ჩვენ უკვე შეგვეჩლო წინასწარ გვერწმუნა ან გმირის მოქმედება, რეაქცია, იმპულსები, ზნეობრივი და მოქალაქეობრივი, კაცური და ადამიანური საქმიანი ნებისმიერ პირობებში და სხვადასხვა ბუნებისა თუ მასშტაბის გარემოებათა ანუ გამოცდა-განცდა-განსაცდელთა წინაშე.

როგორც ვიცით, ეს განცდა-განსაცდელი თბილისისა და „თბილისის გამო“ დაიწყო. ისიც გვახსოვს, რომ საგანგებო ძალით 30-40-იანი წლების თბილისის პანორამა აღიმგვდა მომავალი პოეტის ხილვის „ეკრანზე“. რითაც ეს ხილვა თბილისის ბორის პასტერნაკისეულ აღქმას დაუნათესავდა. აქ ერთი საგულისხმო დეტალის მინიშნებაცაა საინტერესოთარ ჭილაძის პოეზიის მკვეთრ შთაბეჭდილებათა ასე დასათარიღებლად: პოეტის ერთ-ერთი სანუკვარი, გამორჩეული, მყარი და გამჭოლ სახეთაგანი გვიდასტურებს ჩვენ ასეთ თარიღს. მის პირველსავე წიგნში და შემდეგაც ჩვენ ხომ ხშირზე ხშირად ვხვდებით თოვლის ხატს, სწორედ იმ თოვლისებურისა, რომელიც ოთარ ჭილაძის, დაბადების წელს და სწორედ იმჟამად, პასტერნაკის თბილისის მეორედ სტუმრობისას, აღიმგვდა დიდი რუსი პოეტის ხსოვნაში („ვხვდავ თვალნათლივ ზამთრის ღამით სოლოლაკისკენ მიმავალ აღმართსო, დამშვენებულს ხეებითა და ხაზგასმულად ევროპული არქიტექტურის შენობებით, რის გამოც გულში იღვიძებს რაღაც პეტრებურგული მღელვარება, რასაც ჰზადებს ნახევრად ამოუცნობი, საბედისწერო რამ ამბავიო“, ან სხვა ადგილას — „ამ ევროპულად აგებულ ქალაქში, მასში სამხრეთული სიმძაფრით და თრთოლვით ჩახატული საარაკო მოსახლეობით, ღამით, თოვლით, ხშირი და სწრაფი დიდებების ქსელში იელვა უცებ უცნობმა სილუეტმა და ჩემს მღელვარებას საზღვარი არა ჰქონდაო“). იმ წლებში კი, როდესაც ოთარ ჭილაძის ხსენებული ლექსები იწერებოდა, თოვლი იმდენად იშვიათი სტუმარი იყო თბილისისა, რომ იმდროინდელ აგშეებს ზეირიანად ვერც კი წარმოედგინა. ნამდვილი თოვლიანი ზამთარი.

გიორგი მარკველშვილი
ახალი ცის ქვეშ

ცხადია, ამ ლექსებმა უფრო აღრინდელი — 1943 წლიდან მოულოდნელი — შთაბეჭდილებები აირეკლეს და გამოამყდრეს, ხოლო პოეტის ლირიული გმირის ცხოვრების ახალი გარემოებანიც ზნობად ამავე ემოციური რეალობის ფონზე ელინდებოდა. უფრო მეტიც, ოთარ ქილაძის პოეტური სამყაროსთვის თოვლის (ისევე როგორც ვთქვამ, წვიმისა და ქარის) ხატი იმდენად თვისტომი და ახლობელი აღმოჩნდა, რომ გადაიქცა მისთვის (როგორც სხვა პოეტურ და ემოციურ კონტექსტში — ბლოკისათვის, გალაქტიონისათვის, პასტერნაკისათვის, სიმონ ჩიქოვანისათვის) თვით მისი სულიერი სამყაროს გარკვეული სფეროს პოეტური ხატი და თითქმის დაკარგა პირველადი პეიზაჟური ფუნქცია. საერთოდ ოთარ ქილაძის ლირიკისათვის ნაკლებადაა დამახასიათებელი (იგივე ბორის პასტერნაკზე და სიმონ ჩიქოვანზე ბევრად ნაკლებად) განცდისა და პეიზაჟის, პოეტური აზრისა და საგნობრივი ფონის ნატურალური, რეალური, ყოფითი თანხვედრა და სინქრონიზაცია. მისი ლირიკული განვითარებანი თვით მოიცავენ თუ შეიცავენ დროისა და სივრცის ხატს და ქართულ პოეტსაც, მსგავსად მანდელშტაისა, შეეძლო დაემოწმებინა „უსასრულობამდე გავრცობილი საათი“ ან „წერტილამდე შემკიდრებელი სივრცის ენა“. («До бесконечности расширенный час» და «язык пространства, сжатого до точки»):

პარადოქსს თუ არ მოვერიდებით, შეიძლება ითქვას, რომ იმდენად პოეტიკი არ ცხოვრობს დროში, რამდენადაც მასში, პოეტში ცხოვრობს დრო მთელი თავისი მრავალსახეობით, საუკუნეთა ერთდროულობით, წელიწადის დროთა ხან ბუნებრივი მონაცვლეობით, ხან ქაოტური არეც-დარეცით, დრო თავისი კონტრასტებითა და პარმონიით, დარბია და ავდარით, კირითა და ლხინით, გზრევითა და შენებით, პოეზიითა და შემოქმედებით, თავისი „ფაუსტური“ სულით და მარადიული თანამგზავრებით, რომლებიც მუდამ თანამედროვენი არიან — ბიბლიაა ეს თუ გილგამეში, რუსთაველია თუ დანტე, შექსპირი თუ სერვანტესი, გოეთე თუ გუტარმიშვილი, პეშკინი თუ ბარათაშვილი, ვეფხველა თუ უიტმენი, ტიუტჩევი თუ ბლოკი, რილკე თუ პასტერნაკი, თომას მანი თუ კაფკა, მაიაკოვსკი თუ გალაკტიონი, ლორკა თუ ეგზილუბერი, სემონ ჩიქოვანი თუ ბელა ახმადუღია. ია ასეთი დრო ელფობა, ბორჯავს და თბის პოეტებს გულში; ეს გულა კი საჭართველთა, თბილისა თაღისა „მარადიულა ფერებითა და უღელდღიუთი სინამდვილათ“, „ფორმადიკულა“ და „ზაბრტულა ტრუაყოფადი“. გზა კი ყოველდღიური სინამდვილადან მარადიულა ფერებასაყენ სწრაფად ასეთი ლირიკული სპირალით მიემართებოდა:

მუშებს მოქონდათ სილა და კირი და ახალ სახლის საძირკვედს ჭირდნენ და ოცნებაში გაუვდათ ჭირი მომავალ სახლის მომავალ მკვიდრებს.

დრო გადიოდა და ზამთრის პირველ ტყე შეშლდებოდა უხმოვ და უცებ. მერე ამაჟად უვოდა ისევ და იმაგრებდა ფესვებს და ყუნწებს.

დრო გადიოდა და ბარბაცებდა და შეჩვეულნი დროსა და რეჟიმს, მომდღგოდნენ ჭარისკაცები: წვიმაში, ქარში, თოვლში და მზეში.

მიუხედავად ყოველდღიური სინამდვილის სავსებით კონკრეტული დეტალებისა, ეს არ გაზღავთ მაინც ჩვეულებრივი, ეპიური აღწერა და რეალური დროის პლასტიკური ხატი. თვით დრო აქ დინებაში, დინამიკაში, წინსწრაფვაშია მოცემული და ჭარისკაცებიც კი სიმღერით მიაბიჯებენ ჩვენს თვალწინ ან უკეთ — წინაშე ჩვენი გულისყურისა — თითქმისდა ერთდროულად ზამთარშიც, გაზაფხულშიც, ზაფხულშიც და შემოდგომაზეც. დროის, ადგილისა და ყოფის დეტალები არ არიან პლასტიკურად თვითმპარნი ან რეალისტურად მყარნი. ლექსის ლირიკული სიუჟეტი „მოზარბაცე“ დროის ასპარეზზე იწყება, რათა შეითავსოს და მოიცვას ეს ემოციურად აღქმული ფონიც და პოეტის აღსარებაც, მის შინაგან მონოლოგში თუ ცნობიერების ნაყაბში აღმქმდილი სამყაროს ნაწილი:

მე კი ნელ-ნელა ვფურცლავდი გაზრტს და ვცნებობდი, როდის განახავდი. დრო გადიოდა და მტვრანს გაზრტ ქარს გადაჰქონდა თერთი ქაღალდი.

და სადგურები ისევ კიოდნენ და ნათდებოდნენ ბნელში ფანჯრები... დრო კი ბრაზობდა და გადიოდა მხოლოდ იმიტომ, რომ ვერ ვამჩნევდი.

მე კვლავ ხელეში ვმაღავდი სახეს, და ვუჭრებდი სადგურის ძახილს და მიუვებოდა უჩინარ არხებს ათასნაირად დაღლილი ხალხი.

მე ვიყავ მარტო და არ მინდოდა ან არ შემეძლო, რომ ავყოლოდი და შეგჩვეოდი ცვალებად ამინდს და შევჩინოდი ხელში პოლომდის.

მაგრამ როდისმე, ადრე თუ გვიან, მე თვითონ უნდა ჩამეხსოვო შიში სივრცის და დტოლვისა. ადრე თუ გვიან, ან სამუდამოდ შეცხოვრა ჩრდილში.

და ვგრძნობდი როგორ მეძახდა გარეთ ყველა ფოთოლი და ყველა წვეთი,

ყველა უბრალო ნაბიჯი მთავრის.
ყველა გამწვანების სახე და ბედი.

და უკვე გგრძნობდი, რომ ჩემი სულიც
განიხნოდა ამ კედლებს შორის
და შეყვარებულ ბიჭივით სულელს.
გაიტაცებდა სადგურის ბოლი.

ასევე ალაპარაკა ერთხელ ბორის პასტერ-
ნაკმა გიორგი ლეონიძე, ან უფრო სწორად,
მისდამი მიძღვნილ ლექსში ასე წარმოსთქვა
მასთან ერთად, ერთხმად და ერთსულვნად
ასეთი მონოლოგი ახალ ეპოქაში განახლებულ
და მინც მარად „ფორმადაცულ“ საქართვე-
ლოს წინაშე:

არც ყურმოჭრილი მონობა მინდა,
არც ყურმოყრულის გაზიარება...
მერწმუნე მხოლოდ გულის სიღრმეიდან
გაძლრე ცნობა და აღიარება.

არ ვარ ენაბლუ და არცა ყბედი,
ჩემი მერანიც სივრცეს მიჰპოვს,
რათა ვიხილო, თუ შენი ბედი
ჟამთა ბრუნვაში როგორ კიაფოვს.

თავდავიწყებით გავინაჯარდე,
ამხედრებულა, მე შენს კრებულთან,
ვეყვითე სივრცეს და სილაუფარდეს,
ჭერ კიდევ წყვდიადს შეფარებულთა.

ვაცი, მოიცავ ქუხილის გზნებით
ბედილბაღს, სიკვდილს, სიცოცხლეს
მჩქეფარს

ანუ გონების მიწიერ გზნებით
უკვდავებაში თქმულბადალ შეხვალ.

ლაშქრობა შენი შეცვლის გარემოს,
სადაც კი დაჰყარავ ფლოქვებს ჰენებით —
უჩუშარ ღარდთა განსაქარებელად
აზღვადებთან დედაენები.

ყოველი სახლის ჯეა და კარბეკე,
ყოველი ქოხის ზღურბლი და ეზო
უჩინმარინის ქუდსაც გაგრიენს,
გულსაც გაგაფენს საასპარეზოდ.

როგორც ვხედავთ ამ პასტერნაკისეული ლე-
ქსის 1936 წლიდან ოთარ ჭილაძის ლექსის 1960
წლამდე „ღრო გადიოდა და ბარბაცებდა“,
„ახალი სახლის“ საძირკველიც“ იჭრებოდა,
„მომაველი“ სახლის მომაველ მკვიდრებსაც“
შრომაში და ოცნებაში გაყავდათ ღრო, მაგ-
რამ პოეტისათვის ყოველივე ეს „გუმინწი-
ნული“ თუ „შარშანწინდელ გაუთებში“ ამოკით-
ხული ამბავი კი არ გახლდათ, არამედ მისი
დღევანდელი მოქალაქეობრივი და სოციალური
ზნეობის სიმალლიდან ხელახლა განცდილი და
გააზრებული, ახალშობილი ცოცხალი პროცე-
სი. ამიტომაც ოთარ ჭილაძის პოეზიაში ეგზომ
იმეფათი იდილიური დამშვიდება და გულბელ-

დაკრეფით განცხრობა. ამიტომ „ბრწყინავს“ მის
ლექსში „თავგანწირული სიმე“ და „ფრწულ-
კი“ „დნება თავგანწირულად“. ამიტომ უფერ-
ასეთი საბედისწერო ტონალობით მოგონების
თუ გახსენების ყოველი ნოტი და ამი-
ტომაც ეგზომ მღელვარე ყოველი შტრიხი
ნახულისა და განცდილის ან მემკვიდრეობად
მიღებული გამოცდილებისა. ნუთუ დავიწყებას
უნდა მიცემოდა და პოეტის სულის ჩარჩოიდან
ან თვით ღროის ბატიდან უნდა ამოვარდნილი-
ყო თუნდაც ოცდაათიანი წლების მეორე ნა-
ხევების ტრაგიკული პერიპეტები, რომელთაც
ორმოციანთა მიწურულსაც ავლინეს რეცი-
ტაცი? რა თქმა უნდა, არა. და აი იწერება: ლე-
ქსი, სადაც გაღმაცემულია ჩვენი ქვეყნის სო-
ციალური და ეროვნული ორგანიზმისათვის
ბატოლოგურად უცხო ატმოსფერო, მაგრამ
ისევე გაღმაცემული, რომ ლექსს არსად არ წა-
უღდა ფეხი ობიექტული წყუწუნისა და ცრე-
მლიანი სენტიმენტალობის ბილიკისაყენ. და
იგი მართლაც რომ ისტორიის შექმით განათე-
ბული ღარჩა:

ოთახში ისევ ვიღაცა დადის,
თუმცა მე ისევ ვერ ვამჩნევ სახეს
და მისი ხელი, ხელი თუ თათი,
ჩემს უჩრებს ურცხვად ამტვრევს და ადებს.

მე მხოლოდ მიკვირს და მერდიება,
შევხელო კარგად და ვუთხრა რამე.
და მისი ჩრდილი, უშნო და დიდი,
აწყდებოდა საწოლს, მაგიდას, სკამებს...

მე, ალბათ, დიდხანს მემახსოვრება,
მე ახლაც რწმენით და შევებით მავსებს,
რომ ჩემი წილი გზა და ცხოვრება
აინტერესებს ვიღაცას ასე.

მაგრამ ამ საწყალს რა ეშველება,
ვერ გამოვიდრდება ჩემი რვეულით,
უბრალო ჩრდილად თუ მოჩვენებად
თუ გზაბნეულ ქურდად ქცეული.

ჩემი სიმდიდრე და სიღარიბე
არც საეჭვოა, არც დასაშალი.
და უკვე პირველ სალაშს არიგებს
და მთელი გულით ყივის მამალი.

და ჩრდილიც ქრება. ის ახლა ქუჩას
მისდევს საქმიან კაცად ქცეულა.
მე შენზე ვფიქრობ და თვალბის ვხუტავ
და მტყარება სადღაც სხეული.

...გათავდა. ასე თავდება ზუნტად
ხანმოკლე, მაგრამ შფოთვარე ძილიც,
და მზეზე, როგორც ფერადი ბუშტი,
ცახცახებს მამლის ამაყი ჩრდილი.

გიორგი გარგველაშვილი
ახალი ცის ქვეშ

„უსასრულობად გავრცობილი საათი“ ან „წერტილამდე შემკიდრობებული სივრცე“ ეხმარება პოეტს პირისპირ შეხედეს თითქოს და მისგან ფიზიკურად დაშორებულ ღიღ მოვლენებსა და ღიღ ფიგურებს. და მაშინ მას ეცნობება საუკუნის ღიღებულ აღმზანთა ხმა და იერე, თუმცა ისინი მას პირადად არც უნახავს და ვერც ნახავდა. ასეთია, ვთქვათ, მთიკოვსკისთან შეხვედრა:

ეს შენი ხმა — მას ყველა იცნობს.
ეს შენ ხარ თვითონ... ასეთი სახე
არ შეიძლება რომ სხვასაც ჰქონდეს,
ასეთი მხნე და ჯიუტი სახე.

და შენი ლექსი მოარღვევს ქუჩებს,
როგორც ამრევი და ლალი ბიჭი,
უცინის ქალებს, ხელს ართმევს მუშას...
ყველაფერს ასწრებს ყოჩაღი ბიჭი.

შენი სისხლია.

შენი ქარია.

შენი ცეცხლია... ასეთი ცეცხლი
არ შეიძლება, რომ სხვასაც ჰქონდეს,
ასეთი მძლავრი და მწველი ცეცხლი.

ამ ლექსში საგულისხმოა არა მარტო ის, რომ ორმოცდაათიანი წლების მერვე ნახევრის ახალგაზრდა ქართველი პოეტი ასე ახლო, მე ვიტყვოდი, ვეცაკურო ინტიმურობით განიცდის პირისპირ შეხვედრას ოცინი წლების რევოლუციური პოეტური ავანგარდის თავკაცთან. ნიშნდობილია ისიც, რომ მთავოვსკის პორტრეტის ძუნწი შტრიხები თავისებურ „ავტოპორტრეტულ“ იერსაც ატარებენ, რადგან მასში აღზევდილია და აქცენტირებული უპირატესად ის ნიშნები, რომლებიც ავტორისა და მისი თაობისათვის უნდა ყოფილიყო ხაზგაშედილი ახლობელი და თვისტომი. თითქოს, პორტრეტული ხილვა. აქ ავტოპორტრეტულ „ორმაგ“ ხილვასაც გვთავაზობს, მთავოვსკის სახე თითქოს თვით ოთარ ჭილაძის სახის კონტურთა შექმნადილით დაფარული ჩანს. ეს „დაფენილი“ კონტურები კი, თავის მხრივ, არა მარტო პიროვნულია — ისინი ოთარ ჭილაძის თაობის, ახალთაობის სტილს, გემოვნებას და მისწრაფებასაც ამჟღავნებენ. („მხნე და ჯიუტი სახე“, „ამრევი და ლალი ბიჭი“, რომელიც „უცინის ქალებს, ხელს ართმევს მუშას“, „ყოჩაღი ბიჭი“, რომელიც „ყველაფერს ასწრებს“). მთავოვსკის ამ ხატის ახალთაობისათვის ნიშნულულ აღქმას ისიც ადასტურებს, რომ ოთარ ჭილაძის „კონცეფცია“ აშკარად ენათესავება გურამ კორძაბას მკერ შემკილი მთავოვსკის შესანიშნავ ძეგლს, რომელიც მოსკოვში მისი სახლ-მუზეუმის ეზოში იყო დადგმული სწორედ იმახანდ.

...ასევე ნათესაურად ინტიმურია სენტ-ეზი-უპერისთან შეხვედრაც, თუმცა აქ შერე დის-

ტანციაა დაეული და ლექსიც, ეგზეტიზმის წიგნზე წარწერადაა წარმოდგენილი.

გათავდა! უკვე ახლოა სახლი,
სადაც სინაზით სუნთქავს აგურიც
და სადაც ცოლი, ძლიერს და დაღლილს
ურჩმარად ელის ვით ნავსადგურში.

იმედი ჰქონდეს, იმედი ჰქონდეს,
მას შთარე უცქერს, მას შთარე იცავს,
რომ დაუბრუნოს მიწიერ ცოდვებს
კაცი; რომელიც ჭირდება მიწას.

ფედერიკო გარსია ლორკასადმი მიძღვნილ ლექსებში კი აღრესატან სიახლოვე გამოვლენილია თვით პოეტურ ხერხში, რომელსაც ამჯერად მიმართავს ოთარ ჭილაძე. აქ დახატულია ლორკასელი პერიოდი და ქართული სურათი, მაგრამ თითქმის და ორივე — ქართველი და ესპანელი — პოეტის თვლით დანახული:

გზიდან გაღუბვებს მაღალი ბოზა,
ცხენს გამოხსნის და მოიფხანს კეფას.
ჭრიალებს ღერძი. ძაღლები ყუფენ
და შორს გრანადის სამრეკლო მოჩანს.

რა საყვარელი ყოფილა თურმე
მღინარის პირას პატარა სერი.
მღინარის პირას ისვენებს სერი
და აჩერებენ ბოშები ურმებს.

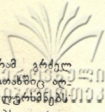
და ხელს იჩრდილებს ხესთან ირენე —
(ვიღაც მხედარი ღიღინებს მთაში)
ფორთოხალს ქაშს და იცინის ბავშვი
და ყვირის: ირენე... ირენე...

მღინარე არის მკრთალი და ცივი,
მკრთალი და ცივი და სულმთლად ღია.
და როგორც მიწას ამცდარი ტყვია,
მინდვრებია ქარი ყურებში წივის.

ამავე დროს (და სწორედ ასეთი საგულისხმო მხატვრულ-ემოციური ამოცანიდან გამომდინარე) ეს ლექსი საკუთრივ ფერწერულ-პლასტიკური ხატვის ერთი იშვიათი ნიმუშია ოთარ ჭილაძის პოეზიაში. ლექსის თავისებური „ამბივალენტურობა“ აქ მისი ყოწკრეტული ფაქტურის მიღმა ნაგულისხმევი და ჩვენს მიერ აღნიშნული „ორმაგი“ ხილვის სფეროშია საძიებელი.

ამ სიამ პორტრეტის თუ სურათის სუბიექტურობა ისევე აშკარაა, როგორც მათში პოეტის ლირიკული გმირის მონაწილეობა, როგორც მისი პოზიცია, ვითარცა ამბის აღმცემი და დაინტერესებული მოწმე-მონაწილისა.

პირველად ჩვენს კრიტიკაში თამაზ ჩხენკელმა შენიშნა ამ სიამ ლექსის ამგვარი ხასიათი. „მატარებლებსა და მგზავრებს“ 1960 წელსვე

გამოქვეყნებულ წერილში იგი აღნიშნავდა: „ამ კრებულში ავტორის სიმბათია სამი შემოქმედისადმი გამჟღავნებული და უკვე ამით მკითხველისთვის მინიშნებულია პოეტის მსოფლმეგობრების ზოგიერთი მხარე. ლორკასადმი მიძღვნილ ლექსში ოთარ ჭილაძე, თითქოს პოეტური ხილვით ეფერება იმ კოლორიტულ არეს, რომელიც უჩვენაა გამოვლინებული ლორკას პოეზიაში... ოთარ ჭილაძე მკაფიო შტრიხებით აცოცხლებს ლირიკასეულ პეიზაჟს... პიკასოს რიუ ბოეტთან საუბრისას განუცხადებია: მხატვარი თავად ხატავს ხოლმე იმ სურათებს, რომლებიც სხვებთან მოეწონებაო. ეს ლექსი სწორედ ასეთი ჩანახატია. ლექსში, რომელიც მიაყვანის ეძღვნება, ოთარ ჭილაძე რევოლუციის დიდი პოეტის ინტიმურ პორტრეტს ხატავს მისთვის ახლობელ ასპექტში... მესამე ლექსს წამძღვარებული აქვს მინაწერი: „ანტუან დე სენტ-ეზიუპურის წიგნზე“... პოეტის აზრით სწორედ ასეთი (როგორც ეგზიუპურის გმირებია — გ. მ.) კაცები „ჭირდება მიწას“... ამ სამი შემოქმედისადმი ავტორის სუბიექტური დამოკიდებულება ერთგვარად გვიმხელს თავად მის მსოფლმეგობრებასაც... ეს არის მებრძოლი, მამიებელი პიროვნების შეგარება“.

საერთოდ ოთარ ჭილაძის პოეზიის მთელს ხასიათსა და ტონალობას ეს სუბიექტურ-ლირიკული საწყისი განაპირობებს და განსაზღვრავს. შედარებით რა პოეტის ხელვათა და ხატთა სამყაროში, ჩვენ უპირველესად ლირიკულ გმირს, თვით პოეტის სულიერ პიროვნებას ვხვდებით და ვეცნობით, მას ვუთვალავართ და მივსდევთ, მის ბელსა და ხედვას ევბრეტ და უკვე ამ პროზაში, ამ ასპექტში, ამ შეუქმნადი იდეიკამით გაერსამყაროს სირთულესა და მძაფრსახეობას, მის კონტრასტულ დისპარმონიასაც და უმაღლეს სუბსტანციურ მთლიანობას, მის წინააღმდეგობათა მართლაც რომ დიალექტიკურ ბრძოლასა და ერთიანობას.

პირველი გაცნობისას კი ამ ლირიკულმა გმირმა ასეთი შთაბეჭდილება მოახდინა მკითხველზე და ასეთი ეიზუალურ-ემოციური ხატი აღბეჭდა მის — ან, ვთქვათ, ჩემს — მეხსიერებაში.

წარმოდგინეთ თბილისის ქუჩებში შემოდგომისა და ზამთრის დამით წვიმის, ქარის ან თოვლის შმაგობა... ცას ეტმანება მოწყვნილი და სველი კვამლი... ნარბევის კაცის გულიერთ ფეითავს, სათი, ქუჩა, ფოთლოვ, წვეთი... დამეშუბლით აწევბა კარებს, ქარი კი ჭადრებს ამტრევს პროსპექტზე, ვადარბის სახურავებზე და თან ვადაქვს ქარხნების ბოლო... კივიან საღვურება და ბნელში აქა-იქ ნათლდებიან ფანჯრები... ვაჩაღბულ სახაზოდან პურის სურნელი ამოდის და ავსებს ქუჩას, რომ იქვე შეეზავოს სველი რკინისა და ქვების სუნს... ერთ-ერთ განათებულ ფანჯარაში ლანდალ მოსჩანს წიგნში

ჩაბირული კაცის სალუეტი. მაგრამ ვრჩელ თმებში ტოტებგაჩხირული ქარი ოთხშიც არ წევს და თითქოს კედლებზე აწედებს ფერხინებს სმენა უკვე ქარისა და წვიმის რიტმებს გაუტაცნია... კაცი ქუჩაში გამოდის, გამოიბის, გრძნობს, თუ როგორ ეძახის გარეთ ყველა ფოთლო და ყველა წვეთი, ყველა უბრალო ნაბიჯი მთვარის, ყველა გამვლელის სახე და ბედი... იგი უკვე თვით დამგვანება ფოთლებს, თავის ნებაზე რომ დააქროლებს ქარი; მას გზას უღობავენ და წივილით აცილებენ სველი ტოტები და მავთულე-ბი, ქარის, წვიმის, თუ თოვლის ძახილს ხშირად მატარებლის მომჭადოვებელი სტეგენი ემატება და აი გზაში, კუპეში, ბორბლებზე, ლამით კაცი ყოველთვის იძენს ან კარგავს რაიმეს, თუნდაც იმიტომ, რომ:

ეს თოვლი მარტო თოვლი არ არის;
და ქარი მარტო ქარი არ არის,
ისინი საღვად, შიგნით მაღავენ
მას რაც არ იყო დასამალავი

საკუთრივ თოვლის ხატი კი ოთარ ჭილაძის პირველ ლექსებშივე — თავისი ბუნებითა და ფუნქციით — ყველანაირად გალაკტიონისა და ბლოკის ანალოგიურ სახეებს ან სახეთა სისისტიმბას ენათესავებოდა. ამ ხატის ასეთი ფუნქციის მკაფიო ნიმუშად ისევე გალაკტიონის „ძვირფასო, სული მეცხება თოვლით“ გამოგვადგებოდა. ეს ნათესაობა თავდაპირველად შეგნებული და ხაზგასმული რემინისცენციის სახითაც კი გვევლინება.¹ მაგალითად:

და უცებ სულში შემოდის ქალი:
ვარდებით, თოვლით, და ჟრუჭატელით
და ტკივალამდე გახედილ თვლებს
ეცოტავებთ ზეცის ნათელი.

აქ „მის ცხოვრებაში შეიჭრა ქალის“, „ძვირფასო, სული მეცხება თოვლით“ და „მას გახელილი დარჩა თვლები“ თავისებური კონტრამინაციაც კი არის დამკვეთი. პოეტური პირველწყაროს ასეთი აშკარა გამომჟღავნება საცხებით კანონიერი და პოეტურ პრაქტიკაში მიღებული ხერხია, მაგრამ თვით ავტორმა გვიანდელ „რჩეულში“ ეს ლექსი აღარ შეიტანა (ასევე ანალოგიურ რემინისცენციათა შემცველი ზოგი-

¹ ერთხელ და საბოლოოდ რომ ავირიდოთ საგვარუდო დილექტანტური მითქმა-მოთქმა ამგვარი რემინისცენციების გამო, დავიმოწმოთ დიდი პოეტების მაგალითი (პუშკინიდან გალაკტიონამდე) და უბოდიშოდ განვაცხადოთ, რომ ასეთი მოვლენა „მინუს ნიშნით“ გვესახება ხოლმე მხოლოდ ჭანსუსტ პოეტთა თხზულებებში.

გიორგი მარგველაშვილი
ახალი ცის ძმის

ერთი სხვა ლექსიც) — ალბათ მან ლექსის პირველი პუბლიკაციის საკმარის ვალმოხდალ ჩათვალა. თოვლის ხატი თუ სახე კი განავრცობს ლექსიდან ლექსში მოძრაობას. აი, 1955 წელს თოვლი ჯერ კიდევ მხოლოდ ბუნების მოვლენა და პოეტის განწყობილების აკომპანემენტად თუ ეფიქნება გარემოს:

შენ ისევ ისე მიხდი მაღლობას,
და ისევ ისე ამზადებ ჩაის.
ვინ იცის თოვლი როდის გადნება
და რა იქნება, ვინ იცის გაისის.
... ერთ დროს შენც იყავ ნაწი და ჩვილი
შენც გერხეოდა ყურზე საყურე.
დაღიხარ, ფიქრობ და გეჩვენება,
როგორ ადაბლებს თოვლი სახურავს.
... გარეთ შრიალებს იანვრის თოვლი,
იძინებს ბაღი, ქარით ნარწყვი.
ახლა მშვიდობით, მე კიდევ მოვალ
შენი მსმენელი და ხმის გამცემი.

ერთი წლის შემდეგ თოვლის ხატი ტაქტოლოგიური რითმიკით კი არის ხაზგასმული და უფრო დახვეწილით, უფრო აგარესილად და შეჭრილი „სუბიერ სიტუაციაში“:

მზად ვარ გისმინო და გემსახურო.
ქარში იშლება დეცემბრის თოვლი
და მღერის შენი მძიმე საყურე.
გაბრუნებული დეცემბრის თოვლით.
... სარკეში ისევ თოვლი ირევა
და ყველა თავის უბრალო ამბავს.
და სკამზე, როგორც ნანადირევი,
კიდია შენი ღამაში კაბა.

თოვლი, მთვარის შექის ფიქვებში არეული,
სულ ვფრო მტკიცედ უკავშირდება სიყვარულის
განცდას და სატრფოს იერს:

სახურავებზე,
სახელურებზე,
საფეხურებზე,
ქვაფენილებზე —
დაფენილია თოვლი და მთვარი.
მთვარეში, თოვლში შრიალებს მტკვარი
და ისევ შენზე უნდა ვიფიქრო...

იმევე წლის მეორე ლექსში კი მაღლად და სახეცვლად ჩაქსოვილი კვლავ გალაკტიონის „პეტროვოდიდან“ მომხმარებელი „ღამეა თოვლი, ფრინველი ლიბრი, ბოლოდაწყობილ ფრთების პლარით“ ან მისივე — „სანთელი... შენი სული, სანთელი“, ხოლო იქვე მიწმუნებული უკვე პასტერნაკის 1956 წელს დასტაპებული — „მცემა თოვლი, ეცემა თოვლი და ყველაფერი დღეს და შფოთავს... ეცემა თოვლი და ყველაფერი შფოთავს, ღელავს და თოვლში მიცურავს“ („Снег идет, снег идет, снег идет, и все в смятении“, ან «Снег идет, и все в смятении, все пускается в полет...»).

ეს რემინისცენტული კონტრამინცენტუალური შემთხვევაში საგანგებოდაა გამოწვეული ერთი სანთელისგან თოვლის ხატის „ორგვარი“, „ორ-იერი-ვან“ ბუნებას:

...ეცემა თოვლი — თეთრი ღრინველი
ეცემა, მაგრამ რა იცის თოვლმა,
ან რას გაიგებს, რომ დღეს პირველად
არ შემოდისა მე შენი პოვნა.

ეს თოვლი მარტო თოვლი არ არის,
ეს ქარიც მარტო ქარი არ არის,
ისინი სადღაც შიგნით მაღავენ
მას, რაც ირ იყო დასამალავი.

მე თოვლში ვიგრძენ შენი სიცივე,
მე ქარში შენი თმებით დავები,
შენი ღუმლით, შენი სიცილით,
შენი ფერმკრთალი მუხლისთავებით.

და დღე, რომელიც უშენოდ მოვა,
მხოლოდ გარედან იქნება მშვიდი.
ეცემა თოვლი... რა იცის თოვლმა,
რა იცის ჩიტმა — მიფრინავს ჩიტი.

...ეცემა თოვლი და ყველაფერი
თოვლში მიცურავს, ზღაპრად ქცეული,
ვერ გამოჩნდება სურვილს ზღაპრებით,
მე მინდა შენი სული... სხეული.

ეცემა თოვლი, როგორც ცხოვრება,
თოვლივით ჩუმი და შემპარავი.
მე კი ყოველთვის მემახსოვრება
რაც ახლა მინდა, მაგრამ არ არის.

ეცემა თოვლი და დროს ბარდება
ღამაში, მაგრამ უკვე ყოფილი,
როგორც შემკრთალი ჩვენი ღანდები
საღდაც სივრცეში გადაჭლილობით.

რადგან პასტერნაკისმივით რემინისცენტები
ვახსენეთ, ისიც ვავისხენოთ, რომ „თოვლისა“
და „გადაჭლიობილი ღანდების“ ერთიანი სურათიც
პასტერნაკისავე „ზამთრის ღამეში“ იყო
დახატული:

Мело, мело по всей земле,
Во все пределы.
Свеча горела на столе,
Свеча горела,

...На озаренный потолок
Ложились тени,
Скрещенья рук, скрещенья ног,
Судьбы скрещенья...

ბოროს პასტერნაკის ხატთა სამყაროსთან ოთარ ქილიძის ნათესაობის ანუ როგორც „გენერაციურ“, ისე „ტიპოლოგიურ“ კავშირის საკითხს ჩვენ კვლავ დავუბრუნდებით, ამჟამად კი მივსლიოთ თვით „თოვლის ხატის“ მორიგ სახეცვლილებებს სულ ახალ და ახალ, ერთმანეთის მომდევნო ლექსებში. ერთ-ერთი კულმინაცია ასეთი მეტა-

ფორტული ფერისცვალებისა გვხვდება „მარინას“ ფსევდონიმს შეფარებული ლირიკული აღრესატისადმი მიძღვნილ ლექსებში:

...აქ იყო თოვლი და როგორც ვალი
ჩემს მხრებზე იწვა მთელი სიმძიმით
და შეუმჩნევლად მიღწიდა თვალებს
თეთრი სანთლების ცივი ციმციმი.

ყველადღე თოვდა და თოვლი ქუჩებს
იმედებივით აერთმევდა ფერებს
და ყველაფერი გადაწყდა უცებ,
სულ უმნიშვნელო ყოყმანის მერე.

ის თოვლი გავდა დაქანულ ტოლელს
და სიბერეზე გადაკრულ სიტყვას,
ძალიან ღიღხანს, გაგრძელდა თოვლი,
ძალიან ღიღხანს, ძალიან ღიღხანს.

მარინა! მაგრამ შორს იყავ მაშინ
და ღიღით, როცა ფანჯრებს ვაღებდი,
მოჩანდა როგორ მოქონდათ ბავშვებს
თოვლის ბრქვეილა ბაირაღები.

ძალიან ბევრი, ძალიან ბევრი
ბაირაღები მოქონდათ ბავშვებს.
მე კიდე მთვლილდნენ ოჯახის წევრად,
მე კი ქუჩებში ვეძებდი საშველს.

და თოვლს მიყავდა ყინვის აღვირით
ჩვენი ქუჩები, როგორც ცხენები,
მარინა! შენი ძებნით დაღლილი
ვწვებოდი თოვლში და გიხსენებდი...

აქ თოვლი ჯერ „გალიკით“ აწედა მხრებზე
კაცს, თვითონაც გავს ხან „დაქანულ ტოლ-
ელს“, ხან კიდე უფრო პირობითს და განყენ-
ბულს „სიბერეზე გადაკრულ სიტყვას“; უეცრად
იგი „ბრქვეილა ბაირაღებად“ გადაიქცევა —
ქუჩებში მოყრიამთულ ბავშვების ხელში, ბო-
ლოს კი მას თვით ეს ქუჩები ცხენებივით „მი-
ყავს ყინვის აღვირით“, რათა ლექსის დასაღერს
კვლავ დაემსგავსოს, ოღნავ მიინც, თავის პირ-
რველსახეს და სანუკუარი არსების ძებნით დაღ-
ლილ კაცს ფეხქვეშ დაეგოს, ლამის სარეცელა-
დაც გადაეშალს: „ვწვებოდი თოვლში და გიხ-
სენებდიო“... სამიოდ წლის შემდეგ კი იგივე
„მარინას თოვლი“ კვლავ მოველინება პოეტს,
ამ შუალედში, როგორც ჩანს, თოვლსაც და

მარინასაც დანატრებულს, მოწყურებულს;
ოღნად ახლა თოვლი და მარინა თითქმის
არეულია ერთმანეთში, ერთი არსის ორი ფე-
ნოშენია, ორი გამოვლინება, ამჟამად მკვე-
ვე მოლოდინისა და განშორების სიმძიმეს კი
არ მოასწავებს და „დაქანულ ტოლ-
ელს“ კი არ მოაგონებს ძებნით დაღლილ ბო-
ეტს, არამედ შეხვედრის სიხარულს, მოახლოე-
ბული ბედნიერების ნათელ მოლოდინს. სიყვა-
რულსა და მზრუნველ აღერსს აღეთქვამს:

თოვლი მოვიდა, მარინა თოვლი!
არც ისე მკაცრი ყოფილა ღმერთი.
ღელფალივით სუფთას და მოვლილს,
ჩემთვის აგზავნის და მხოლოდ ჩემთვის.

მე თოვლს ველოდი ძალიან ღიღხანს,
ცისკენ გარბოდა თვალი თავისით,
და აი, ისიც. მოვა და მკითხავს,
როგორ ცხოვრობო... თუმცა, რა ვიცო.

მაგრამ თუ მკითხოს, რა ვუთხრა მაშინ,
ან რომ მომთხოვოს შენი სახელი,
როგორ ვაგნდო, ათასჯერ ქარში
გამოღწეული გულის ძახლი.

მარინა! თოვლი შენი სულია
და განგება გამოგზავნილი,
რომ ამირიოს გზები სრულიად
და მზის ნაპირას დამსვას მგზავრით:

ვითომ მივდივარ, თორემ ნამდვილად
კი არ მივდივარ, შენ გელოდები
და თეთრი სივრცე ფიქრს მიაღწევს,
ბავშვებს კი მოაქვთ ნაძვის ტოტები.

და თოვლი, ცივი ქურქით შეფუთვნილს,
თავზე შეეღება ქალური თრთოლვით.
მაგრამ მე ვიცო, რომ შენ გეყუთენი
გარემოცულოც ამხელა თოვლით.

აქ კვლავაა გაღვივებული გალაკტიონური
ასოციატია-ხილვანი და „იისფერი თოვლის ქალ-
წულეებივით ხილდან ფენას“ ესატყვისება „ქა-
ლური თრთოლვით“. მოალერსე და მზრუნველი
თოვლის ხატება; და თუ გალაკტიონს სული
ევსებოდა თოვლით, აქ ღვით თოვლია მარინას
სული — „მარინა! თოვლია შენი სულიო.“

(დახასრული იქნება)

ლევან ბრეგვაძე

ქართული ავტობიოგრაფიული „ლე კოკაზ ილუსტრეს“ უწყვეტება

ქურნალი „ლე კოკაზ ილუსტრე“, რომელსაც ფრანგი ქურნალისტი ჟიულ მურიე სცემდა თბილისში 1889—1892 და 1899—1902 წ. წ. ფრანგ მკითხველს აცნობდა ამიერკავკასიას, მის ხალხებს, მათს კულტურას, ისტორიას, ხელოვნებას... ქურნალი უხვად იყო ილუსტრირებული და საერთოდ იმ დროისათვის მაღალ პოლიგრაფიულ დონეზე ფორმდებოდა.¹ მასალათა მეტი ნაწილი თვით რედაქტორის კალამს ეკუთვნის; ბლომადაა გამოყენებული ცნობილ ევროპელ მწერალთა, მოგზაურთა, მკვლევართა კავკასიურა წიგნებში და ეტიუდები. გარდა ამისა, ჟ. მურიე ქურნალის ფურცლებზე ადგილს უთმობდა აგრეთვე ადგილობრივ ავტორებს, როგორც მწერლებს, ასევე პუბლიცისტებს, მთარგმნელებს, სახვითი ხელოვნების წარმომადგენლებს.

ძველი ქართული მწერლობიდან ჟ. მურიეს ფრანგი მკითხველისათვის სულხან საბა ორბელიანის არაქები გაუცენია. მან ჯერ კიდევ 1885 წ. თბილისში წიგნად გამოსცა საბას ათი იგავის თავისი ფრანგული თარგმანი. შემდეგ კი აქედან ექვსი „ლე კოკაზ ილუსტრეს“ სხვადასხვა ნომრებშიც გადმოუბეჭდავს ამგვარი თანმიმდევრობით: „მეფე ხორასანისა“,

„ინდოთ მეფე და ვაზირანი“, „ხალიფა და არაბი“, „მოძღვარი მელი“, „მეფე და მხატვარი“, „ოთხი ყრუ“. შენიშვნებში ჟ. მურიე გვაუწყებს, რომ მას არაქები ალ. ცაგარლის მიერ რუსულად გამოცემული ტექსტიდან უთარგმნია.

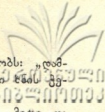
თარგმანებში მრავალი ნაკლი შეინიშნება. ზოგჯერ მურიე თვითნებურად ავრცობს იგავის ტექსტს. მაგალითად, არაქში „მეფე ხორასანისა“ ჩამატებულია მთელი მონოლოგი, რომელსაც ინკოგნიტოდ მოგზაური მეფე წარმოუქვამს თავისი ჩინელი მასპინძლის წინაშე: „უნდა გამოვტყუდ, მეფე ვარ, მეფე ხორასანისა, ყოველგვარი ზეციური წყალობით დაცილდობილი ქვეყნისა, რომელიც განთქმულია ვარდებითა და კეიხაროსივით მოქნილი ქალწულებით. სასახლეთა ჩემთა თაღები მოზაიკებით ელავენ და მათი კარიბჭენი პატროსანი თვლებითაა მოვარაყებულნი. მათ შორის ბევრი საოცარი თვისების ქება (თილისმან). მაგრამ, ვლიარებ, ჩემი ბრწყინვალეობა ერთობ ფერმკრთალია, როცა ვაღარებ შენს მხისებურ ელვარებას და ჩემი თილისმა სახეს მალავს შენი თილისმის წინაშე, რომელსაც ღვთაებრივი თვისება ჰქონია: ოქროთი შემოსოს, გაახაროს და გააბედნიეროს ყველა უბედური მოკვდავი, რომელიც შენ მოგიახლოვდება. მეფის ქვეშაირი თილისმა, ეს არის დიდსულოვნება ხალხის (კაცობრიობის) მიმართ.“

ეს მონოლოგი, შეთხზული საბასოვის ნაკლებ დამახასიათებელი ყვავილოვანი, აღმოსავლური მანერით, არა თუ რაიმეს მატებს იგავს, არამედ ნაადრევად გამომქვადნებულ ტენდენციით ანელებს კიდევ მკითხველის ინტერესს. ალ. ცაგარლის თარგმანში ეს ადგილი, ცხადია, არ არის.

გვგვდება გამოტოვებული ადგილებიც. განსაკუთრებით დასანანია კულმოკვეთილად თარგმნი იგავისა „მოძღვარი მელი“. იგი თარ-

¹ ამ ქურნალის შესახებ იხილეთ აგრეთვე ი. ჩიკვაძის წერილი „ილუსტრირებული კავკასია“, ქურნ. „საბჭოთა ხელოვნება“, 1969, № 7 და ა. ვიტოვას «О первых французских журналах в Грузии». ქურნალისტიკის თეორიისა და ისტორიის საკითხები, ტ. II, თბ. 1971

² ქურნალის გამოცემაში ხანგრძლივი ანტრაქტის შემდეგ ჟ. მურიემ, როგორც ჩანს, მასალათა ნაკლებობის გამო, ზოგი ადრე დაბეჭდილი თხზულება განმეორებით გამოაქვეყნა. ამ წერილში ყველგან მითითებულია პირველად გამოქვეყნებული ტექსტები.

გმანში მთავრდება იმით, რომ მოხერხებულ იყო ფოფი-ჯაიჭებრა მელას ძალღესსა და მონადირეებს დასცეს. ფოფისა და მელას უკანასკნელი გასაუბრება, რომელიც ამის შემდეგ მოდის დღემდე, თარგმნილი აღარაა, მისი თარგმანა კი საჭირო იყო, თუნდაც იმიტომ, რომ მელას საბოლოო თვითი ონკონი უღირსა — „რასაც მოძღვარს აღსაებას სამოწმოდ გაუხდია, უარესიმც დაემართებაო“ — ტიპიურია საბასათვის: ხშირად მისი პერსონაჟები მის შემდეგ, რაც ჭკუაში წააგებენ, თვითვე ციხეები თავის თავს, თვითთონის მიმართავენ (მოვიგონოთ ანალოგიურა დასასრული არაქისა „მეფის ანდერძი“: „რასაც კაცს მამის ანდერძი არ დაუსწავლია, უარესიმც დაემართებაო“; აგრეთვე საბოლოო რეპლიკები არაქებში „ნალბანდი მეელი და „სოფლის მაშენებელი“). ამ თვითთონობით ისინი მალეღებთან საკუთარ თავზე და მაშინაც კი, როცა უარყოფით პერსონაჟებს წარმოადგენენ, ერთგვარ სიმპათიას აღძრვენ მკითხველში. მოკლედ, საბას ეს „თვითკრიტიკულად“ განწყობილი გმირები მეტად კოლორიტული ფიგურები არიან, მუტირები კი არაქის ნაიდრევად გაწყვეტით ფრანგ მკითხველს არ მისცა საშუალება ერთ-ერთი მათგანის გაცნობისა.

კ. კეკელიძე საბას თხრობის დამახასიათებელ ძვირფას თვისებად მოქმედების მოტივაციას მიიჩნევს. რატომღაც ე. მურიე რამდენჯერმე უუაროდებოდ ეცილებს სწორედ იმ ადგილებს თარგმანს, რომელთაც განსუფთვებული მნიშვნელობა აქვთ მოქმედების მოტივაციის თვალსაზრისით. მაგალითად, ზალიფსთან გასამრჯელოს მისაღებად მისული არაბის უკან გადმარუნება არაქში „ხალიფა და არაბი“ ასე შესანიშნავადა მოტივირებული: „მეც სხვასა სთხოვს, მე მაგას რაღა ვსთხოვო... ვისაც ეგ სთხოვს, მეც მასა ვსთხოვ, მომცემსო“. ე. მურიესთან ეს ფრაზა გაუფერულებულია: „წავალ და მეც იმასვე ვიზამ, რასაც მეფე აცთებს“, ე. ო. დმერტის სიმდიდრეს ვთხოვო.

ასევე არაღამაქმაყოფილებლადია თარგმნილი ისევე მოტივაციის მხრივ საინტერესო ერთი ადგილი არაქში „ინდოთ მეფე და ეახრანი“. ფრაზა — „სიზმარს დაუჯერეს, ცხადად მოსულს ვინ არ დაუჯერებდა?“ — ასეა თარგმნილი: „აქ არ დაუჯერებდა იმ ქვეყნიდან მოსულს?“ იმ მოტივაცია საგრძნობლად შეცვლილია; საბასი გაცილებით ეფექტურია.

საბას ახასიათებს „უადრესად ეკონომიური ფრაზა ღებუშის მკვეთლობით“ (გ. ლეონიძე), ე. მურიე კი ხშირად უფუთერლყოფს ქართველი მწერლის სტილის ამ ძვირფას თვისებას. ასე, მაგალითად: თუ საბა ნადირობისას თხლებებს ჩამოშორებულ მეფესა და მის ვაზირზე მოკლედ ვგაუწყებს „ღია მოშვიდთ“ („ხალიფა და არაბი“), ე. მურიე სრულიად გაუმართ-

ლებლად ამგვარ ფრაზას გვათავაზობს: „ღამ-შეულნი მოგბსა და ველებზე დიდმა ღამა გვინებით...“ ამგვარი ადგილები ბევრია.

შედარებით უკეთაა თარგმნილი „მეფე და მხატვარი“ და „ოთხი ყრუ“.

მიუხედავად სერიოზული ნაყოფანებებისა ს. ს. ორბელიანის იგავთა გამოქვეყნება ყურნალში მაინც სასარგებლო მოვლენად უნდა ჩაითვალოს. საბას არაქები, თუნდაც ამგვარად თარგმნილნი, უცხოელ მკითხველს გულგრილად არ დატოვებდნენ.

1899—1900 წ. წ. №2, 3, 4 დაბეჭდილია ჰავეკავაძის „განდეგლის“ პრაზული თარგმანი ხელმოწერილი მთარგმნელის ინიციალებით S. L. მთარგმნელი აცხადებს, რომ გამოუყენებია ამ პოემის რუსული, ინგლისური და გერმანული თარგმანები, აგრეთვე ქართული ორიგინალიც.

პოემის ბევრი ადგილი, როგორც აზრის, ისე ფორმის მხრივაც, რივიანად გამოიყურება თარგმანში. მით უფრო გაოცებას იწვევს, რომ ბერისა და ქალის დიალოგის (და საერთოდ მთელი პოემის) ერთ-ერთი ცენტრალური ფრაზა — „ხსნა ყველამ აბის... ხოლო გზა ხსნის ასეთი მერგო მე... უბედურსა...!“ — ასეა თარგმნილი: „ხსნის გზა ყველას აქვს, ვისაც კი უნდა ამ გზით იაროს; ჩემი ცხოვრების გზა კი ეს არის... დაწყებული გზა“ განდეგლისათვის ასე აშკარად დაგმობინება თავისი ხედრისა, ამ პერსონაჟის ბუნების სრულ გაუგებრობას ნიშნავს.

იმავე 1899—1900 წწ. №2 დაბეჭდილია ილია ჭავჭავაძის სიტყვა, წარმოთქმული 1884 წლის 30 ნოემბერს, ბანკეტზე, რომელიც მოეწყო თბილისელ ფრანგთა საზოგადოების სასარგებლოდ გამართული ქართული თეატრალური სეპარის შემდეგ. ნაიღის საფრანგეთის კონსულიც, დასწრებია. დასანანია, რომ ეს სიტყვა, რომელიც არა მარტო ხალხთა მეგობრობის ბრწყინვალე დოკუმენტია, არამედ მჭევრმეტყველების დიდებული შედეგიც არის, არ შესულა ილიას თხზულებათა გამოცემებში. ქართულად იგი გამოქვეყნდა გზით „დროებაში“, 1884 წ. 2 დეკემბერს. სიტყვა თავიდან ბოლომდე განსწავლულია დიდისა და პატარის ეფექტურად ილუსტრირებული დიალექტიკით. ილიას ამ გამოსვლას ღრმა შთაბეჭდილება მოუხდენია იქ დამსწრე ფრანგებზე. ამ თვით ე. მურიეს კომენტარიც: „ეს სიტყვები ყველა ბიოგრაფიაზე უკეთ გვიხასიათებს ილია ჭავჭავაძეს — ორატორს, პოეტს, ფილოსოფოსს, გულითად აღამიანს და საფრანგეთის მეგობარს“.

ლევან ბრეზაძე
მარიამილი ამბროზი „ლე კოვაკო
ილუსტრაცი“ ფორცულაზე

იქვე დაბეჭდილია ილიას პორტრეტი და ბიოგრაფია, რომელსაც ხელს აწერს Koritchachvili. ვფიქრობთ, აქ კორექტურული შეცდომაა „ა“-ს ნაცვლად არის „ო“, და სტატია ილბათ ეკუთვნის დავით კარიჭაშვილს, რომელმაც, ცნობილია, რომ ზედმიწევნით იცოდა ფრანგული ენა (ა. ვატოვას ზემოთ დასახელებულ სტატიაში რატომღაც დაბეჭდილია Курнчашвили).

ბიოგრაფიის ავტორი აღნიშნავს ქართული მწერლის დიდ ღვაწლს ახალი სალიტერატურო ქართულის ჩამოყალიბებაში, ლაპარაკობს მის თავგამოდებულ ბრძოლაზე ბატონყმობის უღელთან გლეხთა განთავისუფლებისათვის, მიმოიხილავს ილიას ჟურნალისტურ, სამწერლო და საზოგადოებრივ მოღვაწეობას, სწორედ ამ წერილს გულისხმობს ილია ჭავჭავაძე თავის ავტობიოგრაფიაში, როცა წერს: „განხილვა ჩემის საზოგადოებრივისა და სალიტერატურა მოღვაწეობისა დაბეჭდილი იყო ფრანგულ *Caucase illustre*-ში 1902 წელს“. თუმცა, რატომღაც წელი არასწორადაა მითითებული (იხ. ი. ჭავჭავაძის, თხ. უღელბათა ავტობიოგრაფიის IX ტ. გვ. 312, თბ. 1957).

1899—1900 წწ. № 10 დაბეჭდილია წერილი „სახალხო განათლება საქართველოში“, „ნაცნობის“ ხელმოწერით. ეს იაკობ გოგებაშვილის ფსევდონიმი იყო. ქართულად ეს სტატია ცნობილია სათაურით „ქართველთა სწავლა-განათლების ნიჭი“, რომელსაც ავტორი „ჩვეული პედაგოგიური ნაწერების“ პირველ ტომში ამგვარ შენიშვნას უკეთებს: „ეს წერილი პარიზის გამოფენისათვის ამორჩეულმა ქართულმა კომიტეტმა მე დამაწერინა რუსულად. რუსულიდან ბ-ნმა პეტრე მიჩაინაშვილმა გადათარგმნა ფრანგულად კომიტეტის თხოვნით, და ეს მისი თარგმანი გაიგზავნა პარიზის გამოფენაზე სხვა ნივთებთან ერთად; იგივე თარგმანი დაბეჭდა თავის ფრანგულ გაზეთში მურეიმ. „ივერიის“ რედაქციის თხოვნით, ბ-ნმა პეტრემ წერილი გადათარგმნა ქართულად, და იგი დაბეჭდილი იქნა მასში“.

ეს სტატია შესულია ი. გოგებაშვილის ავტობიოგრაფიის მესამე ტომშიც. აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ იმავე ტომში გამოქვეყნებული არსებობს — „წერილები საქართველოდან“ — პირველი ნაწილი, რომლის რუსული დედანი, როგორც კომენტარებიდან ვგებულობთ, ი. გოგებაშვილის არქივში უპოვიათ და საგანგებოდ უთარგმნიათ ამ გამოცემისათვის, სხვა არა არის, თუ არა იქვე დაბეჭდილი „ქართველთა სწავლა-განათლების ნიჭი“. ამრიგად, ერთ ტომში ი. გოგებაშვილის რუსულად დაწერილი სტატიის ორი სხვადასხვა თარგმანი დაბეჭდილი! მათ შორის მხოლოდ მცირეოდენი ვარიანტული განსხვავებებია.

პ. მიჩაინაშვილის მიერ თარგმნილი ფრანგული და ქართული ტექსტები სხვადასხვაა; რად მთავრდება: ქართული ვერსიები, რომლებიც თარგმნილი აბზაცი („ქართველებს ამეძაღ...“ და ა. შ.) ფრანგულში არ არის. სამაგიეროდ, არც ფრანგული ტექსტის ბოლო აბზაცია ქართულში. მაგრამ იგი არის სტატიაში „წერილები საქართველოდან“, ოღონდ მთარგმნელს ამ აბზაცის რამდენიმე სიტყვა, როგორც თვითონ აცხადებს, ხელნაწერში ვერ ვაურჩევია და გამოტოვებული ადგილი მრავალწერტილით აღვნიშნავს. ამიტომ სტატიის ამ ნაწილის უკეთ გასაგებად მკვიტრანთ თარგმანს ფრანგული ტექსტის შესაბამისი ადგილიდან:

„ჩვენს დროშიც ქართველები, რომლებიც აღმინისტრაციულ ფუნქციას ასრულებენ რუსეთის გუბერნიებში, საყოველთაო სიმშათის იმსახურებენ თავიანთი ჰუმანიტარული კაცობრივ-გაერობის წყალობით. განა პოლონეთის გენერალ-გუბერნატორი, მისი უდიდებულესობა, ქართველთა სამეფო გვარის წარმომადგენელი, სერენისიმ იმერეთისკი არ იყო, რომ კაცობრივადი და თბილი მოპყრობით (რეგიმით) პოლონელების გული მოუნდებოდა რუსეთს, რაც ვერც ერთმა მისმა წინამორბედმა ვერ შეძლო?“

ცნობილ ქართველ ლიტერატორს, მთარგმნელს, პუბლიცისტს პეტრე მიჩაინაშვილს ი. გოგებაშვილის სტატიის გარდა ფრანგული ჟურნალისათვის ქართული ნაკვესებიც უთარგმნია. ეს ანეკდოტები ისეა შერჩეული, რომ ყველა მათგანი ისტორიულად ცნობილ პირებს ეხება და, ამრიგად, უცხოელი მკითხველი ეცნობა არა მარტო ქართულ იუმორს, არამედ ჩვენს გამოჩენილ მოღვაწეებსაც. ნაკვესებში ფიგურირებენ მეფე ერეკლე მეორე და სოლომონ პირველი, სოლომონ ლეონიძე, შამილი, ბლომადა თარგმნილი აკაკი წერეთლის ცნობილი ოხუწჯობანი.

ერთი ნაკვესის ავტორად, რომელიც 1889 წ. № 3 გამოქვეყნდა, გიორგი შერვაშიძე დასახელებული. ცნობილია, რომ იფხაზთა უკანასკნელი მთავრის მემკვიდრე დიდად განათლებული აღმადანი და ჩინებული მწერალი იყო, რომ მას ამ ერთ ბეწო ნაკვესითაც მშვენივრად მოუხერხებია თავისი დიდი მამულიშვილური გრძნობის გამოხატვა. იგი, ისიც:

„ერთ მშვენიერ დილით თბილისის ბულვარზე ახალგაზრდები საუბრობდნენ. ერთმა მათგანმა, რომელიც თავს დეზოტოვებულობასა და დახვეწილ კულტურაზე, თვალის მოკრა ჩავლილ ურემს და სიცილით თქვა: — შეხე, ბატონებო! რა სასაცილოა, რო-

და წარმოადგენ, რომ ჩვენი სათაყვანებელი მეფე ერთკლე ამგვარი კარგით მოგზაურობდო!

— ჩემო კეთილო, — მიუგო ამით გულნატყვნა ერთმა პატრიოტმა, — ნუ დაემგვანები იმ ყოყმის, რომელიც იესო ქრისტეს დასცინობდა, რაკილა მაცხოვარი ვერზე ამხედრებული მიმოდიოდაო“.

1891 წლის № 9 დაბეჭდილია თხზულება „სამი შეხვედრა“. სათაურის ქვეშ ვკითხულობთ — „სიმონ ბოლქვაძის ნააზრებო თავად ლევან დადიანზე“. ს. ბოლქვაძის მონათხრობი ლეონარდ ბალბაშეცკის ჩაუწერია. ნაწარბოები საყურადღებო მასალას იძლევა ბატონყმობის ისტორიისათვის და, გარდა ამისა ისტორიული მინიატურის ფანრის მშვენიერი ბელეტრისტული თხზულებაც არის (კარგ შთაბეჭდილებას ტოვებს კონტრასტულ პასაჟებზე აგებული თხრობა). მთელმც ამგვამა არ შეიძლება არ მოგვავიწონოს „კ. ქიქოძის წერილი „გლეხისა და მეფის ტრაგედია“, რომელშიც ავტორი ისტორიულ საბუთებზე დაყრდნობით აღწერს იმ ტრაგიკომიკურ ვითარებას, რომელიც ბატონყმობის ურთიერთობის უკანასკნელ პერიოდში შეიქმნა, როდესაც განსაკუთრებით გაძლიერდა ფეოდალური პარტიკულარიზმი და უკიდურესად შესუსტდა ცენტრალური ხელისუფლების ძალა და ავტორიტეტი.

„სამი შეხვედრაში“ მოთხრობილი ამბავი სამეგრელოს ხდება გასული საუკუნის ოცდაათიან წლებში. სამეგრელოს მთავარი ლევან დადიანი მთელი სულითა და გულით მოწოდებულია დაეხმაროს ერთ საწყალ მეგრულ გლეხს, რომლისთვისაც შვილები მოუტანიათ. იგი ბრძანებას ბრძანებაზე იძლევა, ზემოხსენებული წერილობით, გლეხს ბავშვები დაუყოვნებლივ დაუბრუნეთო. მთავარებისკობისიც კი ჩარია ამ საქმეში, მაგრამ ვერაფერი გააწყო თავის ურჩ ქვეშევრდომებთან. მთავრის სრული უმწიგნობო ჩანს თავგასული კარისკაცის წინააღმდეგ მიმართულ მის უკანასკნელ ღონისძიებაში: როცა ბრძანდებოდა ხელიდან დაუსხლტა ურჩი ვამეხ დადიანი, მან ისღა მოახერხა, რომ ღობეზე მიხშული მისი ცხენი აცემინა და ამით მოიხმა გული.

ა. ვატოვა ზემოთ დასახელებულ წერილში წერს, რომ ქართველ ავტორთა ლიტერატურული ნაწარმოებებიდან „ლუ კოკაზ ილუსტრატეს“ ფურცლებზე «Были напечатаны «Отшельник» И. Чавчавадзе. «Три встречи» Симона Болквадзе и еще несколько рассказов».

მაგრამ ქართული ლიტერატურა არ იცნობს მწერალ სიმონ ბოლქვაძეს (გარდა ამისა, „სამი შეხვედრა“ მხოლოდ სიმონ ბოლქვაძის ნაწარმოებად ვერ ჩაითვლება: იგი ლ ბალბაშეცკის

კის ჩაუწერია). დავინტერესდით, ვინ უნდა ყოფილიყო ამ საინტერესო მოგონების ავტორი, რომელსაც ყოველგვარი წარუმატებლობის გარეშე იხსენიებს ფრანგი მწერალი. ცნობები მის შესახებ მოგვაწოდა საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის დირექტორის მოადგილემ სიმონ სპირიდონის ძე ბოლქვაძემ, რომელიც „ლუ კოკაზ ილუსტრატეში“ გამოქვეყნებული მოგონების ავტორის არა მარტო სეხნია, არამედ შველიშვილის შვილიც აღმოჩნდა. ეპიტაფია რომელიც მისი წინაპრის საფლავის ქვაზეა ამოკვეთილი ხობის მონასტრის გალავანში, გვაუწყებს, რომ სიმონ დავითის ძე ბოლქვაძე (1814—1896) სამეგრელოს მთავრის ლევან პრიგოლის ძე დადიანის ნათლული და მისი პირველი მონადირე ყოფილა. როგორც გადმოგვცემენ, თანამედროვენი მას გონებაშახვილ მოსაუბრედ და კარგ მთხრობელად იცნობდნენ.

რაც შეეხება მოგონების ჩამწერს, იგი უნდა იყოს რუსული ტექნიკური საზოგადოების კავკასიის განყოფილების მდივანი ლეონარდ ივანეს ძე ბალბაშეცკი, რომელიც ამ თანამდებობაზე მუშაობდა საზოგადოების დაარსებიდანვე — 1868 წლიდან. იგი თბილისში ბოლომდე იყო გადმოსახლებული.

ლ. ბალბაშეცკისვე უთარგმნია ამ ეთრნოლისთვის ქართველი ეთრნოლისტის დავით კეზელის ნაწარმოები „აზნაური ლევანი“. ეპიზოდი საქართველოს ისტორიიდან“. ეს არის უნიათო მეფის (ერთ-ერთი ლუარსაბისო, გვაუწყებს ავტორი), უდიდესად დაწინაურებული სარდლის (ჯიმშერის) და უსამართლოდ შერისხული გმირის (ლევანის) თავგადასავალი. სიმართლის მაძიებელ ვაჟაკს ვერ უშველა ხალხის სიმათიებმა, ვერაფერს გახდა „ძლიერთა ამა ქვეყნისათა“ წინააღმდეგ, რომელთაც იგი მზაკვრულად დალუპეს კიდევ. მოთხრობა ერთობ პესიმისტურია, არც მხატვრულადაა საყურადღებო. საქართველოს ისტორიიდან შეიძლება ბევრად უფრო საინტერესო ეპიზოდები გავიცნოთ ფრანგი მკითხველისათვის.

1899—1900 წ. წ. № 6, 7 დაბეჭდილია ერთმომედებიანი პიესა „კალო. სცენა კახელების ცხოვრებიდან“. მასში ნახვებები გალატაკებულ ქართველი ფეოდალის ყოფა, რომელსაც ხორბლის გალევწაც ვერ მოუხერხებია, რადგან მის ერთადერთ ცხენს ისე აქვს ზურგი გადატყავებული, კერპში არ შეიძლება. არც ფული აქვს, რომ სხვა იყიდოს ან იქირაოს. მეზობლებიც მოუმდურებია და ვერავისგან ინათხოვრებს. მოულოდნელად ბედი „გაუ-

ლევან ბრძანაძე

ქართული ავტორები „ლუ კოკაზ ილუსტრატეს“ ფურცლებზე

ლიმებს: მის ყანას მეზობლის ცხენი გაატია-
ლებს; პირტუცეს დაიჭერს და უნდა ზორბლის
საღეწად გამოიყენოს, მაგრამ აღმოჩნდება,
რომ სახლში ცხენის მოსართავიც არ მოეპოვე-
ბა. ამ დროს ამბავს მოუტანენ, რომ მისი
ძროხა მგელს დაუტყენია და შეიძლება ცოც-
ხალი ვერ გადაიჩენსო. სასწრაფოდ მის და-
ვლას უბრძანებს მსახურს, გახარებული, რა-
ცი შემთხვევა მიეცა მწვადის ქამით გული იჭე-
როს და მშვიდი მუცელი დროებით მაინც ამოი-
ყროს. შემოსწრებულ მეზობელ თავადთან
ერთად სიღნაღისაკენ გაუტრეცს საქეიჯოდ.

პიეტა ხელმოწერილია ფსევდონიმით Néon.
ფრანგულად იგი უთარგმნია ნ. მარქაროვს.
ტექსტში უთარგმნელად არის დატოვებული
ქართული მიმართვები: „ბიჭო!“, „კაცო!“ და
მხოლოდ სქოლიოშია განმარტებული. სქოლი-
ოებშივეა ახსნილი მნიშვნელობა სიტყვებისა:
„ტახტი“, „თარი“, „დაირა“, „ახალუხი“.

„ლუ კოკაზ ილუსტრეს“ ფურცლებზე დრა-
მატული ნაწარმოებების გამოქვეყნება (დაიბე-
ჭდა აგრეთვე სომეხი დრამატურგის გ. სუნდუ-
კიანის „პეპო“) ცხადყოფს, რომ ე. მურიდს
სერიოზულად უბრუნია ჟურნალში გამოქვეყ-
ნებულ მასალათა მრავალფეროვნებისათვის.

1901—1902 წწ. № 8 დაბეჭდილია წერილი
მხატვარ გიგო გაბაშვილზე მისი პორტრეტი-
თურთ. წერილი ხელმოწერილია ინიციალებით
D. A. G. რაც უთუოდ ასე უნდა გაიშიფროს —
დავით ალექსანდრეს ძე გურამიშვილი. დ. გუ-
რამიშვილი (1857—1926) ქართველი მხატვარი,
გ. გაბაშვილის ახლო მეგობარი და მისი ტა-
ლანტის დიდი თაყვანისმცემელი იყო. ამ წე-
რილში იგი ფრანგ მკითხველს აწვდის ზოგიე-

ერთ ცნობას გ. გაბაშვილის ბიოგრაფიიდან. მის
სტილს ასე ახასიათებს:

„იგი, უპირველეს ყოვლისა, საუკეთესო კო-
ლორისტია, ამ მხრივ დიდოსტატებზე გაციო-
რება. ახასიათებს აყვავებული ფერადონება-
ტონთა სითბო და კეთილშობილება, მსუბუქი
მონასში, უბრალოება, წერის ფარად მანერა
ხატავს დაშტრიხის გამოუყენებლად“.

თუ ამ სტიქონებს შევადარებთ გ. გაბაშვი-
ლის სტილის გურამიშვილისეულ დახასიათებას
რომელიც მოჰყავს მ. დუდუჩაშვილს გაბაშვილი
ალბომის (თბ. 1962) წინასიტყვაობაში, შინაარ-
სობრივი და ლექსიკური დამთხვევები კიდევ
ერთხელ დაგვარწმუნებენ, რომ ფრანგულ
ჟურნალში დაბეჭდილი წერილი დავით გურა-
მიშვილის ეკუთვნის. მას, როგორც ევროპაში
(პარიზში, მიუნხენში) სწავლამილებულ ადა-
მიანს, შეეძლო ეს წერილი ფრანგულად დაე-
წერა.

ე. მურიე ქართველ მხატვართა ნაწარმოებ-
ებსაც აქვეყნებდა. ჟურნალში დაიბეჭდა გ. გა-
ბაშვილის ეტიუდი „ქართველი“, ალ. მრეველი-
შვილის „გზაზე“, ი. ნიკოლაძის ქანდაკების
„ხევისურის“ რეპროდუქცია. პირველ ნომერში
მთელი გვერდი მიეძღვნა ცნობილი ქილოგრა-
ფის გ. ტატიშვილის ნამუშევრებს — „ვეფხის-
ტყაოსნის“ მისეულ ორნამენტებს. „ლუ კოკაზ
ილუსტრეს“ ფურცლებზე ქვეყნდებოდა პირ-
ველი ქართველი ფოტოგრაფის ალ. როინიშვი-
ლის ნამუშევრებიც: „ნიკო ნიკოლაძის პორტ-
რეტი“, „კავკასიელი ებრაელი ქალი ქართულ
ტანსაცმელში“, „სოფ. კუბაჩის ხედი“ და სხვა.
დაიბეჭდა აგრეთვე თვით ფოტოგრაფის პორ-
ტრეტი და მცირე ცნობები მის შესახებ.

მოდის მშვიდობის ჟუჟუნა წვიმა,
ასველებს ბაღებს, ასველებს კორდებს.
რაც მოხდა გვახსოვს, დიდი ხნის წინათ.
მშვიდობაც, სწრაფად აღუდგე წინა, —
არ განმეორდეს!
არ განმეორდეს!

რეჰაზ მარკიანი.

მეზარ კვიტაიშვილი

შეძილო ღამეების ფასი

ლიმიტრი ერისთავი ამ ოცი წლის წინათ, ახლად დაარსებულ „ცისკრის“ რედაქციაში გავიციანი, მახარაძის ქუჩაზე. მაშინაც ფერმკრთალი იყო, მაგრამ საოცრად სხარტი, მოქნილი, ერთ ადგილზე დიდხანს არ აჩერებდა სხეულში დაგუბებული მოუთოვავი ენერგია. მკაცრ ნიკაპს, კუმტად მოკუმტულ პირს დროდადრო უეცარი ღიმილი უხსნიდა და ადვილად მიხედვით — ყველაზე უხვად ეს ღიმილი ასხივებდა მის არსებაში დამკვიდრებულ სიკეთეს.

ალბათ ვერ დავასახელებთ მეორე მხატვარს, ამდენი რომ ეფიჭროს და ეზრუნოს „ცისკრის“ გამწვანებებებზე, ძნელად გავიხსენებთ სხვა გრაფიკოსს, ქართულ მწერალთა სამყაროს თავისებურებების გასახსენლად უფრო მეტი გაეკეთებინოს, ვიდრე მას გაუკეთებია.

ლიმიტრი ერისთავმა ახალგაზრდობაშივე მიიღწია საკუთარ შესაძლებლობათა გამოვლენის ფორმებს და როგორც ყველა სისხლით შემოქმედმა იცის — სრულყოფისაკენ გამუდმებულ ლტოლვას ზღვარი არ გააჩნია, იცის, რომ ხელოვანის ყველაზე დიდი გამოცდა მიზნისკენ მიმავალი გზის ღირსეულად გავლაა.

მისი ხაზი, ხან ბევრეფით წმინდა, მეტწილად კი მსხვილი, ლაგალაგ ვატრტილი, ათას ხაზში არ აგერევა, მის ქალსა და ბავშვს, მოზარდასა თუ მოხუცს ყველასავე გამოარჩევს; ყველაფერს ეტყობა ნათიფი გემოვნება, მხატვრის გაფრთხილი ხელი და თვალი; ფიზიკური სიკბილი შეიგრძნობა ნახატის კომპოზიციური მთლიანობა, ზედმეტობათაგან განტვირთული მკაცრი წესრიგი, საგანთა პარმონიული განლაგება.

რისი შემჩნევაც პოეტური სულის პატრონს შეუძლია, იმას სხვა ყურადღებას არ მიაქცევს. ანა ახმატოვა თვის მცირე მოგონებაში წერს,

რომ ერთხელ მოდილიანი შინ არ დახვედრია და რადგან ლოდინი დაზარებია, თან მოტანის წითელი ვარდები დაკეტილი სახელოსნოს ღია ფანჯრიდან სათითაოდ შეუსროლია. მაღე, როცა ისინი შეხვედრიან ერთმანეთს, გაცივრებულ მხატვარს უკითხავს, სახელოსნოში რაწიარად შედწიეო. ახმატოვამ აუხსნა, როგორც მოხდა ეს. დაუჯერებელია, ყვავილები ისე ლამაზად ეწყოო, უთქვამს მას და ამ, ერთი შეხედვით, ჩვეულებრივ სიტყვებში ჩანს თუ რაოდენ გამაფრებელი უნდა ჰქონოდა მშვენიერების გრძნობა აღამიანთა განუკითხაობისა და გულქეაობის მსხვერპლს — მარტოობისა და ალკოპოლის შხამით მოწამლულ უდიდეს ხელოვანს.

დასრულებულ ოსტატად გვევლინება ღიმიტრი ერისთავი ჯერ კიდევ ადრინდელ ნამუშევრებში („გასეირნება“, „კლასობანა“, „საბავშვო ბაღი“, „კალათბურთი“, „ველოსიპედისტები“, „იების გამყიდველი“ და სხვ.), სადაც აღსანიშნავია პასტელის უნაზესი ტონების საუცხოო შეხამება, ნაკვთებისა და მოძრაობათა პეროვნება, სიმსუბუქე, ახალგაზრდული ჟინით ანთებული სახეები, ბავშვთა სიწრფელე და უმანკობა, მიამიტურად მომზირალი თვალებიდან რომ გამოკრთის. შეუცდომლად შერჩეულ ფონზე მკვეთრად ისახება ბუნებრივად განლაგებული ფიგურები, ნივთსა თუ სხეულს უჩვეულო სიმკვრივე ეძლევა.

უთუოდ ცალკეა გამოსაყოფი ის თემატური რკალი, სადაც მხატვარს პლასტიკის ენაზე აქვს გაღაბანილი და გახსნილი ბავშვის ფსიქოლოგია, შეუწყველი ბუნება. ამ რკალში ერთერთი საუკეთესოა „საბავშვო ბაღი“. სამ გოგონას მათივე თანატოლი ორი ბიჭი მოჰყვება (ისინი შუაში არიან მოქცეული). ბავშვები ასაკისათვის შეუფერებლად, ნელა მიდიან. ეტყო-

ზა მასწავლებელმა რაღაც სერიოზული დავა-
ლება მისცა (სანიტრის თეთრი ხალათები აც-
ვით) და მცირე ხნით დადინებულა. ერთი,
ოქროსფერთმანი, ცისფერთვალა გოგონა,
ჩვეყნაა შემოპრუნებული. დანარჩენებისაგან
აქი სხვა მხრივაც განსხვავდება: მთვარესავით
მრგვალ სახეზე ლამაზი ფიქრი აღბეჭდია. ღი-
ლი, ღია ცისფერი ბაფთები უყვითა, მკიდროდ
შემოკერილი თეთრი წალები აცვია. ცისფერ
ჩანთაზე სამედიცინო დახმარების ემბლემა —
წითელი ჯვარია გამოხატული (დემიტრი ერი-
სთავი თითქმის არსად არ იყენებს წიხელ ფერს
და აუცილებლობით ნივარსახები ეს პაწია
შტრიხი შეგვიძლია გამოვალისად მივიჩნიო-
თ). როგორც ვთქვით, ეს გოგონა თანატოლე-
ბისაგან რაღაცით მართლა გამორჩეულია, რა-
ღაც მათზე მეტი იცის, სიმამლითაც კარბობს
ყველა, მისი ოცნების კერაც უფრო მაღალია,
ღრმა აზრი ჩაბუდებული მის ქვეყანაზე, ლა-
ფარდისფერ თვალებში. ძალზე მიმზიდველია
მის უკან მიმავალი, მეგობრებს ოდნავ ჩამო-
რჩენილი, პაწია, ნაღვლიანი გოგონას სახე,
ხელში ფართოხელის ნაყოფი. რომ უჭირავს. ეს
ნაყოფი სასიამოვნოდ ეხმინება მაღალი გოგო-
ნას მრგვალად შემოკეცილ თმას და მთელ
სურათს აცოცლებს...

უღრესად პოეტურია „ქალსიბნა“, ცირცის
კვლარებში ასეინილათი მოხეტნავე მოკლე-
ბიანი გოგონები, რომლებიც ასფალტზე და-
ხატულ მიწებზე ასე სკუპ-სკუპით თითქოსდა
იმიტომ ევლებიან, რომ მალე გადავიდნენ კლა-
სიდან კლასში, მალევე აიყარონ ტანი, ნუშის
ყვავილებივით აფეთქდნენ. ისინი ბავშვობას
კიდევ დიდხანს ვერ გამოეთხოვებიან, ვერ კი-
დევ კარდების თავზე ელოდებიან მათსავით ბა-
ფთებიანი, ლამაზად თმადგარცხნილი თოჯინე-
ბი, ყურებშიაოყრილი, პირდაღებული დათუ-
ნები...

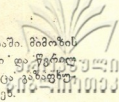
საგანგებოდ არ შევხები ქუჩის განაპირას,
ხეზე მიყრდნობილი იის გამყიდველს (ამ საუ-
ცისო სურათზე ბევრი თბილი სიტყვა იქნება,
„ცისკარში“, თავის ღროზე, ამავე სათაურით
გამოქვეყნდა თამაზ კილიძის მშვენიერი პა-
ტარა წერილი), ორი წვრილმკლავება, წამოჩი-
ტული გოგონა რომ მისდგომია. საოცარი
სიზუსტითაა დატვირთილი მათი გაწრიბული ხე-
ლები. უნაზესი მოძრაობა. გაღივებული გოგო-
ნების ფონზე იის გამყიდველი ბიჭის ნაღვლი-
ნი, გვერდზე მიბრუნებული სახე, მისი ლუ-
ჩკი სამოსი და ცალ ხელში უაზროდ ჩაბ-
ღუჭული ლურჯი იეზის თაიგული ნათელი სევ-
დით ავსებს ამ საოცრად პოეტურ ნამუშევ-
არს.

მატყვრის მრავალმხრივ ინტერესებსა და
შესაძლებლობებზე მეტყველებს ჯარისკაცული
ყოფის ამსახველი რამდენიმე სურათი. ერთ-ერ-
თი მათგანია „მუზეუმში“. ხელოვნების მუზე-

უმის ღილ დარბაზებში. უძველესი ფაქსები
დაფარულ სამ სხვადასხვა ყელქმედ სწამს შედ-
მოხდელი ჯარისკაცი მისჩერება. თავიდან
ებს ხელები დაბლა დაუშვიათ, თითქოს „სმენა-
ზე“. დგანანო. კედლებიდან შარავანდელით მო-
სილი წმინდანები და ანგელისები ანთებენ,
ღილი თამარის ღვთაებრივი სახეც ილანდება.
ჩვევ ვერ ვხედავთ ჯარისკაცების რეაქციას,
უშუალოდ ვერ ვავიკრდებით თუ რა გეგმიებს
აღძრავს მათში ნანახი, მაგრამ ყველაფერს
გვიჩვენს მათი უძრავი პოზა, ვიცი — სახე-
ზე გაოცება და მოკრძალება ექნებათ აღბეჭდო-
ლი. მნახველთა ცოცხალი მზერა და სუნთქვა
სულს უღვამს კარბული ოსტატთა ნაწარმს,
ახალი კეთილბაა წარმოჩენილი ჩვენი ფრე-
კული მხატვრობის სილიადე, მონუმენტუბა.

ამავე რკალს განეკუთვნება ნათელი, უღრე-
სად ლირიკული სურათი „ლადიძის წყლები“. ცხელ
ზაფხულის დღეს „გასაგრებლად“ შე-
მოსული ორი ჯარისკაცი მარმარილოს კედელ-
თან მიმდგარა და ზანტად წრუბავს წყალს.
ისინი რამდენიმე უჩვეულო, სასიამოვნო გა-
რემოში არიან მოხედრბილი. ჯარისკაცული
წესრიგი იძილებთ, ამ პაპანაქებაშიც საყქლო
შეკრულება იყვნენ. მათთვის ისიც შედგათაა,
ასე მოშვებულად რომ დგანან და გემოს ატა-
ნენ ტყბილ სასმელს. კედლისკენ მიბრუნებუ-
ლები თითქოსდა ვერ აშწნევენ მათ გვერდით
ღამდგარ სამ ქალიშვილს. ერთ მათგანს, ეშმა-
კურად რომ აბარებს რავალ მეგობრებისკენ,
ქიქა თითქმის დაუცლია — გამჭვრეტელ ფსკე-
რიდან ჩანს, როგორ უფარავს ტუჩებს ჩარ-
ჩენილი საბო სითხე. გოგონები ყველა ერთ-
ნაირად ასხლტეტილი, ერთნაირად ტანადი არაა,
მაგრამ სამივეს ეტყობა მხატვრის განუშეო-
რებელი ხელწერა, სილამაზის შეგრძნებისა და
გაღმომცემის მისეული პრინციპები. თამაზად
შეიძლება ითქვას, აქ რამდენიმე სახეცაა, იმ-
დენივე ხასიათია. განსაკუთრებით გამახსოვ-
დება პირველი, რომ სიტყვა კეთხეში დამდგარი
ჯარისკაცი, ცალი ხელი ქამარში რომ ჩაუყვია
და ფიქრებში ჩაძირული სივრცეს გასცქერის
მთელი სურათი ერთი მომენტის. გაღმომცემა,
ერთი მთლიანობად შეკრული ლამაზი ეპიზოდი,
კინოკადრის გამოკვეთილობით რომ აღუბეჭ-
დავს მხატვარს.

ამ თემაზე შექმნილი არანაკლებ მიმზიდვე-
ლი სხვა ნამუშევრებაც შეგვიძლია გავიხსენიოთ.
მაგალითად, ავტობუსის ვაჩერებასთან ზურგ-
ჩანთიან პაწია მოსწავლეებთან ერთად დამდგო-
რი ცისფერთვალეიანი ტანმოვლტლი ქალი-
შვილი, რომელიც გარბობს მის უკან ჩექმების
ბრავაბრუვით მიმავალი სამხედროების შეუ-
მწნეველ ყურადღებას. ჯარისკაცები მისკენ არ
იყურებიან, თითქმის ერთმანეთის კეფაზე გა-
ყინვით მზერა, მაგრამ ყველაფრიდან ჩანს
(ყველაზე მეტად ქალიშვილის სახე და გარე-

გნობა მეტყველებს ამაზე), მათ ასეთი გამოჩენილი სილამაზე არ გამოეპარებოდათ, უბრალოდ, მხედრული წესი არ აძლევთ უფლებას, მწყობარში ჩამდგარება თავიანთი აღტაცებათუ სიხარული ხაზგასმულად გამოხატონ.

ყოველდღიურ პროზაში ამალღებულის, მშვენიერის დანახვის უნარი ყველა ხელოვანს როლი აქვს მომადლებული. დიმიტრი ერისთავის ნამუშევრებში ჭარბად იგრძნობა ეს იმეათი ნიჭი. ამის მაგალითად თუნდაც „გადასასვლელი“ გამოდგებოდა, ასფალტზე მუხლებით დიჩოქი კაბუქს თეთრი საღებავში ამოვლებული ფუნჯი მოუშარჯევბია და ფრთხილად ამოძრავებს, რათა გადასასვლელის აღმნიშვნელი რიბები წვრილად გავლებულ ხაზებს არ გადასდეს. ნებისყოფის დიდი დაძაბვა უხდება მას, რომ ასე დაჩოქილმა და თავდახრილმა განაგრძოს. მუშაობა, არ შეხედოს გაზაფხულივით გალღებულ მშვენიერ არსებებს, მსუბუქი ნაბიჯებით რომ სერავენ მის მიერ შეღებილ ქუჩას. ქალაქის ჩვეულებრივ პეიზაჟი, აგურისფერ მთებზე. ორიფეხებით შემდგარი მიღლი ძაბვის ამქებში, მავთულებით დაქსელილი ცა, ქუჩის თავზე ჩამოყიდებული ტრანსპორტის ნიშანი, ტიპიური პროექტებით ნაშენები უსახური შენობები, — რაც ფონადა გამოყენებული, მხატვარმა პოეზიის მაღლით გაანათა. მიუხედავად ამისა, აქ სურათად განსხვავებული გარემოდა მომენტული აღბეჭდილი, ეს ნამუშევარი, ვფიქრობ, „იების გამყიდველს“ ენათესავება. დიმიტრი ერისთავის შემოქმედებაში უთუთოდ საეტაპო მნიშვნელობისაა „გაზაფხულის დღე“ — აყვავებულ პარკში ერთ ხაზზე გამჭრიახებული მსოფიან გოგონები და ქალები, შერეული ტყის თხელ კორომს მოგვაგონებს, საპირისპირო მხარეს მიზაღვები (ხუთი მათგანი იქეთ მიდის, ხუთი — აქეთ, მაგრამ ეს არ არის წონასწორობის აღსადგენად გამოიწველი გულუბრყვილო პროპოზიცია) ისინი თითქმის ერთ წერტილში შეხვდნენ ერთმანეთს. ასე მგონია, ეს სურათი ლექსითი დაიბადა, უცნაური ხილვა უძღვოდა წინ მის შექმნას. აქ არის ფანტაზიის სილაღე და ის აუცილებელი პირობითობა. ურომლისოდაც ნამდვილი ხელოვნება ვერ იარსებებს, ფრთები შეეკეცება.

უკიდურესად მძაფრია ამ სურათის რიტმი — თვითუღი ქალის მოძრაობას და მოქნილ სხეულს მკვეთრად აჩენს ნიავის ქროლავზე ატალღებული თხელი კაბები, გარდღვარდნი მსუბუქე ქაღვლებად რომ დაუფხება ნაცემები.

სინაზითა და ელევანტურობით გამოირჩევა ყველაზე პატარა, 12-13 წლის გოგონა, დიდის წელზე რომ უდევს მოხრილი, ფიჩხვით წვრილი ზელი. დედამისი თმას ისწორებს, საფუთქელთან უდევს თითები. ხელების ეს სამკუთხედები სასიამოვნო კონტრასტს ქმნის ამ

თანაზომიერ, სიმეტრიულ მოძრაობაში. მიმოზის ყვავილებივით მოყვითალო ლაქები და წვრილ ტოტებში იცახცახებული ლურჯი ცა გაზაფხულის ბანგით ავსებს ნათელ სივრცე.

დიმიტრი ერისთავის ქალები ტანფხით, იერიითაც იოლი საცნობია და ჩაქმულობითაც, თუმცა ამ უფექტის მიღწევა ასეთი იოლი როლი იყო. გარეგნულ ნიშნებით ბუნებრივად, ძალდუტანებლად მდლანდება მათი ხასიათის ეროვნულობა. მეტის თქმაც შეიძლება — ისინი ერთი ქალაქის, თბილისის მკვიდრნი არიან. მხატვარს უმცირეს წვრილმანებად აქვს შესწავლილი თავისი გმირების სამყარო. ყოვლის აღქმელ, მიძიებელ თვალს არ გამოეპარება ქუჩაში უეცრად გაულგებელი საინტერესო სახე თუ რაიმე ცოცხალი ფესტი. ერთხელ სინაზით მითხრა — ორ წელზე მეტია ქუჩაში აღარ შემხვედრია ქერათმიანი, უცნაურად ლამაზი ქალი, ნეტა რა იქნა, რა ბედი ეწიაო. მივხვდი, რომ იმ უცნობ არსებაზე, სხვებისათვის შეუმჩნეველ სილამაზეზე გულით, აღამიანურად წუხდა: მისი ხელახლა, თუნდაც მცირე ხნით გამოჩენა თბილისის ქუჩებში, გაახალისებდა, ტვირთს მოხსნიდა...

„გაზაფხულის დღის“ მოტივს ეხმიანება და თავისებურად აკრძელებს „ბალერინები“, ორორად განაწილებული (სულ შედინი არიან, ერთი მათგანი, ცენტრალური ფიგურა, დანარჩენებზე ტანად, ფართოდ გაღიმებული, ფრთხილად რომ დაუშვია გრძელი ხელები, მაინც გამოირჩევა) მოცეკვავე ქალები, რომელთა პაეროვან მოძრაობას დაძაბული წერტილით მიღწეული პროფესიული ოსტატობა ეტყობა. სურათში მხოლოდ ორი ინტენსიური ტონია (ლურჯი და მწიფე ფორთოხლისფერი) გამოყენებული. სპერთოდ, დიმიტრი ერისთავი ვირტუოზულად იყენებს ამ ტონების ნაირსახოვან შეხამებას, მათს დაუსრულებელ ვარაიციებს და აქედან მოდის გარდამავალი ტონების ასეთი სიმდიდრე. როგორც აღვნიშნეთ, წითელ ფერს მხატვარი ერიდება, მაგრამ სხეულის სისასისა და სიჯანსაღის გადმოსაცემად, მის მაგივრობას უწევს ყვითელი, აგურისფერი, სპალეჩისა თუ ყანვისფერი ტონები, მათი სხვადასხვა სიმდიდრით გამოსხივება. ეს კარგად გამოჩნდა დ. ერისთავის შრავალ ნამუშევარში — გაიხსენიოთ მისი მოცეკვავე ფიგურები, თმაგამოლი, ველურად მჭრილოავი ნიშნები, გრაციები — ფართოდ გაკრცელებული ანტიკური მოტივების თამამი, ახლებურ ინტერპრეტაციას რომ წარმოადგენს.

„ბალერინებში“ არ იქნებოდა გამართლებული თვითუღი სახეში ინდივიდუალური შტრიხების ძენა აქ მხატვარი უფრო ნიღბების

მეზარ კვიტაბიშვილი
შეიღო ლამამბის წასი

პრინციპს იყენებს — ერთი ცხოვრება, ერთი ღვთისმშობელი სამსახური საერთო ნიშნებს ტოვებს მსახიობთა მომღიძვარ სახეზე, მაგრამ ეს არაა უსიცოცხლო, უძრავი ნიღბები, ახალგაზრდული ყინი და თავბრუდამხვევი სიხარული ფეხებს ამ ფერეტიულ სანახიბაში...

დ. ერისთავმა ძველი თბილისის მოტივებზე მორბადილი სერია შექმნა. დაუფიქრებია რიყის ქვებით მოგებული ეზოში შემოხეტებული მოხეტიალეები, გვერდით რომ პაწია მუსიკისი უღვას. ქვაფენილზე გადახსნილი ვიოლინოს, ბოხია დევს, იქნებ ვინმე ღვთისნიერმა რობორდ-გროში გაიმეტოს. დიდი ოსტატობითაა გაცივებული ჩვენი ქალაქის მწუხარე წარსულის დღეები. და მაინც, ყველაზე მიმზადებული და უცნაური ფონად გამოყენებული ძველებური სახლია, რომლის ვერც საბრუნოა რაოდენობას განსაზღვრავ და ვერც სტილს, ისეა ერთმანეთში არეული ორნამენტები თუ ჩუქურთმები, თუმცა მთელ შენობას მხაროდ ძველი თბილისის განუყოფელი იერი დაჰყარავს. ცალ მხარეს რომ ყავარქნზე დაყრდნობილი მეწაღე შეყუჟულა, მეორე მხარეს სილამაზი გახილული კარებში, მუშტარს ელსი; ბილი, ხის რიყულებიან აივანზე დიასახლისი ნოხს ფერთხავს. ალაგ-ალაგ კედლებზე ბათქაშია აცლილი და თხელი აგური ნაირგვარ გეომეტრიულ ფიგურებადაა გამოყვანილი. ზომიერადაა განაწილებული მწვანე, მოყვითალო, ლალისფერი ლაქები... შეიძლება ნაწვში-მარიცა და ფილაქანს საპნის ქაფივით აქვს შერჩენილი სახურავიდან ჩამორეცხილი წვიმის დუღი. მავთულზე დაყოლებული წვეთივით იწელება ვიოლინოს გამჭოლი, ნაღვლიანი კენესა...

დ. ერისთავს მისხალ-მისხალ აქვს შესწავლილი და აზომილი ნარიყალას მისადგომები, ამ უძველესი ბურჯის დახვეული კალთები თუ მეტეხის ბეჭებზე დაბეჭენილი ვიწრო ფოლთები. თბილისის უბნებს შერბილმა ოსტატმა საყადრისი ქება უთხრა მშობელ ქალაქს, მის ქუჩებსა და მოედნებს, წარსულს და დღევანდლობას, მზიან გამზირებს თუ გოგირდის ობ-შეივარით გაუღენილ ხარფებს... დ. ერისთავის ხელით დახატული სახლები ცოცხალ არსებებად წარმოგვიდგება და მათზე რორიოდ სიტყვის თქმა ქვემოთაჲ მოვიყვანო.

მხატვარს რამდენიმე ვარიანტად აქვს შესრულებული ერთი მეტად პოეტური სურათი („ქალი სანთლი“) — სიფრიფანა საღამურ პერანგში გახვეული დედა-შვილი დასაძინებლად მიეშურება, დედას მცირე შანდალი უმირავს ხელთ, გზას უნათებს გოგონას თავისივე დაპატარავებულ ორუღს. სანთლის შექნე ფარფატებს უმწეო ფარვანა, მზადაა შეეწიროს წამიერ ალტკინებას, მაცდურად აბრკველიანებულ სილაშხეს, აცახცახებულ ალზე

შეიტრუსოს გერცხლისფრად. დამტვირთი ფრთები. ლურჯ, გამჟვარვალე ქსოვილში ლამაზად ილანდება ორი მშვენიერი პრინციპის სხეული; დედასავით ფეხშიშველად, ქაბაჯიკს ახედავს გრძელთმიანი პატარა გოგო, დაბადებითვე რომ დაჰყოლია მშობლის იერი და გარეგნობა, ხელბედაშვებული მიდის სიცოცხლის უკვდავი ნერგი, მარადისობისკენ გატყორცნილი ელვარე სხივი.

დამიტრი ერისთავი საუცხოოდ ფლობს პასტელსა და გუაშს, აყვარებსა თუ ფერად ფანქარს, მაგრამ მისი სტიქია მაინც ტუში და შავი ფანქარია, იგი, უპირველეს ყოვლისა, გრაფიკოსია (ფაქტიურად, ყველაგან გრაფიკოსად რჩება) და მისი შემოქმედების უძლიერესი მხარეზე, ამ ტექნიკით შესრულებულ გრაფიკულ-საგანგებოდ უნდა შეეჩერდეთ.

„როგორც ეტყობა, ფანქარს იმაზე მეტს ეკისრება, ვიდრე ამის ატანა შეუძლია!“ — ეს სიტყვები, თავის მეგობარს, პოეტ გივი გეგეჭკორის რომ უთხრა მხატვარმა, ნათელს ენეს დ. ერისთავის შემოქმედებით პრინციპს, მასალასთან მის დამოკიდებულებას. ერთ ტექნიკურ საშუალებაზე — ფანქარზე — ამგვარი „ძალდატანება“ მხოლოდ ძლიერი ნატურის კაცს, მარად მაძიებელ და უკმაირისობის გრძნობით შეპყრობილ შემოქმედს თუ შეუძლია. ბოროს პასტერნაკი ერთგან ამბობს, მუდამ ვცდობოდი, წიგნში ჩაქედელი ჩემი ლექსები სტამბის შავი, უღიმღამო საღებავიდან ფერად სტრიქონებად ამოსულიყვნენო.

ვფიქრობ, ამ ორ მისწრფებასა თუ სურვილს შორის ბევრი რომ არის საერთო; უპირველეს ყოვლისა, საერთოა საბოლოო მიზანი — თვალში სიცემი გარეგნული ეფექტის გარეშე შექმნა ამაღლებული და მშვენიერი.

სწორედ ფანქარის რბალ, დამორჩილებულ ხაზებს უნდა უმაღლოდეს მხატვარი თავის ერთ-ერთი შედეგის „ნათელა ერისთავის პორტრეტის“ სრულყოფილებას. ამ სურათმა მისცა დასაბამი ქალთა პორტრეტების შესანიშნავ სერიას — მაღალი ყვლი ხან თოვლში-ამოწვერილი ენძელას ღერის ემსგავსება, ხან ინდური ვაზის სინატიფეს იმეორებს, ხანაც ოღნავ გადაქანებულ სპილენძის ღარნაკს გვაგონებს...

სინაზე და კეთილშობილება, ბუნებისაგან მომადლებული სილაშხე გამოკრთის მათ მხერაში, დახვეწილ ნაკვთებში. შეუძლებელია, თუნდაც ერთი ნახვის შემდეგ დაგვაიწიყდეს განსხვავებული მანერით შესრულებული მანანა გედდენიშვილისა და მანანა აბაზაძის ცნობილი პორტრეტები. დიდი შინაგანი ძალისა და შეკავებული მღელვარების გამოხატუვლია ლითონის ბურბუშელასავით დახვეწულ ლოკონებში (ძველებურ გრავიურებში აღბეჭდილი

პარტიების მსგავსი) გამოკვეთილი მარინა მა-
კავარიანის ძლიერი სახე.

პორტრეტებზე მუშაობისას მხატვარი არანა-
კლებდს ოსტატურად იყენებს ტუშსა და კალამს,
ამის ნიმუშად შეიძლება მოგვეტანა
„მარინე მხეიძის პორტრეტი“, სადაც ცალ-
კეულ დეტალებზე არაა გამაზივებული
ყურადღება, მაგრამ ტალღებზე შემოყოლე-
ბული თმები, პირდაპირი მზერა მოდული
გარეგნობისა და ხასიათის უმთავრეს თვისე-
ბებზე მოგვანიშნებს. ოგალურ ხაზებს ზნობად
სწორი, ნაწყვეტ-ნაწყვეტი, ქინძისთავივით
წამახული, აწეწილი მავთულივით ერთმანეთში
გადახლართული ხაზები ენაცვლება, ტუშით
ჩამხელებული სილუეტრიდან ალვა-ალვა
დანამეციებული ვერცხლი ბრწყინავს.
ფონზეც კეცა-კეცად დაკლანილი წვრილი
მავთულების შავ-თეთრი ბადე გაფენილა,
მოუხუდღავს სუნთქვაშეკრული პროფილი...

ორიგინალური და თავისთავადი დ. ერისთა-
ვის მიერ შექმნილი მამაკაცთა სახეები. მხატვ-
არი იმდენად გარეგნული მსგავსების გადმოცე-
მას არ ესწრაფვის, რამდენადაც მოდელის ში-
ნაგანი ბუნების გახსნას, ხასიათის წვდომას.
ამგვარ ნამუშევართა რიგს მიეკუთვნება ო.
ლორთქიფანიძის პორტრეტი.

დ. ერისთავის ჩვეული ოსტატობით
დახატა თავის თანამედროვეთა, შემოქმედთა
არაერთი საყურადღებო პორტრეტი. რუზო
აბაშველის სახეზე სველბერძნული სიმკაცრე
და ენერგია აღბეჭდილი, მჭრალად მოხატული
თვალები აძლიერებს გაცოცხლებული ქან-
დაკების იერს.

გივი გეგეჭკორის პორტრეტში უფრო
მტკი ტონები ჭარბობს. ოდნავ გვერდზე
მაცქერალი, თითქოსდა სიღრმეში ჩაბრუნებული
თვალები აქაც არაა სავანგებოდ დამუშავე-
ბული და ეფექტი მით უფრო დიდია;
შთაბეჭდილება იქმნება, რომ ოსტატურად
ჩასმულ, დაბინდულ თვალებში შემოქმედების
პროცესი აგრეული.

თავისებურადაა, აგრეთვე, გადაწყვეტილი
კარლო კალაძის პორტრეტი, რომლის დალა-
რულ ფართო სახეზე ასაკისა და ღარღისაგან
გაუტეხელი კაცის სიმშვიდე და პრერეგში
გატოტილი ათასწლოვანი ბაობაბის გამძლე-
ობა ჩანს.

ადვილი შესამჩნევია — დ. ერისთავი
ყოველ პორტრეტს ინდივიდუალურ გადა-
წყვეტას უძებნის, უკვე მაგნებული რაიმე
კუთხითა და ნაცადი ხერხით არ ემაყოფილ-
დება. ეს ერთხელ კიდევ აღსატურებს თუ
ჩაოღენ მომთხოვნი იგი საკუთარი თავის
მიმართ, რა პატავისცემით ეკიდება მხატვრო-
ბის ურთულეს ხელოვნებას.

დ. ერისთავის გაზრდილი ოსტატობის
მაჩვენებელია გრაფიკული ნამუშევრების

სერია (ტუშის კალამი), ათამდე ნაწარმოებს
რომ აერთიანებს და პირდაპირად შეიძლება
ეწოდოს (ვეტრორის გამოთქმად) — „მხატვრული
პროფესიის აღმანიშნები“.

პირველ ყოვლისა, უზარმაზარ, მაღალკე-
რიან ღარბაზში მართლდმართ გამოკეტილი,
თვალბდაწყვეტილი (ზედმეტი დაძაბვისგან)
პატარა, მოკლემარგვლიანი მუსიკოსი მავა-
ნდება, სათბობით რომ (აქვს მიბჭენილი
ვიოლინო და თითქოს ყბაც შესივებია. მალე,
საკონცერტო ღარბაზში თავმოყრილებიდან,
ბეერს არც ეცოდინება თუ რა ტანცვის
ფასად მიალწია ბიჭუნამ ხელის ასეთ
ვირტუოზულ მოძრაობას, რა ჯაღოთი და-
სრიალებს ხეში დაწყვეტამდე დაქმედულ ოთხ
სიმზე. ჯერჯერობით კი იგი მართა ამ
გამოცარიელებულ ღარბაზში. მაღალ, თაღიან
ფანჯრებზე შეკიდულ თეთრ ფარდებს
უხილავდ ატოვებს, ყრვალად უვლის
მოცარტისა თუ შოპენის მწუხარე მანგებ.
კუთხეში მიღებული ძველებური სკამი ჩაშოსა-
ჯდომად უხმობს ფეხზე ჩამომწყდარ ყმა-
წილს. გარეთ, ცის სილურჯში, ლაღად
დასრიალებენ ჩიტები, ზოგჯერ ისე ახლოს ჩაუ-
ქროლებენ დავმანულ, სარკის შეუშებივით
სქელ ფანჯრებს, იფიქრებ, მეგრლით შესაღე-
ბიანო...

მზერა მეორე სურათისკენ ინაცვლებს და
ახლა ვხედავთ ხანში შესულ, ნაჯფ კაცს,
წელში გაღრეკილი წიგნებით დაჯოჯილ
მაგიდას რომ მისჯდომია (მოხუც მწიგნობარში
ადვილად შეიძლება მხატვრის მამა). ახალი
შებიღბებულია. მაგიდაზე თეთრ-ბაჟურიაში
ლამფა ღვას, თითქოს ზღვის ბნელი წაღის-
კენ დაძირული მელუზა აქანავებდეს უნაზეს
ფარფლებს. ძირს, მოხეტის ფეხებთან, კატა
გატრუნულა, კრუტუნით ეხახუნება სკამს,
პატრონისაგან ალერსსა და ყურადღებას
იხოვს, ბიბლიოთეკაში შეპარულ ჰოფმანის
ბრენ მერს წაავას. რამდენი რამ ამცნეს
მოხუცს ტყავსა და კოლნეიკორში ჩაჭღარმა
ეგება ტომებმა, რამდენი საიდუმლოს განდობას
კიდევ პირდებთან. არ ილევა შეტნობის წაღილი
და არ უჩანს საზღვარი დაფარულს. ჯიუტად
ზის კაცი — გამძლე, ფესმეგარი. გონებას
ვერ უმღერეს, ვერ უწამლავს ძველთაძველი
სიბრძნე — ვინც ცოდნას ამრავლებს, მწუხა-
რებას ამრავლებს. ვინ მოსოვლის, რამდენი
ასეთი ღამე გაუტეხია, რამდენჯერ დათენებია
თავზე და თუ არყოფნის არილის შეუკრთია
მისი ფიქრი, მიზეზიც მოეძევა — უჭირს
მკრთალი შექით განათებული მყუდრო
სენაკის ღამობა, იცის — ყველაზე ძნელი ამ
წიგნებთან განწორება იქნება...

მეზარ კვიბარშვილი
შეძლო ღამიების ფასი

ისევ სათვალისი მოხუცი, ისიც მოხრილი, მალაგებდააიწმულები. რკინის ყალიბზე ჩამოცმულ ფეხსაცმელს სიკისავით ყუფა-ბრტყელებულ კაუჭთან ჩაქრს უმიზნებს. თითქოს გვერდის გაღმობრუნებულ ქუსლებზე ღარტყმული ჩაქრის ყრუ ბავუნი. სქელ კედელში ორი მომცრო, თლიან ფანჯრებია გამოჭრილი. პატარა მაგიდაზე საჭირო მასალა და ხელსაწყოებია დახვევებული — საღვასი თუ მარწხელი, ბრტყელი და თუ ქლბი. ცარიელ მომასის კოლოფზე შემოდებული შუაშდე დაყვანილი სივარტი თავისით ბოლავს. ტყავის საღრეში ცხვირითაა ჩარჭობილი წელში გამოყვანილი, ფეხებშეტყუბებული მაკრატელი. ძირს ხმარებისაგან ჩამავებული, სხვადასხვა ზომისა და ფორმის ხის კალაპოტება ყრია. გვერდით წყლიანი ღუჭი მოუღვამს მოხუცს. კედელს ნაირ-ნაირი ფოტოები და სურათები ამშვენებს (უფრო მეტწილად გასართობად). ამაყად ილანდება სავარძელში ჩატყლილი ისტორიული პირები, ცნობილი სახელმწიფო მოღვაწეები, იქვე შიშველი ქალის ფიგურა (ცნობილი სურათის ტეპროდუქცია, რომელიც ეურნალიდან ამოკრილი) მხარზე გაღებული წაქცეული აკიდან წყალი რომ იღვრება. ცოტა ქვემოთ, ალბათ, სახელგანთქმული ფალავნების სურათებსაც დავინახავდით, ტყავის თასებშით თავმოწულ ტაბურეტზე მჯდომი ხელოსანი რომ არ გვედარბოდეს. ბევრი ასეთი კეთილი მოხუცი გვინახავს ბუღრუგანებსა თუ პაწია სარდაფებში მოკალათებულნი, დღისითაც ელექტრონის შექმნა რომ ემუშაობენ. ბავშვობისას რამდენჯერ მოგვიტანია მათთვის ლანჩამჭკალი თუ ქუსლონგრეული ფეხსაცმელი. როცა მოგვიკითხავს და საფუტური გვიკითხავს, ხელი ჩაქრნევით და უთქამბო, წაბო, არაფერიც არ ღირსო. ჩვენი მაინც დაგვიღია დაქმუნული ქაღალდის ფული და კიბეები ავირბენია. დღესაც შეიძლება, აქაიქ, ამ კეთილშობილი ბერეკაცების ნახვა, მუხლებზე რომ უხეში; გაიონილი ფეშტამალი უფანი და საღვავებისა და ტყავის სუნით გაყვნილი ყიზურსი თავაუდელად სხედან. ჭერ კიდევ ღონე ერჩით, თვალს სიზუსტე არ დაუყარავს — ზედმეტ მოძრაობას იშვიათად გააკეთებენ მათი შავად დაქორფილი, კერებიანი ხელები...

დაუვიწყარია უღვამა, შარვალჩაჩაჩული მეუზოვის სახე, სქელი ქამარი რომ შემოუჭერია წელზე. გვიანი შემოდგომაა. შრიალი გაუდის დაცვენილ ფოთლებს, მალე ციცილწავილებულ გროვას ნაცრისფერი ბოლო დაეხვევა. პარკში დატარებული სკამები მოჩანს. ბუნების განმარტვის, ზამთრის პირის მარადული სევდა დაგანახა მხატვარმა ამ სურათში.

მიიმე, რთული საქმე აბარია აბლაბუდას

ქსელბეგით გაბმული ნარტის წინ თავდახრილ ფეხარ ქალს. თითქოს მისი ფეხებიდან იღვებს სათავეს გრძელ მასრებზე დახვეწილი ნარტი ერთი შეიძლება, ერთი წინდაუხედავი მომზადება და შეიძლება ეს საოცარი რიტმი დაირღვეს მზრომელი ადამიანის ფსიქოლოგიის, ღრმა ცოდნა გამოამყვანა. დ. ერისთავმა ამ დახვეწილ, დიდი ოსტატობით შესრულებულ სურათში.

სიმრეტლბათნ შეჭიდებულ ადამიანებს მხატვარი ჩვენს ყოველდღიურობაში, ცხოვრების შუაგულში ეძებს. ასეთებად უნდა გიგულოთ ფოლადის სამჭროში მომუშავე, სახეზე ნიღაბ აფარებული, ცეცხლის შადრევანში გახვეული შემდლებლები. ასეთია. ვეება თვითმცელის კაბინაში თავმოპოტუნებული დავნი-იული ბიჭი, არადადამიანურ გრუხუნსა და გრიალში მაინც რომ იგნებს ზას. თუმცა უნდა შევნიშნოთ — ამ ნამუშევრებს აკლია მკაცრი ხელი, ფორმები შედარებით დაუხვეწია, დაუსრულებლობის შთაბეჭდილებას ტოვებს.

ამ სერიის ნამდვილი მშვენება „მესათუ“ — ვიტრინის მიღმა ზის სახელანაოქებული ჰაშმაგი კაცი, მელოტ თავზე დიდი სიფრთხილით რომ გადაუღავებია გამეჩხერებული ქალარა. ცალ ხელში, ზუფახილი, მაქის საათი უჭირავს და თვალში ლუბაჩადგმული უმცირეს მექანიზმებს ასჩერებია, ფოლადის წამახული ხელსაწყოთი ამოწმებს, ვგრანობთ, როგორ იძვრის პაწია ღერძების გარშემო წაღმა-უკელმა დატრიალებული კბილანები, როგორ ემეება ნელ-ნელა მომართული ზამბარის უწყრილესი ლენტბი, თითქოს ცნობილი „ქართული ფილმის („იყო შავი მგალობელი“. ამ ფილმის სცენარი დ. ერისთავს ეკუთვნის) ფინალს ეუმზერდეთ. საათი-წინ, საათი-უკან მარჯვნივ, მარცხნივ, მაგიდაზე, კედელზე, ისრებიანი, უისრო, ათასნაირად მოხატული ციფერბლატები. უთვალავი დიდ-პატარა იარაღი — დგიმები, სინჯარები, ლინზები, პინცეტები, გაფარჩხული მარწხულები, ტყავის თასები, მინის სახურავები, წყლიანი ჰიჭები, დაგრაგნილი ძეწკვები... „იოლი გზა, ყველაფრის გამარტივება, წარწერის შრიფტი იქნება ეს თუ დასახები საგანი, კარგის ნიშანი არ არის, უსუსურობაზე მეტყველებს“, — ამბობს ხოლმე დიმა (ასე ეძახიან მას ახლობლები, მეგობრები) და ძველი ამ ნათქვამის სისწორეში ეცევი შეიტანო.

უმეტესად რეზო კეიშვილის მცირე მოთხრობა — „ოსტატები“ — გაგონდება, სადაც გრავიორის სიზუსტით არის დახატული პროვინციული ქალაქის მყუდრო სახელოსნოს ყოველი კუნჭული. სხვადასხვა ხელობის ოსტატთა შორის საათების ტიქტიკით გაბეზრებული მესათეც ზის...

მესათე თვალზე აკრული გამაღიღებელი

შუშით რაღაც უპატარავეს მექანიზმებს ჩაჰკირ-
კიტებდა. მაგიდაზე შუშის ცილინდრისებური
კოლბები იდგა. კოლბებში რძისფერი სითხე
ბუზბუზებდა. სითხეში უცნაური მექანიზმები
ტრიალებდნენ. კედლებზე ძველთაძველი, დიდი
საოთხის ქანქარები ქანაობდა...

დ. ერისთავი კონტრასტების საუცხოო
ოსტატად და ეს ხერხი ხსენებულ სურათშიც
მარჯვედ გამოიყენა. მესაათე გარემოსგან ისეა
გაიქანული, თითქმის მის წინ ქუჩა კი არა,
აქვარიუმის ენება კედელი აღმართულყოფს.
ფიტონის მინას ოდნე ჩასცილებია თევზივით
სხარტი-12-13 წლის გოგონა (ამ ასაკის გოგო-
ნების ხატვაში დ. ერისთავს ძნელად თუ
ეინზე შეედრება), გრძელი ნაბიჯებით რომ
მოიჩქარის სადღაც. გოგონას მოკლედ შეკრე-
პილი თმა და ჭკვიანური თვალები აქვს, ხელში
წიგნი დაუჭერია. მშვენიერად დანახული
დეტალია, სინათლით და სიციცხლით საესე
მშვენიერი არსება თითქმის უპირისპირდება
უსულო საგნებს; მაგიდაზე ჩამწკრივებულ
ლათონის ხელსაწყოებს, ასეთი კეთილსინდის-
იერებითა და მოთმინებით რომ გამოუყენებია
მხატვარის გაუფუღ კალამს. აქ არ არის
ნატურალისტური სიზუსტე, ეს უმაღლესი
რეალიზმი, საგნების ჭეშმარიტი პოეზია. გავი-
ხსენით დიურერიისა და კრანახის გრავეურები
აქ სხვა ნამდილო ხელოვანთა ნამუშევრები.
ბოსნე ერთ ხელოვნებათმცოდნეს ნათქვამი
აქვს, რომ მის მიერ დახატული მუსიკალური
ინსტრუმენტები იმდენად ზუსტია, ძველი
საარაგების ლექსიკონი რომ შევადგინოთ,
ილუსტრაციებად გამოადგებოდნენ. ამას, რა
თქმა უნდა, არაფერი აქვს საერთო სინამდვი-
ლის ფოტოგრაფიულ ასახვასთან ასეთი სიზუს-
ტე მუდამ სხვა, დიდი მიზნით ხორციელდე-
ბოდა და დღესაც ასეა.

ბედნიერება იქნება, ქვეყანაზე მხოლოდ
მუყათი, თავიანთი საქმის მცოდნე, პატიოსანი
ადამიანები იყვნენ. სამწუხაროდ, არც ისე
მცირეა იმათ რიცხვი, ცხოვრება ცხვრის
დუმად რომ ჰგონიან და მუდამ იმის ცდაში
არიან; რაც შეიძლება ბლომად ჩამოაშალონ
სწორედ ამნაირებს უწოდებდა ლეონარდო და
ვინჩი „საშუალოს გამტარებელ არს“. ასეთი
მეტაბოზოების დაუფიქარი სახეები შექმნა
დ. ერისთავმა ერთ მხოლოდრიონდელ გრაფი-
კულ ნამუშევარში („სახიჯლე“, ტუში, 1975
წ.). სამართლამად მიახლოებდნენ ბუღიან
ლუდხანში მოკლადებულ, მუცლებად ქცეული
გაუქმალრება რაზლეს პერსონალებს. კიდურები
გადაჰყარებიათ, შორევევად ქცევიან. ყბები
ვეება ლაუჩრებს მიუგავთ. თვითონაც ფქვი-
ლის ტომრებივით მიყუდებიათ პატარა, მრგვალ
მიადიდებს. მარმარილოს დისკოებზე დაუბჯე-
ნიანთ გამოთაყენებულნი. ოფლგადამსკდარი
სახეები (ოფლა მხოლოდ ჭამაში მოსდით).

დაბლა შემოუდგამთ ნაყლო, ქათისგან
დაწრეტილი სასმურები. რიგი სულმოქმედი
ლად ცლის კათხას, რიგი ორივე ხელსაწყო
პირში ხიწავს, თითქმის სტადიონზე მოხე-
დრილა და უსტევენს. ერთს ჯავშანივით
აუფარებია კათხა, ნიკაიანად ჩამქარალა შიგ
მის შემხედვარეს ბრეიგელის გრავიურა
გაგახსენდება. „მეუფე ტყეები“. თუმცა სახეზე
საცერაფარებელი გლახები დიდი ნიდერლან-
დელი მხატვრის ნამუშევარში სულ სხვა აზრით
არიან წარმოდგენილი და ცხადი, ხდება,
მისი გამომეტყველება შუშის ფსკერივით
უაზროა.

ვეერდით მეორე მჭამელი უდგას, ჩვენსკენ
ზურგი აქვს მოქცეული, მაგრამ ამით არაფერი
იცვლება — სახეც ისეთივე ყვეჩხური, არა-
ფრის მოქმელი ექნება, როგორც პირდაპირ
მხრებზე დადგმული მზზინავი კეთა ეს ის
ხალხია, სანაძლოს რომ დებენ, ვინ მერ
ხიწავს და დღეულს შევამს, ვინ რამდენ
ვედრო ლუდს ჩაისხამს სტომაქში. ისეთი
შთაბეჭდილება გვრჩება, თითქმის გადასაშენ-
ებლად განწირულ პრეისტორიულ ცხოველებს
ეუწურებდნენ.

ძალზე დამაჯერებლად, არაჩვეულებრივი
ფსიქოლოგიური სიზუსტით გამოუყვეთია დ.
ერისთავს ტირის ფარდულში თავშეკრულ
ბიჭთა სახეები, პნევმატური თოფები რომ
მოუმარჯვებიათ და რაღაც შემავშოთებელი
დამშვიდებით, სუნთქვაშეკრული მისჩერებია
სხვადასხვა სამიზნეებს. მათს დაიწებულ
მხერაში გამოსქვივის გაუნებელი აზარტი,
ამ უმწიფარი ასაკისთვის ჩვეული შეუბრა-
ლებლობის გაუნებობიერებელი გრძნობა, რის
გამოც არაფრად უღირს ტოტზე შემოგდარი
მგალობელი ჩიტისა თუ სხვა უმწიფო არსებათა
მოკვლა. ამგვამდ კი ფიქიანი ტყეები უყრიათ
წინ და მიზანში მოხედრას სწავლობენ. დიზი-
კურად შეიგრძნობა თოფის ლულების მრგვა-
ლი, შავად მოზიზნიმე სიკარილე, რეზინის
კურდღლებისა და თუნქის მოძრავი ფიგუ-
რებისკენ მიშვრობი. უნდა ვიფიქროთ,
საბოლოოდ ისინი კეთილ, კაცთმოყვარე ადამ-
იანებად გაიზრდებიან და თოფს ეკლავაც
გასართობად თუ აიღებენ ხელში. მხატვრის
ოცნებაც ხომ ეს არის — ამ ბიჭებს სისხლის
დასაღებვად არასოდეს დასკირებოდნენ,
დაბალ, დახუთულ ფიკრულში ტირის თოფე-
ბით ნასწავლი ზუსტი სროლა.

ძალს არ ვატან მეხსიერებას; ბაღში,
უზარმაზარი ხის ძირას ჩამომსხდარ მოხუცებს
ვხედვარ გაუჩრებულან, საფიქრალს მისცემია;
მათი მზე გადახრილა, სისხლი გასცილებია,
სასიამოვნო მოგონებებიტოდა თუ გაიხალისებენ

მეზარ კინაბიზშილი

შპილ(ო) ღამების ზსანი

გუნებას. მოშორებით მრავალი აუზი მოჩანს, გაუქმებული შადრევნიდან არ ფეხავს წყალი — სიციხის სახე და დასაბამი. გოლიათი ხე, შვად გატოტილი, მძლავრი ფესვებით ჩაქიდებული მასაზრდოებელ მიწას, აღამიანთა მოდემის სიდადეს და გამძლეობას განასახიერებს. უძიროდ არ გადაშენდებიან ეს მოხუცები. მოწყენა დიდხანს არ გასტანს — მალე მათი შვილიშვილების ყრამული შესძრავს ამ ბაღს, ტანს აიყრიან მათ სისხლზე აღმოცენებული ნერგები, მესს ამაყად შეეგებებიან.

ყველაზე მეტად მათი დაუდგრომელი ხასიათი ხიბლავს, მათი ხატვა უყვარს დიმიტრი ერისთავს. მოპირდაპირე კედელზე ისინი ლაღობენ — სამი გოგო, ასე, 12-13 წლისანი და დაბალ ვალაყანზე შესკულებული პატარა ბიჭუნა, ხელები რომ შემოუჭერიათ იაზეზე. ორ გოგოს თოკი უჭირავს ხელში და ატრიალებს, მესამე, მათზე მაღალი, სწრაფად ევლება სახტომელას, ყვითელი თმები ალივით აშლია, თვითონაც თითქოს ცისკენ მიიწევს, წამიც და ზემოდან დახედავს ერთმანეთზე წაბმულ ღვინისფერ სახურავებს, მდინარეს, მთებს... რაღაც უცნაური ძალა გამოკრთის ამ გოგონას ფართოდ გახედილ თვალებში...

საკმარისია ორიოდ ნაბიჯი გადავდგათ და ისევ ამ მარლობზე შემოვლებულ ნაცნობ ვალაყანს წავაწყდებით. ვალაყანზე ახლა ფაშფაშა, ხანში შესული შაოსანი დედაკაცი ზის და მზესუშირით უვსებს ქალღალის პაწია ძაბრებსა და კაბაზე დაკერებულ ჩიბუებს თავის მუდმივ მუჭურებს, უბნის გარკონებს. ტუშში ამოწეული კალმის წვერი ზუსტად შეეფარდა ამ ნახატის სულს, განწყობილებას, ეანრს... მუჭუნა ქალის მჭიდროდ შემოჭერილი თავსაბურავი და ასეთივე კაბა მოხალული მზესუშირას ჩენჩოსფერია, თალხი, დაქვრივებულთა უსიხარულო დღეებით დაღ-დასმული ფერი, ჩვენს „თავსაფრიან დედაკაცებს“ რომ დაეხდათ.

ზემოთ აღვნიშნეთ თუ რა მოხდენილად იყენებს დ. ერისთავი კონტრასტს. ამ ხერხის რეალიზების საუცხოო ნიმუშად შეგვიძლია მივიჩნიოთ მხატვრის ერთი ბოლოდროინდელი გრაფიკული ნამუშევარი („ბათუმი. ყაჯახანა“). პერში თითქოს ჰვალენად მიიკლავება ქვეშაზე ადენილი ოხშეიარი, სანაპიროს დაგუბებული ცხელი სუნთქვა. წინა პლანზე ორი მოშლითებული გოგოს ჩანმართული ფიგურაა. ერთი მაცულრად იღიმება, თმას ივარცხნის ან იკონავს. მეორეს, შებრუნებულს, ხელი აქვს გაშვებული — სავარცხელს თუ სარკეს ელოდება. მთავარი აქ მაინც მეორე პლანია, ფონი. მოფლულ ქოლგებზევს ოთხი ბერიკაცი შეუყულო, ორი ქუდიანი, შუშში, და ორიც თავშიშველი, იქეთ-აქეთ. ცეცხლზე ნადგამი

თიხის ტურქელივით ჩაშვებით დაჩამიწებული სახე, თავდაც გამომწვარი კერამიკის თოჯინებს გვანან, ნელა წრუპავენ კუბრივით ყავას დაღამებამდე არ დაეღვავთ მალაპარაკ ბებრულად ჩაკეცილი ზურგით უკან დატოვებული წარსული. თუმცა არ შეიძლება დღევანდელი დღეც არ აფიქრებდეთ, არ წუხდნენ იმაზე — ხვალ რა იქნება, მაგრამ მთელი სანაპირო ამორძალებით რომ დაიფაროს, არც ვახედავენ. რაღა თქმა უნდა, მათ ყურადღებას ვერც ეს ვაგონები მიიქცევს, ნებიერად რომ იზმორებათ ავეისტოსს მზეზე. ვინ იცის რამდენჯერ შევსწრებივართ ამგვარ სურათს, მაგრამ ჩავვივლია, ვერ ამოგაციოთხავს ის კონკრეტული ზარი, მხატვრის მაძიებელ მზერას რომ არ გამოეპარა.

დ. ერისთავი თბილისის ძველი და ახალი უბნების მესაიდუმლო და პოეტია. ჩვენ ადვილად შეგვიძლია ვიცნოთ მის სურათზე ასახული ესა თუ ის ადგილი, მაგრამ უმთავრესი განწყობილებაა, ის ინტიმია, ყოველ საგანსა თუ პეიზაჟს ელემენტებში რომ შეაქვს მხატვარი. იოლად მივხვდებით ქალაქის რამელ კუთხეში იმყოფება გაცვეთილ პედალზე ფეხდადგმული მღისავი, სად დგას მის უკან აყუდებული აგურის ძველებური სახლი, სამიგვარაშეყენებული, ხის მოხარატებული აფენებით დახუნძლული, გვიანხავს სამტრედიისაგან წამოსკუბებული მანსარდოც, მზეზე გადმოდგმული ყვავილებიანი ქოთნები... ვიცით სად ეშვება ეს რკინის კიბე, რას კითხულობს საფეხურზე ჩატუქებული ბიჭი, რაზე საუბრობენ მეზობლის ქალები. ყველაფერი ეს მეტია ვიდრე სახლი, ვიდრე ქუჩა: ან ეზო-ეზო მოხეტიალე ხელოსანი. ეს სურათები, ერთად თავმოყრილი, ამთლიანებენ, სახეს აძლევენ მხატვრის საყვარელ ქალაქს.

ერთი სურათიც უნდა გავიხსენოთ „ძველი თბილისის“ სერიიდან, „გაზაფხული“. განმარტებული მდგარი სახლის წინ ახალგაზრდები გამწკრივებულან, სილუეტებად ჩანან ქვედა სართულზე მოთავსებული წიგნის მაღაზიის ფონზე. ეს ახალი ცვლაა, ახალი თაობა, სწავლის და ცოდნის ენით შეპყრობილი, უსაღვრო ლტოლვა, ენერგია იგრძნობა თითოეული მათგანის მოძრაობაში. ძველი თბილისიდან აქ მხოლოდ შენობაა დარჩენილი, მხატვრისათვის რაღაცით მიმხილველი და მნიშვნელოვანი. თავისებურ იერს აძლევს ამ სახლს მთელ ფსაღზე გაფანტული რკინის უცელგამორწევილი, პატარა-პატარა აივნები. ჰადრისა თუ ალვის კენწეროებიდან წამოშლილი ფრთოსნები ცას მოსდებიან. ლინოვარეურის ერთი ტონი ვერ ზღუდავს ამ პოეტურ სურათს და ჩვენ აშკარად შევიგრძნობთ გაზაფხულის ფერებსა და თავბრულამსვევ სურნელს. ამგვარი სახეები სხვაც ბევრი

ნაუზატარღი... დ. ერისთავის, შერეული შინაგანით არ
დარჩენია რაიმეთი საყურადღებო კუთხე-
კუჩქული, თაბაშირის ფიგურებით დაშვებულ-
ბული თადი იქნება თუ კლანდოლი ხაზებით
მოჭედოილი მძიმე ალაყაფი. ასეთ ეროვნულ
(უფრო სოლოლაკის უბანში, სადაც მთელი
ცხოვრება გაატარა დ. ერისთავმა) ვინ
მოსთვლის რამდენჯერ შეგვიხედავს. ბინდისას
ან ალიონისას უფრო ლამაზი სანახავია აქაუ-
რობა. რკინის ხვეული კიბე ზედ სახურავთან
თავდება, ცაცხაბებს, ზრიალებს. საქმარისია
მოღუნულ, გაპარალეზულ მოაჯირს დაეჯავშე-
რო და არც არაფერი დაგაკავებს, პირდაპირ
ცის კამკამა სილურჯეში აიჭრება.

დასასრულ, უნდა გავიხსენო ერთი დიდი
მრავალსართულიანი, ამჯერად თანამედროვე,
სახლი, თავის ეზოიანად (გუაში). ეს სახლი
ვეებერთელა ცოცხალ არსებად წარმოგვი-
დგება, თითქოსდა ხელისგულზე გვყავს მისი
ყოველი მაცხოვრებელი. აქ განსაკუთრებით
არ არის გამოყოფილი რაიმე დეტალი თუ
სცენა, შორი პლანია აღებული. შედარებით
შორიდან ვუმზერთ შუშაბანდებსა და ღია
აივნებზე გადმომდგარ ადამიანებს. ვინ
ჰდარკავს თამაშობს, ვინ ველოსიპედს უტრია-
ლებს, ზოგი კუნთების ძალას ამოწმებს,
სიმძიმეებს ექაჩება; პატარა ვოგონები
ჰულა-ჰულის რგოლს იტრიალებენ გადაზნე-
ქილ წელზე, ძირს მათი ტოლები კლასობანას
თამაშობენ, ბიჭები ბურთს აღადგენ, საგორავს
დააქნებენ... მოხუცი ტროლეიბუსის გაჩე-
რებისკენ მიჩანჩალებს; ეზოში წყნეთელი
მემაწვენე შემოსულა, მარცხნივ, ცალკე დგას,
სახლის მიღმა განიერი ქუჩა ილანდება, ათას-
წილი ტრანსპორტით სავსე, ხმაურითანი. იქედან
მოდის ავტობუსებისა და მანქანების ყრუ,
გაუთავებელი გუგუნე. მაინც ხალისი და
სიმშვიდე სუფევს ამ ქალაქისტოლა სახლში,
მზე ანათებს, სიცოცხლის კანონები მართავს
მის ყოველ სართულსა და ბინას. ამ სურათში
უტრირებელი, ხაზგასმული ასაფერია, მიღწე-
ულია მთლიანისა და ნაწილის პარმონიული
შერწყმა, ბუნებრივადაა გამოვლენილი მხა-
ტერისთვის ესოდენ სასურველი და იშვიათი
თაკნება.

გულგრილად, ზერეულდ არაფერს ეკიდება.
მე მინახავს, საათობით როგორ ხეყდა და
სრულყოფდა იგი ერთ კინოაფიშას, თუმცა
საპირო ნიუანსი, ორიგინალური გადაწყვეტა
უკვე მოქმენილი ჰქონდა. დ. ერთსთავის
ღვაწლს ქართულ კინოში მხოლოდ გემოვნე-
ბით დახატული აფიშები არ ამოსწურავს, —
უშუალოდ მან გააფორმა არაერთი შესა-
ნიშნავი ქართული ფილმი (მე, ბებია ილიკო
და ილარიონი“. „გიორგობისთეე“, „არჩე-
ულბერივი გამოფენა“, „იყო შაშვი მგალობე-

ლი...), რომელთა წარმატებაში მისი ხელიც
ურევია.

დ. ერისთავის დიდმა შინაგანმა კულტურამ,
ღრმა ერუდიციამ, გემოვნებამ მკაფიოდ ჩინა
თავი წიგნის მხატვრულად გაფორმებაში თუ
ილუსტრირების საქმეში. ეს უთუოდ ცალკე
წერილის თემაა და ჩვენ მხოლოდ გავყრით
შევეხებით მხატვრის შემოქმედების ამ
ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მხარეს.

შემთხვევითი არ არის, რომ მისი პირველი
ნაბიჯები ხელოვნებაში, კერძოდ, გრაფიკაში,
დიდ ლიტერატურას უკავშირდება, ეს
გახლავთ ა. ფრანსის ცნობილი მოთხრობის
„კრეკების“ ბრწყინვალე ილუსტრა-
ციები — დ. ერისთავის სადიპლომო ნამუ-
შევარი. ამის მერე მრავალი ქართველი თუ
უცხოელი მწერლის ნაწარმოებები დაასურათა
მხატვრამა და მუდამ აგნებდა იმ არსებით,
მთავარს, რითაც აადვილებდა მკითხველამდე
ავტორის ჩანაფიქრის მიტანას, შეუცდომლად
წვდებოდა პერსონაჟთა ხასიათს, გამოხატულს
მათს განუყოფელად გარეგნობაში, ქცევისა
თუ მოძრაობაში. დ. ერისთავი პლასტიკურად
გაეცოცხლებულ ახალ სინამდვილეს ქმნის,
სიტყვიერი მასალისგან, ლიტერატურული ხერ-
ხებისა და საშუალებებისგან პრინციპულად
განსხვავებულს და მისი წარმატებების სათავე
აღბათ, აქ არის. მხატვრის მრავალმხრივი
ნიჭზე მეტყველებს ისიც, რომ იგი გარდასა-
ხეის არაჩვეულებრივ უნარს აწყლავებს —
ყოველ ნაწარმოებს უნარჩუნებს ეროვნულ
კოლორიტს, პერსონაჟთა საერთო გარეგნული
იერი იქნება ეს თუ ჩაცმულობა, ლანდშაფტი
თუ საყოფაცხოვრებო ნივთები. უტყუარი
წარმოდგენა გვექმნება ყველაფერზე, ერთნაირი
ოსტატობითაა გადმოცემული უძველეს რაინდა
მკაცრი აღჭურვილობა და პიკნიკზე გამოფე-
ნილი სნობების კოსტუმი... გავიხსენოთ,
რამდენიმე პოეზია, დახვეწილი, რბილი ხაზები,
ადამიანთა სიყვარულისა და თავისუფლების
რა დაუღვრებელი ძალაა ჩაქსოვილი კოსტუმის
„ტილ ულენშპიგელის“ ერისთავისეული ილუს-
ტრაციებში. ან კიდევ, როგორი ხალასი იუმორი
შეაგება, რა წმინდა ინგლისური ტიპი
შეუფარდა მან დიკენსის „პიკიკის კლუბის
ჩანაწერებს“. დიკენსის ნათელი და ნაღვლმანი
განწყობილებები დ. ერისთავის სხვა, დამო-
უკიდებელ გრაფიკულ ნამუშევრებში იგრძნობა,
რითაც მან, უაღრესად პოეტური სულის
მხატვრამა, თავის მხრივაც დაადსტურა, რომ
„დავით კოპერფილდის“ და „სიმძველეთა ფარ-
დულის“ ავტორი პოეტების უსაყვარლესი
რომანისტია.

მეზარ კვიტაიშვილი
შპილ ლამეიბის ფანი

უთუოდ ქების ღირსია „ჰამლეტის“ ილუსტრაციები, შექაპირის ახალი, ხუთთომიანი აკადემიური გამოცემისათვის რომა განკუთვნილი. განსაკუთრებით შთაბეჭდილია ტრაგიკული გაოგნების გამოხატვები, დანიის მეფესა და დედოფალს შუა მოქცეული ოფელიას სახე. თითქოს ტბის ფსკერიდან იზიარებოდნენ კვიდან გადასული სათნოება, საცა ატივტივდება მინდვრის ყვავილებისგან დაწნული მისი გვირგვინი, მდინარეში ჩამოშლილი ტირიფის ვერცხლისფერ ტოტებს გამოედება. ამ სურათმა რემბოს ცნობილი ლექსი გამახსენა, მიძინარე ვარსკვლავები მოქედილი წყლის ჩამუქებულ ზღდაპირზე თეთრი ოფელია უზარმაზარ შროშანასავით რომ მიცურავს... დაუფიქრია ეს მწუხარე სილამაზე, პოეტებისა და მხატვრების უპირველესი კერა, ყველაზე მგრძნობიარე, ღრმა და ნატიფი არსება შექაპირის გენიით შექმნილ ქალთა შორის, ლოცვა-კურთხევით რომ განეშორება ცოდვილიან მიწას.

ხელოვნების მოყვარულებს დიდხანს ეხსენებათ 1976 წლის ნოემბერს „მერანის“ დარბაზში გახსნილი დ. ერისთავის პერსონალური გამოფენა, თენახეფარს რომ გასტანა. ჭგუფე-ჭგუფად შემოდიოდნენ თბილისელი გოგობიჭები, რიგეულთა იერსახის ქაღალდზე გადატანას მხატვარმა ამდენი დრო და ენერგია მოახმარა. პოლ. ვალერი ერთგან ამბობს, ერთმანეთის გვერდიგვერდ ჩამოკიდებული სხვადასხვა ეპოქისა და სტილის მხატვართა ნამუშევრები ერთმანეთს აშთობენ, ნტრობენო. აღვილი შესაძლებელია, თვით ერთი მხატვრის სხვადასხვა. ნამუშევართა დაპირისპირებაც მოხდეს თუკი მათი ვანლაგება შინაგან ლოგიკასა და სტილურ ნიშნებს, თემატურ რაკლსა და სიმეტრიის კანონებს არ დაექვემდებარა. დ. ერისთავის გამოფენაზე ამ მხრივაც სრული ჰარმონია სუფევდა. წინამდებარე წერილი ხსენებული გამოფენის ცოცხალ შთაბეჭდილებათა ეკლზე დაიწერა, თუმცა წინასწარ ვიყავი შერიგებული იმ აზრს, რომ ბევრი რამ, მნიშვნელოვანი და საგულისხმო, აღუნიშნავი დამრჩებოდა.

ბევრი თბილ მოგონებას ინახავს სოლოლაკში,

ტაბიძის ქუჩაზე, ერისთავების მყუდრო ბინა, ხის გრძელი, ღია აივანი რუმბეჭედი, ყოველი ნივთი ნაცნობი და ხსოვნების პირველად შემოგანათებს მასიური კაპლის კარადა, მხრებგაშლილი, კედელს მიბჯენილი. დროისგან ჩამუქებული ეტაჟური წიგნებს გაუდრეკია. მეორე ოთახში მუზეუმის ექსპონატივით დგას სადად დაჩუქურთმებული ხის ძველებური, ფართო საწოლი, მთელ კედელზე რეპროდუქციები და ფოტოებია გაკრული. ფოტოებიდან ღმმა და მისი ყრმობიდანვე შეზრდილი მეგობრები შემოგხედავენ, ჯერ კიდევ პირტიტველა ბიჭები. აქ ახლა სუფთა ღამაში წარსული ცხოვრობს, მამის წმინდა აზრდილი ბინადრობს. გული არ უზამს, ხშირ-ხშირად არ შეიაროს, არ დახედოს აქაურობას, მტვერი არ გადააშოროს ჩაჩრში ჩასმულ ძვირფას ადამიანთა სახეებს...

იშვითად შევხედრივარ უფრო, კეთილ, უშუაველ პიროვნებას, მომსწრე ეყოფილვარ, რამდენჯერ გაუხარებია მეგობრების კოლეგების გამარჯვებას... რაც არ სწამს, იმაშიც გულწრფელია. არასოდეს იკადრებს, პირში შეაქოს პრეტენზიული, ფუფუნამუშევრის პატრონი და მერე, ზურგს უკან, დასკნოს, თავის დამოკიდებულებას ხელოვნების ამათიმი ნაწარმოებისადმი ყოველთვის. დაუფარავად ამვლანებს, მაგრამ ტაქტი და რანდული თავდაჭერაც მუდამ თან ახლავს.

დ. ერისთავი შემოქმედთა ისეთ ტიპს ეკუთვნის, დღიური შთაბეჭდილებები დიდხანს რომ მიჰყვებათ. ნანახი და განცდილი აწვალებს, მოსვენებას უკარგავს, გარდასანჯვას თხოვს. ალბათ ამის გამოა, ხშირად რომ უჩივის უშილობას; ილწვის, ეწამება, რათა ფიქრში ჩამოქნილ ნაირგვარ ფორმებს სიცოცხლე, არსებობის უფლება მიანიჭოს.

მან კარგად იცის — ყველაზე დიდი სამსახური ამ ქვეყნად მშვენიერების შექმნა და დამკვიდრებაა. გვიანდა ისიც იცოდეს — ერთი ასად გამართლებულია უშილო, თეთრად გათენებული ღამეები, მისი ცხოვრების აზრმა, ბედისწერასავით გარდაუვალი საქმის სიყვარულმა რომ შეიწირა.

დიდი საიუზილიერ გამოფენაზე

ექსპონატების სიუხვით ხასიათდება საქართველოს მხატვართა რესპუბლიკური საიუზილიერ გამოფენა, რომელიც დიდი ოქტომბრის 60 წლისთავის დღესასწაულს მიეძღვნა. საქართველოს სურათების სახელმწიფო გალერეის დარბაზთა კედლები, ჭერამდე დაიფარა სურათებით, ისე რომ ზოგი ექსპონატის აღქმა გაჭირდა კიდეც. ნაწარმოებთა სიმრავლე, ცხადია, ავტორთა სიმრავლესაც მივივითებებს — ქართულ მხატვრობაში მოვიდნენ და მოდიან თაობები, ნიჭიერი ახალგაზრდები, რომელთაგან ბევრი დებიუტითვე იქცევა ყურადღებას. საიუზილიერ გამოფენაზეც საქმოდ არიან დებიუტანტები და ის სიახლე, რომ ექსპოზიციის პირველი მონაწილის ნამუშევარს აწერია „დებიუტანტი“, უთუოდ მისასალმებელი ფაქტია: ქართული მხატვრობის მომავალი დგება ხელოვნების დიდ გზაზე — გვაუწყებს ეს წარწერა, თუმცა სრულიადაც არ გულისხმობს, რომ ავტორი რაიმე შედევრებს იმსახურებს. რესპუბლიკური გამოფენის თითოეული მონაწილე — დაწყებული მსცოვანი სახალხო მხატვრებიდან ახალგაზრდა მთავრებამდე დამთავრებულთა ერთნაირი დამოკიდებულებით სარგებლობს და ამ დამოკიდებულების ხასიათს, „ხარისხს“, ამგვარი უშუალო და ობიექტური, ამასთან პრინციპული დამოკიდებულებაა საჭირო, ალბათ, საგამოფენო ექსპონატების შერჩევის დროსაც, და როცა გამოფენაზე აქა-იქ ისეთ ნაწარმოებებსაც ვაწყდებით, რომელთა არგამოფენა მხოლოდ ამაღლებდა ექსპოზიციის საერთო მხატვრულ დონეს, უნებურად ფიქრობ, რომ, ჩანს, კვლავ არსებობს და გრძელდება რაღაც გადაულახავი სიძნელეები, კომპრომისები, რის წყალობითაც მდარე, სუსტო, მოჩვენებითად ნოვატორული ნამუშევრები მძიმედ აწევს ისედაც გადატვირთულ ექსპოზიციას და ზოგჯერ ღირსეულიც იკარგება ამ გარემოცვაში.

ახალი საიუზილიერ რესპუბლიკური სამხატვრო გამოფენა ერთ-ერთი თვალსაჩინო მოვლენაა ჩვენი მხატვრების, ჩვენი ხალხის დღე-

ვანდელ ცხოვრებაში. როგორც ყოველი თვალსაჩინო ფაქტი, იგი ამოუწურავ მასალას გვაწვდის ფართო მსჯელობისათვის, სხვადასხვა კუთხიდან განალიზებისათვის, შეფასებისათვის, მაგრამ ამ წერილში ჩვენ მხოლოდ ზოგად, საერთო შთაბეჭდილებებს გავუზიარებთ მკითხველს, შთაბეჭდილებებს, რომელიც ძირითადად ექსპოზიციის ერთი თვალის გადავლებით შეიქმნა.

საბჭოთა ხალხის სახელოვანი რევოლუციური წარსული, სამოქალაქო ომის წლები მშვიდობიანი აღმშენებლობისა და დღევანდელი ცხოვრების მრავალფეროვანი სურათები — ყოველივე ამას დამთავლიერებელი იხილავს ხორცშესხმულს სხვადასხვა ფანრსა და მასალაში. შეგხედებათ სხვადასხვა თაობის მხატვართა ნაცნობი სახეები, ნაცნობი ხელწერა, როდესაც ხშირად ნაწარმოების ავტორის გვარის ამოუკითხავადაც შეიძენობთ; გახარებთ, როცა თქვენთვის მუდამ საინტერესო, ნიჭიერი შემოქმედი ახალ სიმაღლეს წუდება თავის ახალ ქმნილებაში და გულს გტყვენ მისი შედარებით უღიმღამო გამოსვლა; ზოგჯერ სამოუწვება გეოთ ახალბედასაგან, ან, პირიქით, უსიამოვნო განცდა — გამოცდილი ოსტატის ნამუშევრით. ერთი სიტყვით, ემოციების, შთაბეჭდილებების ნაირგვარობაა, თუმცა მთლიანობაში მაინც უთუოდ სასიამოვნო.

მთავარი, რაც წარმოდგენილი ნაწარმოებების დიდი ნაწილისათვის ნიშანდობლივად შეიძლება მივიჩნიოთ — ეს არის ავტორთა სწრაფვა სახვითი ენის გამომსახველობის, სიახლისა და ემოციურობისაკენ, მხატვრულ-ტექნიკური და შუალეობების შერჩევისაში განსაკუთრებული ყურადღება, რაც ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში იდეური ჩანაფიქრიდან გამომდინარეობს, ამგვარი მიზანდასახულობა საერთოდ ახასიათებს საქართველოს მხატვრების მოღვაწეობას და იგი სასიყვთოდ უპირისპირდება ხელოსნობასა და გულგრილობას, მაგრამ, ცხადია, ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ამოცანები, ძიებები ყოველთვის წარმატებითა და ნამუშევრები,

ასე თუ ისე, ერთნაირ მხატვრულ დონეზე დგას. არის აქ ისეთი ნიმუშებიც, რომლებშიც ავტორები გულდასმით იმეორებენ ადრე მიღებული, უკვე გამოყენებულ ხერხებს სხვა იდეურ-შინაარსობრივი ჩანაფიქრის გასახსენელად; არის არცთუ სწორ შემოქმედებით პოზიციულ დგომის მავალთებიც, როცა შედეგად ეწევიან ცრუნვატორულ, გულწრფელობას მოკლებულ ფორმალურ ნავარჯიშებს, რომელშიც ვერ აგაღელვებს ვერც ლამაზი და მნიშვნელოვანი აზრი და ვერც წმინდა სანახაობითი მხარე.

როგორც ითქვა, საიუბილეო გამოფენა თემატურად მეტად მრავალფეროვანია. მისი მთავარი გმირია საბჭოთა ადამიანი — მშვიდობიანი შრომის, რევოლუციური ბრძოლებისა თუ დიდი სამაჟლო ომის გმირი. სხვადასხვა დარგისა და ქანრის ნაწარმოებები გადაწყვეტილია როგორც ქანრულ-ყოფით პლანში, ისე სიმბოლიისა და აღუვორიის, პანოს პრინციპების გამოყენებით. ექსპოზიციაში თვალსაჩინო ადგილი უჭირავს პორტრეტულ კომპოზიციებს. ამ ქანრის ნამუშევრებს შორის ყურადღებას იქცევს რ. თურქიას „კვლავ მუშაობა“, რომელშიც ასლებული კუთხითაა გააზრებული რევოლუციის დიდი ბელადის ვ. ი. ლენინის სახე. ფერწერულ ტილოზე ლენინი წარმოსახულია პერიოდში, როცა იგი დჭრა კალანმა. დივანზე ჩამოჭდარი, ჭერ ისევ გამოუმჯობინებული, შესდგომია მუშაობას. მთელი მისი ფიგურა გულწყებს, რომ განახლა ფიქრი, დამბული შრომა... მოციმციმე ლურჯ-მწვანე და თბილი ტონების შერწყმავზე აგებული სურათის ფერადოვანი გამა კარგად პასუხობს მყუდროების, სიშვიდის, ფიქრის ატმოსფეროს, ირგვლივ რომ არის გამეფებული. რ. თურქიას ეს ახალი ტილო ქართული ლენინიანის კარგი შენაქნია.

პორტრეტულ ტილოებსა და ქანდაკებებს შორის გამახსოვრდებათ აგრეთვე უ. ჯაფარიძის „ლ. ი. ბრენევის პორტრეტი“, ვ. მაღრაძის ქანდაკება „სერგო ორკონიკიძე“, ი. ოქროშინიძის „ანდრია ბალანჩივაძე“, ბ. ავალიშვილის „მამედ კომახიძის პორტრეტი“, ვ. მიხანდარის „რევოლუციის ვეტერანის დ. აბაშიძის პორტრეტი“, კ. კაპაბაძის „სოციალისტური შრომის გმირი დ. კუხიანიძე“, რ. გვახავაძის „ზოია რუხაძე“, და სხვ.

სამშობლო მიწის სადღედელო ფერებსა და ადამიანთა ცოცხალ სახეებში ამეტყველდარი ბერტ სტურუს დიდ ტილოზე „ჩემი ქვეყნის ოქროყანა“. ლადო ასათიანის ლექსის ეს სტრიქონები მართლაც კარგად მოერგო ამ სურათს — პანოს, რომელშიც კვლავ გამოჩნდა რ. სტურუს — მონუმენტალისტის ტლანტი. შორს გადაშლილი საშემოდგომო პეიზაჟის ფონზე წარმოსახული ახალგაზრდა გოგონები და ვიყები თვით განასახიერებენ სიცოცხლისა და

შრომის სილამაზეს, შრომის ბარაქასა და ხალისს. ნაცნობა და ამავე დროს განუყოფრბელი, თითქოს მხატვრის სწავლულმა ხელმა გადმოსული სტურუსისეული კარბული, ნათელი ეროვნული, კეთილშობილური იერით. ეს ტილო, რომელიც გაღერის დარბაზებში შესვლისთანავე ეგებება მაყურებელს, ამკვიდრებს იმ ძირითად განწყობილებას, რასაც ბევრი აქ წარმოდგენილი სხვა ტილო, თუ გრაფიკული ფურცელი შეიცავს.

ქართული მიწის სადიდებელი მოსამის მ. ახოზაძის სურათიდანაც. „სიმღერა საქართველოზე“ ჩაფიქრებული და გააზრებულია ორიგინალურად. იგი გვიყვება ქართული მიწის სიმძალურსა და უკვდავებაზე, ძველის და ახლის ღრმა ურთიერთკავშირზე, ხალხის უსაზღვრო სიყვარულზე. დედამამშობლისადმი. და ყოველივე ეს მხატვარს მოწოდებული აქვს ლამაზი, მეტყველი მინიშნებებით, კომპოზიციური წყობის მონუმენტურობითა და ლადო, თავისუფალი ფერწერით. ლირიკული სინაზითაა აღსავსე მისივე გრაფიკული ფურცლები „სიმშვიდე“, „ქართლო“.

თანამედროვეობის, დროის სუნთქვა მოაქვს ზ. დავითაის ტილოს „ახალი დრო“. აქაც არა კონკრეტული სიუჟეტი იკითხება, არამედ სახიერი მინიშნებები: იზრდება ქალაქები, ზეცისკენ მიიწევენ საცხოვრებელი შენობები, იზრდება ლადი ახალგაზრდობა, მომავლის მშენებელი, ჯანსაღი და მეოცნებე...

მეტად პლასტიკური, პოეტური ქანდაკებაა თ. ასათიანის „სამშობლო“ (1917 წელი). წინისწარაფებულ ლამაზ ბედაურზე შემოჭდარი ახალგაზრდა ქალს პაწია ბავშვი ზეაღუპრია. დროაშესხმული სიხარული, აღტაცება, ახალი ცხოვრების მიგებება, მომავლის რწმენა — ყოველივე ეს იკითხება არცთუ დიდი ზომის ამ ქანდაკებაში.

ბარაქისა და სიუხვის, ხალხის გამრჩე შრომის ლამაზი სურათები დახატეს ფუნჯის და საჭრეტელის ოსტატებმა. მსგავსი თემები ხორკესხმულია ნაირგვარი მიდგომით: ზ. ნიქარაძის „მეფრინველეობის ფერმა“ დეკორატიული ფრზის სახითაა გადაწყვეტილი. ნატიფი, მყარი კომპოზიციით, მომწვანო-ოქროსფერი რბილი გამით, რომანტიკული ეროვნული სახეებით გვეზილავს ზ. სამხარაძის ტილო „სიუხვე“. ცოცხალი ახალგაზრდული სახეებია აღბეჭდილი ზ. ივანის ტილოზე „სტრუდნური სიმესტრი“. საქართველოს მთასა და ბარს, მის ხალისიან მშრომელებს ხატოვანად წარმოსახავს გ. თოიძის „შემოდგომა კახეთში“, ვ. კანდელაკის „მწვემებთან შეხვედრა“, ბ. შველიძის „ჩემი იმერეთი“, ნ. ივანტოვის „მოლოდინი“ და სხვ.

მშვიდობიანი შრომა და ცხოვრება ადამიანს

ნებს მოაგონებს ზოლმე იმათაც, ვინც დაამკვიდრა ეს მშვიდობა, ვისი სიცოცხლის ფასადაც დაიზარდნენ მომავალი თაობები, ამას გვახსენებს თ. სამსონიძის ფერწერული ტილო „მოგონება“, რომელიც საინტერესოდაა ჩაფიქრებული და გადაწყვეტილი.

სხვადასხვა მასალაში განხორციელებული მთელი რიგი დაზგური გრაფიკული ფურცლები, სერიები მოწმობენ ქართველ გრაფიკოსთა მაღალ ოსტატობას, თანამედროვეობის შეგრძნებას, ახლებური სახეითი ხერხების ძიებას

სინამდვილის მოვლენების მღელვარედ და ემოციურად ასახვისათვის. ამ დარგის ნაწარმოებებს შორის გამახსოვრდებათ დ. ნოდინას, გ. წერეთლის, ლ. შენგელია — აბაშიძის, ს. ცინცაძის, გ. ლლონტის და სხვათა ნამუშევრები.

დიდმა საიუბილეო გამოფენამ კვლავ ცხადყო მხატვართა ფართო შესაძლებლობები. ექსპოზიციამ მრავალი დამთვალიერებელი მიიზიდა. საუკეთესო ნამუშევრები შეირჩა და საკუთრო სამხატვრო გამოფენაზე გაიგზავნა.

რუსს, სომეხს, ქართველს
ერთი გვაქვს ყველას
დიად მიზნისკენ გზა და მანძილი.
და ცისარტყელა ჩვენს შორის ელავს,
ვით სამეგობროდ ხელი გაწვდილი!..

იოსებ ნონეშვილი.

გარეკანის მეორე გვერდზე მ. ი. ლენინი.

საბჭოთა ჯაგუარის სახალხო მხატვრის უ. ჯაფარიძის ნამუშევარი;

მესამეზე — „ბანდენდო“ მხატვარი დ. მასიაშვილი.

კრიტიკისა და პუბლიცისტის განყოფილება მასალებს მიიღებს არა უმეტეს ერთი სავტორო
თაბახისა.

რედაქციის მისამართი: თბილისი, შალვა დადიანის ქ. № 2.

ტელეფონები: მთავარი რედაქტორი — 72-46-76, მთ. რედაქტორის მოადგილე —
72-26-32, მდიანი — 72-26-35, განყოფილებათა გამგეები — 99-85-81, პაროზის — 72-26-80,
ლიტერატურული თანამშრომლები — 72-47-62, „ცისკრის“ დამატება — 72-17-01, საკორექ-
ტორო — 72-43-75.

გადაეცა ასაწყობად 15.9.77 წ., ხელმოწერილია დასაბეჭდად 14.11.77 წ., ქაღალდის ზომა
70×108. ფიზიკურ ფორმათა რაოდენობა 10. პირობით ფორმათა რაოდენობა 14. სააღრ-საგ.
თაბახი 15,35. შეკვ. № 2812. უე 00842. ტირაჟი 30.600.

საქ. კვ. ცვ-ის გამომცემლობის სტამბა, თბილისი, ლენინის ქ. № 14.
Типография издательства ЦК КП Грузии, Тбилиси, ул. Ленина, 14.

„გათენდა!“

3360 60 333.

63965

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-
ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ И
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ

«ЦИСКАРИ»

ИЗДАТЕЛЬСТВО
ЦК КП ГРУЗИИ
ИНДЕКС 76236